

**ДАЛАЙН ЭРХ ЗҮЙН ТУХАЙ
НҮБ-ЫН КОНВЕНЦ БА ТҮҮНИЙ
ХАВСРАЛТУУД**

Улаанбаатар хот 1996

Далайн эрх зүйн талаарх бүх асуудлыг харилцан ойлгох, хамтран ажиллах үзэл санааны үндсэн дээр зохицуулах эрмэлзлэлийг удирдлага болгон, дэлхийн бүх улс түмний энх тайван, шударга ёс хөгжил дэвшлийг дэмжихэд чухал хувь нэмэр болох энэхүү конвенцийн түүхэн ач холбогдлыг ухамсарлан,

1958, 1960 онд Женев хотноо хуралдсан далайн эрх зүйн тухай НҮБ-ын бага хурлаас хойш гарсан үйл явц нь далайн эрх зүйн түгээмэл шинжтэй шинэ Конвенц боловсруулахын чухлыг улам бүр шаардаж байгааг анхааран,

далайн мандлын асуудлуудын харилцан нягт холбоотой, тэдгээрийг бүхэлд нь нэгтгэн авч үзэх шаардлагатайг ухамсарлан,

энэхүү Конвенцийн тусламжтайгаар, бүх улсын бүрэн эрхт байдлыг зохих ёсоор харгалзан олон улсын харилцаа холбоо, далай тэнгисийг энх тайвны зорилгоор ашиглахад тус дөхөм болох, баялгийг нь шударга, үр ашигтайгаар ашиглах, далайн орчныг судлах, хамгаалах, түүний амьд баялгийг нөөцлөн хадгалахад тус дөхөм болохуйц эрх зүйн дэглэмийг энэхүү Конвенциор далай тэнгист тогтоох шаардлагатай байгааг зөвшөөрөн,

эдгээр зорилгод хүрэх нь нийт хүн төрөлхтний эрх ашиг, хэрэгцээ, ялангуяа эрэг бүхий болон далайд гарцгүй хөгжиж байгаа орнуудын онцгой эрх ашиг, хэрэгцээг харгалзсан олон улсын эдийн засгийн шударга, тэгш дэг журам тогтооход хувь нэмэр болно гэдгийг анхааран,

улсуудын газар зүйн байршлыг харгалзахгүйгээр нийт хүн төрөлхтний тусын тулд хайж, ашиглах үндэсний эрх хэмжээний гадна орших далай тэнгисийн ёроолын район, түүний хэвлий болон тэдгээрийн баялгийг хүн төрөлхтний нийтийн өв гэж Ерөнхий Ассамблейгаас ёслол төгөлдөр тунхагласан 1970 оны 12 дугаар сарын 17-ны 2749 (ххvi) тогтоолд заасан зарчмыг энэхүү Конвенциор бататгахыг эрмэлзэн,

Далайн эрх зүйг энэхүү Конвенциор төрөлжүүлэн хуульчилж, дэвшилттэй хөгжүүлэх нь шударга ёс, тэгш эрхийн зарчмын дагуу бүх улсын хооронд энх тайван, аюулгүй байдал, хамтын ажиллагаа болон найрсаг харилцааг бэхжүүлэх, түүнчлэн дүрэмд нь заасан НҮБ-ын зорилго зарчмуудын дагуу дэлхийн бүх улс түмний эдийн засаг, нийгмийн дэвшилд хувь нэмэр болно гэдэгт итгэн,

энэхүү Конвенциор зохицуулаагүй асуудлуудыг олон улсын нийтлэг эрх зүйн хэм хэмжээ, зарчмуудаар үргэлжлүүлэн зохицуулж байхыг нотлон, доорх зүйлийг хэлэлцэн тохиров.

1 ДҮГЭЭР БҮЛЭГ. ОРШИЛ

1 дүгээр зүйл. Хэрэглэх нэр томъёо, түүний хүрээ

Энэхүү Конвенцийн зорилгын үүднээс:

1/ "Район" гэж үндэсний эрх хэмжээний гадна орших далайн ёроол болон түүний хэвлийг хэлнэ.

2/ "Байгууллага" гэж далайн ёроолын асуудал эрхэлсэн олон улсын байгууллагыг хэлнэ.

3/ "Район дахь үйл ажиллагаа" гэж уг Районы баялгийг хайх, ашиглах зэрэг бүх хэлбэрийн үйл ажиллагааг хэлнэ.

4/ "Далайн орчныг бохирдуулах" гэж амьд баялаг, далайн амьдралыг хордуулах, хүний эрүүл мэндэд аюул учруулах, далай дахь үйл ажиллагаа, тухайлбал, загас агнах зэрэг далайг хууль ёсны бусад хэлбэрээр ашиглахад саад тотгор болох, далайн ашигладаг усны чанарыг муутгах, хүний амрах нөхцөлийг бууруулах зэрэг хөнөөлтэй хор уршигт хүргэх буюу хүргэж болохуйц бодис, энергийг хүн шууд буюу шууд бусаар далайн орчинд (татрал, түрлэгийг оролцуулан) оруулахыг хэлнэ.

5/ а/ "Хог хаях" гэж:

I. Хөлөг онгоц, нисдэг аппарат, хөвөгч тавцан, далайд босгосон бусад хиймэл байгууламжаас хаягдал, бусад материалыг санаатайгаар зайлуулах.

II. Хөлөг онгоц, нисдэг аппарат, хөвөгч тавцан, далайд босгосон бусад хиймэл байгууламжийг санаатайгаар хянаж устгахыг тус тус хэлнэ.

б/ "Хог хаях"-д тооцохгүй зүйлд:

I. Хаягдал, бусад материалыг зайлуулахад ашиглаж байгаа хөлөг онгоц, нисдэг аппарат, хөвөгч тавцан, далайд босгосон бусад хиймэл байгууламжаар тээвэрлэсэн буюу тээвэрлүүлэхээр явуулсан хаягдал, бусад материал, мөн түүнчлэн эдгээр материалыг тэнд боловсруулснаас гарсан хаягдал, бусад материалыг оруулахгүйгээр хөлөг онгоц, нисдэг аппарат, хөвөгч тавцан, далайд босгосон бусад хиймэл байгууламж, тэдгээрийн төхөөрөмжийн хэвийн ажиллагааны явцад гарах хаягдал, бусад материалыг зайлуулах.

II. Энэхүү Конвенцийн зорилгод харшлахгүй бөгөөд материалыг гагцхүү хаяж зайлуулхаас өөр зорилгоор байршуулах зэрэг тус тус орно.

2.1/ "Оролцогч улс" гэдэг нь энэхүү Конвенцийн заалтуудыг хүлээн зөвшөөрсөн бөгөөд энэхүү Конвенц нь тухайн улсад хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй улсыг хэлнэ

2 ДУГААР БҮЛЭГ. ХАРЪЯА ТЭНГИС, ЗАЛГАА БҮС

1 ДҮГЭЭР ХЭСЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗААЛТ

2 дугаар зүйл. Харъяа тэнгис, түүний агаар мандал, ёроол болон хэвлийн эрхийн статус

1. Эрэг бүхий улсын бүрэн эрхт байдал нь түүний хуурай нутаг дэвсгэр, дотоодын усаар хязгаарлагдахгүй. Харин олтриг улс, түүний олтригийн усны хувьд гэвэл, бүрэн эрхт байдал нь харъяа тэнгис гэж нэрлэгдэх далайн залгаа бүсээр хязгаарлагдана.

2. Дээр дурдсан бүрэн эрхт байдал нь харъяа тэнгисийн агаар мандал, түүний ёроол, хэвлийн хувьд нэгэн адил хамаарагдана.

3. Харъяа тэнгисийн талаар эдлэх бүрэн эрхт байдлыг энэхүү Конвенц, олон улсын эрх зүйн бусад хэм хэмжээний дагуу хэрэгжүүлнэ.

2 ДУГААР ХЭСЭГ. ХАРЪЯА ТЭНГИСИЙН ХЯЗГААР

3 дугаар зүйл. Харъяа тэнгисийн өргөний хэмжээ

Улс бүр харъяа тэнгисийн өргөний хэмжээг энэхүү Конвенцид тодорхойлсон эхлэх шугамаас хэмжиж далайн арван хоёр милийн дотор тогтоох эрхтэй.

4 дүгээр зүйл. Харъяа тэнгисийн цаад хязгаар

Харъяа тэнгисийн цаад хязгаар гэж эхлэх шугамын аль ойр цэгээс харъяа тэнгисийн өргөнтэй тэнцүү зайд орших цэг нэг бүрээс бүрдсэн шугамыг хэлнэ.

5 дугаар зүйл. Хэвийн эхлэх шугам

Энэхүү Конвенцид өөрөөр заагаагүй бол эрэг бүхий улс албан ёсоор хүлээн зөвшөөрсөн том хэмжээний газрын зурагт тэмдэглэсэн эргийн дагуух хамгийн их татралын шугамыг харъяа тэнгисийн өргөнийг хэмжих хэвийн эхлэх шугам гэнэ.

6. Дугаар зүйл. Хад

Эрэг бүхий улсын албан ёсоор хүлээн зөвшөөрсөн газрын зурагт зохих таних тэмдгээр тэмдэглэсэн далай руу харсан хадны хамгийн их татралын шугам нь шүрэн арал буюу эргэн тойрон хадаар хүрээлэгдсэн аралтай газар харъяа тэнгисийн өргөнийг хэмжих эхлэх шугам байна.

7 дугаар зүйл. Эхлэх шулуун шугам

1. Эргийн шугам нь их тохойрсон, муруй тахир болсон, эргийн дагуу буюу түүний ойролцоо олон арал үргэлжилсэн газар бол харъяа тэнгисийн өргөнийг хэмжихдээ зохих цэгүүдийг холбосон эхлэх шулуун шугамын аргыг хэлнэ.

2. Ац адаг буюу байгалийн бусад нөхцөлөөс шалтгаалан эргийн шугам нь маш тогтворгүй газар бол хамгийн их татралын үед далай руу их хэмжээгээр түрж

орсон шугамын дагуу зохих цэгүүдийг сонгон авч болно. Хамгийн их татрал буцахыг үл харгалзан эхлэх шулуун шугам нь эргийн улмаас энэхүү Конвенцийн заалтын дагуу түүнийг өөрчлөх хүртэл хүчинтэй хэвээр байна.

3. Тийм эхлэх шулуун шугамыг тогтоохдоо эргийн ерөнхий чиглэлээс илэрхий гажиж болохгүй, энэ шугамын дотор талд орших далайн хэсгүүд дээр дотоод усны дэглэм тогтоож болохуйц байлгахын тулд эдгээр хэсэг нь эргийн эх газартай нягт холбоотой байх ёстой.

4. Далайн түвшнээс байнга дээш байх гэрэлт цамхаг буюу адил төрлийн байгууламж босгоогүй, эсвэл эхлэх шугамыг ийм газраар тогтоох нь олон улсын хэмжээгээр хүлээн зөвшөөрөгдөөгүй тохиолдолд эхлэх шулуун шугамыг далайн татралын үед ил гардаг газраар тогтоож болохгүй.

5. Энэ зүйлийн нэгд заасан эхлэх шулуун шугамын аргыг хэрэглэж эхлэх зарим тодорхой шугамыг тогтоохдоо бодит байдал, ач холбогдол нь удаан хугацааны туршид тодорхой нотлогдсон тухайн районы эдийн засгийн онцгой сонирхлыг харгалзан үзэж болно.

6. Их далай буюу эдийн засгийн онцгой бүсээс нөгөө улсын харъяа тэнгис таслагдсан байхаар эхлэх шулуун шугамын системийг хэрэглэж болохгүй.

8 дугаар зүйл. Дотоодын ус

1. Дөрөвдүгээр хэсэгт зааснаас бусад тохиолдолд харъяа тэнгисийн эхлэх шугамаас газар тийш орших усыг тухайн улсын дотоодын усны бүрэлдэхүүн хэсэг гэж үзнэ.

2. Долдугаар зүйлд заасан аргаар эхлэх шулуун шугамыг тогтоосноор үүний өмнө дотоод усны бүрэлдэхүүнд орж байгаагүй районы ус дотоодын усны бүрэлдэхүүнд багтвал ийм усны хувьд энэхүү Конвенцид заасан гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх эрхийг баримтална.

9 дүгээр зүйл. Голын цутгал

Гол далайд шууд цутгаж байгаа бол уг цутгалын хамгийн их татралтын үеийн хоёр эргийг хөндлөн холбосон шулуун шугамыг эхлэх шугам гэнэ.

10 дугаар зүйл. Булан

1. Энэ зүйл нь зөвхөн нэг улсын эргээр хүрээлэгдсэн булангуудад хамаарагдана.

2. Энэхүү Конвенцийн зорилгын үүднээс булан гэж эх газар руу үзэгдэхүйц цүлхийн орсон эргийн гүнзгий тохойролтыг хэлнэ. Энэ тохойролт нь булангийн эх газраар хүрээлэгдсэн усны хүзүүвчийн өргөнтэй харьцуулахад эргийн ердийн тохойролтоос их байх ёстой. Тохойролтын талбай нь тохойролтын хүзүүвчийг дайруулан хөндлөн татсан шугам голч нь болсон хагас дугарагийн талбайтай тэнцүү буюу түүнээс бага байвал түүнийг булан гэж тооцохгүй.

3. Хэмжих зорилгод тохойролтын талбай гэж булангийн эрэг орчмын их татралын үеийн шугам, булангийн байгалийн хүзүүвчийн цэгүүдийг холбосон шугамын хоорондын талбайг хэлнэ. Буланд олон арал байгаагаас хэд хэдэн хүзүүвчтэй байвал уг булангийн усны хагас дугараг талбайн диаметр гэж тэдгээр хүзүүвчийг хөндлөн огтолсон шугамуудын нийлбэртэй тэнцэх урттай шугамыг хэлнэ. Тухайн буланд байгаа арлуудыг уг булангийн усан мандлын хэсэг гэж үзнэ.

4. Хамгийн их татралынхаа үед байгаа байгалийн хүзүүвчийн тэмдгүүдийн хоорондын зай далайн 24 милиэс үл хэтэрвэл хамгийн их татралын үед байгаа тэмдгүүдийн хооронд уг буланг битүүлсэн шулуун шугамыг тогтооно. Ингэж хязгаарлагдсан усыг дотоодын ус гэнэ.

5. Хамгийн их татралын үед байгаа байгалийн хүзүүвчийн тэмдгүүдийн хоорондын зай далайн 24 милиэс хэтэрвэл булангийн хэмжиж эхлэх 24 милийн шулуун шугамыг уг булангийн усан мандлыг аль болохоор нэмэгдүүлэхгүйгээр тогтоовол зохино.

6. Дээр дурдсан заалтууд нь “түүхэн” гэж нэрлэгддэг булангууд, 7 дугаар зүйлд заасан эхлэх шулуун шугамын системийг хэрэглэх тохиолдолд хамаарахгүй.

11 дүгээр зүйл. Боомт

Харъяа тэнгисийн хязгаарыг тодорхойлох зорилгоор далай дахь тухайн боомтын системийн бүрэлдэхүүн хэсэг болох нүдэнд тод үзэгдэх боомтын байнгын байгууламжуудыг эргийн нэг хэсэг гэж үзнэ. Эргээс зайдуу орших тоног төхөөрөмж, хиймэл арал боомтын байнгын байгууламжид орохгүй.

12 дугаар зүйл. Зогсоол

Ачих, буулгах, зогсох зориулалттай хөлөг онгоцны зогсоолууд нь бүхэлдээ буюу хагас нь харъяа тэнгистийн цаад хязгаараас гадна оршиж байсан ч харъяа тэнгист багтана.

13 дугаар зүйл. Татралын өндөрлөг

1. Татралын өндөрлөг гэж татралын үед усны түвшнээс дээш орших байгалиас үүсэн тогтсон усаар хүрээлэгдсэн хуурай уудмыг хэлэх ба түрлэгийн үед далд орно. Татралын өндөрлөг бүхэлдээ эсвэл хагас нь эх газраас буюу арлаас харъяа тэнгисийн өргөнөөс хэтрэхгүй зайд оршиж байвал тийм өндөрлөгийн хамгийн их татралын үед байх шугамыг харъяа тэнгисийн өргөнийг хэмжиж эхлэх шугам болгон ашиглаж болно.

2. Татралын өндөрлөг бүхэлдээ эх газраас эсвэл арлаас харъяа тэнгисийн өргөнөөс хэрэх зайд оршиж байвал түүний хувьд харъяа тэнгис гэж байхгүй.

14 зүгээр зүйл. Эхлэх шугамыг тогтоох аргуудыг хослох

Эргийн улс эхлэх шугамыг тогтоохдоо янз бүрийн нөхцөл байдлаас шалтгаалан өмнөх зүйлүүдэд заасан аргуудын алиныг ч ээлж дараалан хэрэглэж болно.

15 дугаар зүйл. Харалдаа буюу эрэг залгаа улсуудын харъяа тэнгисийг зааглах

Хоёр улсын эргүүд харалдаа буюу эрэг залгаа байгаад энэ асуудлаар тэд гэрээ хэлэлцээр байгуулаагүй бол энэ хоёр улс тус бүрийн харъяа тэнгисээ хэмжиж эхлэх шугамын цэгүүдээс ижил зайд орших дундаж шугамаас өөрийн харъяа тэнгисийн өргөнийг энэ хоёр улсын аль нь ч хэтрүүлэх эрхгүй. Түүхэн тодорхой үед бүрэлдэн тогтсон эрх зүйн үндэслэл, эсвэл бусад онцгой нөхцөл байдлаас хоёр улсын харъяа тэнгисээ өөрөөр зааглана гэж тохиролцсон байвал түүнд дээрх заалт хамаарахгүй.

16 дугаар зүйл. Газарзүйн солбилцлуудын зураг, жагсаалт

1. 7, 9,10 дугаар зүйлд заасны дагуу тогтоосон харъяа тэнгисийн өргөнийг хэмжиж эхлэх шугам буюу түүний үндсэн дээр тодорхойлсон хил, 12, 15 дугаар зүйлийн дагуу тогтоосон зааглах шугамуудыг тэдгээрийн байрлалыг тогтооход зориулсан масштабтай газрын зураг дээр тэмдэглэнэ. Эсхүл тэдгээрийг газрын зураглал, газарзүйн солбилцлын цэг тэмдгээр орлуулж болно.

2. Эрэг бүхий улс тийм газрын зураг буюу газарзүйн солбилцлын жагсаалтыг зохих ёсоор нийтэлж тэдгээрийн хуулбарыг Нэгдсэн Үндэсний Байгууллагын Ерөнхий Нарийн бичгийн даргад хадгалуулна.

3 ДУГААР ХЭСЭГ. ХАРЪЯА ТЭНГИСЭЭР ГЭМГҮЙ НЭВТРЭН ӨНГӨРӨХ

Дэд хэсэг А. Бүх хөлөг онгоцны хувьд баримтлах дүрэм

17 дугаар зүйл. Гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх эрх

Энэхүү Конвенцийг мөрдлөг болгож байгаа нөхцөлд эрэг бүхий, далайд гарцгүй гэхгүйгээр бүх улсын хөлөг онгоц харъяа тэнгисээр гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх эрх эдэлнэ.

18 дугаар зүйл. Нэвтрэн өнгөрөх гэдэг ойлголт

1. Нэвтрэн өнгөрөх гэж харъяа тэнгисээр дараах зорилгоор зорчихыг хэлнэ. Үүнд:

a/ Дотоод усанд нэвтрэхгүйгээр, дотоод усны цаана орших зогсоол боомтын байгууламж дээр зогсохгүйгээр харъяа тэнгисээр зорчин өнгөрөх

b/ Дотоод усанд нэвтрэх, буцаж гарах эсвэл тийм зогсоол, боомтын байгууламжид очих.

2. Нэвтрэн өнгөрөх явдал зогсолтгүй бөгөөд хурдан байх ёстой. Нэвтрэн өнгөрөх гэдэгт зогсоол дээр зогсох, түр зогсох орно. Ингэж зогсох нь ердийн зорчилт, давагдашгүй хүчин зүйл, гай гамшиг, аюулд учирсан хүмүүс, хөлөг онгоц, нисдэг аппарат зэрэгт тусламж үзүүлэх шаардлагатай холбоотой байна.

19 дүгээр зүйл. Гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх гэдэг ойлголт

1. Эрэг бүхий улсын амгалан тайван, тогтсон хэв журам, аюулгүй байдлыг хөндөхгүйгээр нэвтрэн өнгөрөхийг гэмгүй гэж үзнэ. Ингэж нэвтрэн өнгөрөхдөө энэхүү Конвенци болон Олон улсын эрх зүйн бусад хэм хэмжээг баримтлах ёстой.

2. Гадаадын хөлөг онгоц харъяа тэнгист дараах үйл ажиллагааны аль нэгийг үйлдвэл эргийн улсын амгалан тайван, тогтсон хэв журам, аюулгүй байдлыг зөрчсөн гэж үзнэ. Үүнд:

a/ НҮБ-ын Дүрэмд тусгагдсан Олон улсын эрх зүйн зарчмуудыг ямар нэг хэлбэрээр зөрчиж, эрэг бүхий улсын бүрэн эрхт байдал, нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдал, улс төрийн тусгаар тогтнолын эсрэг хүчээр сүрдүүлэх буюу хүч хэрэглэх.

b/ зэвсгийн аливаа төрлийг хэрэглэж сургууль хийх

c/ эрэг бүхий улсын батлан хамгаалах хүч, аюулгүй байдалд харш мэдээ сэлт цуглуулахад чиглэсэн аливаа үйлдэл

d/ эрэг бүхий улсын батлан хамгаалах хүч, аюулгүй байдлыг хохироох зорилготой сурталчилгааны аливаа үйлдэл

e/ аливаа нисдэг аппаратыг ашиглан агаарт хөөргөх, буулгах, хүлээн авах үйлдэл хийх

f/ цэргийн аливаа төхөөрөмжийг ашиглан агаарт хөөргөх, буулгах, хүлээн авах үйлдэл хийх

g/ эрэг бүхий улсын гааль, татвар, цагаачлал, ариун цэврийн хууль дүрэмд харш аливаа бараа, валют ачих, буулгах, мөн хүн оруулах, гаргах

h/ энхүү Конвенцийг зөрчин санаатайгаар, ноцтой бохирдуулах аливаа үйлдэл

i/ загас агнах аливаа үйл ажиллагаа

j/ шинжилгээ судалгааны болон ус зүй судлалын үйл ажиллагаа

k/ эрэг бүхий улсын холбоо, бусад байгууламж, төхөөрөмжийн системийн ажиллагаанд саад учруулахад чиглэсэн аливаа үйлдэл

l/ нэвтрэн өнгөрөхтэй шууд холбоогүй бусад үйл ажиллагаа.

20 дугаар зүйл. Шумбагч хөлөг онгоц буюу усан доогуур явдаг тээврийн бусад хэрэгсэл

Шумбагч хөлөг онгоц буюу усан доогуур явдаг тээврийн бусад хэрэгсэл харъяа тэнгист явах үедээ усны гадарга дээгүүр далбаагаа мандуулж явах ёстой.

21 дүгээр зүйл. Гэмгүй нэвтрэн өнгөрөхтэй холбогдсон эргийн улсын хууль дүрмүүд

1. Харьяа тэнгисийг гэмгүй нэвтрэн өнгөрөхтэй холбогдсон хууль дүрмийг эрэг бүхий улс энэхүү Конвенцийн заалт, Олон улсын эрх зүйн бусад хэм хэмжээний дагуу дор дурдсан зүйлүүдээр, эсхүл тэдгээрийн зарим хэсгээр гаргаж болно:

a/ хөлөг онгоц зорчих аюулгүй байдал, хөлөг онгоцны хөдөлгөөний зохицуулалт

b/ усан замын харилцааны хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж, мөн бусад байгууламжуудыг хамгаалах

c/ кабель утас болон дамжуулагч хоолойг хамгаалах

d/ далайн амьд баялгийн хадгалан хамгаалах

e/ эрэг бүхий улсын загас агнуурын хууль дүрмийг зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэх

f/ эрэг бүхий улсын хүрээлэн буй орчныг хамгаалах, түүнийг бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнд хяналт тавих

j/ далайн судалгаа шинжилгээний ажил явуулах, усны зураг авах

h/ эрэг бүхий улсын гааль, татвар, цагаачлалт болон ариун цэврийн хууль дүрмийг зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэх

2. Нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын хэм хэмжээ болох хүртэл эдгээр хууль дүрэм нь гадаадын хөлөг онгоцнуудын төлөвлөгөө төсөл, бүтэц, багийн бүрэлдэхүүний сонголт, тоног төхөөрөмжинд хамаарахгүй.

3. Эргийн улс эдгээр хууль дүрмийг зохих ёсоор нийтлэнэ.

4. Гадаадын хөлөг онгоцууд харьяа тэнгисийг гэмгүй нэвтрэн өнгөрөхдөө дурдсан бүх хууль дүрэм, далайд онгоц мөргөлдөхөөс урьдчилан сэргийлэх тухай нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын хууль дүрмийг баримтлана.

22 дугаар зүйл. Далайн зам, харьяа тэнгис дэх хөдөлгөөний хуваарийн бүдүүвч

1. Шаардлагатай үед хөлөг онгоц зорчих аюулгүй байдлыг харгалзах үндсэн дээр хөлөг онгоц нэвтрэн өнгөрөх далайн зам, хөдөлгөөний хуваарийн бүдүүвч гаргаж түүгээр харьяа тэнгисийн гэмгүй нэвтрэн өнгөрч буй гадаадын хөлөг онгоцууд зорчихыг шаардаж болно.

2. Ялангуяа танкер, цөмийн хөдөлгүүртэй, цөмийн болон аюултай, хортой бусад бодис, материал ачсан хөлөг онгоцууд тогтоосон замаар нэвтрэн өнгөрөх ёстой.

3. Энэхүү зүйлийн заалтын дагуу далайн зам, хөдөлгөөний хуваарийн бүдүүвчийг тогтоохдоо эрэг бүхий улс доорх зүйлийг анхаарна:

- a/ эрх бүхий олон улсын байгууллагын зөвлөмж
- b/ хөлөг онгоц зорчиход ашигладаг олон улсын аливаа замууд
- c/ тусгай төрлийн хөлөг онгоц, замын онцлогийг тодорхойлсон зүйлүүд
- d/ хөлөг онгоцны хөдөлгөөний нягт, сийрэг.

4. Эрэг бүхий улс далайн зам, хөдөлгөөний хуваарийн бүдүүвчийг далайн газрын зураг дээр тод тэмдэглэж, тэдгээрийг зохих ёсоор нийтлэнэ.

23 дугаар зүйл. Цөмийн хөдөлгүүртэй гадаадын хөлөг онгоц, цөмийн болон шинж чанараараа аюултай, хортой бусад бодис ачсан хөлөг онгоц

Цөмийн хөдөлгүүртэй гадаадын хөлөг онгоц, мөн түүнчлэн цөмийн болон аюултай, хортой бусад бодис ачсан хөлөг онгоц харъяа тэнгисээр гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх эрхээ эдлэхдээ холбогдох баримт бичигтэй байхаас гадна ийм хөлөг онгоцны хувьд олон улсын гэрээ хэлэлцээрээр тогтоосон онцлон сэрэмжлэх арга хэмжээнүүдийг чандлан дагах ёстой.

24 дүгээр зүйл. Эрэг бүхий улсын үүрэг

1. Энэхүү Конвенцид зааснаас бусад тохиолдолд харъяа тэнгисээр гадаадын хөлөг онгоц гэмгүй нэвтрэн өнгөрөхөд эрэг бүхий улс саад хийх ёсгүй. Тухайлбал, энэхүү Конвенци, түүний дагуу баталсан бусад хууль, дүрмийг хэрэглэхдээ эрэг бүхий улс дор дурдсан зүйлийг цээрлэвэл зохино. Үүнд:

a/ гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх эрхийг хэрэг дээрээ хасах, эсвэл ийм эрхийг зөрчихөд хүргэх шаардлага тавих

b/ аль ч улсын хөлөг онгоцыг эсвэл аль ч улс руу буюу түүнээс, түүний өмнөөс ачаа тээвэрлэж яваа хөлөг онгоцыг ямар нэг хэлбэр, агуулгаар нь ялгаварлан гадуурхах

2. Эрэг бүхий улс өөрийн харъяа тэнгист хөлөг онгоц зорчиход ямар нэг аюул гарлаа гэж мэдвэл энэ тухай зохих ёсоор мэдэгдэнэ.

25 дугаар зүйл. Эрэг бүхий улсын хамгаалах эрх

1. Эрэг бүхий улс харъяа тэнгистээ гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх шаардлагыг хангах арга хэмжээ авч болно.

2. Дотоод усанд орж, түүний цаадах боомтыг ашиглаж байгаа хөлөг онгоцнуудын хувьд, эрэг бүхий улс эдгээр онгоцыг ийнхүү зорчихыг хүлээн зөвшөөрсөн нөхцөлүүдийг зөрчихөөс урьдчилан сэрэмжлэх шаардлагатай арга хэмжээг авч байх эрхтэй.

3. Гадаадын хөлөг онгоцнуудыг хэлбэр, мөн агуулгаар нь ялгаварлан гадуурхахгүйгээр, харъяа тэнгисээрээ гэмгүй нэвтрэн өнгөрөхийг эрэг бүхий улс харъяа тэнгисийнхээ тодорхой зарим районд түр зогсоож болно. Ингэж түр зогсоох нь зэвсэг хэрэглэн сургууль хийхийг оролцуулан эрэг бүхий улсын аюулгүй байдлыг хамгаалах зорилготой бөгөөд энэ тухай нийтэд зарлан мэдэгдсэний дараа хүчин төгөлдөр болно.

26 дугаар зүйл. Гадаадын хөлөг онгоцноос авах хураамж

1. Харъяа тэнгисээр зөвхөн нэвтрэн өнгөрсөн гэдгээр гадаадын хөлөг онгоцноос хураамж авч үл болно.

2. Харъяа тэнгисээр нэвтрэн өнгөрч байгаа гадаадын хөлөг онгоцонд үзүүлсэн тодорхой үйлчилгээнээс хураамж авч болно. Ийм хураамжийг ялгаварлан гадуурхахгүйгээр авч байх ёстой.

Дэд хэсэг В. Худалдааны хөлөг онгоц, худалдааны зорилгод ашиглаж байгаа улсын хөлөг онгоцны хувьд баримтлах дүрэм

27 дугаар зүйл. Гадаадын хөлөг онгоц дээрх эрүүгийн шүүх эрх

1. Харъяа тэнгисээр нэвтрэн өнгөрч яваа гадаадын хөлөг онгоц дээр ямар нэгэн хүнийг баривчлах, хөлөг онгоц нэвтрэн өнгөрч байх үед түүн дээр гарсан гэмт хэргийг мөрдөн байцаахад эрэг бүхий улсын эрүүгийн шүүх эрхийг дор дурдсанаас бусад тохиолдолд хэрэглэхгүй.

a/ гэмт хэргийн хор уршиг эрэг бүхий улсад нөлөөлөх

b/ гэмт хэрэг нь шинж чанараараа тухайн орны амгалан тайван байдал, харьяа тэнгист тогтсон хэв журмыг зөрчих

c/ хөлөг онгоцны дарга, далбааны эзэн улсын дипломат төлөөлөгч буюу консулын албан тушаалтан орон нутгийн захиргаанаас тусламж үзүүлэхийг хүсэх

d/ хууль бусаар мансууруулагч бодис, сэтгэцэд нөлөөлөх бодис наймаалахыг таслан зогсоох зорилгоор шаардагдах арга хэмжээ авах

2. Дотоод уснаас гарч харъяа тэнгисээр нэвтрэн өнгөрч яваа гадаадын хөлөг онгоц дээр баривчлах, мөрдөн байцаах зорилгоор өөрийн хууль тогтоомжоор зөвшөөрсөн аливаа арга хэмжээ авах эргийн улсын эрхийг дээр дурдсан заалтууд үл хөндөнө.

3. Энэ зүйлийн 1,2-т заасан тохиолдолд хөлөг онгоцны даргын хүсэлтээр эрэг бүхий улс арга хэмжээ авахын өмнө далбааны эзэн улсын дипломат төлөөлөгч, консулын албан тушаалтанд мэдэгдэж дээр дурдсан төлөөлөгч, консулын албан тушаалтан болон хөлөг онгоцны багийнхны хооронд холбоо харилцаа тогтооход туслалцаа үзүүлж байна. Цаг хугацаа нэн давчидсан

тохиолдолд дээр дурдсан арга хэмжээг авч байх үедээ ч тэр тухайгаа уламжлан мэдэгдэж болно.

4. Ер нь баривчлах эсэх, яаж баривчлах асуудлыг шийдэхдээ, орон нутгийн захиргаа далайд зорчих эрх ашгийг зүй ёсоор анхааран үзэх ёстой.

5. XII хэсэгт зааснаас бусад тохиолдолд, эсвэл V хэсэгт заасны дагуу баталсан хууль дүрмийг зөрчсөн тохиолдолд, хөлөг онгоц гадаадын боомтоос гарч дотоод усанд оролгүйгээр харъяа тэнгисээр нэвтрэн өнгөрөх бол энэ хөлөг онгоц дээр түүний харъяа тэнгист орохоос өмнө гарсан гэмт хэргийн улмаас баривчлах, мөрдөн байцаах ямар ч арга хэмжээг эрэг бүхий улс авч үл болно.

28 дугаар зүйл. Гадаадын хөлөг онгоцны талаарх иргэний шүүх

1. Хөлөг онгоцонд яваа хүний хувьд иргэний шүүх эрхийг хэрэглэх зорилгоор харъяа тэнгисээр нь нэвтрэн өнгөрч яваа гадаадын хөлөг онгоцыг зогсоох буюу түүний зорчих чигийг эрэг бүхий улс өөрчилж үл болно.

2. Эрэг бүхий улсын усаар нэвтрэн өнгөрөх үедээ хөлөг онгоцны хүлээсэн үүрэг, хариуцлагаас үүссэн иргэний хэргээр эрэг бүхий улс энэ онгоцонд шийтгэлийн арга хэмжээ авах буюу түүнийг баривчлан зогсоож болно.

3. Харъяа тэнгис дэх зогсоол дээр нь байгаа буюу дотоод усаар нь нэвтрэн гараад харъяа тэнгисээр нь нэвтрэн өнгөрч яваа гадаадын хөлөг онгоцны хувьд үүссэн иргэний хэргээр хууль тогтоомжийнхоо дагуу шийтгэлийн арга хэмжээ авах буюу түүнийг баривчлан зогсоох эрэг бүхий улсын эрхийг энэ зүйлийн 2 дахь заалт үл хөндөнө.

Дэд хэсэг С. Цэргийн болон худалдааны бус зорилгод ашиглагдаж буй улсын бусад хөлөг онгоцны хувьд баримтлах дүрэм

29 дүгээр зүйл. Цэргийн хөлөг онгоцыг тодорхойлох

Энэхүү Конвенцийн зорилгын үүднээс “Цэргийн хөлөг онгоц” гэж аль нэг улсын зэвсэгт хүчинд хамаарагдах, харъяаллыг нь заасан гадна талын таних тэмдэг бүхий, тухайн улсын засгийн газрын албанд ажилладаг, овог нэр нь цэргийн албан хаагчдын нэрсийн жагсаалт буюу түүнтэй тэнцэх баримт бичигт бүртгэгдсэн офицер даргатай, байнгын цэргийн дэг журамд захирагдах багтай хөлөг онгоцыг хэлнэ.

30 дугаар зүйл. Цэргийн хөлөг онгоц эрэг бүхий улсын хууль дүрмийг биелүүлэхгүй байх

Ямар нэг цэргийн хөлөг онгоц эрэг бүхий улсын харъяа тэнгисийг нэвтрэн өнгөрөх талаарх хууль дүрмийг биелүүлэхгүй, биелүүлэх тухай тавьсан шаардлагыг үл тоомсорловол тухайн эрэг бүхий улс уг цэргийн хөлөг онгоцыг өөрийн харъяа тэнгисээс даруй гарахыг шаардаж болно.

31 дүгээр зүйл. Цэргийн болон худалдааны бус зорилгод ашиглагдаж буй улсын бусад хөлөг онгоцны учруулсан хохирлын талаар далбааны эзэн улсын хүлээх хариуцлага

Харьяа тэнгисээр нэвтрэн өнгөрөхтэй холбогдсон эрэг бүхий улсын хууль дүрэм, энэхүү Конвенцийн заалт, мөн олон улсын эрх зүйн бусад хэм хэмжээг цэргийн аливаа онгоц, худалдааны бус зорилгод ашиглагдаж буй улсын бусад хөлөг онгоц биелүүлээгүйгээс эрэг бүхий улсад учруулсан аливаа гарз, хохирлын олон улсын хариуцлагыг далбааны эзэн улс хүлээнэ.

32 дугаар зүйл. Цэргийн болон худалдааны бус зорилгод ашиглагдаж буй бусад улсын хөлөг онгоцны дархан эрх

Дэд хэсэг А болон 30, 31 дүгээр зүйлд зааснаас бусад тохиолдолд цэргийн болон худалдааны бус зорилгод ашиглагдаж буй бусад улсын хөлөг онгоцны дархан эрхийг энэхүү Конвенцийн ямар ч заалт хөндөхгүй.

4 ДҮГЭЭР ХЭСЭГ. ЗАЛГАА БҮС

33 дугаар зүйл. Залгаа бүс

1. Залгаа бүс гэж нэрлэгддэг харьяа тэнгистэй залгаа бүсэд эрэг бүхий улс шаардлагатай хяналтыг тавьж болно. Үүнд:

а/ нутаг дэвсгэр, харьяа тэнгисийнхээ хүрээнд баримталдаг гааль, татвар, цагаачлал, ариун цэврийн хууль дүрмийг зөрчихийг урьдчилан сэргийлэх зорилгоор

б/ нутаг дэвсгэр, харьяа тэнгистээ гарсан дээр дурдсан хууль дүрэм зөрчигчдийг шийтгэх зорилгоор

2. Харьяа тэнгисийн өргөнийг хэмжиж эхлэх шугамаас далайн 24 милиэс залгаа бүс хэтэрч үл болно.

3 ДУГААР БҮЛЭГ

1 ДҮГЭЭР ХЭСЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗААЛТ

34 дүгээр зүйл. Олон улсын хөлөг онгоц зорчдог хоолойнуудыг бүрдүүлэгч усны эрхийн статус

1. Энэ бүлэгт заасан олон улсын хөлөг онгоц зорчдог хоолойнуудыг нэвтрэн өнгөрөх дэглэм нь эдгээр хоолойг бүрдүүлэгч усны эрхийн статус, хоолойтой хиллэсэн улсаас тийм ус, түүний агаар мандал, ёроол болон хэвлийн талаар хэрэгжүүлэх бүрэн эрхт байдал, шүүх эрхийг хөндөхгүй.

2. Хоолойтой хиллэсэн улсуудын бүрэн эрхт байдал, шүүх эрх нь энэ бүлгийн заалт, олон улсын эрх зүйн бусад хэм хэмжээний дагуу хэрэгжинэ.

35 дугаар зүйл. Энэ бүлгийн үйлчлэх хүрээ

Энэ бүлгийн ямар ч заалт доорх зүйлийг хөндөхгүй:

a/ үүний өмнө дотоод ус гэж тооцогдож байгаагүй бөгөөд 7 дугаар зүйлд заасан аргаар эхлэх шулуун шугамыг тогтоосноор дотоод усанд багтах болсон районыг оруулахгүйгээр хоолойн хүрээнд орших дотоод усны аливаа район

b/ хоолойтой хиллэсэн улсуудын харъяа тэнгисийн цаана орших эдийн засгийн онцгой бүс буюу их далайн зэрэг усны эрхийн статус

c/ тусгайлан байгуулагдаад удсан бөгөөд хүчин төгөлдөр олон улсын гэрээ хэлэлцээрээр нэвтрэн өнгөрөх асуудал нь бүхэлдээ буюу хэсэгчлэн зохицуулагдсан хоолойнуудын эрх зүйн дэглэм.

36 дугаар зүйл. Их далай, эдийн засгийн онцгой бүс болон олон улсын хөлөг онгоц зорчдог хоолойгоор дайрч өнгөрөх зам

Далайгаар зорчих болон ус зүйн үүднээс авч үзэхэд тохиромжтой бөгөөд их далай, эдийн засгийн онцгой бүсээр нэвтрэн өнгөрч байгаа замтай бол олон улсын хөлөг онгоц зорчиход ашиглаж байгаа ийм хоолойд энэ хэсгийн заалтууд хамаарахгүй.

2 ДУГААР ХЭСЭГ. ДАМЖИН ӨНГӨРӨХ

37 дугаар зүйл. Энэ бүлгийг хэрэглэх хүрээ

Их далай, эдийн засгийн онцгой бүсийн нэг хэсгийг их далай, эдийн засгийн онцгой бүсийн нөгөө хэсэгтэй холбож байгаа олон улсын хөлөг онгоц зорчдог хоолойнуудын хувьд энэ заалтыг хэрэглэнэ.

38 дугаар зүйл. Дамжин өнгөрөх эрх

1. Хоолойгоор хиллэсэн улсын арал, эх газрын хэсэг уг хоолойг үүсгэсэн байх, энэ арлын цаагуур их далай, эдийн засгийн онцгой бүсээр дайрсан зам нь далайгаар зорчих болон ус зүйн үүднээс авч үзэхэд тохиромжтой байхаас бусад тохиолдолд бүх улсын хөлөг онгоц, нисдэг аппарат 37 дугаар зүйлд заасан хоолойгоор саадгүй дамжин өнгөрөх эрх эдэлнэ.

2. Дамжин өнгөрөх гэж их далай, эдийн засгийн онцгой бүсийн нэг хэсгийг их далай, эдийн засгийн онцгой бүсийн нөгөө хэсэгтэй холбож байгаа хоолойгоор зөвхөн зогсолтгүй, түргэн явж өнгөрөх зорилгоор энэ хэсгийн дагуу чөлөөтэй зорчих, нисэхийг хэлнэ. Гэвч зогсолтгүй түргэн явж өнгөрөх шаардлага хоолойтой хиллэсэн улсад орох, гарах, буцаж очих зорилгоор энэ хоолойгоор нэвтрэн өнгөрөхийг энэ улсад орох нөхцөлийг хангасан үед хориглохгүй.

3. Хоолойгоор дамжин өнгөрөх эрхийг хэрэгжүүлэхтэй холбоогүй аливаа үйл ажиллагаа энэхүү Конвенцийн холбогдох заалтуудаар зохицуулагдана.

39 дүгээр зүйл. Хөлөг онгоц, нисдэг аппарат дамжин өнгөрөх үедээ хүлээх үүрэг

1. Хөлөг онгоц, нисдэг аппарат дамжин өнгөрөх эрхээ эдлэхдээ:

a/ хоолойгоор өнгөрөх буюу түүн дээгүүр нисч өнгөрөхдөө саадгүй явах

b/ хоолойтой хиллэсэн улсын бүрэн эрхт байдал, нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдал, улс төрийн тусгаар тогтнолын эсрэг хүчээр сүрдүүлэх буюу хүч хэрэглэх, мөн ямар нэг хэлбэрээр НҮБ-ын Дүрэмд тусгагдсан олон улсын эрх зүйн зарчмыг зөрчихөөс түдгэлзэх

c/ давагдашгүй хүчин зүйл, гамшиг тохиолдоогүй бол зогсолтгүй түргэн явж өнгөрөх хэвийн журамд нийцсэнээс өөр аливаа үйл ажиллагаа явуулахгүй байх

d/ энэ хэсгийн холбогдох бусад заалтыг даган мөрдөх

2. Хөлөг онгоц дамжин өнгөрөхдөө:

a/ хөлөг онгоц мөргөлдөхөөс урьдчилан сэргийлэх олон улсын дүрэм, далай дахь аюулгүй байдалтай холбоотой нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын дүрэм, горим, практикийг баримтлах

b/ хөлөг онгоцноос гарах бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах талаар гаргасан олон улсын нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн дүрэм, горим, практикийг дагаж мөрдөх

3. Нисдэг аппарат дамжин нисч өнгөрөхдөө:

a/ энэ нь иргэний агаарын тээвэртэй холбоотой учир олон улсын иргэний агаарын тээврийн байгууллагаас гаргасан нислэгийн дүрмийг баримтлах. Улсын нисдэг аппарат аюулгүй байдлын ийм арга хэмжээг баримталж нислэгийн аюулгүй байдлыг зохих ёсоор ямагт харгалзах.

b/ олон улсын эрх бүхий байгууллагаас тогтоосон олон улсын хэмжээний агаарын нислэгийн радио үелзэлд хяналт тавих, мөн түгшүүрийн дохио дамжуулах зориулалттай олон улсын үелзэлд тогтмол хяналт тавих.

40 дүгээр зүйл. Шинжилгээ, усны зураглал

Гадаадын хөлөг онгоц, мөн түүнчлэн эрдэм шинжилгээ, усны зураглал хийх зориулалттай хөлөг онгоцнууд хоолойгоор дамжин өнгөрөхдөө хоолойтой хиллэсэн улсаас урьдчилан зөвшөөрөл авалгүйгээр аливаа нэг шинжилгээний ажил, усны зураглал хийж болохгүй.

41 дүгээр зүйл. Далайн зам, олон улсын усан хөлөг онгоц зорчдог хоолойн хөдөлгөөний хуваарийн бүдүүвч

1. Хөлөг онгоц хоолойгоор аюулгүй нэвтрэн өнгөрөхөд туслалцаа үзүүлэх шаардлага гарвал, энэ хэсэгт заасны дагуу, хоолойтой хиллэсэн улсууд

хоолойгоор нэвтрэн өнгөрөх далайн зам тогтоож, хөдөлгөөний хуваарийн бүдүүвч гаргаж болно.

2. Эдгээр улс үүнээс өмнө тогтоосон далайн зам, хөдөлгөөний хуваарийн бүдүүвчийг тухайн нөхцөл байдлын шаардлагаар энэ тухайгаа зохих ёсоор зарлан мэдэгдээд далайн өөр зам, бүдүүвчээр сольж болно.

3. Далайн ийм зам, хөдөлгөөний хуваарийн бүдүүвч нь нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын хууль дүрэмд нийцсэн байх ёстой.

4. Далайн зам, хөдөлгөөний хуваарийг тогтоох буюу солихоос өмнө, хоолойтой хиллэсэн улсууд энэ тухай саналаа батлуулахаар олон улсын эрх бүхий байгууллагад тавьж байна. Энэ байгууллага нь хоолойтой хиллэсэн улсуудтай тохиролцож болохуйц далайн зам, хөдөлгөөний хуваарийг баталсны дараа эдгээр улс далайн зам, хөдөлгөөний хуваарийг тогтоох буюу өөрчлөн сольж болно.

5. Хоолойтой хиллэсэн хоёр буюу хэд хэдэн улсын уснаас тогтсон хоолойны хувьд далайн зам тогтоож хөдөлгөөний хуваарь гаргах гэж байгаа бол сонирхогч улсууд олон улсын эрх бүхий байгууллагатай зөвлөлдөн хэлэлцэж, өөрсдийн саналаа хамтран боловсруулж байна.

6. Хоолойтой хиллэсэн улсууд өөрсдийн тогтоон гаргасан далайн зам, хөдөлгөөний хуваарийг зохих ёсоор нийтлэгдэх далайн зураг дээр тодорхой тэмдэглэж байна.

7. Хоолойгоор дамжин өнгөрч байгаа хөлөг онгоц энэхүү зүйлийн дагуу тогтоосон далайн зам, хөдөлгөөний хуваарийг баримталж байна.

42 дугаар зүйл. Хоолойтой хиллэсэн улсуудын дамжин өнгөрөхтэй холбогдсон хууль дүрэм

1. Энэ бүлгийн заалтыг баримталсан байвал, хоолойтой хиллэсэн улсууд нь хоолойгоор дамжин өнгөрөхтэй холбогдон хууль дүрмийг дор дурдсан асуудлууд буюу тэдгээрийн аль нэгээр гаргаж болно. Үүнд:

a/ 41 дүгээр зүйлд заасан далайд зорчих аюулгүй байдал, хөлөг онгоцны хөдөлгөөний зохицуулалтын талаар

b/ газрын тос болон газрын тос агуулсан хаягдал, хортой бусад бодисыг хоолойд хаяхтай холбогдсон олон улсын дүрмийг хэрэгжүүлэх замаар бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнд хяналт тавих талаар

c/ загас агнуурын хөлөг онгоцны хувьд, загас агнуур хийлгэхгүй байх, загас барих хэрэгслийг хураах талаар

d/ хоолойтой хиллэсэн улсуудын гааль, татвар, цагаачлал буюу ариун цэврийн хууль дүрмийг зөрчиж хөлөг онгоцондоо аливаа бараа, валютыг ачих, буулгах, эсвэл хүн суулгах, буулгах

2. Эдгээр хууль дүрэм нь гадаадын хөлөг онгоцны хэлбэр, мөн агуулгаар нь ялгаварлахгүй байх ёстой. Эдгээр хууль дүрмийг баримтлахдаа энэ бүлэгт заасан дамжин өнгөрөх эрхийг хасах, зөрчих, хохироох ёсгүй.

3. Хоолойтой хиллэсэн улсууд эдгээр бүх хууль дүрмийг зохих ёсоор нийтэлж байх ёстой.

4. Дамжин өнгөрөх эрхээ эдэлж байгаа гадаадын хөлөг онгоц нь эдгээр хууль дүрмийг дагаж мөрдөнө.

5. Халдашгүй дархан эрх бүхий хөлөг онгоц, нисдэг аппаратын үйл ажиллагаа нь ийм хууль дүрэм буюу энэ хэсгийн бусад заалтыг зөрчиж байвал далбааны эзэн улс хоолойтой хиллэсэн улсад учруулсан хохирлын олон улсын хариуцлага хүлээнэ.

43 дугаар зүйл. Усан замын харилцааны тоног төхөөрөмж, аюулгүйн хэрэгсэл, бусад боловсронгуй болгох зүйлс, бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнд хаалт тавих

Хоолойг ашигладаг, түүнтэй хиллэсэн улсууд нь хэлэлцэн тохирох замаар доорх салбарт хамтран ажиллах ёстой. Үүнд:

1. Усан замын шаардлагатай тоног төхөөрөмж, аюулгүйн хэрэгслийг хоолойд байгуулах, тэдгээрийг бүрэн ажиллагаатай байлгах буюу олон улсын усан замд тус дөхөм үзүүлэх зорилготой бусад хэрэгслийг боловсронгуй болгох

2. Хөлөг онгоцноос гарах бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, уг бохирдлыг багасгах, түүнд хяналт тавих

44 дүгээр зүйл. Хоолойтой хиллэсэн улсуудын үүрэг

Хоолойтой хиллэсэн улс нь дамжин өнгөрөхөд саад хийх ёсгүй бөгөөд хоолойгоор зорчих, түүн дээгүүр нисч өнгөрөх үед аливаа аюулын шинж тэмдэг илэрвэл зохих ёсоор зарлан мэдээлж байх ёстой. Тэгэхдээ дамжин өнгөрөх хөдөлгөөнийг зогсоож болохгүй.

3 ДУГААР ХЭСЭГ. ГЭМГҮЙ НЭВТРЭН ӨНГӨРӨХ

45 дугаар зүйл. Гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх

1. Гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх дэглэмийг 2 дугаар бүлгийн 3 дугаар хэсгийн дагуу олон улсын хөлөг онгоц зорчдог доорх хоолойнуудын хувьд баримтална. Үүнд:

a/ 38 дугаар зүйлийн 1-д заасны дагуу дамжин өнгөрөх дэглэм баримтлах хүрээнд хамаарагдахгүй хоолой

b/ их далай, эдийн засгийн онцгой бүс, гадаад улсын харъяа тэнгисийн хооронд орших хоолой

2. Ийм хоолойгоор гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх хөдөлгөөнийг зогсоож болохгүй

4 ДҮГЭЭР БҮЛЭГ. ОЛТРИГ УЛС

46 дугаар зүйл. Нэр томъёог хэрэглэх

Энэхүү Конвенцийн зорилгын үүднээс:

1. “Олтриг улс ” гэж нэг буюу хэд хэдэн олтригоос бүхэлдээ бүрэлдэн тогтсон, бусад арлыг ч бүхэлдээ багтаасан улсыг хэлнэ.

2. “Олтриг улс” гэж түүхийн явцад газарзүйн, эдийн засаг, улс төрийн салшгүй нэгэн цогцос болсон бүлэг арал түүний дотор тэдгээрийн усыг холбосон арлуудыг хэсэг, байгалийн тогтоцыг хэлнэ

47 дугаар зүйл. Олтригийн эхлэх шугам

1. Олтриг улс хамгийн их алслагдсан арлуудын далай руу хамгийн их орсон цэгүүд болон олтригийн хуурай болдог хаднуудыг холбож олтригийн эхлэх шулуун шугамыг татаж болно. Ийм эхлэх шугамын хүрээнд гол арлуудаас гадна усны гадаргуугийн талбай, шүрэн хад орсон газрын хуурай талбайн хоорондын харьцаа нь 1:1-ээс 9:1 байх район багтсан байх ёстой.

2. Эхлэх ийм шугамын урт нь далайн 100 милиэс хэтрэхгүй байх ёстой бөгөөд тэгэхдээ эхлэх шугамын нийлбэрийн 3% нь хүртэл аливаа олтригийг хаасан байвал эхлэх шугамын урт нь далайн 125 миль хүртэл байж болно.

3. Эхлэх ийм шугамыг татахдаа олтригийн ерөнхий хэлбэрээс илтээр хазайлгаж болохгүй.

4. Эхлэх ийм шугамыг татралын өндөрлөгийн хувьд зөвхөн дараах тохиолдолд татаж болно. Үүнд:

Далайн түвшнээс дээш орших уг өндөрлөг дээр гэрэлт цамхаг буюу төхөөрөмжүүдийг босгосон, ойролцоо арлаас татралын өндөрлөг нь бүхэлдээ буюу хагас нь харъяа тэнгисийнхээ өргөнөөс хэтрэхгүй байх зайд оршиж байвал.

5. Олтриг улс ийм эхлэх шугамын системийг тогтоохдоо их далай, эдийн засгийн онцгой бүсээс нөгөө улсын харъяа тэнгисийг тасалж болохгүй.

6. Олтриг улсын усны хэсэг шууд залгаа хөрш улсын хоёр хэсгийн хооронд орвол энэ хоёрдахь улсын ийм усны талаар уламжлан эдэлж байсан хууль эрх болон бусад ашиг, мөн эдгээр улсын хэлэлцэж тохирсон бүх эрхийг тэр хэвээр үлдээж хүндэтгэж байна.

7. Энэхүү зүйлийн 1-д заасан ёсоор ус, хуурай газрын талбай харьцааг тодорхойлоход арал шүрэн арлуудыг тойрсон хадны хоорондын ус, цуварсан

шохойн арал, хуурай болдог хадаар хүрээлэгдсэн буюу хагас хүрээлэгдсэн далайн мандлын хэсгийг хуурай газрын районд оруулж болно.

8. Энэ зүйлийн дагуу тогтоосон эхлэх шугамыг тэдгээрийн байрлалыг тогтооход зориулсан масштабын газрын зураг дээр тэмдэглэнэ. Эсвэл тэдгээрийг газрын зураглал, газар зүйн солбилцолын цэг тэмдгээр сольж болно.

9. Олтриг улс тийм газрын зураг буюу газар зүйн солбилцолын жагсаалт бүрийн хуулбарыг НҮБ-ын ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулна.

48 дугаар зүйл. Харъяа тэнгис, залгаа бүс, эдийн засгийн онцгой бүс, эх газрын хормойн өргөнийг хэмжих

Харъяа тэнгис, залгаа бүс, эдийн засгийн онцгой бүс, эх газрын хормойн өргөнийг 47 дугаар зүйлд заасан олтригийн эхлэх шугамнаас эхлэн хэмжинэ.

49 дүгээр зүйл. Олтригийн ус, түүний агаар мандал, ёроол, түүний хэвлийн эрхийн статус

1. 47 дугаар зүйлийн дагуу тогтоосон, олтригийн ус гэж нэрлэгдэх, олтригийн эхлэх шугамаар хязгаарлагдмал усны хувьд түүний гүн, холын зайг харгалзахгүйгээр олтригийн улсын бүрэн эрхт байдал хамаарна.

2. Эл бүрэн эрхт байдал нь олтригийн усны агаар мандал, ёроол, хэвлий болон түүний баялагт нэгэн адил хамаарна.

3. Эл бүрэн эрхт байдал нь энэ хэсгийн заалтыг баримталж байгаа үед хэрэгжинэ.

4. Энэ хэсэгт тогтоож байгаа далайн зам, олтригийн замаар нэвтрэн өнгөрөх журам нь олтригийн усны статус, далайн зам, олтриг улсаас олтригийн ус, түүний мандал, ёроол, хэвлийн болон баялгийн талаарх бүрэн эрхээ эдлэхийг бусад талаар хөндөх ёсгүй.

50 дугаар зүйл. Дотоодын усыг зааглах

Олтриг улс олтригийн усныхаа хүрээнд 9, 10, 11 дүгээр зүйлийн дагуу дотоодын усыг зааглах шугам тогтоож болно.

51 дүгээр зүйл. Мөрдөж байгаа хэлэлцээр, загас барих уламжлалт эрх, усан доорх кабель утас

1. 49 дүгээр зүйлийн заалтыг хөндөхгүйгээр олтриг улс бусад улстай байгуулсан гэрээ хэлэлцээрийг биелүүлэн олтригийн усны тодорхой районд шууд залгаа оршдог улсуудын загас барих уламжлалт эрх, хууль ёсны бусад үйл ажиллагааг хүлээн зөвшөөрөх ёстой. Тийм эрх, үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх журам нөхцөл, тэдгээрийн шинж чанар хэмжээ, районы сонирхогч улсуудын аль нэгний хүсэлтээр хоёр талын хэлэлцээр байгуулж зохицуулна. Тийм эрхийг хөндлөнгийн улс, түүний иргэдэд шилжүүлэн тэдэнтэй хамтран хэрэгжүүлж болохгүй.

2. Олтриг улс түүний усанд бусад улсын тавьсан бөгөөд түүний эрэгт хүрээгүй кабель утсыг гэмтээж болохгүй. Олтриг улс кабель утас байгаа газрын тухай, мөн түүнийг засч сэлбэх, солих тухай зохих ёсоор мэдээ авсны дараа кабель утсыг ажиллагаанд оруулж, солихыг зөвшөөрнө.

52 дугаар зүйл. Гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх эрх

1. 53 дугаар зүйлд нийцэж 50 дугаар зүйлд харшлахгүй байвал, 2 дугаар бүлгийн 3 дугаар хэсгийн дагуу бүх улсын хөлөг онгоц олтригийн усаар гэмгүй нэвтрэн өнгөрөх эрхийг эдэлнэ.

2. Хөлөг онгоц аюулгүй байдлыг хамгаалахад нэн чухал байвал, гадаадын хөлөг онгоцнуудын гэмгүй нэвтрэн өнгөрөхийг хэлбэр, мөн агуулгаар нь ялгаварлан гадуурхахгүйгээр олтригийн усныхаа тодорхой районд олтриг улс түр зогсоож болно. Ингэж зогсоох шийдвэр нь энэ тухай хэвлэн нийтэлсний дараа хүчин төгөлдөр болж байна.

53 дугаар зүйл. Далайн олтриг замаар нэвтрэн өнгөрөх эрх

1. Олтригийн ус, залгаа орших харъяа тэнгисээр гадаадын хөлөг онгоцууд зогсолтгүй, түргэн нэвтрэн өнгөрөх далайн зам, мөн түүний дээгүүр гадаадын нисдэг аппаратууд нисч өнгөрөх агаарын замыг олтриг улс тогтоож болно.

2. Бүх хөлөг онгоц, нисдэг аппарат ийм далайн зам, олтриг зам, агаарын замаар нэвтрэн өнгөрөх эрх эдэлнэ.

3. Далайн олтриг замаар нэвтрэн өнгөрөх гэж их далай, эдийн засгийн онцгой бүсийн нэг хэсгээс их далай, эдийн засгийн бүсийн нөгөө хэсэгт гагцхүү зогсолтгүй, түргэн, саадгүй дамжин өнгөрөх зорилгоор усан болоод агаарын замаар энэхүү Конвенцийн дагуу хэвийн зорчихыг хэлнэ.

4. Ингэж тогтоосон далайн, агаарын зам нь олтригийн ус залгаа орших харъяа тэнгисийг дайран өнгөрөх бөгөөд олтригийн усаар зорчих, түүний дээгүүр нисэхэд гол зам болон ашиглагдаж байгаа ердийн бүх замыг хамран багтаана. Харин орох, гарах цэгүүдийн хоорондын адил тохиромжтой замуудыг давтан заах шаардлагагүй гэж үзэх нөхцөлд хөлөг онгоцууд хамгийн гүн урсгалын ердийн усан замыг ашиглана.

5. Далайн болон агаарын ийм замуудыг нэвтрэн өнгөрөх замын эхээс адгийг нь хүртэл үргэлжлүүлэн татсан тэнхлэгийн шугамаар тодорхойлно. Хөлөг онгоц, нисдэг аппарат далайн олтриг замаар нэвтрэн өнгөрөхдөө ийм тэнхлэгийн шугамаас аль ч тал руу далайн 25 милиэс илүү хазайж болохгүй. Гэхдээ эдгээр хөлөг онгоц, нисдэг аппарат нь далайн замтай хиллэсэн арал дээр байгаа хамгийн ойр цэгүүдийн хоорондын зайны 10 хувьтай тэнцэх зайд байгаа эрэгт ойртож болохгүй.

6. Энэ зүйлийн дагуу далайн замыг тогтоож байгаа олтриг улс тийм замын гүн урсгалын нарийссан замаар хөлөг онгоц аюулгүй нэвтрэн өнгөрөх хөдөлгөөний хуваарийн бүдүүвч гаргаж болно.

7. Нөхцөл байдал шаардвал, түүнээс өмнө тогтоож гаргасан далайн чөлөө, хөдөлгөөний хуваарилалтыг, энэ тухайгаа зохих ёсоор зарлан мэдэгдсэний дараа олтриг улс өөр чөлөө, өөр хуваарилалтаар сольж болно.

8. Тэдгээр далайн зам, хөдөлгөөний хуваарь нь олон улсын нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн дүрэмд нийцэж байвал зохино.

9. Далайн зам тогтоох, солих хөдлөлгөөний хуваарийн бүдүүвч гаргах, солих саналаа олтриг улс олон улсын эрх бүхий байгууллагад батлуулахаар тавьж байна. Тухайн олтриг улстай хэлэлцэн тохиролцож болохуйц далайн чөлөө, хөдөлгөөний хуваарилалтын схемуг уг олон улсын байгууллага батлах бөгөөд ингэж баталсны дараа олтриг улс өөр чөлөө, хуваарилалтаар сольж болно.

10. Олтриг улс тогтоон гаргасан далайн зам, хөдөлгөөний хуваарийн тэнхлэгийн шугамуудыг нийтэд зориулан хэвлэгдэх далайн зураг дээр тодорхой тэмдэглэж байна.

11. Хөлөг онгоцууд далайн олтриг замаар нэвтрэн өнгөрөхдөө энэ зүйлийн дагуу тогтоосон далайн зам, хөдөлгөөний хуваарийн бүдүүвчийг мөрдвөл зохино.

12. Олтриг улс далайн, агаарын зам тогтоогоогүй бол, далайн олтриг замаар нэвтрэн өнгөрөх эрхийг олон улсын хөлөг онгоц зорчдог замаар хэрэгжүүлж болно.

54 дүгээр зүйл. Хөлөг онгоц, нисдэг аппарат нэвтрэн өнгөрөх, шинжилгээ, ус зүйн судалгааны зураг авах үедээ хүлээх үүрэг, далайн олтриг замаар нэвтрэн өнгөрөхтэй холбогдсон олтриг улсын хууль дүрэм

Далайн олтриг замаар нэвтрэн өнгөрөх асуудлын хувьд 39, 40, 42, 44 дүгээр зүйлийг зохих өөрчлөлттэйгээр хэрэглэнэ.

5 ДУГААР БҮЛЭГ. ЭДИЙН ЗАСГИЙН ОНЦГОЙ БҮС

55 дугаар зүйл. Эдийн засгийн онцгой бүсийн эрхийн тусгай дэглэм

Эдийн засгийн онцгой бүс гэж харъяа тэнгисийн цаана түүнтэй залгаа орших, эрэг бүхий улсын эрх, шүүх эрх болон бусад улсын эрх, эрх чөлөөг энэхүү Конвенцийн холбогдох заалтуудаар зохицуулах ёстой. Энэ хэсэгт тодорхойлсон эрхийн тусгай дэглэмд захирагдах районыг хэлнэ

56 дугаар зүйл. Эрэг бүхий улсын эдийн засгийн онцгой бүс дэх эрх, эрх хэмжээ, үүрэг

1. Эрэг бүхий улс нь эдийн засгийн онцгой бүсэд:

а/ далайн ёроол, түүний хэвлий, далайн усны байгалийн амьд болон бусад байгалийн баялгийг хайх, боловсруулах, хамгаалах, түүнчлэн эдгээр баялгийг ашиглах зорилгоор ус, салхины чигийг ашиглах замаар эрчим хүч гаргаж авах зэрэг уг бүсэд эдийн засгийн эрэл хайгуул, боловсруулалт хийхэд хамрагдах бусад үйл ажиллагааны хувьд бүрэн эрхтэй байна.

b/ энэхүү Конвенцийн зохих заалтад тусгагдсан эрхийн хэмжээг доорх үед эдэлнэ.

I. Хиймэл арал, төхөөрөмж, барилга байгууламжийг ашиглах

II. Далайг шинжлэн судлах

III. Далайн орчныг хадгалан хамгаалах

c/ энэхүү Конвенцид тусгагдсан бусад эрхийг эдэлж, үүрэг хүлээнэ.

2. Эрэг бүхий улс нь энэхүү Конвенцийн дагуу эдийн засгийн онцгой бүсийн өөрийн эрхээ эдлэн, үүргээ биелүүлэхдээ бусад улсын эрх үүргийг зохих ёсоор харгалзан үзэж энэхүү Конвенцийн заасан журмын дагуу үйл ажиллагаа явуулна.

3. Далайн ёроол, түүний хэвлийн хамрагдах энэ зүйлд заасан эрхийг 6 дугаар бүлгийн дагуу хэрэгжүүлнэ.

57 дугаар зүйл. Эдийн засгийн онцгой бүсийн өргөний хэмжээ

Эдийн засгийн онцгой бүсийн өргөний хэмжээ нь харъяа тэнгисийн өргөнийг хэмжиж эхлэх шугамнаас тоолох далайн 200 милиэс хэтрэхгүй байх ёстой.

58 дугаар зүйл. Эдийн засгийн онцгой бүсэд эдлэх бусад эрх үүрэг

1. Эдийн засгийн онцгой бүсэд эрэг бүхий, далайд гарцгүй бүх улсын, энэ Конвенцийн холбогдох заалтуудыг баримтлан 87 дугаар зүйлд заасан далайгаар чөлөөтэй зорчих, түүн дээгүүр чөлөөтэй нисэх, усан доогуур кабель утас, дамжуулах хоолой тавих эрх болон эдгээрийн эрх чөлөө, хөлөг онгоц, нисдэг аппарат, усан доорх кабель утас, дамжуулах хоолойг ашиглахтай холбогдсон энэхүү Конвенцийн бусад заалттай нийцсэн олон улсын эрх зүйн үүднээс хууль ёсны бусад эрх эдэлнэ.

2. 88-115 дугаар зүйлд олон улсын эрх зүйн бусад холбогдох хэм хэмжээг энэ хэсэгтэй нийцэх хэрээр эдийн засгийн онцгой бүсийн хувьд хэрэглэнэ.

3. Улсууд эдийн засгийн онцгой бүсэд энэхүү Конвенциор хүлээсэн эрхээ эдэлж, үүргээ биелүүлэхдээ эрэг бүхий улсын эрх, үүргийг зохих ёсоор харгалзах бөгөөд эрэг бүхий улсаас энэ хэсэгтэй нийцэх хэрээр энэхүү Конвенцийн заалт болон улсын эрх зүйн бусад хэм хэмжээний дагуу тогтоосон хууль дүрмийг мөрдөнө.

59 дүгээр зүйл. Эдийн засгийн онцгой бүс дэх эрх хэмжээ олгохтой холбогдсон маргааныг зохицуулах үндэс

Эдийн засгийн онцгой бүсийн хүрээнд хэрэглэх эрх, эрх хэмжээг эрэг бүхий буюу бусад улсад энэхүү Конвенциор олгоогүй, эрэг бүхий улс, өөр аливаа улс буюу улсуудын эрх ашиг мөргөлдөж маргаан гарсан тохиолдолд уг маргааныг шударга ёсны үндсэн дээр түүнд холбогдох нөхцөл байдал маргаанд оролцогч

бүрийн , мөн түүнчлэн олон улсын хамтын ажиллагааны эрх ашгийн чухлыг харгалзан шийдвэрлэвэл зохино.

60 дугаар зүйл. Хиймэл арал, эдийн засгийн онцгой бүс дэх төхөөрөмж, байгууламж

1. Эдийн засгийн онцгой бүсэд эрэг бүхий улс доорх онцгой эрх эдэлнэ.

а/ хиймэл арал байгуулах

б/ 56 дугаар зүйлд заасан болон эдийн засгийн бусад зорилгоор төхөөрөмж, байгууламж барих

с/ тухайн бүсийн эргийн улсаас эрхээ эдлэхэд саад болж болох төхөөрөмж, байгууламж барих

2. Эрэг бүхий улс дээрх хиймэл арлын төхөөрөмж, байгууламжийн хувьд мөн гааль, татвар, ариун цэвэр, аюулгүй байдал, цагаачлалтай холбогдсон асуудлаар онцгой эрхтэй байна.

3. Хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламж барих тухайгаа зохих ёсоор мэдэгдэж байх ёстой бөгөөд тэдгээрийн байгаа тухай урьдчилан мэдэгдэх байнгын хэрэгслүүд нь бүрэн бүтэн ажиллагаатай байх ёстой. Үүнтэй холбогдуулан олон улсын эрх бүхий байгууллагын тогтоосон, бүх нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын дүрмийг харгалзан усан замын аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор орхиод явчихсан, хэрэглэхээ больсон тоног төхөөрөмж, байгууламжийг зайлуулсан байх ёстой. Ийм тоног төхөөрөмж, байгууламжийг зайлуулахдаа загас агнуур, далайн орчныг хамгаалах эрх ашиг, бусад улсын эрх, үүргийг зохих ёсоор харгалзан үзнэ. Бүрэн зайлуулаагүй тоног төхөөрөмж, байгууламж аль хир гүнд, хаана оршиж байгаа, тэдгээрийн хэмжээний талаар зохих ёсоор мэдэгдэж байна.

4. Эрэг бүхий улс шаардлагатай гэж үзвэл зөвхөн хөлөг онгоц зорчиход төдийгүй, хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламжийн аюулгүй байдлыг хангахын тулд зохих арга хэмжээг авч болохоор тийм хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламжийг тойруулан аюулгүй байдлыг тохиромжтой бүсүүд тогтоож болно.

5. Эрэг бүхий улс аюулгүйн бүсийн өргөний хэмжээг олон улсын хэмжээнд хэрэглэдэг дүрмийг харгалзан тодорхойлно. Эдгээр бүсийг нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын дүрэмд тохирсон, олон улсын эрх бүхий байгууллагын зөвлөлөөс бусад тохиолдолд хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламжийн эргэн тойронд, тэдгээрийн хамгийн захын цэгээс хэмжиж 500 метрээс хэтрүүлэхгүйгээр тэдгээрийн шинж чанар, үйл ажиллагаатай нарийн зохицсон байхаар тогтоох хэрэгтэй. Аюулгүйн бүсийн хэмжээний тухай зохих ёсоор мэдээлж байна.

6. Бүх хөлөг онгоц аюулгүйн эдгээр бүсийг хүндэтгэж хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламж, аюулгүйн бүсийн ойр хавиар хөлөг онгоц зорчих талаарх нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын дүрмийг баримтлах ёстой.

7. Олон улсын хөлөг онгоц зорчиход чухал ач холбогдолтой, нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн далайн замыг ашиглахад саад учруулахаар байвал, хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламж барьж, тэдгээрийн эргэн тойронд аюулгүйн бүс тогтоож болохгүй.

8. Хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламж нь арлын статус эдлэхгүй. Эдгээр өөрийн харъяа тэнгис гэж байхгүй, тэдгээр нь харъяа тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүс, эх газрын, хормойн хилийг тодорхойлоход нөлөөлөхгүй.

61 дүгээр зүйл. Амьд баялгийг хамгаалах

1. Эрэг бүхий улсын эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийг агнахыг зөвшөөрөх хэмжээг тогтоож болно

2. Эрэг бүхий улс өөрт хуримтлуулсан шинжлэх ухааны баталгаа амьд баялгийг хамгаалах, ашиглах талаар зохистой арга хэмжээ авах замаар уг баялгийг ашиглах аюулд учруулахгүй байх нөхцөлөөр хангана. Энэ зорилгод хүрэхийн тулд эргийн улс нөхцөл байдалтай уялдуулан бүс нутаг, улсын эрх бүхий байгууллагуудтай хамтран ажиллана.

3. Эдгээр арга хэмжээ нь загасыг аль болох ихээр гэхдээ тогтвортой хэмжээгээр агнах нөхцлийг хангах, загасны нөөц, төслүүдийг хамгаалж, нөхөн сэргээж байхад чиглэнэ. Энэ хэмжээг тодорхойлохдоо экологийн болон эдийн засгийн хүчин зүйл, эрэг бүхий улсын загас агнуурын нэгдлийн эдийн засгийн хэрэгцээ, хөгжиж байгаа улсуудын онцгой шаардлага, загас агнуурын ажлыг явуулах арга барил, нөөцийн харилцан шүтэлцээ, түүнчлэн салбар бүс нутгийн, дэлхий нийтийн хэмжээний зөвлөмжийг аль болохоор харгалзана.

4. Эрэг бүхий улс дээрх арга хэмжээг авахдаа төрөл холилдсон буюу түүнтэй шүтэлцээтэй төрлийн нөхөн үйлдвэрлэлийг ноцтой аюулд учруулахаас дээш хэмжээгээр хадгалах, нөхөн сэргээх, зорилгоор төрөл холилдсон буюу түүнтэй шүтэлцээгүй бүхэнд хор учрах хор уршгийг харгалзана.

5. Загасны нөөцийг хамгаалахтай холбогдсон загас олборлолт, тийм үйл ажиллагааны талаарх шинжлэх ухааны бусад мэдээлэл, тоо бүртгэлийн мэдээ сэлтийг дамжуулах, тэдгээрийг харилцан солилцох ажлыг нөхцөл байдалтай уялдуулан салбар бүс нутаг, бүс нутгийн, дэлхий нийтийн олон улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан, эдийн засгийн онцгой бүсэд ард иргэдэд нь загас агнуурын ажлыг явуулахыг зөвшөөрсөн улс мөн сонирхсон бүх улсын оролцоотойгоор тогтмол явуулна.

62 дугаар зүйл. Амьд баялгийг ашиглах

1. Эрэг бүхий улс 61 дүгээр зүйлийн заалтыг зөрчихгүйгээр эдийн засгийн бүс дэх амьд баялгийг аль болохоор ашиглах зорилгод тус дөхөм үзүүлнэ.

2. Эрэг бүхий улс эдийн засгийн бүс дэх амьд баялаг олборлох бололцоогоор тодорхойлно. Хэрвээ эргийн улс зөвшөөрөх хэмжээний бүх баялгийг олборлох боломжтой бол тэрээр гэрээ хэлэлцээр байгуулах болон бусад

тохиролцооны замаар энэ зүйлийн 4-т заасан нөхцөлд хууль дүрмийн заалтын дагуу 69, 70 дугаар зүйлийн заалт хөгжиж байгаа улсын талаарх заалтыг зориуд харгалзан олборлоогүй үндсэн хэсгийг бусад улсад олборлох боломж олгоно.

3. Эрэг бүхий улс энэ зүйлийн заалтын үндсэн дээр эдийн засгийн онцгой бүсийн олборлоогүй үлдсэн хэсгийг бусад улсад олборлуулахдаа түүнд хамаарах дараах хүчин зүйлүүдийг анхаарна. Үүнд:

Энэхүү сонирхсон эргийн улсын эдийн засагт тухайн районы амьд баялгийн ач холбогдол болон түүний үндэсний бусад эрх ашиг, 69, 70 дугаар зүйлийн заалт, үлдэгдэл хэсгийг олборлох тухайн салбар бүс нутаг, бүс нутгийн хөгжиж байгаа улсуудын шаардлага, тухайн бүсэд ард иргэдэд нь загас агнуурын ажлыг явуулах, шинжилгээ судалгаа хийх, загас илрүүлэхийг зөвшөөрсөн улсын эдийн засагт учруулах хохирлыг хамгийн бага хэмжээтэй болгох шаардлага эдгээр болно.

4. Эдийн засгийн онцгой бүсэд загас агнуурын ажлыг эрхэлж байгаа бусад улсын иргэд тухайн эрэг бүхий улсын хууль дүрмээр тогтоосон заалт, нөхцөл болон нөөцийг хамгаалах арга хэмжээг баримтална. Эдгээр хууль дүрэм нь энэхүү Конвенцийн заалтуудтай нийцэж байх ёстой. Тухайлбал:

a/ загасчид, загас агнуурын хөлөг онгоц ба төхөөрөмж, хураамж хураах, төлбөр төлөлтийн бусад хэлбэрт лиценз олгох, эдгээр нь эргийн хөгжиж буй улсуудын хувьд төлбөр нь загасны аж үйлдвэрт холбогдох тоног төхөөрөмж, мөнгөн хэлбэрээр байж болно.

b/ олборлож болох амьд баялгийн төрлийг тодорхойлох, тодорхой нөөц, бүлэг нөөцийн хувьд олборлох хэмжээг тогтоох, эсвэл тодорхой хугацаанд хөлөг онгоц бүрийн барьсан загасны хэмжээ, тодорхой хугацаанд аль нэг улсын иргэдээс барьсан загасны хэмжээг тогтоох

c/ загас агнуурын улирал, район, загас барих хэрэгслийн төрөл, хэмжээ тоо мөн загас агнуурт ашиглах хөлөг онгоцны төрөл, хэмжээ, тоог зохицуулах

d/ загас болон олборлож болох бусад төрлийн баялгийн нас, том, жижгийн хэмжээг тогтоох

e/ олборлосон загас, загас агнуурын ажлын эрчим, тоо бүртгэлийн мэдээ сэлт, загас агнуурын хөлөг онгоцноос шаардах мэдээг тодорхойлох мөн хөлөг онгоцны байрлалын тухай мэдээ

f/ эрэг бүхий улсын зөвшөөрөлтэйгээр, түүний хяналтын дор загасны аж ахуйн судалгааны хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх, загас барих туршилт хийх тэдгээрийг ашиглах, шинжлэх ухааны ийм мэдээ, сэлтийг танилцуулах зэрэг шинжилгээ судалгаа явуулах

g/ тийм хөлөг онгоцонд эрэг бүхий улсын ажиглагч буюу дадлага хийгчдийг байлгах

h/ олборлосон баялгийг бүхэлд нь буюу түүний заримыг тийм хөлөг онгоцоор зөөж эрэг бүхий улсын боомтод хүргэх

i/ хамтарсан үйлдвэр болон хамтын арга хэмжээнд холбогдох заалт, нөхцөл

j/ ажиллагсдыг бэлтгэх, загас агнуурын ажлын технологи дамжуулах, мөн түүнд загасны аж ахуйн судалгаа явуулах эргийн улсын боломжийг өргөтгөх шаардлага, хэрэгцээ

k/ биелэлтийг хангах журам

5. Эрэг бүхий улс амьд баялгийг хамгаалах, тэдгээрийн ашиглалтыг удирдах талаар гарсан хууль дүрмийн тухай зохих ёсоор мэдээлнэ.

63 дугаар зүйл. Эдийн засгийн онцгой нэг бүс, түүний цаана эсвэл Районд орших хоёр буюу хэд хэдэн эргийн улсын түүнтэй залгаа эдийн засгийн онцгой бүсэд байгаа нөөц

1. Эрэг бүхий хоёр буюу хэд хэдэн улсын эдийн засгийн онцгой бүсэд нэг төрлийн буюу төрөл холилдсон нөөц оршиж байвал, эдгээр улс энэ зүйлийн бусад заалтуудыг зөрчилгүйгээр өөр хоорондоо шууд буюу холбогдох бүс нутаг буюу салбар бүс нутгийн байгууллагаар даижуулан уг нөөцийн хадгалалтыг хангах, түүнийг арвижуулах, зорилгод шаардлагатай арга хэмжээ авч, харилцан тохиролцож байхыг эрмэлзэнэ.

2. Нэг төрлийн буюу төрөл холилдсон нөөц эдийн засгийн онцгой бүс, түүний цаана, эсвэл түүнтэй залгаа бүс нутагт оршиж байгаа бол, эрэг бүхий улс, уг залгаа районд дээр дурдсан нөөцийг олборлож байгаа улс тэр район дахь уг нөөцийг хадгалахад шаардлагатай арга хэмжээнүүдийг хоорондоо шууд буюу холбогдох өөрийн бүс нутаг буюу салбар бүс нутгийн байгууллагаар дамжуулан харилцан тохиролцож байхыг эрмэлзэнэ.

64 дүгээр зүйл. Алсад нүүдэллэдэг загас

1. 1 хавсралтад жагсаасан алсад нүүдэллэдэг загасыг ард иргэд нь агнадаг район дахь эрэг бүхий болон бусад улс уг районд бүхэлд нь мөн эдийн засгийн онцгой бүс түүний цаана орших орчинд нь уг төрлийн загасны хамгаалалтыг хангах, тэдгээрийг хамгийн зохистойгоор олборлох зорилгоор эдгээр улс өөр хоорондоо шууд, эсвэл зохих олон улсын байгууллагаар дамжуулан хамтран ажиллаж байна. Өөрийн гэх олон улсын байгууллагагүй районд ард иргэд нь дээр дурдсан загас агнадаг эрэг бүхий болон бусад улс тийм байгууллагыг байгуулах зорилгоор хамтран ажиллаж, уг байгууллагын үйл ажиллагаанд оролцож байна.

2. 1-д дурьдсан заалтууд энэ хэсгийн бусад заалтад нэмэлт болон хэрэглэгдэнэ.

65 дугаар зүйл. Далайн сүүн тэжээлтэн

Далайн сүүн тэжээлтнийг агнах энэ хэсэгт зааснаас илүү чанд цаазлан хориглох, хязгаарлах буюу зохицуулж болох эрэг бүхий улсын эрх, шаардлагатай үед олон улсын байгууллагын эрх хэмжээг энэ хэсгийн заалтууд үл хязгаарлана. Улсууд далайн сүүн тэжээлтний нөөцийг хамгаалах зорилгоор хамтран ажиллах, халим дүрстний хувьд, тухайлбал, тэднийг хамгаалах, нөөцийн асуудлыг удирдах, судлах үйл ажиллагааг холбогдох олон улсын байгууллагаар дамжуулан явуулж байна.

66 дугаар зүйл. Урсгал сөрдөг загас

1. Урсгал сөрдөг загас бөөгнөрөн хуралддаг гол мөрөн бүхий улсууд эдгээрийн нөөцөд юуны өмнө санаа тавьж, тэдгээрийн хувьд хариуцлага хүлээнэ.

2. Усанд нь урсгал сөрдөг загасны нөөц бий болдог улс эдийн засгийнхаа онцгой бүсний цаад хязгаараас эрэг хүртэлх, 3-ын “b”-д заасан загас агнуурын бүх усанд загас агнуурыг зохицуулах холбогдох арга хэмжээ нөөцийг хадгалан хамгаална.

Загасны нөөц үүсч сөрдөг бий болдог улс 3 ба 4-т дурдсан дагуу мөн эдгээр нөөцийг агнан олборлодог бусад улстай зөвлөлдөн, өөрийн усанд буй болсон нөөцийн хувьд агнаж олборлох ерөнхий хэмжээ тогтоож болно.

3. a/ ийм нөөц үүсч бий болдог улсаас бусад аливаа нэг улсын эдийн засагт хохирол учруулахаар байвал урсгал сөрдөг загасны нөөцийг олборлохыг зөвхөн эдийн засгийн онцгой бүсийн цаад хязгаараас эрэг хүртэлх усанд явуулж болно. Эдийн засгийн онцгой бүсийн цаад хязгаараас цааших усанд тийм загас агнуурын хувьд сонирхогч улсууд ингэж загас агнах журам, нөхцлийн тухай харилцан тохиролцох зорилгоор уг нөөц үүсч бий болдог улсын зүгээс тэдгээрийг хамгаалах, ашиглах хэрэгцээ шаардлагыг харгалзан, харилцан зөвлөлдөж байна.

b/ ийм нөөцийг олборлож байгаа аливаа бусад улсын эдийн засагт учрах хохирлыг аль болохоор багасгах талаар загас барих ердийн хэмжээ, аргыг анхааран тийм нөөц үүсч бий болдог улс бүх районд загас агнуурыг явуулж байгаа бусад улстай хамтран ажиллана.

c/ урсгал сөрдөг загасны нөөцийг нөхөн сэргээх талаар авч байгаа арга хэмжээ хэрэгжүүлэх, ялангуяа энэ зорилгоор гаргаж байгаа хөрөнгийг хуваалцахад уг нөөц үүсч бий болдог улстай харилцан тохиролцох үндсэн дээр оролцож байгаа “b”-д дурдсан улсууд тийм нөөц, гол мөрний нь усанд үүсч бий болдог улсын зүгээс онцгой анхаарлыг хүлээнэ.

d/ загасны нөөц үүсч бий болдог улс, сонирхогч бусад улсын хооронд харилцан тохиролцох үндсэн дээр эдийн засгийн онцгой бүсийн цаана орших усанд байгаа урсгал сөрдөг загасны нөөцөд хамаарах хууль дүрмийн биелэлтийг хангаж байна.

4. Урсгал сөрдөг загас уг загас үүсч бий болдог улсаас өөр нэгэн улсын эдийн засгийн онцгой бүсийн цаад хязгаараас эргийн ус руу, эсхүл өөр усаар

дамжин тэр усруу нүүдэллэн ордог байвал, тэрхүү улс уг нөөцийг хадгалан хамгаалах, мөн нөөцийн асуудлыг удирдах талаар уг нөөц үүсч бий болдог улстай хамтран ажиллаж байна.

5. Урсгал сөрдөг загасны нөөц үүсч бий болдог улс, уг нөөцийг олборлодог улсууд энэ зүйлийн заалтуудыг биелүүлж байх зорилгоор холбогдох бүс нутгийн байгууллагаар дамжуулан харилцан тохиролцож байна.

67 дугаар зүйл. Урсгал урууддаг загас

1. Урсгал урууддаг загас амьдралынхаа мөчлөгийг ихэнх хэсгийн урсгал нь өнгөөрөөдөг эргийн улс загасны нөөцийн асуудлыг удирдах хариуцлагыг хүлээх бөгөөд нүүдлийн загасны уг усаар орох, гарах боломжоор хангана.

2. Урсгал урууддаг загасыг агнах ажил зөвхөн эдийн засгийн онцгой бүсийн цаад хязгаараас эрэг хүртэлх усанд явагдана. Эдийн засгийн онцгой бүсэд загас агнуурын ажил явагдаж байвал уг агнуурын ажил нь энэ зүйл болон энэхүү Конвенцийн уг бүс дэх загас агнуурын талаарх бусад заалтаар зохицуулагдана.

3. Урсгал уруудагч загас нь өөрийн улсын эдийн засгийн онцгой бүсийг дайран нүүдэллэж байвал, тухайн загасны жараахай эсхүл үржих насны загас гэдгийг үл харгалзан ийм загасны нөөцийн асуудлын удирдлага, тэдгээрийн агнуурыг энэ зүйлийн 1-д заасан улс, сонирхогч нөгөө улсын хооронд байгуулсан хэлэлцээрээр зохицуулагдана. Ийм хэлэлцээр нь эдгээр нөөцийн асуудлыг зөв зохистойгоор удирдах, энэ зүйлийн 1-д дурдсан улсуудын нөөцийг хамгаалах талаар хүлээсэн үүргийг анхааралдаа авсан байх ёстой.

68 дугаар зүйл. “Суурин” загас

77 дугаар зүйлийн 4-т тодорхойлсноор энэ хэсэгт нь “Суурин” загасны хувьд үл хамаарагдана.

69 дүгээр зүйл. Далайд гарцгүй улсуудын эрх

1. Нэгэн салбар бүс нутаг буюу бүс нутагт багтдаг эргийн улсуудын эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийн илүүдлээс зохих хэсгийг ашиглахад далайн гарцгүй улсууд шударга үндсэн дээр оролцох эрхтэй. Ийнхүү оролцохдоо энэ зүйл болон 61,62 дугаар зүйлийн заалтын дагуу сонирхогч бүх улсын эдийн засаг, газарзүйн нөхцөл байдлыг харгалзан үзвэл зохино.

2. Ингэж оролцох нөхцөл, журмыг сонирхогч улсуудын хоёр талын болон салбар бүс нутгийн хэмжээгээр байгуулсан хэлэлцээрийн үндсэн дээр дор дурдсан зүйлийг харгалзаж тогтооно. Үүнд:

a/ эрэг бүхий улсын загас агнуур эрхэлдэг хүн ам буюу загасны аж үйлдвэрт хор уршиг учруулахаас зайлсхийх

b/ энэ зүйлийн заалтын дагуу хоёр талын, салбар бүс нутгийн буюу бүс нутгийн хэмжээнд байгуулсан хэлэлцээрийн үндсэн дээр эрэг бүхий бусад улсын

эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийг ашиглахад далайд гарцгүй улс оролцох буюу эрхийн хэм хэмжээ

с/ эрэг бүхий улсын эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийг ашиглахад далайд гарцгүй, газар зүйн хувьд тааламжгүй бусад улсын оролцох хэм хэмжээ, үүний улмаас эрэг бүхий аль нэг улс буюу түүний хэсэгт онцгой дарамт учруулахаас зайлсхийх

d/ холбогдох улсуудын хүн амын хүнсний хэрэгцээ

3. Хэрэв эрэг бүхий улс эдийн засгийн онцгой бүс дэх амьд баялгийг зөвшөөрөгдсөн хэмжээгээр бүрэн ашиглах боломжтой болвол нэгэн салбар бүс нутаг буюу бүс нутгийн хөгжиж байгаа далайд гарцгүй улсуудын мөн салбар бүс нутаг буюу бүс нутгийн эрэг бүхий улсын эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийг ашиглах боломжийг олгоно. Тэгэхдээ тухайн нөхцөл байдалд бүх этгээдийн эрх ашгийг хангаж шударгаар харилцан тохиролцох зорилгоор хоёр тал, салбар, бүс нутаг буюу бүс нутгийн хэмжээнд эрэг бүхий болон бусад сонирхогч улс хамтран ажиллана. Энэ заалтыг хэрэгжүүлэхдээ 2-т дурдсан хүчин зүйлүүдийг харгалзана.

4. Энэ зүйлийн заалтын дагуу далайд гарцгүй хөгжингүй улсууд нь мөн салбар бүс нутаг буюу бүс нутгийн зөвхөн хөгжингүй улсуудын эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийн нөөцийг ашиглахад оролцох эрхтэй. Тэгэхдээ эрэг бүхий улс нь бусад улсад өөрийн эдийн засгийн онцгой бүсийнхээ амьд баялгийг ашиглах боломж олгохдоо загас агнуур эрхэлдэг хүн ам, иргэд нь ихэвчлэн загас агнуурын ажил эрхэлдэг улсын эдийн засагт учруулж болох ноцтой хохирлыг аль болохоор багасгахын чухлыг харгалзан үзвэл зохино.

70 дугаар зүйл. Газар зүйн хувьд тааламжгүй улсуудын эрх

1. Газар зүйн хувьд тааламжгүй улсуудын салбар бүс нутаг буюу бүс нутгийн эрэг бүхий улсын эдийн засгийн онцгой бүс дэх амьд баялгийн илүүдлээс зохих хэсгийг шударга үндсэн дээр сонирхогч бүх улсын эдийн засаг, газар зүйн байдлыг харгалзан энэ зүйлийн болон 61, 62 дугаар зүйлийн заалтуудын дагуу оролцох эрхтэй.

2. Энэхүү Конвенцийн зорилгын үүднээс “Газар зүйн хувьд тааламжгүй улс” гэж хаалттай буюу хагас хаалттай далайгаар хүрээлэгдсэн эрэг бүхий улс, газар зүйн байдалд нь хүн ам, түүний хэсгийг хүнс тэжээлд хэрэглэх, зохих тоо хэмжээний загасаар хангахад тухайн салбар бүс нутаг, бүс нутгийн бусад улсын эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийн ашиглалтаас хараат байдаг эрэг бүхий улс, мөн түүнчлэн өөрийн эдийн засгийн онцгой бүсгүй эрэг бүхий улсыг хэлнэ.

3. Сонирхогч улсууд ингэж оролцох нөхцөл, журмыг дор дурдсаныг харгалзан хоёр талын салбар бүс нутаг буюу бүс нутгийн хэлэлцээрээр тогтооно.

a/ эрэг бүхий улсын загас агнуур эрхэлдэг хүн ам буюу загасны аж ахуйд хор уршиг учруулахаас зайлсхийх

b/ энэ зүйлийн дагуу хоёр тал, салбар бүс нутаг, бүс нутгийн хэмжээнд байгуулсан хэлэлцээрийн үндсэн дээр эрэг бүхий бусад улсын эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийг ашиглахад газар зүйн хувьд тааламжгүй, далайд гарцгүй улсын оролцох буюу оролцох эрхийн хэмжээ

c/ эрэг бүхий улсын эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийг ашиглахад газар зүйн хувьд тааламжгүй, далайд гарцгүй улсын оролцох хэмжээ, үүний улмаас эрэг бүхий аль нэг улс болон түүний хэсэгт онцгой дарамт учруулахаас зайлсхийх

d/ холбогдох улс гүрний хүн амын хүнсний хэрэгцээ

4. Хэрэв эрэг бүхий улс эдийн засгийн онцгой бүс дэх амьд баялгийг зөвшөөрсөн хэмжээгээр бүрэн ашиглах боломжтой болвол нэгэн салбар бүс нутаг буюу бүс нутгийн хөгжиж буй газар зүйн онцгой байдалтай улсуудад мөн салбар бүс нутаг буюу бүс нутгийн эрэг бүхий улсын эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийг ашиглах боломжийг олгоно. Тэгэхдээ тухайн нөхцөл байдалд бүх этгээдийн эрх ашгийг хангаж, шудрагаар харилцан тохиролцох зорилгоор хоёр тал, салбар бүс нутаг эсхүл бүс нутгийн хэмжээнд эрэг бүхий болон бусад сонирхогч улс хамтран ажиллана. Энэ заалтыг хэрэжүүлэхдээ 3-т дурдсан хүчин зүйлүүдийг харгалзана.

5. Энэхүү зүйлийн заалтын дагуу газар зүйн хувьд тааламжгүй хөгжингүй улсууд нь мөн салбар бүс нутаг буюу бүс нутгийн зөвхөн хөгжингүй улсуудын эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийн нөөцийг ашиглахад оролцох эрхтэй. Тэгэхдээ эрэг бүхий улс нь бусад улсад өөрийн эдийн засгийн онцгой бүсийнхээ амьд баялгийг ашиглах боломж олгохдоо загас агнуур эрхэлдэг хүн ам, иргэд нь ихэвчлэн загас агнуурын ажил эрхэлдэг улсын эдийн засагт учрах ноцтой хохирлыг аль болохоор багасгахын чухлыг харгалзан үзвэл зохино.

6. Эрэг бүхий улсууд эдийн засгийн онцгой бүсийнхээ амьд баялгийг ашиглах адил тэгш буюу хөнгөлөлттэй эрхийг нэгэн салбар бүс нутаг буюу бүс нутагт багтах газар зүйн хувьд тааламжгүй улсад олгож байдаг салбар бүс нутаг буюу бүс нутгийн хэмжээнд байгуулсан гэрээ хэлэлцээрийг дээр дурдсан заалтууд хөндөхгүй.

71 дүгээр зүйл. 69, 70 дугаар зүйлийг хэрэглэхгүй байх

Эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийн ашиглалтаас шийдвэрлэх хэмжээгээр шалтгаалдаг эрэг бүхий улсын хувьд 69, 70 дугаар зүйлийн заалтыг хэрэглэхгүй.

72 дугаар зүйл. Эрх шилжүүлэхийг хязгаарлах

1. Сонирхогч улсууд өөрийн тохиролцоогүй бол 69, 70 дугаар зүйлд заасан амьд баялгийг ашиглах эрхийг шууд бусаар гурав дахь улсууд, тэдгээрийн иргэдэд түрээслүүлэх, эрх олгох, хамтарсан үйлдвэрийн газар байгуулах буюу бусад хэлбэрээр эрх шилжихэд хүргэхгүй байвал зохино.

2. Дээрх заалт нь сонирхогч улсуудаас 69, 70 дугаар зүйлд заасан эрхээ эдлэх явдлыг хөнгөвчлөхийн тулд, хэрэв энэ нь 1-д зааснаар нөлөөхөд хүргэхгүй бол гурав дахь улс буюу олон улсын байгууллагуудаас техникийн буюу санхүүгийн тусламж авахад саад болохгүй.

73 дугаар зүйл. Эрэг бүхий улсын хууль дүрмийн биелэлтийг хангах

1. Эрэг бүхий улс эдийн засгийн онцгой бүсийн амьд баялгийг хайх, ашиглах, хамгаалах, эзэмших бүрэн эрхээ хэрэжүүлэхдээ энэхүү Конвенцийн дагуу тогтоосон хууль дүрмийн биелэлтийг хангахад шаардагдах үзлэг хийх, шалгах, баривчлах, мөрдөн байцаах зэрэг арга хэмжээ авч болно.

2. Баривчлагдсан хөлөг онгоц түүний байгийнхан зохих барьцаа буюу бусад баталгаа аваад нэн даруй чөлөөлөх ёстой.

3. Эдийн засгийн онцгой бүс дэх загас агнуурын хууль дүрмийг зөрчсөний шийтгэлийг эрэг бүхий улс тогтоохдоо сонирхогч улсуудын хооронд өөр заалттай гэрээ хэлэлцээр байхгүй бол шоронд хорих зэрэг биеэр эдлүүлэх бусад хэлбэрийн арга хэмжээ авч болохгүй.

4. Эрэг бүхий улс гадаадын хөлөг онгоцыг баривчилсан буюу барьж саатуулбал авсан арга хэмжээ, цаашид ногдуулах шийтгэлийнхээ тухай далбааны эзэн улсад зохих шугамаар даруй мэдэгдэх ёстой.

74 дүгээр зүйл. Харалдаа буюу эрэг залгаа улсуудын эдийн засгийн онцгой бүсийг зааглах

1. Харалдаа буюу эрэг залгаа улсуудын эдийн засгийн онцгой бүсийг зааглахдаа олон улсын шүүхийн дүрмийн 38 дугаар зүйлд заасанчлан шудрага шийдвэрт хүрэх зорилгоор олон улсын эрх зүйн үндсэн дээр хэлэлцээр байгуулах замаар гүйцэтгэнэ.

2. Бололцоотой хугацаанд хэлэлцэн тохирч чадахгүй бол сонирхогч улс арван тав дугаар хэсэгт заасан журмыг баримтална.

3. 1-д заасанчлан хэлэлцээр байгуулах хүртлээ, сонирхогч улсууд харилцан ойлгох, хамтран ажиллах үндсэн дээр практик шинж чанартай түр хэлэлцээр байгуулж, тэрхүү шилжилтийн хугацаанд эцсийн хэлэлцээр байгуулах буюу түүнийг амжилтанд хүргэх талаар хүчин чармайлт гаргана. Ийм тохиролцоо нь шугамыг эцэслэн зааглахад нөлөөлөх ёсгүй.

4. Сонирхогч улсуудын хооронд байгуулсан хэлэлцээр хүчин төгөлдөр бол, эдийн засгийн онцгой бүсийг зааглахтай холбогдсон асуудлыг энэ хэлэлцээрийн заалтын дагуу шийдвэрлэж байна.

75 дугаар зүйл. Газар зүйн солбилцолын зураг, жагсаалт

1. Энэ хэсгийн заалтыг баримталж байгаа нөхцөлд эдийн засгийн онцгой бүсийн цаад хязгаарын шугам, 74 дүгээр зүйлийн дагуу тогтоосон зааглах шугамыг эдгээрийн байрлалыг тогтооход зориулсан масштабтай зураг дээр тэмдэглэнэ.

Цаад хязгаарын шугам, зааглах шугамыг геодезийн тоо баримт бүхий газар зүйн солбилцлын цэг тэмдгээр сольж болно.

2. Эрэг бүхий ийм зураг буюу газар зүйн солбилцлын жагсаалтыг зохих ёсоор нийтэлж тэдгээрийн хуулбарыг Нэгдсэн Үндэсний байгууллагын ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулна.

6 ДУГААР БҮЛЭГ. ЭХ ГАЗРЫН ХОРМОЙ

76 дугаар зүйл. Их газрын хормойн тодорхойлолт

1. Эрэг бүхий улсын эх газрын хормойд харъяа тэнгисээс гадагш хуурай нутаг дэвсгэрийн байгалийн үргэлжлэлийн хэмжээгээр явж усан доогуур шургасан эх газрын захын цаад хязгаарт хүрсэн харъяа тэнгисийг хэмжиж эхлэх шугамаас далайн 200 милийн зайд орших далайн ёроол, усан доорх районы хэвлий багтана. Харин усан доогуур шургасан эх газрын захын цаад хязгаар ийм зайд орохгүй.

2. Эрэг бүхий улсын эх газрын хормой нь энэ зүйлийн 4, 6-д зааснаас цааш гарахгүй.

3. Усан доогуур шургасан эх газрын зах гэдэгт эрэг бүхий улсын усан доорх эх газрын хөвчийн үргэлжлэл багтах бөгөөд хормойн гадарга, хэвлий, ташуу, гүдгэрээс бүрдэнэ. Үүнд далайн гүний ёроол, түүний дотор тэнгисийн нуруу, түүний хэвлий орохгүй.

4. а/ усан доогуур шургасан эх газрын зах харъяа тэнгисийн өргөнийг хэмжиж эхлэх шугамаас цааш далайн 200 милиэс хэтэрсэн тохиолдолд энэхүү Конвенцийн зорилгын үүднээс эрэг бүхий улс энэ захын цаад хязгаарыг дор дурьдсан шугамын тусламжтайгаар тогтоож байна.

I. 7-д заасны дагуу тухайн цэгийн тунамал чулуулгын зузаан нь тийм цэгийн богино зайнаас эх газрийн налуугийн бэл хүртэл нэг хувь байх хамгийн хол тэмдэглэгдсэн цэгээс эхлэн тооцоолж татсан шугам

II. б/ 7-д заасны дагуу эх газрын налуугийн бэлээс далайн 60 милиэс холгүй орших тэмдэглэгдсэн цэгээс эхлэн татсан шугам

с/ хэрвээ өөрөөр авч үзэх шинж тэмдэг байхгүй бол. Эх газрын налуугийн бэлийг хэлбийлтийн улмаас хамгийн их өөрчлөгдсөн гэж тодорхойлно.

5. 4-ийн “а” I, II-т заасны дагуу татагдсан далайн ёроол дахь эх газрын хормойн цаад хязгаарын шугамыг бүрдүүлж байгаа тэмдэглэгдсэн цэгүүд нь харъяа тэнгисийн өргөнийг хэмжиж эхлэх шугамаас далайн 350 милиэс хэтрэхгүй, эсвэл далайн гүны шугамыг холбогч 2500 метрээс далайн 100 милиэс хэтрэхгүй байх ёстой.

6. 5-д заасан хэдий ч усан доорх нурууны эх газрын хормойн цаад хязгаар харъяа тэнгисийн өргөнийг хэмжиж эхлэх шугамаас далайн 350 милиэс хэтрэхгүй байна. Энэхүү заалт нь эх газрын захын бүрэлдэхүүнд ордог гадарга, өндөрлөг, гүвгэр, эрэглэсэн газар зэрэг усан доорх өндөрлөгүүдэд хамаарахгүй.

7. Эх газрын хормой нь харъяа тэнгисийн өргөнийг хэмжиж эхлэх шугамаас далайн 200 милиэс хэтэрсэн зайд байх тохиолдолд эрэг бүхий улс эх газрын хормойн цаад хязгаараа өргөрөг, уртрагийн солбилцлийн тусламжаар тодорхойлж тэмдгэлсэн цэгүүдийг холбосон, далайн 60 милиэс хэтрэхгүй урт шулуун шугамаар тогтооно.

8. Харъяа тэнгисийг хэмжиж эхлэх шугамаас далайн 200 милиэс хэтэрсэн эх газрын хормойн хязгаарын тухай мэдээ сэлтийг холбогдох эрэг бүхий улс газар зүйн шударга үндсэн дээр төлөөлөх, II хавсралтын дагуу байгуулагдсан эх газрын хормойн хязгаарын асуудал эрхэлсэн комист шилжүүлнэ. Уг комисс нь эх газрын хормойн цаад хязгаарыг тогтоохтой холбогдсон асуудлаар эрэг бүхий улсад зөвлөлгөө өгч байна. Ийм зөвлөлгөөний үндсэн дээр эрэг бүхий улсын тогтоосон эх газрын хормойн хязгаарыг эцсийн бөгөөд хүчинтэй гэж үзнэ.

9. Эрэг бүхий улс газрын зураг, холбогдох мэдээ сэлт, өөрийн улсын эх газрын хормойд цаад хязгаарыг байнга тодорхойлсон геодезийн тоо баримтыг НҮБ-ын ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулна. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга эдгээрийг зохих журмын дагуу нийтэлнэ.

10. Энэ зүйлийн заалт харалдаа буюу эрэг залгаа улсуудын хоорондын эх газрын хормойг зааглах асуудлыг хөндөхгүй.

77 дугаар зүйл. Эх газрын хормойн талаарх эрэг бүхий улсын эрх

1. Эрэг бүхий улс байгалийн баялагийг хайх, ашиглах зорилгоор эх газрын хормойд бүрэн эрхээ хэрэгжүүлнэ.

2. Эрэг бүхий улс эх газрын хормойд хайгуул явуулаагүй түүний байгалийн баялагийг боловсруулаагүй байхад түүний тодорхой илэрхийлсэн зөвшөөрөлгүйгээр хэн ч энэ талаар үйл ажиллагаа явуулж болохгүй гэсэн утгаар энэ зүйлийн 1-д заасан эрх нь онцгой эрх байна.

3. Эх газрын хормойн талаарх эрэг бүхий улсын эрх нь түүний зүгээс уг хормойг аль нэг хэлбэрээр эхлэх буюу энэ тухай шууд зарлан мэдэгдэхээс үл хамаарна.

4. Энэ хэсэгт заасан байгалийн баялагт далайн ёроол, түүний хэвлийн эрдэс, болон бусад баялаг, мөн түүнчлэн “суурин” загасны төрлийн амьд организм, өөрөөр хэлбэл тэдгээрийг олборлох үед далайн ёроол, түүний хэвлийд хөдөлгөөнгүй эсвэл далайн ёроол, түүний хэвлийтэй биеэрээ холбоотой учир хөдөлж чаддаггүй организм багтана.

78 дугаар зүйл. Хүрээлж байгаа ус, агаар мандлын эрхийн статус болон бусад улсын эрх, эрх чөлөө

1. Эх газрын хормойн талаарх эрэг бүхий улсын эрх нь хүрээлж байгаа ус, агаар, мандлын эрхийн статусыг хөндөхгүй.

2. Эрэг бүхий улс эх газрын хормойн талаарх эрхээ хэрэгжүүлэхдээ энэхүү Конвенцид заасан бусад улсын хөлөг онгоц зорчих, бусад эрх, эрх чөлөөг хохироох, тэдгээрийг хэрэгжүүлэхэд аливаа үндэслэлгүй саад тотгор учруулах ёсгүй.

79 дүгээр зүйл. Эх газрын хормой дахь усан доорх кабел утас, дамжуулах хоолой

1. Энэ зүйлийн заалтыг баримтлан бүх улс эх газрын хормойн усан доор кабел утас, дамжуулах хоолой тавих эрхтэй.

2. Эх газрын хормойд хайгуул хийх, түүний байгалийн баялгийг ашиглах, тавьсан дамжуулах хоолойноос гарах бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, хяналт тавих талаар зохистой арга хэмжээ авах эрх бүхий улсын эрхийг нь хүндэтгэн үзэж байвал, уг эргийн улс кабел утас, дамжуулах хоолой тавих, тэдгээрийг бүрэн ажиллагаатай байлгахад саад учруулж болохгүй.

3. Эх газрын хормойд тийм дамжуулах хоолой тавих шугамын эрэг бүхий тухайн улсын зөвшөөрөлтэйгөөр тодорхойлон тогтоож байна.

4. Эрэг бүхий улс өөрийн нутаг дэвсгэр, харъяа тэнгист кабел утас, дамжуулах хоолой тавих нөхцлийг тодорхойлох эрх, эрэг бүхий улсын эх газрын хормойн баялгийг хайх, ашиглах мөн өөрийн мэдэлд байгаа хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламжийн эрхийн хэмжээг энэ бүлгийн аль ч заалт хөндөхгүй.

5. Усан доогуур кабел утас, дамжуулах хоолой тавихдаа улсууд урьд өмнө нь тавьсан кабел утас, дамжуулах хоолойг харгалзан үзнэ. Тухайлбал урьд тавигдсан кабел утас, дамжуулах хоолойд засвар хийх боломжийг хаах ёсгүй.

80 дугаар зүйл. Эх газрын хормой дахь хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламж

Эх газрын хормой дахь хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламжийн хувьд 60 дугаар зүйлийг зохих өөрчлөлттэйгөөр хэрэглэнэ.

81 дүгээр зүйл. Эх газрын хормой дахь өрөмдлөгийн ажил

Эрэг бүхий улс нь эх газрын хормойд аливаа зорилгоор явуулах өрөмдлөгийн ажлыг зөвшөөрөх, зохицуулах онцгой эрх эдэлнэ.

82 дугаар зүйл. Далайн 200 милиэс гадагш орших эх газрын хормойг ашиглахтай холбогдсон төлбөр, хандив

1. Эрэг бүхий улс нь харъяа тэнгисийн өргөнийг хэмжиж эхлэх шугамаас тоолох далайн 200 милиэс гадагш орших эх газрын хормойн амьгүй баялгийг ашиглахтай холбогдуулж төлбөр буюу хандиваа биет зүйлээр өгнө.

2. Төлбөр, хандивыг тухайн газраас олборлосон бүх бүтээгдэхүүнээс эхний 5 жилийн дараагаар жил бүр татна. Төлбөр, хандивын 6 дахь жилийн хэмжээ нь тухайн газраас олборлосон нийт бүтээгдэхүүний өртөг буюу хэмжээний 1 хувьтай тэнцүү байна. Энэ хэмжээ нь 12 дахь жил хүртэл жил бүр 1 хувиар нэмэгдэж байх

бөгөөд үүний дараа тогтмол хувь байна. Үйлдвэрлэлийн зардалд олборлолттой холбогдсон зардал орохгүй.

3. Эх газрын хормойгоос олборлосон ашигт малтмалын хувьд үүнийг зөвхөн гадаадаас худалдан авдаг хөгжиж байгаа улс ийм төлбөр буюу хандив өгөхөөс чөлөөлөгдөнө.

4. Төлбөр буюу хандивыг энэ Конвенцид оролцогч улсуудын хооронд эдгээрийг шударга үндсэн дээр хуваах эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан өгнө. Ингэж хуваахдаа хөгжиж байгаа улсууд, ялангуяа буурай хөгжилтэй, далайд гарцгүй эрх ашиг, хэрэгцээг анхааран үзнэ.

83 дугаар зүйл. Харалдаа буюу эрэг залгаа улсуудын эх газрын хормойг зааглах

1. Харалдаа буюу эрэг залгаа, эрэг бүхий улсуудын эх газрын хормойг заагдахдаа Олон улсын шүүхийн дүрмийн 38 дугаар зүйлд заасанчлан шударга шийдвэрт хүрэх зорилгоор олон улсын эрх зүйн үндсэн дээр хэлэлцээр байгуулах замаар гүйцэтгэнэ.

2. Бололцоотой хугацаанд хэлэлцэн тохирч чадаагүй бол сонирхогч улс арван тав дугаар хэсэгт заасан журмыг баримталвал зохино.

3. 1-д заасанчлан хэлэлцээр байгуулах хүртлээ, сонирхогч улсууд харилцан ойлголцох, хамтран ажиллах үзэл санааны үүднээс практик шинж чанартай түр хэлэлцээр байгуулж, тэрхүү шилжилтийн хугацаанд эцсийн хэлэлцээр байгуулах буюу түүнийг амжилтанд хүргэх талаар хүчин чармайлт гаргана.

4. Сонирхогч улсуудын хооронд байгуулсан хүчин төгөлдөр гэрээ, хэлэлцээртэй бол эх газрын хормойг зааглахтай холбогдсон асуудлыг тэрхүү хэлэлцээрийн заалтын дагуу зохицуулна.

84 дүгээр зүйл. Газар зүйн солбилцлын зураг, жагсаалт

1. Энэ хэсгийн заалтыг баримталж байгаа нөхцөлд 83 дугаар зүйлийн дагуу гаргасан эх газрын хормойн цаад хязгаарын шугам, зааглах шугамын тэдгээрийн байрлалыг тогтооход зориулсан масштабтай зураг дээр тэмдэглэнэ. Ийм цаад хязгаарын шугам буюу зааглах шугамын геодезийн тоо баримт бүхий газарзүйн солбилцлын цэг тэмдэгээр сольж болно.

2. Эрэг бүхий улс тийм зураг, газар зүйн солбилцлын жагсаалтыг зохих ёсоор нийтэлж тэдгээрийн хуулбарыг НҮБ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулна. Түүнчлэн эх газрын хормойн цаад хязгаарыг заасан далайн зураг, газар зүйн солбилцлын жагсаалтыг далайн ёроолын асуудал эрхэлсэн байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулна.

85 дугаар зүйл. Туннель барих

Энэ бүлэг усны гүнийг хязгаарлахгүйгээр туннель барих замаар хэвлийг ашиглах эрх бүхий улсын эрхийг хөндөхгүй.

7 ДУГААР БҮЛЭГ. ИХ ДАЛАЙ

1 ДҮГЭЭР ХЭСЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗААЛТ

86 дугаар зүйл. Энэ бүлгийн заалтыг хэрэглэх

Эдийн засгийн онцгой бүс, харъяа тэнгис, аливаа улсын дотоодын ус, олтриг улсын олтригийн усны алинд ч багтдаггүй далайн бүх хэсэгт энэ бүлгийн заалтыг хэрэглэнэ. 58 дугаар зүйлийн дагуу бүх улсын эдийн засгийн онцгой бүсэд эдэлж байгаа эрх чөлөөг энэ зүйл хязгаарлахгүй.

87 дугаар зүйл. Их далайн чөлөөт байдал

1. Их далай нь эргийн улс, далайд гарцгүй улсуудыг оролцуулан бүх улсад нээлттэй байна. Их далайд чөлөөтэй зорчих явдлыг энэхүү Конвенци болон олон улсын эрх зүйн бусад хэм хэмжээгээр тодорхойлсон нөхцлийн дагуу хэрэгжүүлнэ. Үүнд эрэг бүхий болон далайд гарцгүй улсуудад адил хамаарах дор дурьдсан зүйлүүд орно. Үүнд:

a/ хөлөг онгоцоор чөлөөтэй зорчих

b/ чөлөөтэй нисэх

c/ 6 дугаар бүлгийг баримтлан усан доогуур кабел утас, дамжуулах хоолой чөлөөтэй тавих

d/ 6 дугаар бүлгийг баримтлан олон улсын эрх зүйгээр зөвшөөрөгдсөн хиймэл арал, бусад тоног төхөөрөмжийг чөлөөтэй барьж байгуулах

e/ 2 дугаар хэсэгт заасан нөхцлүүдийг баримтлан чөлөөтэй загас агнах

f/ 6 дугаар, 13 дугаар бүлгийг баримтлан шинжилгээ, судалгаа чөлөөтэй хийх

2. Их далайд чөлөөтэй зорчих эрхээ эдэлж байгаа бусад улсын эрх ашиг, түүнчлэн Район дахь үйл ажиллагааны талаар энэхүү Конвенцид заасан эрхийг зохих ёсоор харгалзан үзсэний үндсэн дээр бүх улс эдгээр эрх чөлөөг эдэлнэ.

88 дугаар зүйл. Их далайг энх тайвны зорилгод нөөцлөх

Их далайг энх тайвны зорилгод нөөцөлнө.

89 дүгээр зүйл. Их далайд бүрэн эрхт байдал тогтоох оролдлогын хууль бус болох нь

Ямар ч улс их далайн аль ч хэсгийг өөрийн бүрэн эрхэд оруулан захирах эрхгүй.

90 дүгээр зүйл. Хөлөг онгоцоор зорчих эрх

Эрэг бүхий буюу далайд гарцгүй эсэхийг үл харгалзан улс бүр өөрийн далбаатай хөлөг онгоцоор их далайд зорчих эрхтэй.

91 дүгээр зүйл. Хөлөг онгоцны харъяалал

1. Улс бүр өөрийн онгоцонд харъяалал тогтоох, нутаг дэвсгэр дээрээ хөлөг онгоцыг бүртгэх, хөлөг онгоцыг өөрийн далбаан дор зорчих нөхцлийг тогтооно. Далбаан дор зорчих эрхтэй хөлөг онгоц нь уг далбааны эзэн улсад харъяалагдана. Далбааны эзэн улс хөлөг онгоцтой шууд холбоо барьж байх ёстой.

2. Улс бүр далбаан дороо зорчих эрх олгогдсон хөлөг онгоцонд энэ тухай баримт бичиг олгоно.

92 дугаар зүйл. Хөлөг онгоцны статус

1. Хөлөг онгоц зөвхөн нэг улсын далбаан дор зорчих ёстой бөгөөд их далайд байх үедээ олон улсын гэрээ хэлэлцээр эсхүл энэхүү Конвенцид шууд заасан тохиолдлоос бусад нөхцөлд гагцхүү далбааны эзэн улсын хуульд захирагдана. Өмч жинхэнэ ёсоор шилжээгүй буюу бүртгэл өөрчлөгдөөгүй байхад зорчиж яваа буюу боомтод ирж зогсож байх үедээ хөлөг онгоц далбаагаа сольж болохгүй.

2. Өөрийн ашиг сонирхолын үүднээс 2 буюу хэд хэдэн улсын далбааг ашиглан зорчиж яваа хөлөг онгоцыг эдгээр улсын аль нэгэнд харъяалалгүй хөлөг онгоцонд тооцогдоно.

93 дугаар зүйл. НҮБ, түүний төрөлжсөн байгууллагууд болон олон улсын атомын энергийн агентлагийн далбаан дор зорчиж байгаа хөлөг онгоц

НҮБ, түүний төрөлжсөн байгууллагууд болон олон улсын атомын энергийн агентлагийн далбаа бүхий албан үүрэг гүйцэтгэж яваа хөлөг онгоцтой холбогдсон асуудалд өмнөх зүйлүүд хамаарахгүй.

94 дүгээр зүйл. Далбааны эзэн улсын үүрэг

1. Улс бүр өөрийн далбаан дор зорчиж яваа хөлөг онгоцонд хамаарах засаг захиргаа, техникийн болон нийгмийн асуудлаарх эрх хэмжээ, хяналтыг жинхэнэ ёсоор хэрэгжүүлнэ.

2. Улс бүр:

а/ хэмжээнээс шалтгаалан нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын дүрэмд ордоггүй хөлөг онгоцноос бусад өөрийн далбаан дор зорчиж байгаа хөлөг онгоцны нэр болон онцлогуудыг дурьдсан бичиг баримтыг бүртгэх.

б/ тухайн хөлөг онгоцонд хамаарах засаг захиргаа, техникийн болон нийгмийн холбогдолтой асуудлаар өөрийн далбаан дор зорчиж яваа хөлөг онгоцны хөлгийн дарга, офицер, багийнхны хувьд дотоодын хууль тогтоомжийг хэрэглэх.

3. Улс бүр өөрийн далбаан дор зорчиж яваа хөлөг онгоцны аюулгүй байдлыг хангах үүднээс шаардлагатай бүхий л арга хэмжээг авна. Тухайлбал:

a/ хөлөг онгоцны зохион бүтээмж, тоног төхөөрөмж, далайд явах талаар

b/ баримталбал зохих олон улсын хууль дүрмийг харгалзан хөлөг онгоцны багийг бүрдүүлэх, ажиллах нөхцлийг хангах, багийг сургах

c/ дохио хэрэглэл, холбоо барих, хөлөг онгоц мөргөлдөхөөс урьдчилан сэргийлэх

4. Бусад шаардлагатай асуудлын тоонд дараах арга хэмжээнүүд орно. Үүнд:

a/ бүртгүүлэхийн өмнө болон дараа тодорхой хугацааны давтамжтайгаар хөлөг онгоцны мэргэжлийн байцаагчаар шалгуулж байх, хөлөг онгоц аюулгүй зорчиход шаардагдах далайд зорчих зураг, тээврийн тоног төхөөрөмж болон хэрэгсэл хөлөг онгоц бүрт байх

b/ хөлөг онгоц бүр, хөлөг онгоц жолоодох, холбоо барих, далайн инженер-техникийн талаар зохих мэргэжил эзэмшсэн дарга, офицеруудын мэдэлд байх, багийг бүрэлдэхүүн мэргэжлийн болон тооны хувьд хөлгийг төрөл, хэмжээ, механизм, төхөөрөмжид тохирч байх

c/ далайд хүний амийг хамгаалах, хөлөг онгоц мөргөлдөхөөс урьдчилан сэргийлэх, далайн орчныг бохирдлоос хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, хяналттай байлгах болон радио холбооны хэвийн ажиллагааг хангахтай холбогдсон баримталбал зохих олон улсын дүрэмтэй хөлгийн дарга, офицер шаардагдах хэмжээнд, багийнхан бүрэн танилцсан байх, тэдгээрийг сахиж мөрдөх.

5. 3, 4-д заасан арга хэмжээг дагахдаа улс бүр нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн болон улсын хэм хэмжээ, журам, практикийг даган мөрдөж, тэдгээрийн биелэлтийг хангахад шаардагдах бүхий л арга хэмжээг авах үүрэгтэй.

6. Хөлөг онгоцны хувьд тухайн эрх хэмжээ, хяналтын асуудал сул хэрэгжиж байгааг гарцаагүй үндэслэлтэйгээр мэдэж буй улс энэ тухай далбааны эзэн улсад мэдэгдэж болно. Далбааны эзэн улс энэ асуудлыг шалгах, хэрэгцээт тохиолдолд түүнийг залруулах шаардлагатай аливаа арга хэмжээг авах үүрэгтэй.

7. Улс бүр их далайд гарсан осол, будлианыг мөрдөн шалгах ажлыг зохих мэргэжлийн хүн буюу хүмүүсээр тэднийг оролцуулан нөгөө улсын иргэний амийг бүрэлгэсэн, хүнд бэртээсэн буюу хөлөг онгоцонд гэмтэл учруулсан далбааны эзэн улсыг оролцуулан зохион байгуулна. Далбааны эзэн улс мөрдөн шалгалт хийж байгаа улстай далайд гарсан осол, будлианыг мөрдөн шалгах аливаа үйл ажиллагааны талаар хамтран ажиллана.

95 дугаар зүйл. Их далай дахь цэргийн хөлөг онгоцны дархан эрх

Цэргийн хөлөг онгоц нь их далайд далбааны эзэн улсаас өөр улсын хуулиар шүүлгэхгүй байх дархан эрхийг эдэлнэ.

96 дугаар зүйл. Худалдааны бус албан үүрэг гүйцэтгэж яваа хөлөг онгоцны дархан эрх

Аль нэг улс өмчлөн ашиглаж байгаа бөгөөд засгийн газрын худалдааны бус албан үүрэг гүйцэтгэж яваа хөлөг онгоц нь далбааны эзэн улсаас өөр улсын хуулиар шийтгүүлэхгүй байх дархан эрх эдэлнэ.

97 дугаар зүйл. Хөлөг онгоц мөргөлдөх, бусад ямар нэгэн будлианы үе дэх эрүүгийн хэргийг шүүх

1. Хөлөг онгоц их далайд зорчих үедээ мөргөлдөх буюу хөлөг онгоцонд ямар нэгэн осол гарч онгоцны дарга эсвэл албаны ямар нэг хүнийг эрүүгийн болон сахилга журмын хариуцлагад татахад хүртэл тухайн хүний эсрэг аливаа эрүүгийн буюу сахилга журмын мэдүүлгийг зөвхөн далбааны эзэн улс буюу тухайн хүн иргэн нь болох улсын шүүх, засаг захиргааны байгууллагын өмнө гаргаж болно.

2. Сахилгын хариуцлагын хувьд гагцхүү хөлөг онгоцны даргын үнэмлэх буюу мэргэжлийн гэрчилгээ олгосон улс, уг баримт бичгийн эзэн нь түүний харъяат биш байлаа ч гэсэн тэдгээр баримт бичгийг зохих журмын дагуу хүчингүй болгох эрхтэй.

3. Хөлөг онгоцыг далбааны эзэн улсаас өөр аль ч улсын эрх бүхий байгууллага мөрдөн байцаах зорилгоор баривчлах буюу саатуулж болохгүй.

98 дугаар зүйл. Тусламж үзүүлэх үүрэг

1. Улс бүр хөлөг онгоц, түүний баг буюу зорчигчдыг ноцтой аюулд учруулахгүй байхаар доорх үүрэг гүйцэтгэхийг өөрийн далбааны дор зорчиж яваа хөлөг онгоцны даргад даалгана. Үүнд:

a/ далайд үхэж үрэгдэхэд хүрсэн хүн дайралдвал түүнд туслалцаа үзүүлэх

b/ лавтай тус хүргэх байх гэж бодож тусламж эрсэн хүмүүсээс мэдээ авмагц тэднийг аврахаар бололцоотой хурдаар явах

c/ хөлөг онгоц мөргөлдсөний дараа нөгөө хөлөг онгоц, түүний баг болон зорчигчдод туслалцаа үзүүлж, бололцоотой бол тэр хөлөг онгоцонд өөрийн хөлөг онгоцны нэр, түүний бүртгэлтэй боомт, очих дөт боомтыг мэдэгдэх.

2. Эрэг бүхий улс бүр далайд болон далай дээгүүр аюулгүй байдлыг хангах үр ашигтай аврах алба байгуулж ажиллуулах, мөн түүнчлэн шаардлагатай үед энэ зорилгоор хөрш улсуудтай хамтран ажиллах тухай бүсийн гэрээ хэлэлцээр байгуулахад тус дөхөм үзүүлнэ.

99 дүгээр зүйл. Боол тээвэрлэхийг хориглох

Улс бүр түүний далбаан дор зорчих эрхтэй хөлөг онгоцоор боол тээвэрлэхгүй байх талаар оновчтой арга хэмжээ авах бөгөөд боол тээвэрлэсэн тохиолдолд ял шийтгэл оноох, мөн энэ зорилгоор түүний далбааг хууль бусаар хэрэглэхээс урьдчилан сэргийлэх үүрэгтэй. Ямар улсын далбаатай байснаас

хамаарахгүй аливаа хөлөг онгоцонд орогносон боол нь аяндаа эрх чөлөөтэй болно.

100 дугаар зүйл. Далайн дээрмийг устгахад хамтран ажиллах үүрэг

Улс бүр их далай болон аливаа улсын эрх хэмжээний гадна орших өөр ямар нэгэн газар гарсан далайн дээрмийг устгахад бүх талаар хамтран ажиллана.

101 дүгээр зүйл. Далайн дээрмийн тодорхойлолт

Дор дурдсан аливаа үйлдлийг далайн дээрэм гэж үзнэ:

а/ аливаа хувийн хөлөг онгоц, нисдэг аппарат, түүний баг, зорчигчид хувийн зорилгоор үйлдсэн аливаа хүч хэрэглэсэн буюу саатуулсан, өмч хөрөнгийг устгах, дээрэмдэх үйл ажиллагаа болон дор дурдсан зүйлийн эсрэг чиглэсэн үйлдэл.

I. Их далайд зорчиж яваа хөлөг онгоц, нисдэг аппарат эсвэл эдгээр онгоцонд явсан хүмүүс, эд хөрөнгө

II. аливаа улсын эрх хэмжээний гадна орших хөлөг онгоц, нисдэг аппарат, хүмүүс, эд хөрөнгө

б/ ямар нэгэн хөлөг онгоц буюу нисдэг аппаратыг далайн дээрэм хийж явааг мэдсээр атал тэдгээр онгоцыг ийнхүү ашиглахад сайн дураараа оролцсон аливаа үйлдэл

с/ энэ зүйлийн а, б-д заасан үйлдлийг турхирсан буюу зориуд дэмжлэг үзүүлсэн аливаа үйлдэл

102 дугаар зүйл. Бослого гаргасан цэргийн болон албаны хөлөг онгоц, нисдэг аппаратын явуулж байгаа дээрмийн үйл ажиллагаа

Цэргийн хөлөг онгоц, албаны онгоц буюу нисдэг аппараттай бослого гаргаж, хөлөг онгоц буюу нисдэг аппаратыг гартаа авсан багийн үйлдсэн 101 дүгээр зүйлд тодорхойлсон дээрмийн үйлдлүүдийг хувийн хөлөг онгоцны үйлдлүүдтэй адилтгаж үзнэ.

103 дугаар зүйл. Далайн дээрмийн хөлөг онгоц, нисдэг аппаратын тодорхойлолт

Хөлөг онгоц, нисдэг аппаратын талаар эрх мэдэл бүхий хүмүүсээс 101-р зүйлд заасан үйлдлүүдийг үйлдэхэд зориулан ашигласан аливаа хөлөг онгоцыг далайн дүрмийн хөлөг онгоц гэж үзнэ. Энэ заалтад дурьдсан үйлдлүүдийг үйлдсэн гэм буруутай этгээдүүдийн эрх мэдэлд байгаа бөгөөд мөн үйлдлүүдийг үйлдэхэд ашиглагдсан хөлөг онгоц буюу нисдэг аппарат нэгэн адил хамаарна.

104 дүгээр зүйл. Далайн дээрмийн хөлөг онгоц, нисдэг аппаратын харъяалалаа хадгалах ба алдах

Хэдийгээр хөлөг онгоц, нисдэг аппарат нь дээрмийн болсон ч гэсэн харъяалалаа хадгалж болно. Харъяаллыг хадгалах, алдах асуудлыг харъяалал олгосон улсын хуулиар тогтооно.

105 дугаар зүйл. Далайн дээрмийн хөлөг онгоц, нисдэг аппаратыг баривчлах

Улс бүр далайд буюу аливаа улсын эрх хэмжээний гадна орших өөр ямар нэгэн газар дээрмийн хөлөг онгоцыг мөн дээрмийн аргаар эрх мэдэлдээ оруулсан аливаа хөлөг онгоцыг саатуулан уг хөлөг онгоцонд явсан хүмүүсийг баривчилж тэнд байсан эд хөрөнгийг хурааж болно. Хөлөг онгоцыг барьсан улсын шүүхийн байгууллагууд тэдэнд ногдуулах зохих ял шийтгэлийн талаар шийдвэр гаргаж, шударга ёсыг баримталсан хөндлөнгийн этгээдийн эрхийг хөндөхгүйгээр эдгээр хөлөг онгоц, нисдэг аппарат, мөн эд хөрөнгийн талаар авах арга хэмжээг тогтоож болно.

106 дугаар зүйл. Зохих үндэслэлгүйгээр хорьж саатуулсны хариуцлага

Хэрэв хөлөг онгоц, нисдэг аппаратыг зохих үндэслэлгүйгээр далайн дээрэмд сэрдэн хорьж саатуулсан бол чингэж саатуулсан улс хөлөг онгоц, нисдэг аппарат харъяалагдах улсын өмнө учруулсан бүхий л хохирлын талаар хариуцлага хүлээнэ.

107 дугаар зүйл. Далайн дээрэмчдийг баривчлах эрх бүхий хөлөг онгоц, нисдэг аппарат

Зөвхөн цэргийн хөлөг онгоц, нисдэг аппарат эсвэл засгийн албанд зүтгэж яваа таних тэмдэг бүхий энэ зорилгоор албан үүргээ гүйцэтгэж яваа хөлөг онгоц, нисдэг аппарат далайн дээрэмчдийг баривчилж болно.

108 дугаар зүйл. Мансууруулах болон сэтгэц нөлөөлөлтэй бодисыг хууль бусаар худалдах

1. Олон улсын Конвенцийг зөрчин мансууруулах болон сэтгэц нөлөөлөлтэй бодисыг хууль бусаар худалдах зорилготой хөлөг онгоцыг их далайгаар нэвтрүүлэхгүй байх талаар бүх улс хамтран ажиллана.

2. Мансууруулах болон сэтгэц нөлөөлөлтэй бодисыг ачсан, түүнийг худалдаалж байгааг бүрэн үндэслэлтэй мэдсэн аливаа улс ийм хууль бус худалдааг хийлгэхгүй байх үүднээс хамтран ажиллах хүсэлтээ бусад улсад тавьж болно.

109 дүгээр зүйл. Их далайгаас хууль бус нэвтрүүлэг хийх

1. Их далайгаас хууль бус нэвтрүүлэг хийлгэхгүй байх талаар бүх улс хамтран ажиллана.

2. Энэ конвенцийн зорилгын үүднээс /хууль бус нэвтрүүлэг/ гэж аюулын дохионоос бусад олон улсын ёс журамд харш хөлөг онгоцноос явуулж байгаа

радио долгион, зурагтын хөтөлбөр, мөн их далайд байрлуулсан нэвтрүүлэх төхөөрөмжийг хэлнэ.

3. Хууль бус нэвтрүүлэг явуулж байгаа аливаа этгээдийг дараах улсын шүүхэд татна. Үүнд:

a/ хөлөг онгоцны далбааны эзэн улс

b/ төхөөрөмжийг бүртгэсэн улс

c/ тухайн этгээд иргэн нь болох улс

d/ нэвтрүүлгийг хүлээн авч болохуйц аливаа улс

c/ хууль ёсны радио холбоонд саад учраад байгаа улс

4. Их далайд энэ зүйлийн 3-т заасны дагуу 110 дугаар зүйлийг баримтлан хуулийн эрх бүхий улс хууль бус нэвтрүүлэг явуулж байгаа аливаа этгээд хөлөг онгоцыг баривчилж, дамжуулагч аппаратыг хурааж болно.

110 дугаар зүйл. Үзлэг хийх эрх

1. Олон улсын гэрээгээр тогтоосон эрхийн үндсэн дээр дотоод хэрэгт нь орохоос бусад тохиолдолд их далайд 95, 96-р зүйлд заасан дархан эрх эдэлдэг хөлөг онгоцноос бусад гадаадын хөлөг онгоцтой дайралдсан цэргийн хөлөг онгоц нь:

a/ тэр хөлөг онгоцыг далайн дээрэм үйлдэж явна гэж

b/ тэр хөлөг онгоцыг боолын худалдаа хийж явна гэж

c/ тэр хөлөг онгоц хууль бус нэвтрүүлэг явуулж байна, 109 дүгээр зүйлийн дагуу цэргийн хөлөг онгоцны далбааны эзэн улс хуулийн эрх бүхий гэж

d/ тэр хөлөг онгоц харъяалалгүй гэж

e/ хэдийгээр өөр улсын далбаа мандуулж яваа буюу далбаа мандуулахаас татгалзсан ч гэсэн тэр хөлөг онгоц үнэн хэрэг дээрээ цэргийн хөлөг онгоц сэжиглэх хангалттай үндэслэлгүй бол түүнд үзлэх хийх эрхгүй.

2. Энэ зүйлийн 1-д заасан тохиолдолд цэргийн хөлөг онгоц нь тэр хөлөг онгоцны цэргийн хөлөг онгоцны улсын далбаан дор зорчих эрхийг шалгах болно. Энэ зорилгын үүднээс офицероор удирдуулсан завийг сэжиг төрүүлж буй хөлөг онгоц руу илгээж болно. Хэрэв баримт бичгийг шалгасны дараа сэжиг хэвээр үлдвэл энэхүү хөлөг онгоцонд бүх асуудлыг харгалзан үзсэний үндсэн дээр шалгалтыг үргэлжлүүлж болно.

2. Хэрэв сэжиг нь үндэсгүй байсан бөгөөд шалгагдсан хөлөг онгоц сэжиглэлийг бататгах ямарваа үйлдэл хийгээгүй бол түүнд учруулсан аливаа хор хохирлыг нөхөн төлнө.

3. Энэхүү заалтыг зохих өөрчлөлттэйгөөр цэргийн нисэх онгоцонд хэрэглэнэ.
4. Энэ заалтыг албан үүрэг гүйцэтгэж яваагаа мэдэгдэх таних тэмдэгтэй зохих эрх бүхий бусад хөлөг онгоц, нисдэг аппаратад мөн хэрэглэнэ.

111 дүгээр зүйл. Халуун мөрөөр нь мөшгөн мөрдөх эрх

1. Хэрэв эрэг бүхий улсын эрх баригчид тус улсын хууль дүрэм, журмыг гадаадын хөлөг онгоц зөрчсөн гэж үзэх баттай үндэслэлтэй байвал эл хөлөг онгоцыг халуун мөрөөр нь мөшгөн мөрдөж болно. Мөшгөн мөрдөх үйл ажиллагаа нь гадаадын хөлөг онгоц буюу түүний аль нэг завь мөшгөн мөрдөж буй улсын дотоодын ус, олтригийн ус, харъяа тэнгис буюу залгаа бүсийн дотор байх үед эхлэх ёстой бөгөөд мөшгөн мөрдөлт тасалдаагүй бол түүнийг харъяа тэнгис, залгаа бүсээс цааш үргэлжлүүлж болно. Харъяа тэнгис буюу залгаа бүсэд зорчиж буй хөлөг онгоцыг зогсоох тухай тушаал өгөгч хөлөг онгоц нь уг тушаалыг өгөхийн тулд заавал харъяа тэнгис буюу залгаа бүсийн хил хязгаар дотор байх шаардлагагүй. Хэрвээ 33-р зүйлд заасан залгаа бүсэд байгаа гадаадын хөлөг онгоцыг гагцхүү энэ бүсийг тогтоож хамгаалуулсан эрхийг л зөрчих үед мөшгөн хөөж болно.

2. Энэхүү Конвенцийн заалтад нийцэж байгаа, эдийн засгийн онцгой бүс, эх газрын хормой, тэнд байгаа байгууламжуудыг тойрсон аюулгүйн бүстэй холбогдох эрэг бүхий улсын хууль, дүрмийн эдийн засгийн онцгой бүс, эх газрын хормой, тэнд байгаа байгууламжуудыг тойрсон аюулгүйн бүсэд зорчих тохиолдолд халуун мөрөөр мөшгөн мөрдөх эрхийг зохих өөрчлөлттэйгөөр хэрэглэнэ.

3. Мөрдөгдөн хөөгдөж буй хөлөг онгоц өөрийн орны харъяа тэнгис буюу аливаа гуравдахь орны харъяа тэнгист нэвтрэн ормогц түүнийг халуун мөрөөр нь мөрдөх эрх дуусна.

4. Мөрдөж буй хөлөг онгоц нь өөртөө байгаа тоног төхөөрөмж, практик үйл ажиллагаанд хэрэглэдэг хэрэгслийн тусламжтайгаар мөрдөгдөж буй хөлөг онгоцыг үндсэн онгоц болгон ашиглаж байгаа бусад завийг харъяа тэнгис буюу залгаа бүсийн дотор байгааг тогтоосон үед халуун мөрөөр нь мөрдөх үйл ажиллагааг эхэлсэнд тооцно. Мөрдөн мөшгөх үйл ажиллагааг харж буюу сонсож чадахуйц зайнаас хөлөг онгоцноос үзэгдэхүйц буюу дуулдахуйц дохио өгсөний дараа эхэлнэ.

5. Халуун мөрөөр нь мөрдөн мөшгөх эрхийг зөвхөн цэргийн хөлөг онгоц, нисдэг аппарат эсхүл албан үүрэг гүйцэтгэж яваа гэсэн тод тэмдэгтэй бөгөөд танигдахуйц тусгайлан эрх олгогдсон хөлөг онгоц, нисдэг аппарат эдэлнэ.

6. Нисэх онгоцоор халуун мөрөөр нь мөрдөхдөө:

a/ 1-4-ийн заалтыг зохих өөрчлөлттэйгөөр хэрэглэнэ

b/ Зогсох тухай тушаал өгөгч нисдэг аппарат нь хөлөг онгоцыг өөрөө зогсоон саатуулж чадахгүй аваас түүний урьдчилан мэдэгдсэн ёсоор эрэг бүхий улсын далайн хөлөг онгоц, нисдэг аппарат нь мөрдөлтийг үргэлжлүүлэхээр уг газарт очих хүртэл тухайн хөлөг онгоцыг идэвхитэй мөрдөх ёстой. Харъяа тэнгисийн гадна

зорчин яваа хөлөг онгоцонд зогсох тушаал өгөөгүй, мөн түүнийг нисдэг аппарат болон мөрдөлтийг үргэлжлүүлсэн хөлөг онгоцоор мөрдөн мөшгөөгүй бол гэмт хэрэг үйлдэж байхийг нь харсан гэдгээр буюу гэмт хэрэг үйлдсэн хэмээн сэжиглэснээр уг хөлөг онгоцыг баривчлах нь учир дутагдалтай болно.

7. Холбогдох эрх бүхий хүмүүсээс мөрдөн байцаалтын үйл ажиллагаа явуулах зорилгоор аливаа нэгэн улсын эрх мэдэлд багтах нутаг дэвсгэр дээр баривчлагдаж, тэр улсын далайн боомт руу хүргэгдэж яваа хөлөг онгоцыг тухайн нөхцөл байдлаас шалтгаалан тэр хөлөг онгоц ба түүнийг хүргэж яваа онгоц эдийн засгийн онцгой бүс буюу их далайг гарцаагүй хөндлөн огтолж гарах болсноос болж түүнийг суллан тавихийг шаардаж болохгүй.

8. Мөрдөн мөшгөх эрх зөвтгөж болшгүй нөхцөлд эдэлж, харъяа тэнгисийн гадна зорчиж яваа хөлөг онгоцыг зогсоон баривчилсан бол түүнд учирсан хор хохирлыг төлүүлэх ёстой.

112 дугаар зүйл. Усан доогуур кабель утас, дамжуулах хоолой тавих эрх

1. Улс бүр их далайн ёроолоор усан доогуур кабель утас, дамжуулах хоолой тавих эрхтэй.

2. 79 дүгээр зүйлийн 5-ыг ийм кабель утас, дамжуулах хоолойд хэрэглэнэ.

113 дугаар зүйл. Усан доорх кабель утас, дамжуулах хоолойг тасалж гэмтээх

Улс бүр түүний далбаан дор зорчиж яваа хөлөг онгоц, түүний хуульд захирагдах аливаа этгээд их далайд усан доогуур тавьсан кабель утсыг санаатай буюу хайхрамжгүйгээс таслан гэмтээж, улмаар цахилгаан болон утасны холбоог таслах буюу саад учруулах, мөн түүнчлэн усан доогуур тавьсан дамжуулах хоолой болон өндөр хүчдэлийн кабель утсыг дээрхтэй адил нөхцөл байдалд тасалж гэмтээх явдлыг гэмт хэрэг хэмээн үзэж хуулийн шаардлагатай арга хэмжээг авах үүрэгтэй. Энэ заалт зориуд тооцоотойгоор буюу тийнхүү гэмтээх буюу гэмтэл учруулах үйл ажиллагаанд нэгэн адил хамаарна. Кабель утсыг тасалж гэмтээхгүйн тулд бололцоотой бүх арга хэмжээ авсаны эцэст хүний амь нас болон хөлөг онгоцыг аврах зүй ёсны зорилгоор кабель утсыг тасалж гэмтээхэд хүрсэн тохиолдолд энэ заалт хамаарахгүй.

114 дүгээр зүйл. Усанд доорх кабель утас, дамжуулах хоолойгоор кабель утас, дамжуулах хоолой эзэмшигчээс тасалж гэмтээх

Улс бүр түүний захиргаанд байгаа бөгөөд их далайн усан доогуур тавьсан кабель утас, дамжуулах хоолойг эзэмшигчид тэдгээрийг тавих буюу засахдаа бусдын кабель утас, дамжуулах хоолойг тасалж гэмтээвэл тэдгээрийн засварын зардлыг гаргуулахад чиглэсэн хууль тогтоомжийн шаардлагатай арга хэмжээг авах үүрэгтэй.

115 дугаар зүйл. Усан доорх кабель утас, дамжуулах хоолойг гэмтээснээс гарах хохирлыг нөхөн төлүүлэх

Усан доогуур тавьсан кабель утас, дамжуулах хоолойг гэмтээхгүйн тулд зангуу, тор болон загас барих бусад хэрэгсэл гарлагадсанаа нотолж чадах хөлөг онгоцны эзэд урьдчилан сэргийлэх зохистой алхам хийсэн нөхцөлд кабель утас, дамжуулах хоолойн эзнээр хохирлыг төлүүлэх ёстойг заасан хууль тогтоомжийн шаардлагатай арга хэмжээг улс бүр авах үүрэгтэй.

2 ДУГААР ХЭСЭГ. ИХ ДАЛАЙН АМЬД БАЯЛГИЙГ ХАМГААЛАХ, ТҮҮНИЙГ ЗОХИЦУУЛАХ

116 дугаар зүйл. Их далайд загас агнах эрх

Дараах нөхцөлийг баримтлан их далайд бүх улсын иргэн загас агнах эрхтэй.
Үүнд:

а/ тэдний гэрээгээр хүлээсэн үүрэг

б/ 63 дугаар зүйлийн 2-ыг болон 64-67 дугаар зүйлд заасан эргийн улсын эрх, үүрэг түүнчлэн эрх ашиг

с/ энэ бүлгийн заалтууд

117 дугаар зүйл. Их далайн амьд баялгийг хамгаалах зорилгоор улсуудаас өөрийн иргэдийн хувьд арга хэмжээ авах үүрэг

Их далайн амьд баялгийг хамгаалахад бүх улс өөрсдийн иргэний хувьд шаардагдах бүхий л арга хэмжээг авахаас гадна бусад улстай хамтран тийм арга хэмжээг авна.

118 дугаар зүйл. Амьд баялгийг хамгаалах, түүний ашиглалтыг зохицуулахад улсууд хамтран ажиллах

Их далайн район дахь амьд баялгийг хамгаалах, түүний ашиглалтыг зохицуулахад улсууд хамтран ажиллана. Нэг газар буюу районд нэг төрлийн амьд баялгийг олборлож байгаа улсын иргэд уг амьд баялгийг хамгаалах арга хэмжээ авах зорилгоор хэлэлцээ явуулна. Шаардлагатай тохиолдолд энэ зорилгоор салбар бүс нутаг болон бүс нутгийн чанартай байгууллага байгуулахад улсууд хамтран ажиллана.

119 дүгээр зүйл. Их далайн амьд нөөц баялгийг хамгаалах

1. Олборлохыг зөвшөөрсөн баялгийн хэмжээг тодорхойлох, их далайн амьд баялгийг хамгаалахад чиглэсэн арга хэмжээг авахдаа улсууд:

а/ шинжлэх ухааны баталгаатай тооцоон дээр үндэслэн, загасыг хамгийн ихээр, тогтвортой хэмжээгээр агнахыг хангах түвшинд загасны нөөц, төрлүүдийг хамгаалж нөхөн сэргээнэ. Энэ хэмжээг тодорхойлохдоо экологийн болон эдийн засгийн хүчин зүйл, хөгжиж байгаа орнуудын онцгой шаардлага, загас агнуурын

ажлыг явуулах арга, нөөцийн харилцан шүтэлцээ, түүнчлэн салбар бүс нутгийн, бүс нутгийн, дэлхий нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын стандартын хамгийн бага хэмжээг харгалзана.

b/ төрөл холилдсон буюу түүнтэй шүтэлцээтэй төрлийн амьд баялгийг нөхөн сэргээх зорилгыг анхааралдаа авна.

2. Загасны нөөцийг хамгаалахтай холбогдсон загас агнуурын олбор, түүний ажлын эрчим бусад зүйлийн талаарх шинжлэх ухааны мэдээлэл, тоо бүртгэлийн мэдээ сэлтийг дамжуулах, тэдгээрийг харилцан солилцох ажлын нөхцөл байдлыг харгалзан салбар бүс нутгийн, бүс нутгийн, дэлхий нийтийн олон улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан, мөн сонирхсон бүх улсын оролцоотойгоор тогтмол явуулна.

3. Сонирхсон улс амьд баялгийг хамгаалах арга хэмжээ, түүнийг хэрэгжүүлэх хэлбэр, мөн чанараараа аливаа улсын загасчидыг ялгаварлахгүй.

120 дугаар зүйл. Далайн сүүн тэжээлтэн

65 дугаар зүйлийн их далайн сүүн тэжээлтнийг хамгаалах, тэдгээртэй холбогдсон асуудлыг эрхлэхэд хэрэглэнэ.

8 ДУГААР БҮЛЭГ : АРЛУУДЫН ГОРИМ

121 дүгээр зүйл. Арлуудын горим

1. Түрлэгийн үе дэх усны түвшнээс дээш орших, усаар хүрээлэгдсэн, байгалиас үүсч тогтсон хэсэг хуурай газрыг арал гэнэ.

2. 3-т зааснаас бусад тохиолдолд арлын харъяа тэнгис, залгаа бүс, эдийн засгийн онцгой бүс болон эх газрын хормой нь бусад хуурай нутаг дэвсгэрт хэрэглэх энэхүү Конвенцийн заалтын дагуу тодорхойлогдоно.

3. Хүн амьдрах, аж ахуйн бие даасан аливаа үйл ажиллагаа явуулах боломжгүй хаданд эдийн засгийн онцгой бүс, залгаа бүс гэж байхгүй.

9 ДҮГЭЭР БҮЛЭГ. ХААЛТТАЙ БА ХАГАС ХААЛТТАЙ ДАЛАЙ

122 дугаар зүйл. Тодорхойлолт

Энэхүү Конвенцийн заалтын зорилгод \хаалттай ба хагас хаалттай далай\ гэж хоёр буюу түүнээс дээш олон улсаар хүрээлэгдсэн, бусад далай тэнгистэй нарийн зөргөөр холбогдсон, гол төлөв эрэг бүхий хоёр буюу түүнээс олон улсын харъяа тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүсээс бүхэлдээ тогтсон булан, усны сан буюу далайг хэлнэ.

123 дугаар зүйл. Хаалттай ба хагас хаалттай далайг хүрээлсэн улсуудын хамтын ажиллагаа

Энэхүү Конвенцид хүлээсэн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх үүднээс хаалттай ба хагас хаалттай далайг хүрээлсэн улсууд өөр хоорондоо хамтран ажиллана. Энэ

зорилгоор шууд эсвэл холбогдох бүс нутгийн байгууллагаар дамжуулан дор дурдсан зүйлийг хэрэгжүүлэхийг эрмэлзэнэ.

a\ асуудлыг зохицуулах.

b\ далайн орчныг хамгаалахтай холбогдсон эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх асуудлыг зохицуулах.

c\ шинжилгээ судалгаа явуулах бодлогыг зохицуулах, шаардлагатай гэж үзвэл шинжилгээ судалгааны хамтын хөтөлбөрийг тухайн районд хэрэгжүүлэх.

d\ энэ зүйлийн заалтыг хэрэгжүүлэх үүднээс хамтран ажиллахын тулд шаардлагатай гэж үзвэл сонирхсон бусад улс, олон улсын байгууллагуудыг урих.

10 ДУГААР БҮЛЭГ. ДАЛАЙД ГАРЦГҮЙ УЛСУУДЫН ДАЛАЙД ГАРАХ, ТҮҮНЭЭС БУЦАЖ ГАРАХ, ЧӨЛӨӨТЭЙ ДАМЖИН ӨНГӨРӨХ ЭРХ

124 дүгээр зүйл. Нэр томъёог хэрэглэх

1. Энэ Конвенцийн зорилгод:

a\ \далайд гарцгүй улс\ гэж далайн эрэггүй улсыг хэлнэ.

b\ \дамжуулан өнгөрүүлэх улс\ гэж нутаг дэвсгэрээрээ дамжин өнгөрөх хөдөлгөөнийг нэвтрүүлж байгаа бөгөөд далайд гарцгүй улс болон далайн хооронд байршилтай далайн эрэг бүхий буюу далайн эрэгтэй улсыг хэлнэ.

c\ \дамжин өнгөрөх хөдөлгөөн\ гэж нэг буюу хэд хэдэн дамжин өнгөрүүлэгч улсын нутаг дэвсгэрээр хүмүүс, ачаа, бараа, тээврийн хэрэгсэл, дамжин өнгөрөхийг хэлнэ. Ачааг буулгах, ачих, хадгалах, ачааг ялгаж хуваах, тээврийн хэрэгсэлийг солихыг оруулан эсвэл эдгээргүйгээр дээрх нутаг дэвсгэрээр нэвтрэн өнгөрөх нь далайд гарцгүй улсын нутаг дэвсгэрээс эхлэх буюу тэнд дуусах нэгэн бүтэн замын зөвхөн бүрэлдэхүүн хэсэг байх болно.

d\ \тээврийн хэрэгсэл \ гэж:

I. Төмөр замын хөдлөх бүрэлдэхүүн, далай, нуур, голын хөлөг онгоцууд, автомашины тээвэр

II. Орон нутгийн нөхцөлд шаардлагатай зөөгч, ердийн хөсгийг тус тус хэлнэ.

2. Далайд гарцгүй улс, дамжуулан өнгөрүүлэгч улс өөр хоорондоо хэлэлцэн тохирч, тээврийн хэрэгслийн тоонд дамжуулах хоолой, хий дамжуулах хоолой 1-д зааснаас бусад тээврийн хэрэгслийг оруулж болно.

125 дугаар зүйл. Далайд гарах, түүнээс буцаж гарах болон чөлөөтэй дамжин өнгөрөх эрх

1. Далайд гарцгүй улсууд энэхүү Конвенцид заасан эрх, түүний дотор их далайд чөлөөтэй зорчих, хүн төрөлхтний нийтийн өвтэй холбоотой эрхийг эдэлнэ. Энэ зорилгоор далайд гарцгүй улс дамжин өнгөрүүлэгч улсын нутаг дэвсгэрээр тээврийн бүх төрлийн хэрэгслээр чөлөөтэй дамжин өнгөрнө.

2. Холбогдох далайд гарцгүй улс, дамжин өнгөрүүлэгч улс чөлөөтэй дамжин өнгөрөх нөхцөл, журмыг хоёр талт, салбар бүс нутгийн буюу бүс нутгийн гэрээ хэлэлцээр байгуулах журмаар хоорондоо тохирч байна.

3. Дамжин өнгөрүүлэгч улсууд нутаг дэвсгэрийнхээ бүрэн эрхт байдлыг хэрэгжүүлэхийн тулд энэ бүлэгт заасан далайд гарцгүй улсуудын эрх, бололцоо, дамжин өнгөрүүлэгч улсын хууль ёсны эрх ашгийн аливаа хэлбэрээр хохироохгүй байхад чиглэгдсэн шаардлагатай бүх арга хэмжээг авах хэрэгтэй.

126 дугаар зүйл. Нэн тааламжтай нөхцөлийг хэрэглэхгүй байх

Энэхүү Конвенцийн холбогдох заалт, далайд гарцгүй улсуудын газар зүйн тааламжгүй байрлалтайн хувьд эдлэх эрх, хөнгөлөлтийг тогтоосон далайд хүрэх, түүнээс гарах эрхийг хэрэгжүүлэх асуудлаар байгуулсан тустай хэлэлцээрүүдэд нэн тааламжтай нөхцөлийг хэрэглэхгүй.

127 дугаар зүйл. Гаалийн тээвэр, татвар болон бусад хураамж

1. Ийм хөдөлгөөнтэй холбогдуулан тусгай үйлчилгээ үзүүлсний хураамж авахаас бусад тохиолдолд дамжин өнгөрөх хөдөлгөөнөөс ямар нэгэн гаалийн татвар, татвар бусад хураамж авахгүй.

2. Дамжин өнгөрч байгаа тээврийн хэрэгсэл, далайд гарцгүй улсад олгосон, түүний ашиглаж байгаа бусад хэрэгслээс дамжуулан өнгөрүүлэгч улсын тээврийн хэрэгсэлд ноогдуулдгаас илүү татвар буюу хураамж авч болохгүй.

128 дугаар зүйл. Татваргүй бүс, гаалийн бусад хөнгөлөлт

Дамжин өнгөрөх хөдөлгөөнийг хөнгөвчлөх зорилгоор далайд гарцгүй улс, дамжин өнгөрүүлэгч улсууд хоорондоо хэлэлцэн тохирох замаар дамжин өнгөрүүлэгч улсад орох, гарах боомтод татваргүй бүс, гаалийн бусад хөнгөлөлт тогтоож болно.

129 дүгээр зүйл. Тээврийн хэрэгслийг зохион бүтээх, боловсронгуй болгох талаар хамтран ажиллах.

Дамжин өнгөрүүлэгч улс чөлөөтэй дамжин өнгөрөх зорилгыг хэрэгжүүлэх тээврийн хэрэгсэлгүй, эсвэл байгаа хэрэгсэл, түүний дотор боомтын барилга байгууламж, төхөөрөмж нь аль нэг талаар хангалтгүй бол холбогдох дамжин өнгөрүүлэгч улс, далайд гарцгүй улс тээврийн хэрэгслийг зохион бүтээх, боловсронгуй болгох талаар хамтран ажиллах болно.

130 дугаар зүйл. Дамжин өнгөрөх хөдөлгөөний үед техникийн чанартай саатал, бусад бэрхшээл гаргуулахгүй байх буюу тэдгээрийг арилгах арга хэмжээ.

1. Дамжин өнгөрөх хөдөлгөөны үед техникийн саатал, бусад бэрхшээл гаргуулахгүй байх буюу тэдгээрийг арилгах бүхий л зохистой арга хэмжээг дамжин өнгөрүүлэгч улс авч байна.

2. Ийм саатал бэрхшээл тохиолдох үед түүнийг түргэн арилгах зорилгоор дамжин өнгөрүүлэгч улс, холбогдох далайд гарцгүй улсын эрх бүхий байгууллагууд хамтран ажиллана.

131 дүгээр бүлэг. Далайн боомтын журам адил тэгш байх.

Далайд гарцгүй улсын далбаан дор зорчиж яваа хөлөг онгоц далайн боомтуудад гадаадын бусад хөлөг онгоц дагаж мөрддөг журмыг нэгэн адил баримтална.

132 дугаар бүлэг. Дамжин өнгөрөх илүү өргөн боломж олгох.

Энэ Конвенц нь түүнд заасан бөгөөд түүнд оролцогч улсуудын тохиролцсон энэхүү Конвенциор олгосон боломжоос дамжин өнгөрөх илүү өргөн боломж олгосноо ямар нэг хэлбэрээр буцааж авахад хүргэхгүй. Энэхүү Конвенц нь ирээдүйд ийм илүү өргөн бололцоо олгоход мөн саад болохгүй.

11 ДҮГЭЭР БҮЛЭГ. РАЙОН. 1 ДҮГЭЭР ХЭСЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗААЛТ

133 дугаар зүйл. Нэр томъёог хэрэглэх

Энэ бүлгийн зорилгод:

a) \ баялаг \ гэж Районы далайн ёроол, түүний хэвлийн хатуу, шингэн буюу хийн төрлийн эрдэс баялаг, түүний дотор холимог металлын тогтоцыг хэлнэ.

b) районоос олборлосон баялагийг \ашигт малтмал\ гэж үзнэ.

134 дүгээр зүйл. Энэ бүлгийн үйлчлэх хүрээ

1. Энэ бүлгийг Районд хэрэглэнэ.

2. Район дахь үйл ажиллагааг энэ бүлгийн заалтын дагуу зохицуулна.

3. 1 дүгээр зүйлийн нэгд заасан хязгаарыг тэмдэглэсэн далайн зураг, газар зүйн солбилцлын жагсаалтыг хадгалуулах, хэвлэхтэй холбогдсон шаардлагыг 6 дугаар бүлэгт дурьдсанаар биелүүлнэ.

4. Энэ зүйлийн ямар ч заалт 6 дугаар бүлгийн дагуу эх газрын хормойн цаад хилийг тогтоох, харалдаа буюу эрэг зэргэлдээ улсуудын хооронд түүнийг зааглах тухай хүчин төгөлдөр гэрээ хэлэлцээрийг хөндөхгүй.

135 дугаар зүйл. Хүрээлсэн ус, агаар мандлын эрхийн статус

Энэ Бүлэг, түүний дагуу холбогдон хэрэгжиж буй эрхийн аль нь ч Районыг хүрээлсэн ус, түүний агаар мандлын эрхийн статусыг хөндөхгүй.

2 ДУГААР ХЭСЭГ. РАЙОНЫ ТАЛААР БАРИМТЛАХ ЗАРЧМУУД

136 дугаар зүйл. Хүн төрөлхтний нийтийн өв

Район, түүний баялаг нь хүн төрөлхтний нийтийн өв мөн.

137 дугаар зүйл. Район, түүний баялгийн эрхийн статус

1. Аль ч улс районы аль нэгэн хэсэг буюу түүний баялгийн талаар бүрэн эрхт байдал буюу эрхийг тогтоож хэрэгжүүлэхийг эрмэлзэх ёстой. Мөн ямар ч улс, иргэд, хуулийн этгээд Районы аль нэгэн хэсгийг өөрийн болгох ёсгүй. Тийм шаардлага тавих, бүрэн эрхт байдал буюу бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх, өөрийн болгохыг хүлээн зөвшөөрөхгүй.

2. Районы баялгийг ашиглах бүх эрхийг нийт хүн төрөлхтөн эдлэх бөгөөд түүний нэрийн өмнөөс Байгууллага ажиллана. Эдгээр баялгийг хэн нэгний эрх мэдэлд шилжүүлж болохгүй. Харин районоос олборлосон ашигт малтмалыг зөвхөн энэ Бүлгийн буюу Байгууллагын дүрэм журмын дагуу хэн нэгний эрх мэдэлд шилжүүлж болно.

3. Нэг ч улс, иргэд болон хуулийн этгээд Районд олборлосон ашигт малтмалыг энэ бүлэгт зааснаас өөрөөр өөрийн болгож эзэмших эрхгүй. Ийм шаардлага тавих, өөрийн болгож эзэмших явдлыг хүчинтэй гэж хүлээн зөвшөөрөхгүй.

138 дугаар зүйл. Улсуудаас Районд хандах ерөнхий хандлага

Районд хандах улсуудын ерөнхий хандлага нь энэ Бүлгийн заалтын дагуу Нэгдсэн Үндэсний байгууллагын Дүрэмд заасан зарчим болон энх тайван, аюулгүй байдлыг сахин хамгаалах, олон улсын хамтын ажиллагаа, харилцан бие биеэ ойлгоход чиглэсэн олон улсын бусад хэм хэмжээгээр тодорхойлогдоно.

139 дүгээр зүйл. Биелэлтийг хангах үүрэг, хохирлын хариуцлага

1. Оролцогч улсууд өөрсдийн, улсын үйлдвэрийн, өөрийн харъяа буюу шууд хяналтан дор байгаа иргэд, хуулийн этгээдүүдийн хэрэгжүүлж байгаа район дах үйл ажиллагааг энэ Бүлгийн дагуу явуулах нөхцөлийг хангах үүрэгтэй.

Ийм үүрэг раойнд үйл ажиллагаагаа явуулж байгаа олон улсын байгууллагын хувьд мөн хамаарна.

2. Олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээ, III хавсралтын 22 дугаар зүйлийг хөндөхгүйгээр энэ бүлгээр хүлээсэн үүргээ аливаа оролцогч улс, эсвэл олон улсын байгууллага биелүүлээгүйгээс гарах хохирлын зохих хариуцлагыг тэд хүлээнэ. Хэрэв оролцогч улс, олон улсын байгууллага хамтран үйл ажиллагаа явуулсан бол хариуцлагыг хамтран хүлээнэ. Хэрэв оролцогч улс 153 дугаар зүйлийн 4, III хавсралтын 4 дүгээр зүйлийн 3-т заасныг биелүүлэх зорилгоор шаардлагатай, зохих арга хэмжээг авсан бол оролцогч улс нь энэ хэсгийн заалтыг биелүүлээгүй 153 дугаар зүйлийн 2-ын b-д дурдсан өөрийн хүний учруулсан хохирлын хариуцлагыг хүлээлгэхгүй.

3. Олон улсын байгууллагын гишүүн оролцогч улсууд нь уг байгууллагатай холбогдсон энэ зүйлийг хэрэгжүүлэх зорилгоор зохистой арга хэмжээг авна.

140 дугаар зүйл. Хүн төрөлхтний эрх ашиг

1. Район дахь үйл ажиллагаа нь энэ Бүлэгт тодорхой заасан ёсоор эрэг бүхий далайд гарцгүй улсуудын газар зүйн байрлалаас шалтгаалахгүйгээр хөгжиж байгаа улсууд, 1514 \ХҮ\ тоот тогтоол, Ерөнхий Ассамблейн холбогдох бусад тогтоолын дагуу НҮБ-ийн хүлээн зөвшөөрсөн, тусгаар тогтнол, өөртөө засан тогтнох эрхээ бүрэн олж аваагүй үндэстнүүдийн эрх ашиг хэрэгцээг онцгой харгалзан нийт хүн төрөлхтний эрх ашгийн үүднээс хэрэгжиж байна.

2. Байгууллага нь 160 дугаар зүйлийн хоёрын \f\, \i \ -д заасны дагуу ялгаварлан гадуурхахгүй байх үндсэн дээр холбогдох аливаа механизмаар дамжуулан Район дахь үйл ажиллагаанаас олох санхүүгийн болон эдийн засгийн бусад ашиг орлогыг шударга хуваарилах нөхцлөөр хангана.

141 дүгээр зүйл. Районыг зөвхөн энх тайвны зорилгод ашиглах

Энэ хэсгийн заалтуудыг зөрчихгүйгээр, ялгаварлан гадуурхахгүй байх үндсэн дээр эрэг бүхий болон далайд гарцгүй бүх улс Районыг зөвхөн энх тайвны зорилгод ашиглана.

142 дугаар зүйл. Эрэг бүхий улсын эрх, хууль ёсны эрх ашиг

1. Районд байгаа болон үндэсний эрх хэмжээний дотор орших баялгийн ордын хувьд Район дахь үйл ажиллагааг уг орд үндэсний эрх хэмжээний нь дотор орших аливаа эрэг бүхий улсын эрх, хууль ёсны эрхийг зохих ёсоор харгалзан явуулна.

2. Ийм эрх, эрх ашгийг хохироохгүйн тулд холбогдох улсуудтай зөвлөлдөнө. Үүнд урьдчилан мэдэгдэх систем мөн багтана. Район дахь үйл ажиллагаа нь үндэсний эрх хэмжээний доторх баялгийг боловсруулахад хүрвэл холбогдох эрэг бүхий улсын урьдчилсан зөвшөөрөл шаардлагатай байна.

3. Энэ Бүлэг, түүний дагуу олгогдон хэрэгжиж байгаа аливаа эрхийн аль аль нь арван хоёрдугаар бүлгийн заалттай нийцэх арга хэмжээ авах эрэг бүхий улсын эрхийг ноцтой, давагдашгүй аюул занал учирхаас урьдчилан сэргийлэх, түүнийг багасгах, зайлуулах, мөн үүнтэй холбогдох эрх ашгийг хэрэгжүүлсний улмаас Район дахь үйл ажилгааны явцад гарч болох бохирдол, бохирдуулахаар сүрдүүлэх буюу аюултай бусад үзэгдэлд шаардлагатай болно.

143 дугаар зүйл. Далайн шинжилгээ судалгаа

1. Районд далайн шинжилгээ судалгааг 13 дугаар бүлгийн заалтын дагуу бүх хүн төрөлхтний тусыг тулд зөвхөн энх тайвны зорилгоор явуулна.

2. Район, түүний баялгийн хувьд Байгууллага нь далайн шинжилгээ судалгаа явуулж болох бөгөөд энэ зорилгоор гэрээ хэлэлцэл байгуулж болно. Байгууллага нь Районд шинжилгээ судалгаа явуулахад тус дөхөм үзүүлж түүнийг

дэмжин туслах, түүнчлэн шинжилгээ судалгааны үр дүнг нийтийн хүртээл болгох, зохицуулах ажлыг гүйцэтгэнэ.

3. Оролцогч улсууд Районд далайн шинжилгээ судалгаа явуулж болно. Районд шинжилгээ судалгаа явуулах олон улсын хамтын ажиллагаанд тус дөхөм үзүүлнэ. Үүнд:

а\ шинжилгээ судалгаа явуулах хамтын ажиллагааны олон улсын хөтөлбөрт аливаа орны мэргэжилтэн буюу Байгууллагын мэргэжилтэнг оролцуулах.

б\ хөгжиж байгаа улсууд, техникийн хувьд буурай хөгжилтэй улсуудын тусын тулд нөхцөл байдлыг харгалзан байгууллага, олон улсын бусад байгууллагаар дамжуулан доорх зорилгоор хөтөлбөр боловсруулах

I. Тэдгээрийн судалгааны чадавхийг хөгжүүлэх

II. Судалгааны арга, хэрэглэх салбарт тэдгээрийн болон Байгууллагын боловсон хүчнийг бэлтгэх

III. Район дахь судалгааны ажилд тэдгээрийн мэргэжлийн боловсон хүчнийг бэлтгэх

с\ нөхцөл байдлыг харгалзан Байгууллага, олон улсын бусад шугамаар дамжуулан шинжилгээ судалгааны үр нийтийн хүртээл болгох

144 дүгээр зүйл. Технологи шилжүүлэх

1. Байгууллага нь дор заасан зорилгоор энэхүү Конвенцийн дагуу арга хэмжээ авна. Үүнд:

а\ район дахь үйл ажиллагаатай холбогдсон технологи, шинжлэх ухааны мэдээллийг хүлээн авах

б\ оролцогч бүх улсад ашигтай байхаар хөгжиж байгаа улсад тийм технологи, шинжлэх ухааны мэдээ сэлт дамжуулах тус дөхөм үзүүлэх

2. Үйлдвэр оролцогч бүх улсад ашигтай байхаар Байгууллага, оролцогч улсууд Район дахь үйл ажиллагаатай холбоотой технологи, шинжлэх ухааны мэдээ сэлтийг дамжуулахад тус дөхөм үзүүлэх. Ялангуяа Байгууллага, оролцогч улсууд доорхи зүйлыг эхлэн хэрэгжүүлэхыг дэмжинэ. Үүнд:

а\ район дахь үйл ажиллагаатай холбоотой технологийг Үйлдвэр, хөгжиж байгаа улсуудад шилжүүлэх, түүний дотор Үйлдвэр хөгжиж байгаа улсууд зохих технологийг шударга зохистой нөхцөлийн үндсэн дээр олж авахад тус дөхөм үзүүлэх

б/ ялангуяа Үйлдвэрийн ажилтан, хөгжиж байгаа улсын мэргэжилтэн нарыг далайн шинжлэн судлах салбарт бэлтгэх, тэднийг Районы үйл ажиллагаанд бүрэн дүүрэн боломж олгох замаар үйлдвэрийн технологи, хөгжиж байгаа улсын өөрийнх нь технологийг хөгжүүлэхэд чиглэсэн арга хэмжээ авах

145 дугаар зүйл. Далайн орчныг хамгаалах

Район дахь үйл ажиллагааны үр дүнд үүсч болох хортой үр дагавараас далайн орчныг үр дүнтэй хамгаалах зорилгоор энэхүү Конвенцийн заалтын дагуу шаардлагатай арга хэмжээг авна. Энэ зорилгоор Байгууллага нь зохих хэм хэмжээ, дүрэм, журмыг гаргана.

Тухайлбал:

a\ өрөмдөх, ухах, хөрс ухаж авах, хаягдлыг зайлуулах, ийм үйл ажиллагаатай холбоотой төхөөрөмж, дамжуулах хоолой, бусад байгууламжийг барих, ашиглах буюу тэдгээрийг техникээр үйлчлэх зэрэг хортой үйл ажиллагаанаас далайн орчныг хамгаалахад онцгой анхаарал тавин далайн орчныг бохирдуулах, бусад аюулд хүргэх, түүний дотор эргийг бохирдуулж, далайн орчны экологийн тэнцвэрийг алдагдуулахгүй байхад хяналт тавьж, урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах.

b\ районы байгалын баялгийг хадгалан хамгаалах, далай орчны амьтны болон ургамлын аймагт хохирол учруулахаас урьдчилан сэргийлэх .

146 дугаар зүйл. Хүний амьдарлыг хамгаалах

Район дахь үйл ажиллагааны үед хүний амьдралыг сахин хамгаалах арга хэмжээ авна. Энэ зорилгоор байгууллага нь зохих гэрээ хэлэлцээрт биелэлээ олсон өнөөгийн олон улсын эрх зүйд нэмэлт болгон холбогдох хэм хэмжээ, дүрэм, журмыг гаргана.

147 дугаар зүйл. Район далайн орчны үйл ажиллагааг зохицуулах

1. Район дахь үйл зохицуулах далайн орчны өөр үйл ажиллагаатай ухаалгаар зохицуулан явуулна.

2. Район дахь үйл ажиллагааг явуулахад ашиглагдаж байгаа байнгын төхөөрөмж нь доорх шаардлагыг хангаж байх ёстой. Үүнд:

a\ тийм төхөөрөмжийг зөвхөн энэ бүлгийн заалт, байгууллагаас гаргасан хэм хэмжээ, дүрмийн дагуу угсарч байрлуулах буюу зайлуулна. Тийм төхөөрөмжийг угсрах, байрлуулах, зайлуулахдаа зохих ёсоор мэдэгдэж байна. Эдгээр төхөөрөмж байгаа тухай урьдчилан мэдэгдэх байнгын хэрэгслийг тогтмол ажиллагаатай байлгана.

b\ олон улсын усан замд амин чухал ач холбогдол бүхий далайн замаар өнгөрөхөд саад болох газар, эсвэл загас агнуурын эрчимтэй үйл ажиллагаа явуулж байгаа газарт тийм төхөөрөмжийг байрлуулахгүй.

c\ тийм төхөөрөмжийг тойруулан зохих тэмдэг бүхий аюулгүй бүсийг уг төхөөрөмж болон далайд зорчих аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор байгуулна. Ийм бүсийн ерөнхий хэлбэр, байрлал нь далайн тодорхой бүсэд орох хөлөг онгоцны хууль ёсны замд, олон улсын далайн замаар зорчиход саад болох бүсийг үүсгэсэн байж болохгүй.

d/ тийм төхөөрөмжийг зөвхөн энх тайвны зорилгод ашиглана

e/ тийм төхөөрөмж арлын статус эдлэх эрхгүй байна. Эдгээр төхөөрөмж нь өөрийн харъяа тэнгисгүй байх бөгөөд харъяа тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүс, эх газрын хормойг зааглахад нөлөөлөхгүй.

3. Далайн орчинд өөр үйл ажиллагаа явуулахдаа Район дахь үйл ажиллагааг зохих ёсоор харгалзана.

148 дугаар зүйл. Район дахь үйл ажиллагаанд хөгжиж байгаа улсуудын оролцоо

Хөгжиж байгаа улсуудын онцгой эрх ашиг, хэрэгцээ, тэдгээрийн дотроос ялангуяа далайд гарцгүй болон газар зүйн хувьд тааламжгүй улсын онцгой хэрэгцээг зохих ёсоор харгалзан, районоос алслагдсан байдал, Районд хүрэх, ирэхийн бэрхшээлийг оролцуулан газар зүйн тааламжгүй байрлалаас гарч болох саад тотгорыг гэтлэхийн тулд энэ бүлэгт тодорхой заасанчлан хөгжиж байгаа улсуудаас Район дахь үйл ажиллагаанд үр дүнтэй оролцохыг дэмжинэ.

149 дүгээр зүйл. Архелогийн болон түүхийн объект

Районоос олдсон архелогийн болон түүхийн чанартай бүх объектыг нийт хүн төрөлхтны тусын тулд хадгалж ашиглана. Гэхдээ тэдний гарлын улс буюу орон, тэдгээрийн соёлын гарлын улс, эсхүл тэдгээрийн түүх, архелогийн гарлын улсын давуу эрхийг онцлон анхаарна.

3 ДУГААР ХЭСЭГ. РАЙОНЫ БАЯЛГИЙГ ЭЗЭМШИХ

150 дугаар зүйл. Район дахь үйл ажиллагааны талаар явуулах бодлого

Дэлхийн эдийн засгийн тогтвортой хөгжил, дэлхийн худалдааны тэнцвэртэй өсөлтийг хангах, бүх улс ялангуяа хөгжиж буй улсыг бүхий л талаар хөгжүүлэхийн тулд олон улсын хамтын ажиллагаанд тус дөхөм үзүүлэх тухай энэ Бүлэгт тодорхой заасны дагуу Район дахь үйл ажиллагааг доорх зорилгоор явуулна:

a\ районы баялгийг эзэмших

b\ районы баялгийг журамтай, аюулгүй, зохистой ашиглах, тухайлбал, баялгийг хадгалж хамгаалах ухаалаг зарчмын дагуу Район дахь үйл ажиллагаагаар үр ашигтай явуулах, илүү хаягдал гаргахгүй байх

c\ ийм үйл ажиллагаанд ялангуяа 144, 148 дугаар зүйлийн дагуу оролцох боломжийг өргөтгөх

d\ энэхүү Конвенцид заасан ёсоор Үйлдвэр, хөгжиж байгаа улсад технологи дамжуулах, орлогыг хуваарилахад Байгууллага оролцох

e/ бусад эх үүсвэрээс олборлох ашигт малтмалын зэрэгцээ шаардлагатай үед ашигт малтмалыг хэрэглэгчдийн хэрэгцээг хангах зорлгоор Районоос ашигт малтмал олборлох боломжийг өргөтгөх.

f/ район, бусад эх үүсвэрээс олборлох ашигт малтмалд үйлдвэрлэгчийн хувьд ашигтай, хэрэглэгчийн хувьд хохиролгүй шударга, тогтвортой үнэ тогтооход тус дөхөм үзүүлэх, эрэлт хангалтын удаан хугацааны тэнцвэртэй байдалд дөхөм үзүүлэх.

g/ нийгэм-эдийн засгийн систем, газар зүйн байрлалыг нь үл харгалзан Районы баялгийг эзэмшихэд бүх оролцогч улсын оролцох боломжийг өргөтгөх, Район дахь үйл ажиллагааг монополичлохоос урьдчилан сэргийлэх.

h/ 151 дүгээр зүйлд зааснаар, Район дахь үйл ажиллагааны улмаас ашигт малтмалын зохих төрлийн үнэ буурсан буюу уг төрлийг гадаадад гаргах хэмжээ багассанаас хөгжиж байгаа улсуудын эдийн засаг, экспортын орлогод нь муугаар нөлөөлөхөөс хамгаалах.

i/ нийтийн өвийг бүх хүн төрөлхтний тусын тулд боловсруулах

j/ районоос олборлосон ашигт малтмалыг импортлох, тийм ашигт малтмалаас гарган авч байгаа импортын барааг бусад эх үүсвэрээс авч байгаа импортын бараанаас илүүгүй нэн таатай нөхцөлөөр хангах.

151 дүгээр зүйл. Үйлдвэрлэх бодлого

1. а/150 дугаар зүйлийг хөндөхгүйгээр мөн зүйлийн “h” –ын заалтыг хэрэгжүүлэх зорилгоор, үнийн хувьд үйлдвэрлэгч, хэрэглэгч хоёрын аль алинд нь ашигтайгаар Раойноос олборлосон эрдэс түүхий эдээс боловсруулсан барааны зах зээлийн өсөлт, үр ашиг, тогтвортой үйлдвэрлэлийг хангах үүднээс, байнга зохиогддог хурал зөвлөлгөөний механизмаар дамжуулан, эсвэл үйлдвэрлэгч, хэрэглэгчид болон сонирхсон бүх талыг оролцуулсан бөгөөд цаг үеийн шаардлагаар байгуулагдсан гэрээ хэлэлцээрүүдийг үндэслэн Байгууллага шаардлагатай арга хэмжээг авч байна.

b/ үйлдвэрлэгч, хэрэглэгч хоёрыг оролцуулан холбогдох бүх талын түүхий эдийн асуудлаарх аливаа бага хуралд Байгууллага оролцох эрхтэй. Ийм бага хурлын үр дүнд тохиролцсоны аливаа гэрээ хэлэлцээрт Байгууллага оролцогч болох эрхтэй. Ийм гэрээ хэлэлцээрийн дагуу байгуулагдсан аливаа байгууллагын үйл ажиллагаанд оролцох Байгууллагын оролцоо нь уг Район дахь үйлдвэрлэлийн асуудлаар эдгээр байгууллагын холбогдох дүрмийн дагуу явагдана.

c/ дээр заасан гэрээ хэлэлцээрийн дагуу Байгууллага өөрийн үүргийг биелүүлэхдээ Район дахь эрдэс баялгийн олборлолтын хувьд нэг хэвийн, үл ялгаварлах хэлбэрээр хэрэгжүүлнэ. Ингэхдээ Байгууллага нь үйлдвэрийн хүчин төгөлдөр гэрээний ажлын батлагдсан төлөвлөгөөний дагуу ажлаа явуулна.

2. а/ энэ 2-ын “a”-д заасан завсрын хугацаанд, ажил гүйцэтгэгч нь Байгууллагад өргөдлөө өгөөгүй буюу түүнээс үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрөл аваагүй байвал ажлын батлагдсан төлөвлөгөөний дагуу ажил гүйцэтгэгч үйлдвэрлэл эхэлж үл болно. Төсөл боловсруулах хугацаа, шинж чанарыг харгалзан Байгууллагын дүрэм, журам болон дотоод журамд өөр хугацаа тогтоогоогүй бол үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрөл авах өргөдөл гаргах буюу тийм

зөвшөөрөл олгохыг ажлын төлөвлөгөөни дагуу үйлдвэрлэл эхлэхээс 5 жилээс эрт гүйцэтгэж үл болно.

b/ үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрөл авах өргөдөлд ажил гүйцэтгэгч батлагдсан төлөвлөгөөний дагуу нэг жилд олборлохоор тооцоолсон никелийн хэмжээг зааж өгнө. Ажил гүйцэтгэгч төлөвлөсөн хугацаандаа үйлдвэрлэлээ эхлэх боломж олгосон зөвшөөрөл авсны дараа өөрөөс гарах зардлын графикийг өргөдөлд хавсаргаж байна.

c/ үүнтэй холбогдуулан Байгууллага III Хавсралтын 17 дугаар зүйлийг баримтлан үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагааны шаардлагыг боловсруулан гаргана.

d/ байгууллага нь үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрөл олгохдоо уг үйлдвэрлэл явуулахыг хүссэн хэмжээгээр олгож байна.

Гэхдээ уг хүссэн хэмжээ, урьд өмнө батлагдсан хэмжээний нийлбэр нь “b”-д заасны дагуу завсрын хугацаанд байсан нэг жилийн хугацааны дотор зөвшөөрөл олгосон аль нэг жилд тооцоолон зөвшөөрсөн никель үйлдвэрлэлийн дээд хэмжээнээс хэтэрч үл болно.

e/ үйлдвэрлэл явуулахад олгосон зөвшөөрөл, батлагдсан өргөдөл нь ажлын батлагдсан төлөвлөгөөний нэг хэсэг боно.

f/ хэрэв ажил гүйцэтгэгчийн үйлдвэрлэл явуулахыг хүссэн өргөдлийг “d”-д зааснаар хүлээн авахгүйд хүрвэл тэр тийм өргөдлөө хүссэн цагтаа Байгууллагад дахин гаргаж болно.

3. Завсрын хугацаа нь ажлын төлөвлөгөөний дагуу анхны үйлдвэрлэл эхлэх оны нэгдүгээр сарын нэгнээс 5 жилийн өмнө эхэлнэ. Энэ хугацаанд ажлын батлагдсан төлөвлөгөөний дагуу эхний үйлдвэрлэл эхлэх хугацаа хойшлогдвол завсрын хугацааны эхлэл буюу үйлдвэрлэлийн дээд хэмжээний анхны тооцоонд тэр дагуу өөрчлөлт орж байна. Завсрын хугацаа 25 жил үргэлжлэх бөгөөд 155 дугаар зүйлд заасан ёсоор биелэлтийг хэлэлцэх бага хурлыг дуустал, эсвэл 1-д заасан шинэ гэрээ хэлэлцээрийг хүчин төгөлдөр болох өдөр хүртэл, эсвэл эдгээр хоёр хугацааны аль эрт дуусах үе хүртэл үргэлжилнэ. Завсрын хугацаанаас үлдсэн хугацаанд дээр дурдсан гэрээ хэлэлцээрийн хугацаа дуусах буюу ямар нэг шалтгаанаар хүчингүй болбол энэхүү зүйлд заасан эрх мэдлийг Байгууллага дахин эдэлж байна.

4. a/завсрын хугацааны нэг жилийн үйлдвэрлэлийн дээд хэмжээний нийлбэр нь дор дурдсанаас бүрдэнэ. Үүнд:

I. “b”-д заасны дагуу никелийн хэрэглээний хандлагыг /хэмжээг/ түүнийг анх үйлдвэрлэл эхэлсэн оны өмнөх нэг жилд, мөн завсрын үе эхлэхийн өмнөх нэг жилд тус тус үйлдвэрлэсний шугамаар харуулсан хэмжигдэхүүний ялгавар

II. “b”-д заасны дагуу никелийн хэрэглээний хандлагыг /хэмжээг/ үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрлийг баримтлан үйлдвэрлэл явуулсан нэг жилд мөн завсрын үе

эхлэхийн өмнө нэг жилд тус тус үйлдвэрлэснийг шугамаар харуулсан хэмжигдэхүүнүүдийн ялгаварын 60 хувь.

b/ 151 дүгээр зүйлийн 4-ийн “а”-гийн заалтын зорилгоор:

I. Никель үйлдвэрлэлийн дээд хэмжээг тооцоолоход ашиглаж байгаа хандлагын шугамын хэмжигдэхүүн гэж никелийн үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрөл олгосон жилд гаргах никелийн жилийн хэрэгцээг хандлагын шугамаар тооцоолсон хэмжигдэхүүнүүдийг хэлнэ. Тэрхүү хандлагын шугамыг сүүлийн 15 жилийн никелийн бодит хэрэгцээг логарифмын шугамын бууралтаас гаргана. Үүнийг дурдсан хугацааны баримт сэлт дээр тулгуурлан байгуулах боловч цаг хугацаа бол биеэ даасан хувьсах хэмжигдэхүүн хэвээр байна. Энэ хандлагын шугамыг анхдагч хандлагын шугам гэж нэрлэнэ.

II. Хэрэв анхдагч хандлагын шугамын жилийн өсөлтийн норм 3 хувиас бага байвал, “а”-д заасан хэмжигдэхүүнийг тодорхойлоход ашиглах хандлагын шугам гэж жил бүр 3 хувиар өсдөг, зохих 15 жилийн анхны жилийн хэмжигдэхүүнийг үзүүлэх, анхдагч хандлагын шугамаар дайрч гарах шугамыг хэлнэ. Үүний зэрэгцээ завсрын хугацааны аливаа жилд явуулах үйлдвэрлэлийн дээд хэмжээ нь дээр дурдсан хоёр хэмжигдэхүүний ялгавараас их байж болохгүй.

5. Байгууллага 4-т заасан ёсоор тооцоолсон үйлдвэрлэлийн дээд хэмжээнээс 38000 метр-тонн никелийг анхны нь үйлдвэрлэлд зориулж тухайн үйлдвэрт нөөцлөн хадгалж байна.

6. а/үйлдвэрлэгч зөвшөөрөлд зассан нэг жилд олборлох хэмжээнээс хэтрүүлэхгүй байх нөхцөлд холимог металлын тогтцоос нэг жилд олборлох хэмжээг 8 хувь буюу түүнээс бага хэмжээгээр давуулж болно. Жилд 6 хувиас 20 хувь хүртэл, эсвэл эхний 1 жил, түүний дараагийн 2 жилийн туршид ингэж давуулсан бол Байгууллагатай хэлэлцээ явуулна. Байгууллага нэмэлт үйлдвэрлэл явуулах тийм зөвшөөрөл авахыг ажил гүйцэтгэгчээс шаардаж болно.

b/ байгууллага ийм нэмэлт үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрлийн өргөдлийг зөвшөөрөл хараахан аваагүй байгаа бусад бүх ажил гүйцэтгэгчдийн гаргасан өргөдлүүдийн талаар шийдвэр гаргасны дараа өргөдөл гаргаж болох бусад үйлдвэрлэгчдийг зохих ёсоор харгалзан үзсэний дараа авч үзэж байвал зохино.

Байгууллага завсрын хугацааны аль ч жилийн үйлдвэрлэлийн дээд хэмжээ болгон зөвшөөрсөн хэмжээнээс үйлдвэрлэлийн ерөнхий хэмжээг хэтрүүлэхгүй байх зарчмыг удирдлага болгоно. Байгууллага ажлын аливаа төлөвлөгөөний дагуу нэг жилд 46500 м/тонноос илүү никель олборлох зөвшөөрөл олгохгүй.

7. Зөвшөөрсөн ёсоор холимог металлын тогтцоос гаргаж байгаа зэс, кобальт, марганец зэрэг металлын үйлдвэрлэлийн хэмжээ, ажил гүйцэтгэгч энэхүү зүйлийн дагуу уг тогтцоос никелийг олборлох дээд хэмжээгээр авсан байвал энэ хэмжээнээс хэтэрч үл болно.

Энэ заалтыг биелүүлэх үүднээс Байгууллага III Хавсралтын 17 дугаар зүйлийн дагуу дүрэм, дотоод журмыг тогтооно.

8. Шударга бус эдийн засгийн практиктай холбогдуулан байгуулсан олон талын худалдааны гэрээ хэлэлцээрээс үүсэн гарах эрх үүргийг Район дахь ашигт малтмалыг хайх, боловсруулахад дагаж баримтална. Энэ заалтын дагуу үүсч болох маргааныг зохицуулахдаа, олон талын худалдааны гэрээ хэлэлцээрт оролцогч улсууд уг гэрээ хэлэлцээрт маргаан таслах тухай заасан зүйл ангийг баримтлан шийдвэрлэж байна.

9. Хэрэгцээтэй гэж үзвэл 161 дүгээр зүйлийн 8-д заасны дагуу дүрэм, дотоод журам тогтоох замаар тогтцоос гарган авч байгаа ашигт малтмалын зэрэгцээ Район дахь бусад ашигт малтмалыг олборлох хэмжээг хязгаарлах эрхийг Байгууллага эдэлнэ.

10. Ашигт малтмал олборлох зорилгоор олон улсын төрөлжсөн болон бусад байгууллагуудтай хамтын ажиллагаа явуулах, тухайн районд явуулж байгаа үйл ажиллагааны улмаас тодорхой зарим ашигт малтмалын үнэ буурах, тэдгээрийн гарц багассанаас хөгжиж байгаа орнуудын экспортын орлого буурах, эдийн засаг нь доройтох мэт ноцтой бэрхшээл тохиолдвол, Ассамблейн эдийн засаг-төлөвлөлтийн комиссын саналыг үндэслэн гаргасан Зөвлөлийн зөвлөмжөөр дээр дурьдсан орнуудын эдийн засгийг сайжруулахад тус дөхөм үзүүлэхүйц арга хэмжээ авч, нөхөн олгох систем тогтоож байна. Байгууллага нь хамгийн их хохирол хүлээж болох улсуудын хүнд нөхцөл байдлыг аль болохуйц багасгах, эдийн засгаа зохицуулахад нь тус дөхөм болох зорилгоор судалгааны асуудлыг бусдын хүсэлтээр эхэлж явуулна.

152 дугаар зүйл. Байгууллага бүрэн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх

1. Байгууллага нь бүрэн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх, Район дахь үйл ажиллагаанд оролцох боломжийг олгохдоо ялгаварлан гадуурхахгүй байна.

2. Гэхдээ хөгжиж буй улсуудын хувьд, түүний дотор энэхүү Бүлэгт онцгойлон тусгагдсан далайд гарцгүй, газар зүйн хувьд тааламжгүй байрлалтай хөгжиж байгаа улсын хувьд онцгой анхаарал тавьж болно.

153 дугаар зүйл. Хайх, ашиглах систем

1. Район дахь үйл ажиллагааг Байгууллага нь бүх хүн төрөлхтний нэрийн өмнөөс энэ зүйлийн заалт, түүнчлэн энэ Бүлэг, түүнд холбогдох Хавсралтын дагуу уг Байгууллагын гаргасан дүрэм, журмын дагуу зохион байгуулах, явуулах ба түүнд хяналт тавина.

2. Район дахь үйл ажиллагааг 3-т зааснаар гүйцэтгэнэ.

а/ үйлдвэр ба

б/ оролцогч улс Байгууллагатай хамтран, эсхүл улсын үйлдвэр оролцогч улсад харьяалагдах хувь хүн буюу хуулийн этгээд, эсхүл тэдгээрийн иргэдийн үр дүнтэй хяналтад байдаг. Оролцогч улс нь дааж авсан иргэд, эсхүл энэ Бүлэг, III Хавсралтад тусгагдсан шаардлагыг хангасан дээр заасан хуулийн этгээдүүдээс бүрдсэн бүлэг явуулна.

3. Район дахь үйл ажиллагаа нь III хавсралтын заалт ёсоор зохиогдож зөвлөлөөр батлагдсан албан ёсны бичгээр үйлдсэн төлөвлөгөөний дагуу, тэр нь хууль, техникийн комиссоор хянагдсаны дараа явагдана.

Район дахь үйл ажиллагааг Байгууллагын зөвшөөрлөөр 2-ын “b”-д заасан хуулийн этгээдүүд явуулж байгаа тохиолдолд ажлын ийм төлөвлөгөө нь III хавсралтын 3-т заасны дагуу гэрээний шинж чанартай байна. Энэ гэрээг III хавсралтын 11 дүгээр зүйлийн дагуу хамтарсан арга хэмжээг тусгасан байна.

4. Энэ бүлгийн зохих заалт, үүнд хамаарах Хавсралт, Байгууллагаас гаргасан дүрэм журам, түүнчлэн 3-т заасны дагуу баталсан ажлын төлөвлөгөөг сахиж мөрдүүлэхэд шаардлагатай хяналтыг Байгууллага нь Район дахь үйл ажиллагаанд тавина. 139-р зүйлд заасныг ахин мөрдүүлэх зорилгоор оролцогч улс шаардлагатай арга хэмжээг авах замаар Байгууллагад тус дөхөм үзүүлнэ.

5. Энэ хэсгийн заалтыг мөрдүүлэх, энэхүү Конвенциор зохицуулагдах хяналт, зохицуулалт, аливаа контрактын гүйцэтгэх үүргийн биелэлтийг хангах зорилгаар Байгууллага нь ямар ч үед энэ хэсэгт тусгагдсан аливаа арга хэмжээг авах эрхтэй. Байгууллага нь ройан дах үйл ажиллагаанд ажиллаж байгаа, уг районд оршиж байгаа төхөөрөмжийг шалгах эрхтэй.

6. 3-т заасны дагуу байгуулсан гэрээ, уг гэрээ байгуулагчдын эрхийн баталгааг тусгасан байх ёстой. Тэрчлэн контракты III хавсралтын 18, 19-д зааснаас өөрөөр дахин хянах, зогсоох буюу цуцлах ёсгүй.

154 дүгээр зүйл. Тогтмол тойм гаргах

Энэхүү Конвенц хүчин төгөлдөр болсны дараа 5 жил тутам уг конвенцид заасан Районы олон улсын дэглэм хэрэг дээрээ хэрхэн хэрэгжиж байгаа тухай Ассамблей ерөнхий, системтэй тойм гаргана. Дээрх тоймтой холбогдуулж Ассамблей уг дэглэмийн үйлчлэлийг боловсронгуй болгохтой холбогдсон арга хэмжээ энэ Бүлгийн заалт, журам, үүнд хамаарагдах Хавсралтын дагуу авах буюу бусад байгууллагаас авахыг зөвлөмж болгоно.

155 дугаар зүйл. Тоймын асуудлаарх бага хурал

Ажлын батлагдсан төлөвлөгөөгөөр үр ашигтай анхны үйлдвэрлэл эхэлсэн жилийн 1 дүгээр сарын нэгнээс хойш 15 жилийн дараа Районы баялгийг хайх, ашиглалтын системийг зохицуулж байгаа энэ Бүлгийн заалтууд, түүнд хамаарагдах Хавсралтын тоймын асуудлаарх бага хурлыг Ассамблей зарлан хуралдуулна. Тоймын асуудлаарх бага хурал энэ хугацаанд хуримтлагдсан туршлагыг дэлгэрэнгүй авч хэлэлцэнэ.

Үүнд:

а/ Районы баялгийг хайх, ашиглах системийг зохицуулдаг энэ Бүлгийн заалт нь зорилгодоо бүх талаар хүрсэн эсэх, эдгээр заалт нь хүн төрөлхтөнд ашиг тус авчрах эсэх

b/ уг 15 жилийн хугацаанд нөөцлөгдсөн районыг нөөцлөгдөөгүй районтой хавьцуулахад үр ашигтай бөгөөд тэнцвэртэй ашигласан эсэх

c/ Район болон түүний баялгийн боловсруулалт ба ашиглалтыг дэлхий эдийн засгийн эрүүл саруул хөгжил, олон улсын худалдааны тэнцвэртэй өсөлтөд тус дөхөм үзүүлэхээр явуулсан эсэх

d/ Район дахь үйл ажиллагааг Монопольчлолоос урьдчилан сэргийлсэн эсэх

e/ 105, 151 дүгээр зүйлд тусгагдсан бодлогыг хэрэгжүүлсэн эсэх

f/ Район дахь үйл ажиллагаа хөгжиж байгаа улсын ашиг сонирхол хэрэгцээг онцлон харгалзан явуулсны дүнд энэ систем нь түүнээс гарах орлогыг шударгаар хуваарилахад хүргэсэн эсэх

2. Тоймын асуудлаарх бага хурал нь хүн төрөлхний нийтийн өвийн зарчим, районы баялгийг бүх улс ялангуяа хөгжиж байгаа улсын ашиг тусын тулд шударгаар боловсруулахад чиглэгдсэн олон улсын дэглэм болон Байгууллагын Район дахь үйл ажиллагаагаа зохион байгуулах, хэрэгжүүлэх түүнд хяналт тавих зарчмыг хамгаална.

Уг бага хурал Районы аль нэг хэсэгт бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх буюу хэрэгжүүлэхээр санаархахыг гаргуулахгүй байх, Районы хувьд улсын эдлэх эрх, хандлага, энэхүү Конвенцийн заалтын дагуу Район дахь улсын оролцоо, Районы үйл ажиллагаа Монопольчлохоос урьдчилан сэргийлэх, Районыг энх тайвны зорилгод ашиглах, түүний үйл ажиллагааны эдийн засгийн чиглэл, далайн шинжилгээ судалгаа, технологи шилжүүлэх, далайн орчин, тэнд хүний амьдралыг хамгаалах, эрэг бүхий улсын эрх, Районыг хүрээлж байгаа усны эрхийн статус, энэхүү усан дээрх агаар мандлын эрхийн статус. Район дахь үйл ажиллагааны зохицолдоо болон далай орчин дахь бусад үйл ажиллагаатай хамаарах энэ Бүлэгт тусгасан зарчмуудыг мөн хамгаална.

3. Тоймын асуудлаарх бага хурал дээр баримталдаг, шийдвэр гаргах журам нь далайн эрх зүйн НҮБ-ы III бага хуралд баримталдаг журамтай адил байна. Бага хурал нь аливаа нэг нэмэлт өөрчлөлтийг нийтийн тохиролцооны аргаар хэлэлцэн тохиролцохын тулд бүхий л хүчин чармайлт тавих бөгөөд түүнд хүрэх талаар бүх хүчин чармайлтаа шавхаж дуустал энэ асуудлаар санал хураалтыг явуулах ёсгүй.

4. Хэрэв тоймын асуудлаарх бага хурал эхэлснээс хойш 5 жил өнгөрсний дараа Бага хурал нь Районы баялгийг хайх, ашиглах системийн талаар хэлэлцэн тохирч эс чадвал бага хурал шаардлагатай гэж үзвэл дараачийн 12 сарын хугацаанд оролцогч улсын 4-ийн саналаар, уг системийг өөрчлөх буюу нэмэлт өөрчлөлт оруулахыг оролцогч улс сайшаан батлах буюу түүнд нэгдэн орох тухай шийдвэрийг гаргаж болно. Уг нэмэлт өөрчлөлт, түүнийг сайшаан баталсан буюу нэгдэн орж байгаа улсын гуравны хоёр нь нэгдэн орсон тухай баримт бичгээ хадгалуулахаар тушааснаас хойш 12 сарын дараа хүчин төгөлдөр болно.

5. Энэ зүйлийн дагуу бага хурлаас гаргасан нэмэлт өөрчлөлт нь хүчинтэй байгаа гэрээнд тусгагдсан эрхийг хөндөхгүй.

4 ДҮГЭЭР ХЭСЭГ. БАЙГУУЛЛАГА.

ДЭД ХЭСЭГ А. ЕРӨНХИЙ ЗААЛТ

156 дугаар зүйл. Байгууллагыг байгуулах

1. Далайн ёроолын асуудал эрхэлсэн Олон улсын Байгууллагыг үүгээр байгуулан түүний үйл ажиллагааг энэ хэсгийн заалтаар зохицуулагдана.

2. Оролцогч бүх улс Байгууллагын гишүүн аяндаа болно.

3. Төгсгөлийн баримт бичигт гарын үсэг зурсан, 305 дугаар зүйлийн 1-ийн “с”, “d”, “e” болон “f”-д заагаагүй НҮБ-ын далайн эрх зүйн III бага хуралд ажиглагчаар оролцогсод энэ Байгууллагад , түүний дүрэм журам, дотоод журмын дагуу оролцох эрхтэй.

4. Байгууллагын төв Ямаик улсад байрлана.

5. Байгууллага үүргээ биелүүлэхэд шаардлагатай бүс нутгийн төв болон бусад салбар газруудыг байгуулж болно.

157 дугаар зүйл. Байгууллагын шинж чанар, үндсэн зарчмууд

1. Байгууллага гэж оролцогч улсууд энэ Бүлгийн заалтын дагуу Район дахь үйл ажиллагааг зохион байгуулж, хяналт тавих, ялангуяа түүний баялгийн асуудлыг эрхлэх ажлыг дамжуулан явуулж байгаа байгууллагыг хэлнэ.

2. Байгууллага нь энэхүү Конвенцийн дагуу түүнд олгогдсон бүрэн эрх үүрэгтэй байна. Байгууллага нь Район дахь үйл ажиллагаатай холбогдсон эдгээр бүрэн эрх, үүргээс урган гарсан бөгөөд тэдгээрийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай энэхүү Конвенцид нийцсэн бусад бүрэн эрхийг эдэлнэ.

3. Байгууллага нь өөрийн бүх гишүүдийн бүрэн эрх, тэгш байдлын зарчим дээр үндэслэгдэнэ.

4. Байгууллагын бүх гишүүд гишүүний хувьд бүх эрх, давуу байдлыг хангахын тулд энэ бүлгийн дагуу хүлээсэн үүргээ үнэнчээр биелүүлнэ.

158 дугаар зүйл. Байгууллагыг бүрэлдүүлэгч газрууд

1. Байгууллагыг бүрдүүлэгч үндсэн газрууд нь үүгээр байгуулагдсан Ассамблей, зөвлөл болон Нарийн бичгийн дарга нарын газар болно.

2. 170 дугаар зүйлийн 1-д зааснаар Байгууллагын үүргийг дамжуулан гүйцэтгэх Үйлдвэрийг үүгээр байгуулна.

3. Туслах чанарын шаардлагатай газруудыг энэ хэсгийн дагуу байгуулж болно.

4. Байгууллагын үндсэн газрууд болон Үйлдвэр нь тэдгээрт олгосон бүрэн эрх, үүргийг хэрэгжүүлэх асуудлыг хариуцна. Тэрхүү бүрэн эрх, үүргээ

хэрэгжүүлэхдээ бусад газар олгосон бүрэн эрх, үүргийг хэрэгжүүлэхэд саад тотгор болох буюу хүндрүүлэх аливаа үйлдлээс зайлсхийнэ.

ДЭД ХЭСЭГ В. АССАМБЛЕЙ

159 дүгээр зүйл. Бүрэлдэхүүн, дотоод горим, санал хураалт

1. Ассамблей нь Байгууллагын бүх гишүүдээс бүрдэнэ. Гишүүн тус бүр Ассамблейд нэг төлөөлөгчтэй байх бөгөөд түүнийг орлогч, зөвлөх нар дагалдаж болно.

2. Ассамблей жил бүр ээлжит чуулганаа хуралдуулж байна. Тусгай чуулганыг Зөвлөл буюу Байгууллагын гишүүдийн олонхийн хүсэлтээр Ерөнхий нарийн бичгийн дарга зарлан хуралдуулна.

3. Ассамблей өөр шийдвэр гаргаагүй бол чуулган Байгууллагын төв байранд хуралдана.

4. Ассамблей дотоод горимоо тогтооно. Ассамблей ээлжит чуулган бүрээрээ дарга болон шаардагдах бусад албаны хүмүүсийг сонгоно. Тэд дараагийн ээлжит чуулганаар дарга сонгогдтол албан тушаалдаа байна.

5. Ассамблей гишүүдийн олонхи ирсэн тохиолдолд хурлыг эхэлнэ.

6. Ассамблейн гишүүн тус бүр нэг санал өгөх эрхтэй.

7. Дотоод горимтой холбогдох бүхий л асуудал, түүний дотор Ассамблейн тусгай чуулган хуралдуулах эсэхийг санал хураахад байлцсан буюу оролцсон гишүүдийн олонхийн саналаар шийдвэрлэнэ.

8. Үндсэн асуудлаар шийдвэр гаргахдаа санал хураахад байлцсан буюу оролцсон гишүүдийн олонхийн гуравны хоёрын саналаар шийдэж байна. Гэхдээ ийм олонх нь тухайн чуулганд оролцож байгаа гишүүдийн олонх байх шаардлагатай. Аливаа асуудал үндсэн асуудал мөн эсэхийг шийдэхэд Ассамблей үндсэн асуудлыг шийдэхэд шаардагдах олонхийн саналаар өөр шийдвэр гаргаагүй бол, уг асуудлыг үндсэн асуудал гэж үзнэ.

9. Хэрэв үндсэн асуудлаар анх удаа санал хурааж байгаа бол, Ассамблейн тавны нэгээс цөөнгүй гишүүдийн хүсэлтээр Ассамблейн дарга уг асуудлаар санал хураахыг хуанлийн 5 хоногоор хойшлуулж болно. Энэ дүрмийг аливаа асуудлын хувьд зөвхөн нэг удаа хэрэглэнэ. Чуулган дууссаны дараа уг асуудлыг авч хэлэлцэхээр хойшлуулахад энэ дүрмийг хэрэглэж болохгүй.

10. Ассамблейгаар аливаа асуудал хэлэлцүүлэх санал энэхүү Конвенцийн заалтад нийцэж байгаа эсэх талаар зөвлөмж гаргуулах тухай Ассамблейн даргын нэр дээр илгээсэн, байгууллагын тавны нэгээс цөөнгүй гишүүдийн бичгээр тавьсан хүсэлтийг хүлээн авмагц Ассамблей уг асуудлаар зөвлөмж болгох саналаа гаргаж өгөхийг Далайн эрх зүйн олон улсын шүүхийн далайн ёроолын талаарх маргааны

таслах танхимаас хүсч, танхимын зөвлөмж болгох саналыг гаргах хүртэл уг асуудлаар санал хураахыг хойшлуулна.

160 дугаар зүйл. Бүрэн эрх, үүрэг

1. Байгууллагын бүх гишүүдээс бүрдсэн цорын ганц газар Ассамблей нь Байгууллагын дээд газар нь байх бөгөөд энэхүү Конвенцид тусгайлан заасан ёсоор бусад үндсэн газрууд түүний өмнө ажлаа тайлагнаж байна.

Ассамблей нь Байгууллагын дээд эрх мэдлийн аливаа асуудлаар баримтлах ерөнхий бодлогыг энэхүү Конвенцийн холбогдох заалтын дагуу тодорхойлох бүрэн эрхтэй.

2. Үүнээс гадна Ассамблей нь доорх бүрэн эрх, үүрэгтэй байна.

Үүнд:

a/ 161 дүгээр зүйлийн дагуу зөвлөлийн гишүүдийг сонгох

b/ зөвлөлөөс дэвшүүлсэн нэр дэвшигчдийн дотроос Ерөнхий нарийн бичгийн даргыг сонгох

c/ зөвлөлийн санамжаар Үйлдвэрийн захиргааны гишүүд, Үйлдвэрийн захирлыг сонгох

d/ энэ хэсгийн заалтын дагуу үүргээ биелүүлэхэд шаардлагатай гэж үзсэн туслах газруудыг байгуулна. Тэдгээрийн бүрэлдэхүүнийг тодорхойлохдоо газар зүйн шударга хуваарилалтын зарчим, онцгой эрх ашгийг зохих ёсоор харгалзана. Эдгээр газрын эрхлэх техникийн асуудлын мэргэжилтэй, эрх бүхий гишүүд шаардлагатайг мөн харгалзана.

e/ байгууллага нь өөрийн захиргааны зардлыг бусад эх сурвалжаас олох орлогоор нөхөж чадах боломжтой болтлоо НҮБ-ын байнгын төсөвт хэрэглэдэг хэмжээг үндэслэн тогтоосон татварын хэмжээний дагуу байгууллагын захиргааны төсөвт оруулах оролцогч улсуудын татварыг тогтооно.

f/ I. Район дахь үйл ажиллагаанаас олох санхүү, эдийн засгийн ашгийг Зөвлөлийн зөвлөмжөөр шударга хуваарилах, мөн түүнчлэн 82 дугаар зүйлийн дагуу суутгал, татвар авах дүрэм, журмыг хэлэлцэж батална. Ингэхдээ хөгжиж байгаа улсууд, тусгаар тогтнолоо болон өөртөө засан тохинох статусаа бүрэн олж аваагүй улс түмний эрх ашиг, хэрэгцээг онцгойлон харгалзана.

II. Байгууллагын дүрэм, журам болон дотоод журам, 162-р зүйлийн 2-ын "н", "II"-ын түр үндсэн дээр зөвлөлөөс гаргасан аливаа нэмэлт өөрчлөлтийг авч хэлэлцэж батална. Эдгээр хэм хэмжээ, дүрэм журам нь Район дахь баялгийг эрж хайх боловсруулах, байгууллагын санхүү захиргааны дотоод удирдлагад хамаарах ба Үйлдвэрийн захиргааны зөвлөмжөөр Фондыг үйлдвэрээс Байгууллагад дамжуулахад мөн хамаарна.

g/ энэхүү конвенц болон байгууллагын дүрэм, журам болон дотоод журамд нийцэх, район дахь үйл ажиллагаанаас олсон санхүү, эдийн засгийн ашгийг шударга хуваарилах талаар шийдвэр гаргана.

h/ зөвлөлөөс оруулсан Байгууллагын жилийн төсвийг хэлэлцэж батална.

i/ зөвлөл, Үйлдвэрийн тогтмол илтгэл, Зөвлөл болон аливаа бусад газраас бэлтгэн ирүүлсэн тусгай илтгэлийг авч хэлэлцэх

j/ судалгаа зохион байгуулах, район дахь үйл ажиллагааны асуудлаар олон улсын хамтын ажиллагаанд тус дөхөм болох, энэ салбарт олон улсын эрх зүйг дэвшилттэй хөгжүүлэх, төрөлжүүлэн хуульчлахыг дэмжих зорилгоор зөвлөмж гаргаж байна.

k/ Район дахь үйл ажиллагаатай холбогдон хөгжиж байгаа улсуудын өмнө тулгарсан ерөнхий асуудлууд, тухайлбал район дахь үйл ажиллагаатай холбогдон хөгжиж байгаа улсуудын газар зүйн байрлалаас урган гарсан, мөн далайд гарцгүй болон газар зүйн хувьд тааламжгүй улсуудын асуудлыг хэлэлцэж байна.

l/ эдийн засгийн төлөвлөлтийн комиссын саналыг үндэслэн Зөвлөлийн зөвлөмжөөр нөхөн олгох систем байгуулах буюу 151-р зүйлийн 10-т заасанчлан эдийн засгийг бэхжүүлэх бусад арга хэмжээг авна.

m/ 185 дугаар зүйлийн дагуу бүрэн эрх, дархаа хэрэгжүүлэхийг зогсооно.

n/ байгууллагын эрх мэдлийн аливаа асуудлыг хэлэлцэх, тодорхой нэг газарт хамрагдаагүй асуудлыг Байгууллагын газруудын хоорондын бүрэн эрх, үүргийн хуваарийн дагуу ямар газарт эрхлүүлэх тухай шийдвэр гаргана.

ДЭД ХЭСЭГ С. ЗӨВЛӨЛ

161 дүгээр зүйл. Бүрэлдэхүүн, дотоод журам, санал хураалт

1. Зөвлөл нь дор заасан журмыг баримтлан Ассамблейгаас сонгосон Байгууллагын 36 гишүүнээс бүрдэнэ.

a/ Районоос олборлох ашигт малтмалын төрлөөс үйлдвэрлэсэн барааны дэлхийн нийт хэрэгцээний 2-ийг сүүлийн 5 жилийн туршид хэрэглэсэн, эсвэл дан ганц импортоор авах түүхий эд нь дэлхийн нийм импортын 2-оос дээш хувь бүхий оролцогч улсуудаас 4 гишүүн, ямар ч тохиолдолд нэг улс нь Дорнот Европын /социалист/ бүс нутгийн улс, мөн түүнчлэн хамгийн их хэрэглэгч

b/ Район дахь үйл ажиллагааг бэлтгэж явуулахад шууд буюу иргэдээрээ дамжуулан хамгийн их хөрөнгө оруулагч 8 оролцогч улсаас 4 гишүүн, түүний Дорнот Европын /социалист/ бүс нутгийн 1-ээс доошгүй улс

c/ эрх хэмжээнийхээ дотор орших газраас олборлодог бөгөөд Районоос олборлох ашигт малтмалын төрлийг дагнан ихээхэн хэмжээгээр экспортолдог оролцогч улсуудаас 4 гишүүн, түүний дотор эдийн засагт нь гадаадад гаргадаг эдгээр ашигт малтмал ихээхэн нөлөөлдөг 2-оос доошгүй хөгжиж байгаа улс.

d/ онцгой сонирхол бүхий оролцогч хөгжиж байгаа улсуудаас 6 гишүүн, онцгой сонирхол гэдэгт хүн ам ихтэй улс, далайд гарцгүй буюу газар зүйн хувьд тааламжгүй улс, Районоос олборлох ашиг малтмалыг их хэмжээгээр импортолдог улс, тийм ашигт малтмалыг үйлдвэрлэх чадалтай улс, нэн буурай хөгжилтэй улс багтана.

e/ зөвлөл дахь суудлыг газар зүйн шударга хуваарилалтаар хангах зарчмын дагуу 18 гишүүн сонгогдоно. Энэ заалт ёсоор газар зүйн бүс нутаг бүрээс нэгээс доошгүй улс сонгогдсон байна. Энэ зорилгоор газар зүйн бүс нутагт Африк, Ази, Дорнод Европ /социалист орнууд/ Латин Америк, Баруун европ болон бусад орон орно.

2. Энэ зүйлийн 1-ийн дагуу зөвлөлийн гишүүдийг сонгоход ассамблей нь :

a/ далайд гарцгүй болон газар зүйн хувьд тааламжгүй улсууд Ассамблейд төлөөлөгдвөл зохих хувьтай тэнцүү хэмжээнд төлөөлөгдсөн байх.

b/ эрэг бүхий улсууд ялангуяа 1-ийн “a” ,“b” ,“c” болон “d”-ийн заалтад хамаарагдахгүй хөгжиж байгаа улсууд тэдний Ассамблейд төлөөлөгдвөл зохих хувьтай аль болохоор тэнцүү байхаар төлөөлөгдсөн байх.

c/ зөвлөлд оролцогч бүлэг улс тус бүрийг тухайн бүлгээр томилогдсон гишүүд төлөөлнө.

3. Ассамблейн ээлжит чуулганаар сонгууль явуулж байна. Зөвлөлийн гишүүн бүр жилийн хугацаагаар сонгогдоно. Анхны сонгуулиар нэгд заасан бүлэг тус бүрийн гишүүдийн хагас нь жилийн хугацаагаар сонгогдоно.

4. Зөвлөлийн гишүүд дахин сонгогдож болно. Гэхдээ гишүүд ээлжлэн сонгогдож байх нь чухал гэдгийг анхаарна.

5. Зөвлөл үүргээ Байгууллагын төв байранд гүйцэтгэх бөгөөд Байгууллагын ажлын шаардлагаар жилд 3-аас доошгүй удаа хуралдана.

6. Зөвлөлийн гишүүдийн олонх ирсэн тохиолдолд хурлаа эхэлнэ.

7. Зөвлөлийн гишүүн тус бүр нэг санал өгөх эрхтэй.

8. a/ дотоод горимтой холбогдох бүх асуудлыг санал хураахад байлцсан болон оролцогч гишүүдийн олонхийн саналаар шийдвэрлэнэ.

b/ 162-р зүйлийн 2-ыг “f”, “g”, “h”, “i”, “m”, “p”, “n”, 191-р зүйлтэй холбогдон гарсан үндсэн асуудлаарх шийдвэрийг санал хураахад байлцсан болон оролцсон гишүүдийн гуравны хоёрын олонхоор гаргах бөгөөд ийм олонх нь зөвлөлийн гишүүдийн олонх байна.

c/ дараах заалтуудтай холбогдон гарсан асуудлаарх шийдвэрийг олонх нь зөвлөлийн олонх гишүүдийг хамарсан байх нөхцөлд, санал хураахад байлцсан болон оролцсон гишүүдийн дөрөвний гурвын саналаар гаргана. 162-р зүйлийн “1”,

162-р зүйлийн “2”-ын “а”-г баримтлахгүй байх, 162-р зүйлийн 2-ын “w”, 163-р зүйлийн 2; 174-р зүйлийн 3, IY хавсралтын 40 дүгээр зүйл

d/ 162-р зүйлийн 2-ын “m”, “o”-д холбогдолтой асуудлаар шийдвэр гаргах, түүнчлэн арван нэгдүгээр хэсэгт нэмэлт өөрчлөлт оруулахад нийтийн тохиролцооны аргыг хэрэглэнэ.

e/ энэ зүйлийн “d”, “f”, “g”-н зорилтын үүднээс “нийгмийн тохиролцоо” гэж ямар нэгэн албан ёсны эсэргүүцэл байхгүй байхыг хэлнэ. Зөвлөлд санал оруулснаас хойш 14 хоногийн дотор Зөвлөлийн дарга уг саналыг Зөвлөлөөр батлахад эсэргүүцэл гарах эсэхийг илрүүлж мэднэ. Зөвлөлийн дарга эсэргүүцэл гарахыг мэдвэл, үүний дараа 3 хоногийн дотор зөрөөтэй саналыг шийдэж зохицуулах, нийтийн тохиролцоонд хүрэх санал боловсруулах зорилгоор зөвлөлийн дарга 9-өөс доошгүй хүний бүрэлдэхүүнтэй эвлэрүүлэх хороо байгуулж өөрөө даргалан хуралдуулна. Энэ хороо байгуулагдсаныхаа дараа 14 хоногийн дотор ажиллаж илтгэлээ Зөвлөлд оруулна. Хороо нь нийтийн тохиролцоонд хүрч чадах санал боловсруулан тавьж чадахгүй бол эсэргүүцэл гарах болсон шалтгааныг илтгэлдээ тусгана.

f/ дээр дурьдаагүй, Байгууллагын дүрэм журам, дотоод журмын дагуу Зөвлөл өөрөө шийдэх бүрэн эрхийн асуудлаар шийдвэр гаргахдаа дүрэм журам, дотоод журамд тусгагдаагүй бол Зөвлөлийн тодорхойлсон 8-ын дагуу нийтийн тохиролцоогоор бололцоотой бол урьдчилан гүйцэтгэнэ.

g/ хэрэв ямар нэгэн асуудлыг 8-ын “a”, “b”, “c”, “d”-ийн заалтад холбогдох эсэхийг тогтоох асуудал гарвал, ийм асуудлыг зөвлөл дээр дурьдсан олонхоор буюу нийтийн тохиролцоогоор шийдэж болох асуудлуудын тухай заалтад хамаарах асуудал гэж үзнэ.

9. Зөвлөлд сонгогдоогүй байгууллагын гишүүдийг Зөвлөлийн хуралд оролцох төлөөлөгчөөр явуулж болох тухай Зөвлөл дотоод журам тогтооно. Гэхдээ тийм гишүүн хуралд оролцохыг хүссэн буюу хэлэлцэх асуудал түүнд онцгой ач холбогдолтой байх ёстой. Ийм төлөөлөгч шүүмжлэлд оролцох эрхтэй боловч таслах эрхгүй байна.

162 дугаар зүйл. Эрх, үүрэг

1. Зөвлөл нь байгууллагын гүйцэтгэх газар юм. Зөвлөл нь энэхүү Конвенцийн заалт, Ассамблейгаас тодорхойлсон ерөнхий бодлогын дагуу Байгууллагын эрх хэмжээнд холбогдох аливаа асуудлаар баримталвал зохих тодорхой бодлогыг тодорхойлох бүрэн эрхтэй.

2. Зөвлөл нь мөн түүнчлэн:

a/ Байгууллагын эрх мэдлийн хүрээнд энэ хэсгийн заалтаар зохицуулагдах асуудлын биелэлтийг хянах, зохицуулах, үүнийг баримтлаагүй тохиолдолд Ассамблейн анхаарлыг түүнд хандуулах

b/ ерөнхий нарийн бичгийн даргын албан тушаалд сонгогдохоор нэрээ дэвшүүлсэн хүмүүсийн нэрсийн жагсаалтыг Ассамблейд оруулах.

c/ үйлдвэрийн захиргааны гишүүн, Үйлдвэрийн ерөнхий захирлыг сонгох асуудлаар ассамблейд зөвлөмж гаргах.

d/ зохистой үед хэмнэлт үр ашгийг зохих ёсоор харгалзан энэ бүлгийн заалтыг хэрэгжүүлэхэд зайлшгүй шаардлагатай гэж үзсэн туслах чанарын газруудыг байгуулах. Туслах чанарын газруудын бүрэлдэхүүнийг тодорхойлохдоо гишүүд нь эдгээр газруудын эрхэлж байгаа техникийн асуудлаар зохих мэргэжил эзэмшсэн байх шаардлага, газар зүйн шударга хуваарилалт, онцгой сонирхолын зарчмыг зохих ёсоор харгалзан байхад онцгой анхаарал тавина.

e/ өөрийн дотоод журам түүний дотор дарга сонгох журмыг батлах

f/ Байгууллагын өмнөөс болон эрх мэдлийнхээ хүрээнд Нэгдсэн үндэстний байгууллага болон олон улсын бусад байгууллагатай гэрээ хэлэлцээр байгуулах, эдгээр гэрээ хэлэлцээрийг Ассамблей батална.

g/ Үйлдвэрийн илтгэлийг авч хэлэлцэх ба түүнийг өөрийн зөвлөмжийн хамт Ассамблейд шилжүүлэх

h/ жил бүрийн илтгэл, мөн Ассамблейн шаардаж болох тусгай илтгэлийг Ассамблейд оруулах

i/ 170-р зүйлийн дагуу Үйлдвэрт удирдамж өгөх

j/ III хавсралтын 6 дугаар зүйлийн дагуу ажлын төлөвлөгөө батлах.

Дараах журмын дагуу Зөвлөл нь хууль, техникийн комиссоос Зөвлөлийн чуулган дээр өөрийн ажлын төлөвлөгөөг оруулсны дараа 60 хоногийн дотор уг асуудлаар шийдвэр гаргана. Үүнд:

I. III хавсралтын 6 дугаар зүйлийн шаардлагыг биелүүлээгүй гэж Зөвлөлийн аль нэг гишүүнээс 14 хоногийн хугацаанд даргад бичгээр эсэргүүцэл ирүүлээгүй бол Комиссын батлахыг зөвлөмж болгосон ажлын төлөвлөгөөг Зөвлөлөөр батлагдсанд тооцно. Хэрвээ эсэргүүцэл гарвал 161-р зүйлийн “8”-н “e”-д заасан эвлэрүүлэх горимыг хэрэглэнэ. Ийм журмыг хэрэглэсэн ч эсэргүүцэл хэвээр байвал уг төлөвлөгөөг хэрвээ Зөвлөл түүний гишүүдийн дотор нийтийн тохиролцоогоос хэрэгсэхгүй болгоогүй бол Зөвлөлөөр батлагдсан гэж үзнэ. Өргөдөл өгсөн аливаа буюу улсууд өргөдөл гаргагчийг батлан даагчид үүнд оролцохгүй.

II. хэрэв комисс ажлын төлөвлөгөөг батлахыг зөвлөөгүй буюу зөвлөмж гаргаагүй бол зөвлөл энэхүү төлөвлөгөөг санал хураахад байлцсан болон оролцсон гишүүдийн дөрөвний гурваар батална. Гэхдээ ийм олонх нь чуулганд оролцож байгаа гишүүдийн олонх байх ёстой.

к/ энэхүү зүйлийн j-д заасан журмыг зохих хөнгөлөлттэйгээр хэрэглэн, IY хавсралтын 12 дугаар зүйлийн дагуу үйлдвэрээс оруулсан ажлын төлөвлөгөөг батлах

l/ Байгууллагын дүрэм, журам, дотоод журам болон 153 дугаар зүйлийн 4-ийн заалтын дагуу Район дахь үйл ажиллагаанд хяналт тавих

m/ 150-р зүйлийн "h"-ийн дагуу түүнд заасан эдийн засгийн хор уршгаас хамгаалахын тулд Эдийн засгийн төлөвлөлтийг комиссын зөвлөмжөөр шаардлагатай арга хэмжээ авах

n/ 151-р зүйлийн 10-т заасанчлан эдийн засгийг сэргээн босгоход тус дөхөм болох нөхөн төлөх систем болон бусад арга хэмжээний талаар Эдийн засгийн төлөвлөлтийн комиссын саналын үндсэн дээр Ассамблейд зөвлөмж оруулах

o/ I. хөгжиж байгаа улсууд, тусгаар тогтнол буюу өөртөө засан тохинох статусаа бүрэн олж аваагүй улс түмний эрх ашгийг онцгой харгалзан 82-р зүйлд заасан төлбөр, хандив, район дахь үйл ажиллагаанаас олох санхүү эдийн засгийн бусад ашгийг шударга хуваарилах дүрэм, журам, дотоод журмын талаар Ассамблейд зөвлөнө.

II. Хууль, техникийн комисс болон холбогдох бусад салбар газрын зөвлөмжийг анхааран Ассамблейгаар хараахан батлаагүй Байгууллагын дүрэм, журам, дотоод журам, түүнчлэн аливаа нэмэлт өөрчлөлтийг түр хугацаагаар гаргах буюу хэрэглэх, эдгээр дүрэм журам, дотоод журам нь Район дахь баялгийг ашиглах, байгууллагын санхүү, засаг захиргааны дотоодын удирдлагад хамаарна. Холимог металлын тогтцыг хайх, ашиглах дүрэм журам, дотоод журмыг гаргахад тэргүүн зэргийн ач холбогдол өгнө. Холимог металлын тогтцоос бусад авиваа төрлийн баялгийг хайх, ашиглахын тухайд тийм дүрэм журам, дотоод журмыг байгууллагын авиваа нэг гишүүний хүсэлтээр, уг хүсэлтийг Байгууллагад тавьсан өдрөөс 3 жилийн хугацаанд гаргана. Бүх дүрэм, журам, дотоод журам нь Ассамблейгаар батлагдах буюу зөвлөлөөс өөрчлөлт оруулах хүртэл түр хугацаагаар хүчин төгөлдөр мөрдөгдөнө.

p/ энэ бүлгийн дагуу явагдсан үйл ажиллагаатай холбогдуулан Байгууллагаас гаргах буюу авах ёстой бүх төлбөрийн түүврийг хянаж үзэх

q/ III хавсралтын 7-р зүйлийн дагуу үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрөл авахаар өргөдөл гаргагчдын нэрсээс сонголт явуулна. Тийм сонголт нь энэ заалтаар зохицуулагдана.

r/ Байгууллагаас оруулсан жилийн төслийг Ассамблейгаар батлуулах

s/ Байгууллагын эрх мэдлийг хүрээний аливаа бодлогын талаар Ассамблей зөвлөмж өгөх

t/ 185-р зүйлийн дагуу гишүүн байхтай холбогдсон эрх, дархыг хэрэгжүүлэхийг зогсоох талаар Ассамблейд зөвлөмж өгөх

u/ зөрчил гаргасан тохиолдолд Байгууллагын өмнөөс Далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхимд хэрэг шүүлгэхээр мэдүүлэх.

v/ энэ зүйлийн “u”-ийн дагуу далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах тусгай шүүхийн шийдвэрийн тухай Ассамблейд мэдэгдэх ба авсан арга хэжээтэй холбогдсон шаарлагатай гэж үзсэн аливаа зөвлөмжийг гаргана.

w/ онцгой тохиолдолд захирамж гаргах. Район дахь үйл ажиллагааны үр дүнд далайн орчинд учрах ноцтой хохирлыг арилгах зорилгоор ажлыг зогсоох, засч залруулах тухай захирамж үүнд багтана.

x/ далай орчинд ноцтой хохирол учруулж болзошгүй нь нэлээд баталгаатай байвал гэрээ байгуулагчид, үйлдвэрт боловсруулалт явуулах газар тогтоож өгөхөөс татгалзах

y/ санхүүгийн дүрэм, журам, дотоод журмын төслийг боловсруулахын тулд туслах чанарын газруудыг байгуулах. Эдгээр дүрэм журам, дотоод журам нь дараах зүйлтэй холбоотой байна. Үүнд:

I. 171-175 дугаар зүйлийн дагуу санхүүг удирдах.

II. III хавсралтын 17-р зүйлийн 1-ийн “с”, 13-р зүйлийн дагуу санхүүгийн арга хэмжээг зохицуулах.

z/ энэ бүлгийн заалтууд, Байгууллагын дүрэм, журам, дотоод журам болон Байгууллагатай байгуулсан аливаа гэрээний заалт, нөхцөл мөрдөгдөж байгаа эсэхийг тодорхойлох зорилгоор Район дахь үйл ажиллагааг шалгаж байх байцаагч нарыг удирдан хянаж байх механизмыг байгуулна.

163 дугаар зүйл. Зөвлөлийн газрууд

1. Үүгээр Зөвлөлийн дараах газруудыг байгуулна. Үүнд:

a. эдийн засгийн төлөвлөлтийн комисс

b. хууль, техникийн комисс

2. Комисс тус бүр оролцогч улсуудаас нэр дэвшүүлж Зөвлөлөөр сонгогдсон 15 гишүүнээс бүрэлдэнэ. Гэвч Зөвлөл нь хэмнэлт, үр дүнг зохих ёсоор харгалзан хэрэгцээтэй гэж үзвэл аль ч комиссын бүрэлдэхүүнийг өргөтгөх шийдвэр гаргаж болно.

3. Комиссын гишүүд нь комиссын эрхлэх ажлын салбарын зохих мэргэжилтэй байх ёстой. Оролцогч улсууд өндөр эрх мэдэлтэй, үнэнч шударга мөн комиссын үүргийг үр бүтээлтэй хэрэгжүүлэх үүднээс тухайн салбарын зохих мэдлэгтэй хүмүүсийн нэрийг дэвшүүлэх ёстой.

4. Комиссын гишүүдийг сонгохдоо газар зүйн шударга хуваарилалт, онцгой сонирхлыг төлөөлөх шаардлагыг зохих ёсоор харгалзана.

5. Оролцогч аливаа улс нэг комисст нэгээс илүү нэр дэвшүүлэхгүй. Нэг хүн нэгээс илүү комисст ажиллахгүй.

6. Комиссын гишүүд 5 жилийн хугацаатай сонгогдоно. Тэд дахин сонгогдох эрхтэй.

7. Комиссын аливаа гишүүн нас нөгчих, хөдөлмөрийн чадвараа алдах буюу гишүүнээс гарах зэргээр тухайн албан тушаалаа орхих бол түүний сонгуулийн хугацаа дуусахаас өмнө үлдсэн хугацаанд нь зөвлөл огцорсон гишүүний газар зүйн район, эрх ашгийг төлөөлсөн хүнийг гишүүнээр сонгоно.

8. Комиссын гишүүд, Район дахь баялгийг хайх, боловсруулахтай холбоотой аливаа үйл ажиллагаанд санхүүгийн аливаа ашиг сонирхолтой байж болохгүй. Комисст алба хааж, түүний өмнө хүлээсэн хариуцлагаа харгалзан өөрийн эрхийн хугацаа дууссан ч гэсэн III хавсралтын 14-р зүйлийн дагуу Байгууллагад шилжүүлэх үйлдвэрийн нууц тоо баримт, эсвэл өөрсдийн Байгууллагад гүйцэтгэж байгаа үүргийн улмаас мэдэж байх ёстой бусад нууц мэдээ сэлтийг комиссын гишүүд задраах ёсгүй.

9. Комисс тус бүр нь Зөвлөлийн гаргасан буюу гаргаж болох тэрхүү удирдамж, чиглэлийн дагуу үүргээ биелүүлнэ.

10. Комисс тус бүр өөрийн үүргийг үр бүтээлтэй биелүүлэхэд шаардагдаж болох тийм дүрэм журмыг төсвөлж Зөвлөлд батлуулахаар оруулна.

11. Комиссын шийдвэр гаргах дотоод журам нь Байгууллагын дүрэм журам, дотоод журмын дагуу тогтоогдоно. Зөвлөлд оруулах зөвлөмжийг шаардлагатай үед Комиссын хэмжээнд зөрөөтэй байсан саналыг товч тайлбарын хамт оруулна.

12. Комиссууд нь үүргээ Байгууллагын төв байранд гүйцэтгэх бөгөөд өөрийн үүргийг үр бүтээлтэй биелүүлэх зорилгоор аль болохоор байнга хуралдаж байна.

13. Комиссууд нь үүргээ гүйцэтгэхдээ шаарлагатай үед өөр хоорондоо эсвэл эрх бүхий байгууллага, Нэгдсэн Үндэстний Байгууллага, түүний төрөлжсөн байгууллагууд, мөн энэ асуудлаар олон улсын эрх бүхий байгууллагуудтай зөвлөлдөж болно.

164 дүгээр зүйл. Эдийн засгийн төлөвлөлтийн комисс

1. Эдийн засгийн төлөвлөлтийн комиссын гишүүд зохих мэргэжил эзэмшсэн байх ёстой. Тухайлбал: эрдэс баялгийг олборлох, түүнтэй холбоотой үйл ажиллагааг удирдах салбар, мөн олон улсын худалдаа, эдийн засгийн салбарын мэргэжилтэй байх ёстой. Комисс нь бүрэлдэхүүнээрээ зохих мэргэжлийн шаардлагыг хангасан байхад зөвлөл анхаарч ажиллана. Комиссын бүрэлдэхүүнд Районоос олборлох ашигт малтмалын төрлийн экспорт нь эдийн засагт нь чухал нөлөө бүхий хөгжиж байгаа улсаас 2 гишүүн орно.

2. Комисс нь:

a/ энэхүү Конвенцийн дагуу Район дахь үйл ажиллагаатай холбогдуулан гаргасан шийдвэрийг биелүүлэх арга хэмжээг Зөвлөлийн хүсэлтээр санаачилна.

b/ Районоос олборлох ашигт малтмалын эрэлт, хэрэгцээ, тэдгээрийн үнэд нөлөөлөх хүчин зүйлийг судлахдаа импортлогч, экспортлогч, ялангуяа тэдгээрт багтах хөгжиж байгаа улсын эрх ашгийг анхаарна

c/ 150 дугаар зүйлийн “h”-д заасан хор уршигт хүргэж болох, холбогдох оролцогч улсууд анхаарлаа хандуулах аливаа нөхцөл байдлыг авч хэлэлцэн энэ талаар Зөвлөлд зохих зөвлөмж өгнө.

d/ Район дахь үйл ажиллагааны улмаас хор уршиг учирсан хөгжиж байгаа улсуудын эдийн загийг сэргээн босгоход тус дөхөм болох нөхөн төлбөрийн систем буюу бусад арга хэмжээг 151-р зүйлийн 10-т заасанчлан Ассамблейгаар хэлэлцүүлэхээр Зөвлөлд оруулна. Комисс нь энэ систем, мөн Ассамблейгаас баталсан бусад арга хэмжээг тодорхой тохиолдолд хэрэглэх зөвлөмжийг Зөвлөлд оруулна.

165 дугаар зүйл. Хууль, техникийн комисс

1. Хууль, техникийн комиссын гишүүд шаардлагатай мэргэжлийг эзэмшсэн байх ёстой. Тухайлбал ашигт малтмал хайх, ашиглах болон боловсруулах салбар, далай судлал, далайн орчинг хамгаалах далайн уул уурхай, түүнтэй холбогдолтой эдийн засаг, хуулийн мэргэжилтэй байх ёстой. Комиссын гишүүн нь зохих мэргэжлийн шаардлагыг хангасан байхад зөвлөл анхаарч ажиллана.

2. Комисс нь:

a/ Зөвлөлийн хүсэлтээр Байгууллагын үүргийг хэрэгжүүлэх талаар зөвлөмж гаргана.

b/ 153 дугаар зүйлийн 3-ын дагуу Район дахь үйл ажиллагааны талаар албан ёсоор, бичгээр үйлдсэн ажлын төлөвлөгөөг авч хэлэлцэн холбогдох зөвлөмжийг зөвхөн III хавсралтад заасан шаардлага дээр үндэслэж түүний зөвлөлд бүхэлд нь илтгэнэ.

c/ тийм үйл ажиллагаа явуулж байгаа аливаа хуулийн этгээд, холбогдох улсуудтай зөвлөлдөх, хамтран ажиллах шаардлагатай үед зөвлөлийн хүсэлтээр Район дахь үйл ажиллагааг хянаж Зөвлөлд илтгэнэ.

d/ Район дахь үйл ажиллагааны экологийн үр дагаварт үнэлэлт өгч байна

e/ энэ салбарт нэрд гарсан мэргэжилтэн нарын саналыг харгалзан далайн орчныг хамгаалах талаар Зөвлөлд зөвлөмж гаргана.

f/ Район дахь үйл ажиллагааны экологийн үр дагаварт өгсөн үнэлэлт, бусад холбогдох хүчин зүйлийг харгалзан 162-р зүйлийн 2-ын “o”-д заасан дүрэм журам, дотоод журмыг боловсруулж Зөвлөлд оруулна.

g/ тийм дүрэм, журам дотоод журмыг тогтмол авч хэлэлцэж, шаардлагатай гэж үзсэн нэмэлт өөрчлөлтийг тэдгээрт оруулахыг Зөвлөлд үе үе санал болгож байна.

h/ Район дахь үйл ажиллагааны улмаас далай орчин бохирдох аюул буюу түний үр дагаврыг байнгын үндсэн дээр шинжлэх ухааны хүлээн зөвшөөрсөн арга зүйн тусламжтайгаар хянах, тодорхойлох, үнэлэх, судлах хяналтын программ зохиох талаар Зөвлөлд зөвлөмж гаргаж өгөх бөгөөд мөрдөгдөж байгаа дүрэм нь зохих шаардлагыг ханган дагаж мөрдөгдөж байгаад хяналт тавьж, Зөвлөлөөр батлагдсан хяналтын программын хэрэгжилтийг зохицуулна.

i/ Байгууллагын өмнөөс, энэ Бүлэг , түүнд хамаарах Хавсралтуудын дагуу мөн 187-р зүйлийг харгалзан Далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхимд хэрэг шүүлгэх талаар Зөвлөл зөвлөмж оруулна

j/ далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхимын шийдвэрийн үндсэн дээр “i”-д заасны дагуу шүүх хэргийг авч үзэхэд авах арга хэмжээний талаар Зөвлөлд зөвлөмж оруулна.

k/ онцгой байдлын захирамж гаргах тухай Зөвлөлд зөвлөмж оруулна. Үүнд : Район дахь үйл ажиллагааны үр дүнд далайн орчинд учрах ноцтой хохирлыг арилгах зорилгоор ажлыг зогсоох, засч залруулах тухай захирамж мөн үүнд багтана. Ийм зөвлөмжийг зөвлөл эхний ээлжинд авч хэлэлцэнэ.

l/ далайн орчинд ноцтой хохирол учруулж болох бодитой нотолгоо байвал гэрээ байгуулагчид буюу Үйлдвэрт ашиглах зөвшөөрөл олгохгүй байх тухай зөвлөлд зөвлөмж гаргана.

m/ энэ бүлгийн заалтууд, Байгууллагын дүрэм журам, дотоод журам болон Байгууллагатай байгуулсан аливаа гэрээний заалт, нөхцөл мөрдөгдөж байгаа эсэхийг тодорхойлох зорилгоор Район дахь үйл ажиллагааг шалгах байцаагч нарыг удирдах, хянаж байх зохистой механизмыг бий болгох тухай Зөвлөлд зөвлөмж гаргана.

n/ үйлдвэрлэлийн дээд хэмжээг тооцоолж Зөвлөлөөс III хавсралтын 7 дугаар зүйлийн дагуу үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрөл хүссэн өргөдөл гаргагчдын дотроос шаардлагатай сонголт хийсний дараа 151-р зүйлийг 2-7д заасан ёсоор байгууллагын өмнөөс үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрөл өгнө.

3. Комиссын гишүүд оролцогч аливаа улс буюу өөр холбогдох талын хүсэлтээр хяналт шалгалт хийх ажилдаа тэдний төлөөлөгчийг ороцуулж болно.

ДЭД ХЭСЭГ. “Д” НАРИЙН БИЧГИЙН ДАРГА НАРЫН ГАЗАР

166 дугаар зүйл. Нарийн бичгийн дарга нарын газар

1. Байгууллагын нарийн бичгийн дарга нарын газар нь Ерөнхий нарийн бичгийн дарга, Байгууллагад шаардлагатай ажилтан нараас бүрдэнэ.

2. Ерөнхий нарийн бичгийн даргыг Зөвлөлөөс дэвшүүлсэн нэрсийн жагсаалтаас Ассамблей 4 жилийн хугацаатай сонгоно. Тэрээр дахин сонгогдож болно

3. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Байгууллагын захиргааны гол албан тушаалтан бөгөөд энэ утгаараа Ассамблей, Зөвлөл, салбар газруудын бүх хуралд оролцож, эдгээр газраас түүнд олгосон бүхий л захиргааны үүргийг гүйцэтгэнэ.

4. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Байгууллагын ажлын тухай жил бүрийн илтгэлийг Ассамблейд оруулна.

167 дугаар зүйл. Байгууллагын ажилтнууд

1. Байгууллагын ажилтнууд нь Байгууллагын захиргааны үүргийг биелүүлэхэд шаардагдах шинжлэх ухаан, техникийн болон бусад мэргэжлийн ажилтнуудаас бүрдэнэ.

2. Хүмүүсийг сонгох, ажилд авах, албан ажлын нөхцлийг тодорхойлохдоо ажиллах чадвар, эрх мэдэл, үнэнч шударга байх өндөр шаардлагыг хангахыг голлон удирдлага болгоно. Энэ шаардлагыг баримтлахдаа газар зүйн үндэслэлийг аль болохоор өргөнөөр харгалзан ажилтнуудыг сонгож авбал зохино.

3. Ажилтан нарыг Ерөнхий нарийн бичгийн дарга томилно. Ажилтнуудыг томилох, урамшуулах, халах журмыг Байгууллагын дүрэм журам, дотоод журмын дагуу тогтооно.

168 дугаар зүйл.Нарийн бичгийн дарга нарын газрын олон улсын шинж чанар

1. Байгууллагын ерөнхий нарийн бичгийн дарга болон ажилтан нар үүргээ биелүүлэхдээ Байгууллагад хамаагүй ямар нэг засгийн газраас, эсхүл өөр эх сурвалжаас үүрэг даалгавар авахыг хүсэх буюу авах ёсгүй. Зөвхөн Байгууллагын өмнө хариуцлага хүлээсэн олон улсын албан тушаалтны хувьд тэд энэ байдалд нөлөө үзүүлэх аливаа үйлдлээс татгалзах ёстой. Оролцогч улс бүр Ерөнхий нарийн бичгийн дарга, ажилтан нарын үүргийн олон улсын шинжийг хүндэтгэх, тэднээс үүргээ биелүүлэхэд нь нөлөө үзүүлэхийг оролдохгүй байх үүрэгтэй. Аливаа ажилтан үүргээ зөрчвөл, Байгууллагын дүрэм журам, дотоод журамд заасан ёсоор уг хэргийг зохих захиргааны шүүхэд шилжүүлнэ.

2. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга болон ажилтан нар Районы баялгийг хайх, ашиглахтай холбогдсон аливаа үйл ажиллагаанаас санхүүгийн ашиг сонирхол эрж болохгүй. Байгууллагын өмнө хүлээсэн хариуцлагаа харгалзан үүргээ биелүүлж дууссан ч III хавсралтын 14 дүгээр зүйлийн дагуу Байгууллагад шилжүүлдэг, түүний өмч болсон үйлдвэрийн нууц, тоо баримтууд, эсвэл Байгууллагад ажиллаж байхдаа мэдэж байсан бусад нууц мэдээ сэлтийг задруулах ёсгүй.

3. Энэ зүйлийн 2-т дурьдсаныг Байгууллагын ямар нэг ажилтан зөрчвөл уг зөрчлөөс хохирсон оролцогч улс, эсхүл оролцогч улсын иргэн буюу хуулийн этгээдийн хүсэлтээр байгууллага нь 153-р зүйлийн 2-ын “b”-д заасан ёсоор зөрчил

гаргасан ажилтны хэргийг Байгууллагын дүрэм журам, дотоод журмын дагуу томилогдсон шүүхэд шилжүүлнэ. Хохирогч тал хэрэг шүүлтэд оролцох эрхтэй. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга шүүхийн зөвлөмжийн дагуу уг ажилтныг ажлаас хална.

4. Байгууллагын дүрэм журам, дотоод журамд энэ зүйлийг биелүүлэхэд шаарлагатай заалтууд тусгагдсан байна.

169 дүгээр зүйл. Олон улсын болон засгийн газрын бус байгууллагатай зөвлөлдөх, хамтран ажиллах

1. Байгууллагын эрх мэдлийн асуудлаар Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Зөвлөлийн зөвшөөрлөөр олон улсын болон НҮБ-ын Эдийн засаг, нийгмийн зөвлөлийн хүлээн зөвшөөрсөн засгийн газрын бус байгууллагатай зөвлөлдөх, хамтран ажиллах ажил зохионо.

2. Энэ зүйлийн “I”-д заасны дагуу Ерөнхий нарийн бичгийн даргын хэлэлцээ хийсэн аливаа байгууллага нь төлөөлөгчдөө Байгууллагын газруудын худалдаанд тэдгээрийн дотоод журмын дагуу ажиглагчаар оролцуулахаар томилж болно. Зохистой тохиолдолд тэдгээр байгууллагын санаа бодлыг олж авах журам тогтооно.

3. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга энэ зүйлийн 1-д заасан засгийн газрын бус байгууллагуудаас тэдний тусгай эрх хэмжээний, байгууллагын ажилтай холбоотой асуудлаарх илтгэлүүдийг оролцогч улсуудад тарааж болно.

ДЭД ХЭСЭГ “E” ҮЙЛДВЭР

170 дугаар зүйл. Үйлдвэр

1. Үйлдвэр нь байгууллагын нэг газар нь бөгөөд 153-р зүйлийн “a”-д зааснаар Районд үйл ажиллагаагаа шууд явуулах, мөн түүнчлэн Районоос олборлосон ашигт малтмалыг тээвэрлэх, боловсруулах, борлуулах ажлыг гүйцэтгэнэ.

2. Үйлдвэр нь байгууллагын олон улсын эрхийн хүрээнд IY хавсралт дахь Дүрэмд заасан эрхийн чадвартай байна. Үйлдвэр нь энэхүү конвенцийн заалт, байгууллагын дүрэм журам, дотоод журмын дагуу үйл ажиллагаагаа явуулах ба Ассамблейгаас тогтоосон ерөнхий бодлогын дагуу Зөвлөлийн удирдамж, хяналтад захирагдана.

3. Үйлдвэрийн үндсэн контор Байгууллагын төв байранд байна.

4. Үйлдвэр нь 173 зүйлийн 2, IY хавсралтын 11-р зүйлийн ёсоор үүргээ биелүүлэхэд шаардлагатай бүхий л хэрэгслээр хангагдах ба 144 дүгээр зүйл, Конвенцийн зохих бусад заалтын дагуу технологийг авна.

ДЭД ХЭСЭГ “F” БАЙГУУЛЛАГЫН САНХҮҮ

171 дүгээр зүйл. Байгууллагын сан

Байгууллагын сан нь доорх зүйлсээс бүрдэнэ.

a/ 160-р зүйлийн 2-ын “е”-д заасны дагуу тогтоосон байгууллагын гишүүний татвар

b/ III хавсралтын 13-р зүйлийн дагуу Район дахь үйл ажиллагаанаас Байгууллагад орж байгаа хөрөнгө

c/ IV хавсралтын 10-р зүйлийн нэгийн дагуу Үйлдвэрээс гуйвуулсан хөрөнгө

d/ 174 дүгээр зүйлийн дагуу авсан зээл

e/ Байгууллагын шууд, бусад субъектын сайн дурын хандив

f/ эдийн засгийн төлөвлөлтийн комиссоос зөвлөмж болгосон эх үүсвэрээс 151-р зүйлийн 10-ын дагуу нөхөн олгох санд оруулж байгаа төлбөр.

172 дугаар зүйл. Байгууллагын жилийн төсөв

Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга нь жилийн төсвийг боловсруулж Зөвлөлд оруулна. Зөвлөл нь санал болгосон төсвийг хянаж үзээд холбогдох зөвлөмжийн хамт Ассамблейд оруулна. Ассамблей нь санал болгосон төслийг хянан үзэж, 160 дугаар зүйлийн 2-ын “h”- д заасны дагуу батална.

173 дугаар зүйл. Байгууллагын зарлага

1. 171-р зүйлийн “a”-д заасан хандивыг тусгай дансанд оруулах бөгөөд түүнийг Байгууллага захиргааныхаа зардлыг бусад эх сурвалжаас нөхөхүйц сантай болтлоот эрхүү зарлагаа нөхөхөд зориулна.

2. Байгууллагын сангаас юуны өмнө захиргааны зардлыг нөхнө. 171-р зүйлийн “a”-д заасан татвараас гадна, захиргааны зарлагыг төлсний дараа үлдэх хэсгийг доорх зүйлд зарцуулна. Тухайлбал:

a/ 140-р зүйл, 160-р зүйлийн 2-ын “g”-д заасны дагуу хуваарилах

b/ 170-р зүйлийн 4-ийн дагуу үйлдвэрийг хөрөнгөөр хангахад ашиглах

c/ 151-р зүйлийн 10, 160-р зүйлийн 2-ын “i”-д заасны дагуу хөгжиж байгаа улсуудад олгох нөхөн төлбөрт ашиглах

174 дүгээр зүйл. Байгууллагын зээлдэх эрх

1. Байгууллага нь хөрөнгө зээлдэх эрхтэй

2. Ассамблей нь 160-р зүйлийн 2-ын дагуу гаргасан санхүүгийн дүрэмдээ Байгууллагын зээлдэх эрхийн хязгаарыг тогтооно.

3. Зөвлөл нь байгууллагын зээлдэх эрхийг хэрэгжүүлнэ.

4. Оролцогч улсууд Байгууллагын өрийг хариуцахгүй.

175 дугаар зүйл. Жилийн хяналт шалгалт

Байгууллагын баримт бичиг, ном, тооцоо, жил бүрийн санхүүгийн бүртгэлийг Ассамблейгаас томилсон, биеэ даасан байцаагч жил бүр шалгана.

ДЭД ХЭСЭГ “Г” ЭРХИЙН СТАТУС, ДАРХАН ЭРХ ЯМБА

176 дугаар зүйл. Эрхийн статус

Байгууллага нь олон улсын эрх зүйн этгээдийн эрхтэй байх бөгөөд үүрэг зорилгоо хэрэгжүүлэхэд зайлшгүй шаардлагатай эрхийн чадвартай байна.

177 дугаар зүйл. Дархан эрх ямба

Байгууллага нь үүргээ биелүүлэхийн тулд оролцогч улс бүрийн нутаг дэвсгэр дээр нь энэ дэд бүлэгт тогтоосон дархан эрх ямба эдэлнэ.

178 дугаар зүйл.

Байгууллага нь тодорхой нөхцөл байдалд өөрийн дархан эрх ямбаас татгалзахаас бусад тохиолдолд Байгууллага, түүний эд хогшил, хөрөнгө мөнгө нь тухайн улсын эрх хэмжээнээс чөлөөлөгдөх дархан эрхтэй.

179 дүгээр зүйл. Нэгжлэг, хураамжийн аливаа төрлөөс чөлөөлөгдөх дархан эрх

Байгууллагын эд хогшил, хөрөнгө мөнгө хаана, хэний ч мэдэлд байсан гүйцэтгэх болон хуулийн байгууллагын зүгээс нэгжлэг хийх, улсын болгох, албадан хураах болон хураамжийн аливаа төрлөөс чөлөөлөгдөх дархан эрхтэй.

180 дугаар зүйл. Байгууллагын эд хогшил, хөрөнгө мөнгийг тэдгээрт хязгаарлалт, дэглэм тогтоох, хяналт тавих, тодорхой хэмжээ зааж өгөхөөс чөлөөлөх

Байгууллагын бүх эд хогшил, хөрөнгө мөнгө нь ямар нэг хэлбэрийн хязгаарлалт тогтоох, хяналт тавих, тодорхой хугацаа зааж өгөхөөс чөлөөлөгдөнө.

181 дүгээр зүйл. Архив, албан харилцааны халдашгүй байдал

1. Байгууллагын архив нь хаана ч байсан халдашгүй байна.
2. Өмчийн шинж чанартай бүх тоо баримт, аж үйлдвэрийн нууц эсвэл эдгээртэй адилтгах мэдээ болон хувийн бүх хэргийг олон нийтэд нээлттэй архивт хадгалах ёсгүй.
3. Байгууллагын албан харилцааны тухайд оролцогч улс бүр олон улсын бусад байгууллагад олгодог нөхцөлөөс дутуугүй тааламжтай нөхцөлийг байгууллагад олгоно.

182 дугаар зүйл. Байгууллагатай холбоотой тодорхой хүмүүсийн дархан эрх

Ассамблей, Зөвлөл, тэдгээрийн газруудын хуралдаанд оролцож байгаа оролцогч улсуудын төлөөлөгчид, түүнчлэн Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга болон ажилтан нар оролцогч улс бүрийн нутаг дэвсгэр дээр доорх дархан эрхийг эдэлнэ.

Үүнд:

а/ дээр дурьдсан төлөөлөгчид нь төлөөлж байгаа улс зохих ёсоор, эсвэл Байгууллага нь тодорхой тохиолдолд уг дархан эрхээс илт татгалзахаас бусад тохиолдолд дээр дурьдсан хүмүүс үүргээ биелүүлж байхдаа хийсэн үйлдлийн хувьд шүүгдэх эрх хэмжээнээс чөлөөлөгдөх

б/ хэрэв дээр дурьдсан хүмүүс нь тухайн оролцогч улсын иргэд биш бол энэ улсын цагаачлалын хязгаарлал, гадаадын иргэдийг бүртгэх шаардлага, улсын дайчлалаас чөлөөлөгдөх, валютын хязгаарлал, нутаг дэвсгэрээр нь зорчин явахын хувьд бусад оролцогч улсын ижил зиндааны төлөөлөгчид, албаны хүмүүс, албан хаагч нарт олгодог хөнгөлөлт, нөхцөлийг эдлэх.

183 дугаар зүйл. Гаалийн болон бусад татвараас чөлөөлөгдөх

1. Албан үйл ажиллагааны нь хүрээнд Байгууллага, түүний хөрөнгө, эд хогшил, орлого, мөн түүнчлэн энэхүү Конвенцоор зөвшөөрөгдсөн түүний үйл ажиллагаа, хэлцэл нь аливаа шууд татвар, байгууллагын албаны хэрэгцээнд зориулж гадаадаас оруулах буюу гадаадад гаргаж байгаа бараа таваар нь гаалийн татвараас тус тус чөлөөлөгдөнө. Байгууллага нь үйлчилгээний хураамжаас хэтрээгүй татвараас чөлөөлөхийг шаардахгүй.

2. Байгууллагын албаны зориулалттай үнэ цэнэ бүхий бараа Байгууллага нь өөрөө, эсхүл түүний өмнөөс худалдан авах, мөн тийм бараа буюу үйлчилгээний үнэнд татвар эсхүл гаалийн татвар орж байвал оролцогч улс бодит боломжтой хэмжээнд ийм татвар буюу гаалийн татвараас чөлөөлөх эсхүл тэдгээрийн нөхөж төлөх талаар зохих арга хэмжээ авна. Энэхүү зүйлд тусгагдсан ёсоор татвар хураамжаас чөлөөлөгдөж байгаа нөхцөлд гадаадаас оруулж байгаа буюу худалдан авч байгаа барааг тийм чөлөөлөлт, хөнгөлөлт үзүүлсэн оролцогч улсын нутаг дэвсгэр дээр буюу энэ улстэй хэлэлцэн тохиролцсон нөхцөлөөс гажиж худалдах буюу бусад хэлбэрээр зарж болохгүй.

3. Оролцогч улс нь Ерөнхий нарийн бичгийн дарга, Ажилтнууд, Байгууллагын үүрэг даалгаварыг биелүүлэгч, тухайн улсын иргэн буюу албан хаагч бус эксперт нарт Байгууллагаас олгох цалин, харамж, төлбөрийн аливаа төрөлд ямарваа татвар ногдуулахгүй.

ДЭД ХЭСЭГ “Н” ГИШҮҮНИЙ ЭРХ, ДАРХАН ЭРХИЙГ ХАСАХ

184 дүгээр зүйл. Санал хураалтад оролцох эрхийг хасах

Байгууллагад санхүүгийн татвар төлөх эрхтэй оролцогч улсын өрийн хэмжээ түрүүчийн 2 жилд хураалгаж байсан татварын нийлбэртэй тэнцүү буюу түүнээс давж байвал тэр улсын санал хураалтад орох эрхийг хасна. Харин Ассамблей, тухайн гишүүн нь түүнээс үл хамаарах шалтгаанаар төлбөр хийсэнгүй гэж үзвэл тэрхүү улсыг санал хураалтад орохыг зөвшөөрч болно.

185 дугаар зүйл. Оролцогч улсын гишүүн байх дархан эрх ямбыг хасах

1. Ассамблей нь аливаа оролцогч улсаас энэхүү Конвенцын заалтыг байнга зөрчсөн бол тухайн улсын гишүүний улмаас үүсэх эрх ямба, дархан эрхийг Зөвлөлийн зөвлөмжийн дагуу хасч болно.

2. Аливаа оролцогч улсаас энэ Бүлгийн заалтыг байнга зөрчиж байгаа эсэхийг Далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхим шийдэх хүртэл эл зүйлийн үндсэн дээр ямар нэг шүүх ажиллагаа явуулж болохгүй.

5 ДУГААР ХЭСЭГ. МАРГААНЫГ ЗОХИЦУУЛАХ, ЗӨВЛӨХ ДҮГНЭЛТ

186 дугаар зүйл. Далайн эрх зүйн олон улсын шүүхийн далайн ёроолын маргааныг таслах танхим

Далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхим байгуулах, түүнээс шүүн таслах ажил явуулах журмыг энэ хэсэг, арван тавдугаар Бүлэг, ҮI хавсралтын заалтын дагуу зохицуулагдана.

187 дугаар зүйл. Далайн эрх зүйн олон улсын шүүхийн далайн ёроолын маргааныг таслах танхимын эрх мэдэл

Далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхим нь энэ Бүлгийн болон үүнд холбогдох Хавсралтуудын заалтын дагуу, Районы үйл ажиллагаанд хамаарах дор дурьдсан маргааныг тасална. Үүнд:

a/ энэ бүлэг болон үүнд холбогдох Хавсралтуудын Заалтыг тайлбарлах, хэрэглэх талаар оролцогч улсуудын хооронд гарч болох маргаан

b/ оролцогч улс, Байгууллагын хооронд гарч болох маргаан

I. энэ бүлэг болон түүнд холбогдох хавсралт, эсхүл Байгууллагаас гаргасан дүрэм журам, дотоод журмыг зөрчсөн байгууллага буюу оролцогч улсын үйл ажиллагаа явуулах буюу үйл ажиллагаагаа явуулаагүйгээс гарч болох маргаан

II. Байгууллага үйл ажиллагаа явуулахдаа эрх хэмжээгээ хэтрүүлэх буюу хортойгоор ашигласнаас гарч болох маргаан

c/ 153 дугаар зүйлийн 2-ын "b"-д заасан ёсоор гэрээнд оролцогч улсууд, Байгууллага буюу Үйлдвэр, улсын чанартай үйлдвэрүүд, иргэд болон хуулийн этгээдүүдийн хооронд дор дурьдсан асуудлаар гарч болох маргаан. Үүнд:

I. тухайн гэрээ, эсхүл ажлын төлөвлөгөөг тайлбарлах, хэрэглэх.

II. Район дахь үйл ажиллагаатай холбогдсон хийгээд нөгөө талын хувьд үйлдсэн буюу түүний эрх ашгийг шууд хөндсөн гэрээ байгуулагч нэг талын үйлдэл буюу эс үйлдлээс гарах маргаан

d/ Байгууллага болон 153 дугаар зүйлийн 2-ын “b”-д заасан ёсоор аль нэг улсаас батлан даасан 4 дүгээр зүйлийн 6, III хавсралтын 13-р зүйлийн 2-т заасан нөхцөлийг биелүүлсэн Байгууллага болон гэрээг байгуулах этгээдийн хооронд гэрээг байгуулах, гэрээг байгуулахаас татгалзах буюу түүнийг багуулах хэлэлцээний явцад эрх зүйн асуудлаар гарч болох маргаан

e/ Байгууллага болон оролцогч улс, улсын үйлдвэр буюу 153 дугаар зүйлийн 2-ын “b”-д заасны дагуу оролцогч улсаас батлан даасан хувь хүн, хуулийн этгээдийн хооронд III хавсралтын 22 дугаар зүйлд заасан ёсоор Байгууллага хариуцлага хүлээнэ хэмээн гарсан маргаан

f/ энэхүү Конвенцид танхимын эрх хэмжээ нь тодорхой заасан бусад маргаан.

188 дугаар зүйл. Далайн эрх зүйн олон улсын шүүхийн тусгай буюу далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхимын тусгай (ad hoc) танхимд, эсхүл маргааныг заавал биелүүлэх худалдааны арбитрын шүүхэд шилжүүлэх

1. 187 дугаар зүйлийн “a”-д заасан, оролцогч улсуудын хооронд гарсан маргааныг доорх журмаар шилжүүлнэ. Үүнд:

a/ маргаанд оролцогч талуудын хүсэлтээр YI хавсралтын 15, 17-р зүйлийн дагуу байгуулагдсан далайн эрх зүйн олон улсын шүүхийн тусгай танхимд шилжүүлэх

b/ маргаанд оролцогч аль нэг талын хүсэлтээр YI хавсралтын 37-р зүйлийн дагуу байгуулагдсан Далайн ёроолын талаарх маргааныг таслан танхимын тусгай (ad hoc) танхимд шилжүүлэх

2. a/ хэрэв маргаанд оролцогч талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол 187 дугаар зүйлийн “c”, “i” -д зааснаар гэрээг тайлбарлах буюу түүнийг хэрэглэх талаар гарсан маргааныг түүнд өрсөлдөгч аль нэг талын хүсэлтээр заавал биелүүлэх чанартай шийдвэр гаргадаг худалдааны арбитрын шүүхэд өгнө. Маргааныг шийдвэрлэх худалдааны арбитрын шүүх нь энэхүү Конвенцийг тайлбарлах асуудлаар саналаа хэлэх эрхгүй. Хэрэв Район дахь үйл ажиллагааны хувьд XI Бүлэг, түүнд хамаарах Хавсралтыг тайлбарлах асуудлаар маргаан гарвал уг асуудлыг Далайн ёроолын маргааныг таслах танхимд шийдвэрлүүлэхээр өгнө.

b/ хэрэв арбитраж нь ийм худалдааны арбитрын шүүх ажиллагааны эхэнд буюу явцад нь маргаанд оролцогч аль нэг талын хүсэлтээр буюу эсвэл өөрийн санаачлагаар уг шүүн таслах ажиллагааны шийдвэр нь Далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхимийн шийдвэрээс хамаарна гэж тодорхойлбол уг асуудлыг арбитраж танхимд шилжүүлнэ. Үүний дараа арбитраж Далайн ёроолын маргааныг таслах танхимын шийдвэрийн дагуу өөрийн шийдвэрийг гаргана.

с/ маргааныг арбитрын шүүхээр таслуулах тухай гэрээнд заагаагүй бол арбитражийн таслан шүүх ажиллагааг хэрэв маргаанд оролцогч талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол, НҮБ-ын олон улсын худалдааны эрх зүйн комиссын арбитражын дүрэм, байгууллагын дүрэм журам, дотоод журмын дагуу явуулна.

189 дүгээр зүйл. Байгууллагаас гарах шийдвэрийн хувьд эрх хэмжээг хязгаарлах

Далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхим нь Байгууллагаас онцгой эрхээ энэ Бүлгийн дагуу хэрэгжүүлж байгаа үед эрх хэмжээгээ эдлэхгүй Танхим нь ямар ч тохиолдолд Байгууллагын онцгой эрхийг өөрийн онцгой эрхээр солихгүй. 191-р зүйлийг зөрчихгүйгээр Далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхим нь 187-р зүйлийн дагуу таслан шийтгэх эрхээ эдлэхдээ Байгууллагын аливаа дүрэм журам, дотоод журам энэхүү Конвенцид тохирч байгаа эсэх тухай асуудлаар санал илэрхийлэхгүй бөгөөд тийм дүрэм журам, дотоод журмыг хүчингүй гэж зарлах эрхгүй. Танхимын эрх хэмжээ нь тодорхой тохиолдолд Байгууллагын дүрэм журам, дотоод журмыг хэрэглэснээр маргаанд оролцогч талын гэрээгээр хүлээсэн үүрэг буюу энэхүү Конвенцийн дагуу тэдний хүлээсэн үүрэг зөрчилдөж байгаа тухай гомдлыг авч үзэх, Байгууллагын эрх хэмжээ хэрэгжихгүй буюу эрхээ хэтрүүлсэн тухай санал гомдол нөгөө тал нь гэрээ эсхүл энэхүү Конвенцоор хүлээсэн үүргээ биелүүлээгүйн улмаас холбогдох талд хохирлыг төлүүлэх, эсхүл өөр хэлбэрээр нөхөх тухай санал гомдлыг авч үзэх төдийгөөр хязгаарлагдана.

190 дүгээр зүйл. Шүүн таслах үйл ажиллагаанд батлан даасан оролцогч улсууд оролцох

1. Хэрэв 187 дугаар зүйлд дурдсан маргаанд иргэд, хуулийн этгээд оролцогч тал болж байвал, энэ тухай батлан даасан улсад мэдэгдэх бөгөөд тэрхүү улс нь бичгээр буюу амаар өргөдөл гаргах замаар шүүх ажиллагаанд оролцох эрхтэй.

2. Хэрэв 187-р зүйлийн "е"-д заасан маргаанд оролцогч тал батлан даасан хувь хүн, хуулийн этгээд нөгөө оролцогч улсын эсрэг тал мэдүүлбэл, хариуцагч улс нь батлан даасан улсад тэр хүний өмнөөс шүүн таслах ажиллагаанд оролцох тухай санал тавьж болно. Хэрэв ийнхүү оролцохоос татгалзвал хариуцагч улс өөрийн харъяат хуулийн этгээдийг өөрийн өмнөөс оролцуулж болно.

191 дүгээр зүйл. Зөвлөмж

Ассамблей буюу Зөвлөлийн хүсэлтийн үедсэн дээр Далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхим үйл ажиллагааныхаа хүрээнд үүсэх эрх зүйн асуудлын талаар зөвлөмж гаргана. Тийм зөвлөмжийг яаралтай авч үзнэ.

12 ДУГААР БҮЛЭГ. ДАЛАЙН ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ

1 ДҮГЭЭР ХЭСЭГ.ЕРӨНХИЙ ЗААЛТ

192 дугаар зүйл. Ерөнхий үүрэг

Улсууд далайн орчныг хамгаалж хадгалах үүрэгтэй.

193 дугаар зүйл. Улсуудаас байгалийн баялгаа ашиглах бүрэн эрх

Улсууд байгаль орчноо хамгаалах бодлого болон далай орчныг хамгаалж хадгалах үүргийнээ дагуу байгалийн баялгаа ашиглах бүрэн эрхтэй.

194 дүгээр зүйл. Далайн орчныг бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, хяналтдаа авах талаар авах арга хэмжээ

1. Улсууд бололцоогоо харгалзан дангаараа буюу хамтран, энэхүү Конвенцийн заалтын дагуу, өөрийнхөө мэдэлд байгаа хамгийн тохиромжтой хэрэгслийг ашиглан далай орчныг бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, хяналтдаа авах талаар шаардлагатай бүх арга хэмжээг авах бөгөөд энэ талаар бодлогоо зохицуулахыг эрмэлзэнэ.

2. Улсууд өөрийн эрх мэдэл, хяналтын дор явуулж байгаа үйл ажиллагаагаа бусад улс, тэдний далай орчныг бохирдуулж хохирол учруулахгүй байлгах, тэдний эрх хэмжээ, хяналтын дор авч явуулсан үйл ажиллагааны үр дүнд бий болсон бохирдлыг энэхүү Конвенцийн заалтын дагуу бүрэн эрхээ эдэлдэг Районы хязгаараас цааш тархахгүй байлгах талаар шаардлагатай бүх арга хэмжээг авна.

3. Энэ бүлгийн заалтын дагуу авах арга хэмжээ нь далайн орчныг бохирдуулдаг бүх эх сурвалжид хамаарна. Эдгээр арга хэмжээнд тухайлбал дор дурдсан бохирдлыг аль болохоор багасгах арга хэмжээнүүд чиглэгдэнэ.

Үүнд:

a/ хортой, ялангуяа тэсвэртэй бодисыг хуурай газрын эх үүсвэр болон агаараас буюу түүгээр дамжуулан хаях

b/ хөлөг онгоцноос бохирдуулах, ялангуяа ослоос урьдчилан сэргийлэх, онцгой байдалтай харьцах, далайд ажлын аюулгүй байдлыг хангах, санаатай болон санамсаргүйгээр хог хаях болон хөлөг онгоцыг зохион бүтээх, төхөөрөмжлөх, ажиллуулах, ажиллагсдыг зохицуулах талаар авах арга хэмжээ

c/ далайн ёроол, түүний хэвлийн байгалийн баялгийг хайх, ашиглахад хэрэглэдэг тоног төхөөрөмжөөс бохирдуулах, ялангуяа ослоос урьдчилан сэргийлэх, онцгой байдалтай харьцах, далайн ажлын аюулгүй байдлыг хангах, тийм тоног төхөөрөмжийг зохион бүтээх, төхөөрөмжлөх, ажиллуулах ажиллагсдыг зохицуулах талаар арга хэмжээ авах

d/ ялангуяа далай орчинд хэрэглэдэг бусад тоног төхөөрөмж, байгууламжаас бохирдуулах, ослоос урьдчилан сэргийлэх, онцгой байдалтай харьцах, далайн ажлын аюулгүй байдлыг хангах, тийм тоног төхөөрөмж, байгууламжийг зохион бүтээх, төхөөрөмжлөх, ажиллуулах, ажиллагсдыг зохицуулах талаар арга хэмжээ авах

4. Улсууд далайн орчныг бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа авах арга хэмжээг авч явуулахдаа энэхүү Конвенцийн заалтын дагуу үүргээ биелүүлэх, эрхээ хэрэгжүүлэх талаар бусад улсаас явуулж байгаа үйл ажиллагаанд зөвтгөмгүй хэлбэрээр хөндлөнгөөс оролцохоос татгалзана.

5. Энэ Бүлгийн дагуу авах арга хэмжээнд ховор буюу хэврэг экосистем, мөн түүнчлэн нөөц нь шавхагдсан буюу шавхагдах аюулд ороод байгаа төрөл бүрийн загас, далайн бусад организмын орчныг хадгалан хамгаалах ажил орно.

195 дугаар зүйл. Бохирдлын хохирол буюу аюулыг шилжүүлэхгүй байх, бохирдлын нэг хэлбэрийг нөгөөгөөр солихгүй байх үүрэг

Далайн орчныг бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа авах арга хэмжээг авч явуулахдаа улсууд нь нэг районд учирсан хохирол буюу аюулын шууд буюу шууд бусаар өөр районд шилжүүлэх, бохирдлын нэг хэлбэрийг нөгөө хэлбэрээр солихгүй байхаар ажиллагааг явуулна.

196 дугаар зүйл. Технологийг ашиглах буюу шинэ, харь төрлийн организмыг өсгөх

1. Өөрийн эрх мэдэл, хяналтад байгаа технологийг ашигласны буюу далайн орчны тодорхой нэгэн хэсэгт үнэлэмж хор хөнөөлтэй өөрчлөлт оруулж болох шинэ, харь төрлийн организмыг санаатай буюу санамсаргүйгээр авчирсны улмаас далайн орчин бохирдохоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа авах шаардлагатай бүх арга хэмжээг улсууд авч явуулна.

2. Энэхүү зүйл нь далайн орчны бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа авах талаар энэхүү Конвенцийн заалтыг хэрэгжүүлэхэд нөлөөлөхгүй.

2 ДУГААР ХЭСЭГ. ДЭЛХИЙ НИЙТИЙН БОЛОН БҮС НУТГИЙН ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА

197 дугаар зүйл. Дэлхий нийтийн болон бүс нутгийн хэмжээнд хамтран ажиллах

Бүс нутгийн өвөрмөц шинж чанарыг харгалзан, далайн орчныг хадгалан хамгаалах зорилгоор энэхүү Конвенцийн дагуу олон улсын дүрэм, Практик журмыг томъёолж боловсруулах талаар улсууд дэлхий нийтийн болон хэрэв зохистой бол, бүс нутгийн хэмжээнд шууд буюу эрх бүхий олон улсын байгууллагаар дамжуулан хамтран ажиллана.

198 дугаар зүйл. Зайлшгүй хохирол буюу учирсан хохирлын тухай мэдэгдэх

Аливаа улс далайн орчинд хохирол учрах аюул нөмөрч байгаа буюу бохирдлын улмаас хохирол учирсаныг мэдмэгц энэ нь бусад улсад нөлөөлж

болзошгүй гэж үзвэл энэ тухай бусад улс, олон улсын эрх бүхий байгууллагад мэдэгдэнэ.

199 дүгээр зүйл. Бохирдолын үед авах онцгой арга хэмжээний төлөвлөгөө

198-р зүйлд заасан тохиолдолд район нь бохирдсон улсууд олон улсын эрх бүхий байгууллагуудтай хамтран бохирдлын хор уршгийг зайлуулах, түүнээс урьдчилан сэргийлэх буюу хохирлыг аль болохоор багасгах зорилгоор бололцоогоороо ажиллана. Энэ зорилгоор улсууд далайн орчныг бохирдуулах тохиолдолд авах онцгой арга хэмжээг хамтран боловсруулах бөгөөд тэдгээрийг хэрэгжүүлэхэд тус дөхөм үзүүлнэ.

200 дугаар зүйл. Шинжилгээний материал, шинжилгээ судалгааны программ, мэдээ сэлт, тоо баримт солилцох

Шинжилгээний материал, шинжилгээ судалгааны ажлыг хэрэгжүүлэхэд тус дөхөм үзүүлэх далайн орчны бохирдолын тухай мэдээ сэлт, баримтыг солилцох зорилгоор улсууд шууд буюу олон улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан хамтран ажиллана. Эдгээр улс уг бохирдолын шинж чанар, хэмжээ, нэрвэгдэлт, түүний тархалтын замууд, бохирдолын аюул, түүнтэй тэмцэх арга зэргийг тодорхойлсон мэдээлэл олж авахад чиглэсэн бүс нутгийн болон дэлхий нийтийн хэмжээний хөтөлбөрт идэвхтэй оролцохыг эрмэлзэнэ.

201 дүгээр зүйл. Журам боловсруулах шинжлэх ухааны хэмжүүр

200 дугаар зүйлийн заалтын дагуу хүлээн авсан мэдээ сэлт, тоо баримтыг харгалзан байгууллагын шугамаар далайн орчныг бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, түүнд хяналт тавих журам, хэм хэмжээ, санал болгосон практик журмыг томъёолж боловсруулах шинжлэх ухааны зохих хэмжүүрийг тогтоох зорилгоор улсууд шууд буюу олон улсын эрх бүхий байгууллагуудаар дамжуулан хамтран ажиллана.

3 ДУГААР ХЭСЭГ. ТЕХНИКИЙН ТУСЛАЛЦАА

202 дугаар зүйл. Хөгжиж байгаа улсуудад шинжлэх ухааны болон техникийн туслалцаа үзүүлэх

Улсууд шууд болон олон улсын эрх бүхий байгууллагуудаар дамжуулан доорх туслалцааг үзүүлнэ. Үүнд:

а/ хөгжиж байгаа улсын шинжлэх ухаан, боловсрол, техникийн салбар, түүнчлэн далайн орчныг хамгаалах, бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, түүнд хяналт тавих зорилго бүхий бусад салбарт үзүүлэх тусламжийн хөтөлбөрт тус дөхөм үзүүлнэ. Ийм тусламжид доорх төрлийг багтаана. Тухайлбал:

I. Эрдэм шинжилгээний болон техникийн боловсон хүчнийг бэлтгэх

II. Олон улсын зохих хөтөлбөрт тэдгээрийн оролцоход тус дөхөм үзүүлэх
III. Тэдгээрт хэрэгцээтэй тоног төхөөрөмж болон үйлчилгээний хэрэгсэл олгох

IV. Тийм тоног төхөөрөмж үйлдвэрлэх, тэдгээрийн боломжийг өргөх

Y. Шинжилгээ судалгаа, хяналт, хичээлийн болон бусад программыг хэрэгжүүлэхэд зориулсан хэрэгслийг боловсруулах, зөвлөлгөө өгөх.

b/ Далайн орчныг ноцтойгоор бохирдуулж болох далайн томоохон ослын уршгийг аль болохоор багасгах зорилгоор зохих туслалцаа ялангуяа хөгжиж буй улсуудад үзүүлэх.

203 дугаар зүйл. Хөгжиж байгаа улсуудад бусдаас давуу эрх олгох

Олон улсын байгууллагууд далайн орчныг бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, түүнийг хяналтдаа авах эсхүл бохирдолын хор уршгийг аль болохоор багасгах зорилгоор хөгжиж байгаа улсуудад бусдаас давуу эрхийг дараах чиглэлээр олгоно. Үүнд:

a/ зохих сан болон техникийн тусламж олгох

b/ төрөлжсөн үйлчилгээ тусламжийг ашиглуулах.

4 ДҮГЭЭР ХЭСЭГ. ХЯНАЛТ ТАВИХ БА ЭКОЛОГИЙН ҮНЭЛЭЛТ

204 дүгээр зүйл. Бохирдолын хор уршиг, аюулд хяналт тавих

1. Улсууд бусад улсын эрхт нийцэж байхаар үйл ажиллагаа явуулахдаа, хэрэв энэ нь биелэх боломжтой бол, шууд буюу олон улсын эрх бүхий байгууллагуудаар дамжуулан шинжлэх ухааны хүлээн зөвшөөрсөн аргыг хэрэглэн далайн орчны бохирдолын хор уршгийг ажиглах, хэмжих, үнэлэлт, дүн шинжилгээ өгөх ажил явуулахыг эрмэлзэнэ.

2. Өөрийн зөвшөөрсөн буюу явуулж байгаа үйл ажиллагаа нь далайн орчныг бохирдуулах эсэхийг тодорхойлох зорилгоор тухайн улс тийм үйл ажиллагааны үр нөлөөг хянаж байна.

205 дугаар зүйл. Илтгэлийг нийтлэх

204 дүгээр зүйлийг хэрэгжүүлэх явцад гарсан үр дүнгийн тухай илтгэлийг нийтлэх буюу олон улсын эрх бүхий байгууллагуудад тодорхой хугацаанд өгч байх ба тэд илтгэлийг бүх улсын хүртээл болгож байна.

206 дугаар зүйл. Үйл ажиллагааны чадавхийн үр дагаварыг дүгнэх

Хэрэв улсууд тэдгээрийн эрх хэмжээ буюу хяналтын дор явуулж байгаа үйл ажиллагаа нь далайн орчныг ихээхэн бохирдуулах буюу түүнд ноцтой болон хортой өөрчлөлт оруулж болох тухай зохих үзэслэлтэй байвал эсрэг дээрээ хэрэгжих боломжтой бол далайн орчинд тийм үйл ажиллагаанаас үүдэн гарч

болох үр дагаварын талаар үнэлгээ гаргаж дүнг 205 дугаар зүйд заасан журмын дагуу мэдэгдэнэ.

5 ДУГААР ХЭСЭГ. ДАЛАЙН ОРЧНЫГ БОХИРДЛООС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ, БОХИРДЛЫГ БАГАСГАХ, ТҮҮНД ХЯНАЛТ ТАНИХ ОЛОН УЛСЫН ЖУРАМ, ҮНДЭСНИЙ ХУУЛЬ ТОГТООМЖ

207 дугаар зүйл. Хуурай газрын эх сурвалжаас бохирдох

1. Улсууд хуурай газар дээрх эх сурвалжаас, тухайлбал гол мөрөн, дамжуулах хоолой, усан байгууламж, татрал, түрлэгийн улмаас далайн орчин бохирдох явдлаас урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнд хяналт тавих зорилгоор хууль дүрэм гаргана. Тэгэхдээ олон улсын хооронд тогтсон журам, хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практик журмыг анхааран үзнэ.

2. Улсууд тийм бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, түүнд хяналт тавих шаарлагатай бусад арга хэмжээг авна.

3. Улсууд өөрсдийн энэ талаарх бодлогоо зохих бүс нутгийн хэмжээнд зохицуулахыг эрмэлзэнэ.

4. Улсууд юуны өмнө олон улсын эрх бүхий байгууллагууд буюу дипломат бага хурлаар дамжуулан үйл ажиллагаагаа явуулахдаа хуурай газар дээрх эх сурвалжаас далайн орчин бохирдох явдлаас урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, түүнийг хяналтдаа авахад зориулсан дэлхий нийтийн болон бүс нутгийн журам, хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практик, журмыг тогтоохыг эрмэлзэнэ. Тэгэхдээ бүс нутгийн онцлог шинж чанар, хөгжиж байгаа улсуудын эдийн засгийн шаардлага, тэдгээрийн эдийн засгийн хөгжлийн хэрэгцээг харгалзана. Тийм журам, хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практик журмыг шаардлагатай бол үе үе дахин хянаж үзэж байна.

5. 1,2,4-т дурдсан хууль дүрэм, арга хэмжээ, журам, хэм хэмжээ зөвлөмж болгодог практик журмын хүрээнд хор хөнөөл учруулагч ялангуяа удаан хадгалагддаг бодисыг далайн орчинд хаяхыг аль болохоор багасгахад зориулсан заалтууд орно.

208 дугаар зүйл. Улсын эрх хэмжээний хүрээнд байгаа далайн ёроолын эх үүсвэрээс гарах бохирдол

1. Эрэг бүхий улс далайн ёроол дахь өөрийн эрх мэдлийн хүрээнд явагдаж байгаа үйл ажиллагаанаас болон 60, 80 дугаар зүйлийн дагуу тэдгээрийн эрх мэдэлд байгаа хиймэл арал, тоног төхөөрөмж барилга байгууллагаас гарч болох бохирдлоос далайн орчныг урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, түүнийг хяналтдаа байлгах хууль дүрэм гаргана.

2. Улсууд тийм бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах түүнийг хяналтдаа байлгахад шаардлагатай бусад арга хэмжээг мөн авна.

3. Эдгээр хууль дүрэм арга хэмжээ нь олон улсын дүрэм, хэм хэмжээ зөвлөмж болгодог практик журмаас дутуугүй үр нөлөөтэй байх ёстой.

4. Улсууд энэ асуудлаарх өөрийн бодлогыг зохих бүс нутгийн хэмжээнд зохицуулахыг эрмэлзэнэ.

5. Улсууд юуны өмнө олон улсын эрх бүхий байгууллагууд буюу дипломат бага хурлаар дамжуулан үйл ажиллагаагаа явуулахдаа далайн орчин бохирдохоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, түүнийг хяналтдаа байлгахад чиглэсэн дэлхий нийтийн болон бүс нутгийн дүрэм хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практик журам тогтооно. Тэрхүү дүрэм хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практик журмыг шаардлагын хэрээр үе үе дахин нянан үзэж байна.

209 дүгээр зүйл. Район дахь үйл ажиллагаанаас бохирдох

1. Район дахь үйл ажиллагаанаас далайн орчин бохирдохоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, түүнийг хяналтдаа байлгах олон улсын дүрэм, хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практик журмыг шаардлагын хэрээр үе үе дахин хянан үзэж байна.

2. Энэхүү хэсгийн холбогдох заалтыг баримталсан улсууд Район дахь өөрсдийн далбаан дор яваа буюу тэнд бүртгэгдсэн хөлөг онгоц, тоног төхөөрмж, байгууллагуудын үйл ажиллагаанаас далайн орчин бохирдохоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, түүнийг хяналтдаа байлгах хууль дүрмүүдийг гаргана. Тийм хууль дүрмийн шаардлага нь 1-д дурдсан олон улсын дүрэм, хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практик, журмаас дутуугүй үр нөлөөтэй байна

210 дугаар зүйл. Хаягдал зайлуулахаас гарах бохирдол

1. Улсууд далайн орчныг хаягдал зайлуулснаас гарч болох бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, түүнийг хяналтдаа авах хууль дүрэм гаргана.

2. Улсууд тийм бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, түүнийг хяналтдаа авах шаарлагатай бусад арга хэмжээ авна.

3. Тийм хууль дүрэм, арга хэмжээ нь аливаа улсын эрх бүхий байгууллагуудын зөвшөөрөлгүйгээр хаягдал зайлуулахгүй байхийг журамлана.

4. Улсууд юуны өмнө олон улсын эрх бүхий байгууллагууд буюу дипломат бага хурлаар дамжуулан үйл ажиллагаагаа явуулахдаа хаягдал зайлуулснаас далайн орчин бохирдохоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, түүнийг хяналтдаа байлгах талаар дэлхий нийтийн буюу бүс нутгийн дүрэм, хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практик, журам тогтоохыг эрмэлзэнэ. Тийм дүрэм, хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практик журмыг шаардлагын хэрээр үе үе хянан үзэж байна.

5. Эрэг бүхий улсын тодорхой илэрхийлсэн урьдчилсан зөвшөөрөлгүйгээр түүний харъяа тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүс буюу эх газрын хормойд хаягдал зайлуулахгүй.

Чингэхдээ хаягдал зайлуулахыг зөвшөөрөх, зохицуулах, хяналтандаа байлгах эрхтэй эрэг бүхий улсын урьдчилан өгсөн илэрхий зөвшөөрөлтэйгээр газар зүйн байршлаас шалтгаалан муугаар нөлөөлж болох бусад улстай ярилцсаны дараа хаягдлыг зайлуулна.

6. Тийм бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, түүнийг хяналтандаа байлгах үндэсний хууль дүрэм, арга хэмжээ нь дэлхий нийтийг хамарсан дүрэм, хэм хэмжээнээс дутуугүй үр ашигтай байх ёстой.

211 дүгээр зүйл. Хөлөг онгоцноос бохирдуулах

1. Улсууд олон улсын эрх бүхий байгууллага буюу дипломат ерөнхий бага хурлаар дамжуулан үйл ажиллагаагаа явуулахдаа хөлөг онгоцноос далайн орчныг бохирдуулахаас урьдчилан сэргийлэх, түүнийг багасгах, хяналтандаа байлгах олон улсын дүрэм, хэм хэмжээг тогтоох, далайн орчин болон эргийн бохирдол, эрэг бүхий улсын эрх ашигт бохирдлоос үүсэх хохирол, ослын аюулыг хамгийн бага хэмжээнд хүргэх арга замын системийг шаардлагын хэрээр тогтооход тус дөхөм үзүүлнэ. Тийм дүрэм, хэм хэмжээг нэг адил шаардлагын хэрээр үе үе хянан үзэж байна.

2. Улсууд өөрсдийн далбаан дор зорчиж яваа буюу тэдгээрт бүртгэгдсэн хөлөг онгоцноос гарах бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтандаа байлгах хууль дүрмийг гаргана. Тийм хууль дүрэм нь олон улсын байгууллага буюу дипломат ерөнхий бага хурлаас гаргасан нийтээр хүлээн зөвшөөрөн олон улсын дүрэм хэм хэмжээтэй адил үр ашигтай байна.

3. Далайн орчныг бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, түүнийг хяналтандаа байлгах онцгой шаардлагыг усан боомтдоо буюу дотоодын усандаа гадаадын хөлөг онгоцыг оруулах болон эрэгтээ зогсоох нөхцөл болгон зохих ёсоор нийтэлж, түүнийг олон улсын эрх бүхий байгууллагад мэдээллэнэ. Эрэг бүхий хоёр буюу түүнээс дээш эрэг бүхий улс бодлогоо зохицуулах эрмэлзэлдээ ийм шаардлагыг адилхан хэлбэрээр тогтоох бөгөөд энэ хамтын ажиллагааны ямар арга хэмжээнд оролцож байгаага дурдсан байна. Улс бүр, далбааны дор хөвж яваа буюу түүнд бүртгэгдсэн хөлөг онгоцны даргаас хэрэв хөлөг онгоцонд дээрх хамтын ажиллагааны арга хэмжээнд оролцогч улсын тэнгист явж байвал уг хөлөг онгоц нь мөн районы эдгээр хамтын тохиролцоонд оролцогч улсруу явж байгаа эсэх болон энэ тохиолдолд, тухайн улсын тогтоосон боомтод орох шаардлагыг мөрдөж байгаа эсэхийн талаарх мэдээ сэлтийг тэр улс шаардсаны дагуу гаргаж өгнө. Энэхүү зүйл нь хөлөг онгоцны 25 дугаар зүйлийн 2 – д заасан гэмгүй өнгөрөх эрхийг хөндөхгүй.

4. Эрэг бүхий улсууд өөрийн харъяа тэнгисийн хүрээнд бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхдээ харъяа тэнгисээр нь гэмгүй нэвтрэн өнгөрч байгаа гадаадын хөлөг онгоц бусад хөлөг онгоцноос гарах бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, хяналтандаа байлгах хууль дүрэм гаргана. 2 дугаар бүлгийн 3 дугаар хэсгийн дагуу тийм хууль дүрэм нь гадаадын хөлөг онгоц гэмгүй нэвтрэн өнгөрөхөд саад болохгүй.

5. 6 дугаар хэсгийн заалтын биелэлтийг хангах зорилгоор эрэг бүхий улсууд олон улсын эрх бүхий байгууллага буюу дипломат ерөнхий бага хурлаас гаргасан нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын дүрэм хэм хэмжээнд, нийцүүлэн хөлөг онгоцноос гарч болох бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, түүнийг хяналтандаа байлгах хууль дүрмийг эдийн засгийнхаа онцгой бүсийн хувьд гаргана.

6. а/ 1-д дурдсан олон улсын дүрэм, хэм хэмжээ нь тусгай нөхцөл байдлын шаардлагыг хангахгүй байвал, эдийн засгийн онцгой бүстэй тодорхой нарийн заасан район нь далайн судлал, экологийн нөхцөл, түүнчлэн уг районыг ашиглах буюу түүний баялгийг хамгаалах, түүгээр зорчих хөлөг онгоцны хөдөлгөөний онцлог байдалтай холбоотой нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн техникийн шалтгааны талаар хөлөг онгоцноос гарах бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх зорилгоор заавал биелүүлэх тусгай арга хэмжээ шаардлагатай гэж үзэх зохих үндэслэлтэй бол эргийн улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан холбогдох улсуудтай зохих ёсоор зөвлөлдсөний дараа уг районы талаарх мэдээллийг энэ байгууллагад явуулж болно. Мөн түүнийг нотлох шинжлэх ухааныг болон техникийн баталгаа, түүнчлэн шаардлагатай хүлээн авах тоног төхөөрөмжийн тухай мэдээ сэлтийг өгнө. Тэрхүү олон улсын байгууллага нь дээрх мэдээг хүлээн авсны дараа 12 сарын дотор уг районы байдал дээрх шаардлагад тохирч байгаа эсэхийг тодорхойлно. Хэрэв байгууллага нь тийм тодорхойлтыг гаргавал эрэг бүхий улс энэ районыг хөлөг онгоцноос гарах бохирдлоос сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, түүнийг хяналтандаа байлгах талаар дүрэм журам гаргаж болно. Гэхдээ эрэг бүхий улс уг олон улсын байгууллагаар энэ районы хувьд хүлээн зөвшөөрөгдсөн олон улсын дүрэм, хэм хэмжээ буюу далайгаар зорчих практикийг баримтална. Дээр дурьдсан мэдээг олон улсын байгууллагад өгснөөс хойш 15 сар өнгөртөл тийм дүрэм журам нь гадаадын хөлөг онгоцны хувьд хэрэглэгдэхгүй.

б/ эрэг бүхий улс тийнхүү онцгойлж, тодорхой заасан районы хязгаарыг хэвлэн нийтэлнэ.

с/ хэрэв эрэг бүхий улсууд энэ районы хувьд хөлөг онгоцноос гарах бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, түүнийг хяналтандаа байлгах зорилгоор нэмэгдэл дүрэм журам гаргахаар болбол дээр дурдсаныг мэдэгдэхдээ энэ тухайгаа олон улсын байгууллагад мөн мэдэгдэнэ. Тийм нэмэгдэл дүрэм журам нь хаягдал буюу далайгаар зорчих практикийг хөндөж болох боловч гадаадын хөлөг онгоцноос нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын дүрэм, хэм хэмжээнээс өөр загвар, хийц багийн бүрэлдэхүүн эсвэл тоног төхөөрөмжийн стандартыг мөрдөхийг шаардах ёсгүй. Харин гадаадын хөлөг онгоцны хувьд, олон улсын байгууллагад дээр дурьдсан мэдээллийг өгсөнөөс 15 сарын дараа, уг байгууллага зөвшөөрөхдөө 12 сарын дотор мэдэгдсэн нөхцөлд эдгээр нэмэгдэл хууль дүрэм үйлчилнэ.

7. Энэхүү зүйлд дурьдсан олон улсын дүрэм, хэм хэмжээнд далайн осол, эндэгдлээс болж хаягдал гарах буюу гарч болохоос үүдэн эрэг буюу холбогдох ашиг сонирхолд нь нөлөөлж болох эрэг бүхий улсад яаралтай мэдэгдэх зэрэг асуудал багтана.

212 дугаар зүйл. Агаар мандлаас буюу түүгээр дамжин бохирдох

1. Улсууд далайн орчныг агаар мандлаас буюу түүгээр дамжин бохирдохоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах түүнийг хяналтандаа авах зорилгоор бүрэн эрхт байдалд нь багтах агаар мандал, далбаан дор нь зорчин яваа хөлөг онгоц, тэдэнд бүртгэлтэй хөлөг онгоц, нисдэг аппаратын хувьд хэрэглэх хууль дүрэм гаргана. Гэхдээ олон улсын зөвшөөрөл дүрэм хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практик, журам, түүнчлэн агаарын харилцааны аюулгүй байдлыг харгалзсан байвал зохино.

2. Улсууд тийм бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, зэргийг хяналтандаа авахад шаардлагатай бусад арга хэмжээ авна.

3. Улсууд олон улсын эрх бүхий байгууллага буюу дипломат бага хурлаар дамжуулан үйл ажиллагаагаа явуулахдаа бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, түүнийг хяналтандаа авах зорилгоор юуны өмнө дэлхий нийт, бүс нутгийн дүрэм, хэм хэмжээ, зөвлөмж болгодог практик, журам тогтоохыг эрмэлзэнэ.

6 ДУГААР ХЭСЭГ. БИЕЛЭЛТИЙГ ХАНГАХ

213 дугаар зүйл. Хуурай газрын эх сурвалжаас гарч болох бохирдлын талаар хууль дүрмийн биелэлтийг хангах

Хуурай газрын эх сурвалжаас гарч болох бохирдолын талаар хууль дүрмийн биелэлтийг хангах бөгөөд хуурай газрын эх сурвалжаас далайн орчин бохирдлоос хамгаалах зорилгоор олон улсын эрх бүхий байгууллага буюу дипломат бага хурлаар дамжуулан тогтоосон олон улсын дүрэм, хэм хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай хууль дүрэм гаргах болсон шаардлагатай бусад арга хэмжээг авна.

214 дүгээр зүйл. Далайн ёроолын үйл ажиллагаанаас гарч болох бохирдолын талаарх хууль дүрмийн биелэлтийг хангах

Улсууд 208 дугаар зүйлийн дагуу гаргасан хууль дүрмийнхээ биелэлтийг хангах бөгөөд далайн ёроол дахь үйл ажиллагаа, хиймэл арал болон 60, 80 дугаар зүйлийн дагуу эдгээр улсын эрх хэмжээнд харъяалагдах байгууламжаас гарч болох буюу тэдгээртэй холбоотой бохирдлоос далайн орчныг хамгаалах зорилгоор олон улсын эрх бүхий байгууллага буюу дипломат бага хурлаар дамжуулан тогтоосон олон улсын дүрэм, хэм хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай хууль дүрэм гаргаж, бусад арга хэмжээ авна.

215 дугаар зүйл. Район дахь үйл ажиллагаанаас гарч болох бохирдолын талаарх олон улсын дүрмийн биелэлтийг хангах

Далайн орчныг Район дахь үйл ажиллагаанаас гарч болох бохирдохоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, түүнийг хяналтандаа авах зорилгоор 11 дүгээр Бүлгийн дагуу тогтоосон олон улсын дүрэм, журам, дотоод журмын биелэлтийн хангалтыг мөн энэ Бүлгээр зохицуулна.

216 дугаар зүйл. Хаягдал зайлуулахаас гарч болох бохирдолын талаарх хууль, дүрмийн биелэлтийг хангах

Далайн орчныг хаягдал зайлуулахаас гарч болох бохирдохоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдолыг багасгах, түүнийг хяналтандаа авах зорилгоор олон улсын эрх бүхий байгууллага буюу дипломат бага хурлаас энэхүү Конвенцийн дагуу гаргасан олон улсын дүрэм, хэм хэмжээний биелэлтийг :

а/ тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүс, эх газрын хормойд зайлуулах хаягдлын хувьд эрэг бүхий улс хангах

б/ далбаан дор нь зорчин яваа хөлөг онгоц буюу түүнд бүртгэгдсэн нисдэг аппаратын хувьд далбааны эзэн улс хангах

с/ нутаг дэвсгэр дээр нь буюу түүний эргээс зайдуу орших байгууллагаас ачигдаж байгаа хаягдал бусад материалын хувьд тухайн улс хангах

2. Хэрэв аль нэг улс шүүн таслах хэргийг энэхүү зүйлийн дагуу эхэлсэн бол бусад ямар ч улс мөн энэхүү зүйлийн дагуу хэрэг үүсгэж болохгүй.

217 дугаар зүйл. Далбааны эзэн улсаас биелэлтийг хангах

1. Улсууд хөлөг онгоцноос далайн орчин бохирдохоос урьдчилан сэргийлэх бохирдолыг багасгах, түүнийг хяналтандаа авах зорилгоор олон улсын эрх бүхий байгууллага буюу дипломат ерөнхий бага хурлаар энэхүү Конвенцийн дагуу гаргасан олон улсын дүрэм, хэм хэмжээг далбаан дор нь зорчиж яваа, түүнд бүртгэгдсэн хөлөг онгоцуудад мөрдүүлэх, олон улсын эдгээр дүрэм, хэм хэмжээг хэрэгжүүлэх талаар хууль дүрэм гаргах буюу бусад арга хэмжээ авна. Далбааны эзэн улс зөрчил хаана гарснаар үл шалтгаалан эдгээр дүрэм, хэм хэмжээ, хууль дүрмийн үр дүнтэй биелэлтийг хангах талаар арга хэмжээ авна.

2. Тухайлбал улсууд тэдгээрийн далбаан дор нь зорчин яваа буюу тэдгээрт бүртгэлтэй хөлөг онгоцонд энэхүү зүйлийн 1-д заасан олон улсын дүрэм хэм хэмжээ, загвар хийц, тоног төхөөрөмж болон багийн бүрдүүлэлтийн талаарх шаардлагыг мөрдүүлэхийн хамт үүнийг баримтлан далайд зорчих нөхцөлийг хангах хүртэл зорчин явахыг хориглох талаар зохих арга хэмжээ авна.

3. Улсууд өөрсдийн далбаан дор зорчиж яваа, эсхүл тэдгээрт бүртгэлтэй хөлөг онгоц нь өөртөө, 1-д дурдсан олон улсын дүрэм, хэм хэмжээг шаарддаг, тэдгээрийн дагуу олгосон гэрчилгээг авч явна. Далбааны эзэн улс хөлөг онгоц нь тийм гэрчилгээний нөхцөлийг хангаж байгаа эсэхийг үе үе шалгаж байна. Бусад улс тэдгээр гэрчилгээг уг хөлөг онгоцны баримт бичиг гэж үзэх бөгөөд хэрэв хөлөг онгоц нь тэдгээр улсын гэрчилгээний шаардлагад үнэн хэрэгтээ тохирохгүй гэж үзэх тодорхой үндэслэлгүй бол хөлөг онгоцны гэрчилгээ нь эдгээр улсын гэрчилгээтэй нэгэн адил хүчин төгөлдөр байна.

4. Хэрэв хөлөг онгоц олон улсын эрх бүхий байгууллага, дипломат ерөнхий бага хурлаас гаргасан хэм хэмжээ, стандартыг зөрчвөл, далбааны эзэн улс 218, 120, 228 дугаар зүйлийг хөндөхгүйгээр энэ зөрчил нь хаана гарсан, эсхүл үүний

улмаас хаана бохирдсон эсхүл хаана илэрсэн зэргээс үл хамааран яаралтай мөрдөн байцаалт явуулах арга хэмжээ авах бөгөөд хэрэв шаардлагатай гэж үзвэл хэрэг үүсгэнэ.

5. Далбааны эзэн улс зөрчлийг мөрдөн шүүх ажиллагааг явуулахдаа хамтран ажиллах нь хэргийн байдлыг илрүүлэхэд хэрэгтэй байж болох ямарваа улсын туслалцааг хүсч болно. Улсууд далбааны эзэн улсын зохих хүсэлтийг биелүүлэхийн тулд чармайлт гаргана.

6. Улсууд аль нэг улсын бичгээр илэрхийлсэн хүсэлтийн үндсэн дээр тэдгээрийн далбаан дор зорчин яваа хөлөг онгоц гаргасан гэсэн аливаа зөрчлийг мөрдөн байцаана. Хэрэв далбааны эзэн улс нь тухайн зөрчлийн хувьд хэргийг мөрдөх хангалттай нотолгоо байна гэж үзвэл өөрийн хуулийн дагуу уг хэргийг даруй үүсгэнэ.

7. Далбааны эзэн улс явуулсан болон түүний үр дүнгийн тухай хүсэлт гаргасан улс, олон улсын эрх бүхий байгууллагад мэдээлнэ. Тийм мэдээллийг бүх улс авах боломжтой байна..

8. Далбаан дор нь зорчин яваа хөлөг онгоцны талаар улсуудын хууль дүрэмд заасан шийтгэл нь хаана гарсаныг үл харгалзан зөрчил гаргуулахгүй байхаар нилээд хатуу байна.

218 дугаар зүйл. Боомтын улсаас биелэлтийг хангах

1. Аль нэг хөлөг онгоц нэг улсын дотоодын ус, харъяа тэнгис болон эдийн засгийн онцгой бүсийн гадна олон улсын эрх бүхий байгууллага буюу дипломат, ерөнхий бага хурлаас гаргасан олон улсын дүрэм, хэм хэмжээг зөрчиж сайн дураараа тухайн улсын боомт дотор буюу түүний эргээс зайдуу орших буудалд бохирдуулах зүйл хаясан гэх нотолгоо байвал тэр улс уг онгоцыг хөөн мөрдөж, шүүх ажиллагааг эхэлж болно.

2. Өөр улсын дотоодын ус, харъяа тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүсэд зайлуулсан хаягдалтай холбогдсон зөрчлийн талаар зөрчлийн улмаас хохирсон буюу аюулд нэрвэгдсэн улс хүсэлт тавиагүй бол, эсхүл тийм зөрчил гарсан улсын дотоодын ус, харъяа тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүсийг бохирдуулаагүй буюу бохирдуулах аюулгүй бол 1 дүгээр заалтын дагуу хэрэг үүсгэж болохгүй.

3. Хөлөг онгоц аль нэг улсын боомтын дотор буюу түүний эргээс зайдуу орших буудалд сайн дураараа байвал энэ улс хаягдалтай холбогдсон 1-д заасан зөрчлийг шалгуулах тухай аль нэг улсын хүсэлтийг боломжийн хэрээр хүлээн авна. Тийм зөрчил нь хүсэлт тавьсан улсын дотоодын ус, харъяа тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүсэд гарсан бөгөөд хохирол учруулсан буюу учруулах аюултай байна. Дээр дурдсан улс зөрчил хаана гарснаас үл хамааран түүнийг шалгуулах тухай далбааны эзэн улсын хүсэлтийг боломжийн хэрээр мөн биелүүлнэ.

4. Энэхүү зүйлийн заалтын дагуу боомтын улсын хийсэн шалгалтын тухай протоколыг далбааны эзэн улс буюу эргийн улсад тэдний хүсэлтээр өгнө. Тийм шалгалтын үндсэн дээр боомтын улсын эхэлсэн аливаа хэргийг 7 дугаар хэсгийг

баримтлан дотоодын ус, харъяа тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүсэд нь уг зөрчил гарсан улсын хүсэлтээр түр зогсоож болно. Энэ хэргийн тухай гэрчилэх материал, протокол мөн түүнчлэн аливаа барьцаа, боомтын улсын мэдэлд өгсөн бусад санхүүгийн баталгаа нь энэ тохиолдолд эргийн улсад шилжинэ. Ийнхүү шилжүүлэх нь боомтын улс шүүх ажиллагааг үргэлжлүүлнэ гэсэн хэрэг болно.

219 дүгээр зүйл. Хөлөг онгоц тээвэрт тэнцэх эсэхтэй холбогдон бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ

Долдугаар хэсгийг баримтлан улсууд тэдгээрийн аль нэг нь боомтын дотор буюу түүний эргээс зайдуу орших байдалд байгаа хөлөг онгоц далайн тээвэрт тэнцэх эсэхтэй холбогдох олон улсын дүрэм, хэм хэмжээг зөрчиж, чингэснээр далайн орчинд хохирол учруулах аюултай байгаа бусдын хүсэлтээр буюу өөрийн санаачилгаар тогтоовол, тэр онгоцыг далайд гаргахгүй байхын тулд боломжтой захиргааны арга хэмжээ авна.

Тэдгээр улс тийм хөлөг онгоцыг хамгийн ойр тохиромтой хөлөг онгоцны засварын газарт очихыг зөвшөөрч, зөрчлийн шалтгааныг арилгасны дараа аян замаа үргэлжлүүлэхийг уг хөлөг онгоцонд зөвшөөрнө.

220 дугаар зүйл. Эрэг бүхий улсаас хуулийн биелэлтийг хангах

1. Хөлөг онгоц аль нэг улсын боомтын дотор буюу түүний эргээс зайдуу орших буудалд сайн дураараа байгаа үед тэр улс 7 дугаар хэсгийг баримтлан, энэхүү Конвенцийн дагуу баталсан түүний дүрэм журам болон хөлөг онгоцноос бохирдуулахаас урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа байлгахад хэрэглэх олон улсын дүрэм, хэм хэмжээг зөрчсөн тухай хэргийг үүсгэж болно. Тийм зөрчил нь тухайн улсын дотоодын ус, харъяа тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүсэд гарсан байна.

2. Аль нэг улсын харъяа тэнгисээр зорчин яваа хөлөг онгоц түүнийг нэвтрэн өнгөрөх үедээ энэхүү Конвенцийн дагуу баталсан энэ улсын зохих дүрэм, хэм хэмжээ болон хөлөг онгоцноос бохирдуулахаас урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа байлгахад хэрэглэх олон улсын дүрэм, хэм хэмжээг зөрчсөн гэж үзэх тодорхой үндэслэл байвал, тэр улсын 2 дугаар бүлгийн 3 дугаар хэсгийн холбогдох заалтыг зөрчихгүйгээр уг зөрчилд холбогдох асуудлаар хөлөг онгоцонд шалгалт хийж болох бөгөөд хэрэг нь баримтаар нотлогдвол өөрийн хууль, 7 дугаар бүлгийн дагуу хөлөг онгоцыг саатуулах хүртэл хэрэг үүсгэж болно.

3. Аль нэг улсын эдийн засгийн онцгой бүс, харъяа тэнгисээр зөрчиж яваа хөлөг онгоц бохирдуулахаас урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа байлгахад хэрэглэх олон улсын дүрэм, хэм хэмжээ, тэдгээрт нийцүүлэн хүчин төгөлдөр болгосон энэ улсын хууль дүрмийг эдийн засгийн онцгой бүсэд зөрчсөн гэж үзэх тодорхой үндэслэл байвал, тэр улс хөлөг онгоцны таних тэмдэг, түүний бүртгэлтэй боомт, сүүлчийн ба очих боомттой холбогдсон мэдээлэл, зөрчил гарсан эсэхийг тогтооход шаарлагатай бусад мэдээллийг уг хөлөг онгоцноос шаардаж болно.

4. Улсууд өөрийн далбаан дор зөрчиж яваа хөлөг онгоцуудаар 3-т заасан мэдээллийг гаргуулан авч байх шаардлагыг биелүүлэх үүднээс хууль дүрэм гарган бусад арга хэмжээ авна.

5. Аль нэг улсын эдийн засгийн онцгой бүс, харъяа тэнгисээр зөрчиж яваа хөлөг онгоцны 3-т заасан эдийн засгийн онцгой бүсэд гаргасан зөрчил нь далайн орчныг ихээхэн бохирдуулсан буюу бохирдуулах аюулд хүргэсэн бол тэр улс уг зөрчилтэй холбогдсон асуудлаар газар дээр нь шалгалт хийж болно. Тэгэхдээ уг хөлөг онгоц мэдээлэл өгөхөөс татгалзсан буюу өгсөн мэдээлэл нь бодит байдалтай нийцэхгүй бөгөөд ийм шалгалт хийх нь нөхцөл байдлаар нотлогдсон байх ёстой.

6. Аль нэг улсын эдийн засгийн онцгой бүс, харъяа тэнгисээр зөрчиж яваа хөлөг онгоц тэр улсын эдийн засгийн онцгой бүсэд хог хаях замаар гаргасан 3-т заасан зөрчил нь далайн эрэг буюу эрэг бүхий улсын холбогдох ашиг, эдийн засгийн онцгой бүс буюу харъяа тэнгисийн аливаа баялагт ноцтой хор учруулсан гэж үзэх бодитой үндэслэл байвал, тэр улс долдугаар хэсгийг баримтлан, уг зөрчил зайлшгүй гарсан болох нь нотлогдвол өөрийн хуулийн дагуу хөлөг онгоцыг саатуулах хүртэл хэрэг үүсгэж болно.

7. Хэдийгээр 6-д заасан ч гэсэн, хэргийн баталгаа, холбогдох бусад санхүүгийн хангамжийн дотоод журмыг олон улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан тогтоосон буюу өөр захих шугамаар тохиролцсон бөгөөд ийм дотоод журмыг эрэг бүхий улс заавал биелүүлэх ёстой бол тухайн хөлөг онгоцыг үргэлжлүүлэн зорчихийг зөвшөөрнө.

8. 3,4,5,7, 7-ын заалтуудыг 211-р зүйлийн 6-д заасны дагуу гаргасан үндэсний хууль журмын хувьд нэг адил баримтална.

221 дүгээр зүйл. Далайн ослын улмаас бохирдуулахгүй байх арга хэмжээ

1. Ноцтой хор уршигт хүргэж болох далайн осол, түүнтэй холбогдсон үйлдлийн улмаас эрэг болон загас агнуур зэрэг бусад ашиг сонирхлыг бохирдол буюу бохирдлын аюулаас хамгаалах зорилгоор гарсан буюу гарах хохиролд тохируулан харъяа тэнгисийн гадна олон улсын заншлын болон гэрээний эрх зүйн дагуу арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх улсуудын эрхийг энэхүү бүлгийн заалтууд хөндөхгүй.

2. Энэхүү зүйлийн зорилгын үүднээс “далайн осол” гэж хөлөг онгоц , мөргөлдөх, газардах далайн бусад хэрэг, хөлөг онгоцон дээр буюу түүний гадна гарсан, түүний ачаанд эд материалын хохирол учруулсан буюу учруулах гарцаагүй аюултай хэрэг явдлыг хэлнэ.

222 дугаар зүйл. Агаар мандлаас буюу түүгээр дамжин гарах бохирдлын талаарх хууль дүрмийн биелэлтийг хангах

Бүрэн эрхэнд нь байгаа агаар мандал, далбаан доороо зорчих хөлөг онгоц, өөрт бүртгэгдсэн хөлөг онгоц, нисдэг аппаратын хувьд улсууд 212 дугаар зүйлийн

“I” болон энэхүү Конвенцийн бусад заалтын дагуу баталсан өөрийн хууль дүрмийг биелүүлэхийг хангах, түүнчлэн агаар мандал, түүгээр дамжин далайн орчныг бохирдохоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа байлгах талаар эрх бүхий олон улсын байгууллага, дипломат бага хурлаас гаргасан олон улсын дүрэм, хэм хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай хууль дүрэм, бусад арга хэмжээг, агаарын тээврийн аюулгүй байдлыг хангахтай холбоотой олон улсын дүрэм хэм хэмжээний дагуу авч байна.

7 ДУГААР ХЭСЭГ. БАТАЛГАА

223 дугаар зүйл. Хянан хэлэлцэхэд дөхөм үзүүлэх арга хэмжээ

Энэхүү Бүлгийн дагуу үүсгэсэн хэргийг хянан хэлэлцэх үед улсууд гэрчийг байцаах, бусад улсын захиргаа, олон улсын эрх бүхий байгууллагын нотолгоог байлгахад тус дөхөм үзүүлэх арга хэмжээ авах бөгөөд түүнчлэн хянах хэлэлцэхэд олон улсын эрх бүхий байгууллага, далбааны эзэн улс буюу зөрчлийн улмаас үүссэн бохирдлоос хохирсон улсын албан ёсны төлөөлөгчдийг оролцуулахад тус дөхөм үзүүлнэ. Хянан хэлэлцэхэд оролцох албан ёсны төлөөлөгчид нь өөрийн улсын хууль дүрэм буюу олон улсын эрх зүйд заасан эрхийг эдэлж, үүрэг хүлээнэ.

224 дүгээр зүйл. Хууль биелүүлэх бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх

Гадаадын хөлөг онгоцны хувьд хууль биелүүлэх тухай энэхүү Бүлэгт заасан бүрэн эрхийг зөвхөн албан тушаалтан нар, цэргийн хөлөг онгоц, цэргийн нисдэг аппарат, засгийн газрын албаны тод таних тэмдэгтэй, дээрх зорилгоор бүрэн эрх олгогдсон бусад хөлөг онгоц, нисэх аппарат хэрэгжүүлнэ.

225 дугаар зүйл. Хууль биелүүлэх бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхдээ муу уршгаас зайлсхийх үүрэг

Улсууд энэхүү Конвенцийн дагуу гадаадын хөлөг онгоцны хувьд хууль биелүүлэх бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхдээ уг хөлөг онгоцны аюулгүй байдалд заналхийлэх, түүнийг ямар нэг аюулд оруулах буюу түүнийг аюултай боомт буюу зогсоолд аваачих, эсвэл аюул бүхий далайн орчинд онцын шалтгаангүй байлгах ёсгүй.

226 дугаар зүйл. Гадаадын хөлөг онгоцыг мөрдөн байцаах

1. а/ улсууд 216, 218, 220 дугаар зүйлд заасан мөрдөн байцаах зорилгод шаардагдахаас илүү хугацаагаар гадаадын хөлөг онгоцыг саатуулахгүй.

Гадаадын хөлөг онгоцыг газар дээр нь шалгаж үзэхдээ нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн олон улсын дүрэм, хэм хэмжээний дагуу түүний авч явбал зохих гэрчилгээ, хүснэгт, бусад баримт бичиг, хөлөг онгоцны авч яваа дээрхтэй адил төрлийн аливаа бичиг баримтыг шалгаснаар хязгаарлана. Хөлөг онгоцыг газар дээр нь лавшруулан шалгаж үзэх аваас бичиг баримтуудыг ийнхүү шалгасны дараа зөвхөн дор дурьдсан тохиолдолд гүйцэтгэнэ. Үүнд:

I. хөлөг онгоцны байдал буюу түүний тоног төхөөрөмж нь дээрх баримт бичигт байгаатай ямар нэг байдлаар дүйхгүй байна гэж үзэх тодорхой үндэслэл байх

II. эдгээр бичгийн агуулга нь сэжиглэсэн зөрчлийг нотлох буюу шалгахад хангалттай бус байх

III. хөлөг онгоц нь хүчин төгөлдөр гэрчилгээ, журналгүй байх

b/ мөрдөн байцаалтаар далайн орчныг хамгаалах талаар баримталдаг хууль журам, олон улсын дүрэм, хэм хэмжээний зөрчил илэрвэл хөлөг онгоц нь барьцаа буюу бусад зохимжтой санхүүгийн баталгаа өгсөн үед түүнийг нэн даруй суллана.

c/ хэрэв хөлөг онгоц нь далайн орчинд хохирол учруулсныг зөвтгөж боломгүй аюултай бол хөлөг онгоц далайн тээвэрт тэнцэх нөхцөлийн талаарх олон улсын баримталдаг дүрэм, хэмжээг зөрчихгүйгээр уг хөлөг онгоцыг чөлөөлөхөөс татгалзах, эсвэл холгүй орших усан онгоцны засварын газар очиж засуулах болзол тавьж болно. Хэрэв усан онгоцыг чөлөөлөхөөс татгалзсан буюу ямар нэг тодорхой болзол тавьсан бол далбааны эзэн улсад энэ тухай нэн даруй мэдэгдэх бөгөөд тэр улс нь 15 дугаар зүйлд зааснаар хөлөг онгоцыг чөлөөлөхийг шаардаж болно.

2. Далайд зорчиж яваа хөлөг онгоцонд шаардлагагүй шалгалт хийхээс зайлсхийхэд чиглэсэн журмыг боловсруулахад улсууд хамтран ажиллана.

227 дугаар зүйл. Гадаадын хөлөг онгоцыг ялгаварлан гадуурхахгүй байх.

Энэхүү Бүлгийн дагуу улсууд эрхээ эдэлж, үүргээ биелүүлэхдээ ямарваа нэг улсын хөлөг онгоцыг хэлбэр буюу бодит байдлаар нь ялгаварлан гадуурхахгүй байна.

228 дугаар зүйл. Хянан хэлэлцэх хэрэг үүсгэхийг зогсоох ба хязгаарлах

1. Хэрэв хянан хэлэлцэх хэрэг нь эрэг бүхий улсад учирсан томоохон хохиролтой холбоотой, эсвэл олон улсын баримталдаг дүрэм, хэм хэмжээний биелэлтийг үр нөлөөтэй хангах үүргээ өөрийн хөлөг онгоцны гаргасан зөрчлийн хувьд нэг бус удаа биелүүлээгүйгээс бусад тохиолдолд хянан хэлэлцэх хэрэг анх үүсгэснээс 6 сарын дотор зохих ял шийтгэлийг ногдуулах зорилгоор хянан хэлэлцэх хэргийг далбааны эзэн улс үүсгэвэл хөлөг онгоцноос далайн орчин бохирдохоос урьчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа байлгах талаар баримталдаг хууль дүрэм, олон улсын дүрэм, хэм хэмжээг зөрчсөн аль нэг гадаадын хөлөг онгоцны хянан хэлэлцэх үүргийг үүсгэсэн улсын харъяа тэнгисээс гадна гарсан зөрчилд шийтгэл хүлээлгэх зорилгоор явуулах хянан хэлэлцэх хэргийг түр хойшлуулна. Энэхүү зүйлийн дагуу шүүн таслах хэргийг түр хойшлуулахыг хүссэн далбааны эзэн улс хянан хэлэлцэх хэргийг анх үүсгэсэн улсын мэдэлд хэргийн бүрэн эх материал /досье/ болон хянан хэлэлцэх хэргийн протоколыг зохих хугацаанд нь өгнө. Далбааны эзэн улсын үүсгэсэн хэргийг хянан

хэлэлцэж дууссанаар түр хойшлуулсан хэрэг хүчингүй болно. Хэргийг хянан хэлэлцэхтэй холбогдож гарсан зардлыг төлсний дараа уг хэргийг түр хойшлуулахтай холбоотой ямарваа нэг барьцаа бусад санхүүгийн баталгааг эрэг бүхий улс буцааж өгнө.

2. Зөрчил гарснаас хойш 3 жил өнгөрсний дараа, хэрэв хянан хэлэлцэх хэргийг энэхүү зүйлийн 1-д заасан заалтын дагуу өөр улс үүсгэсэн байвал гадаадын хөлөг онгоцонд шийтгэл ногдуулах зорилготой хянан хэлэлцэх хэргийг өөр аль нэг улс үүсгэхгүй.

3. Энэхүү зүйлд далбааны эзэн улсын яварваа арга хэмжээ, түүний дотор хууль дүрмийнхээ дагуу шийтгэл ногдуулах зорилго бүхий хянан хэлэлцэх хэргийг өөр улс үүсгэсэн эсэхийг харгалзахгүйгээр үүсгэх эрхээ эдлэхэд саад болохгүй.

229 дүгээр зүйл. Иргэний мөрдөн байцаалт үүсгэх

Далайн орчны бохирдлоос үүсэх хор хохирлоос гарсан аливаа заргын талаар иргэний мөрдөн байцаалт үүсгэхийг энэхүү Конвенцийн аль ч заалт хөндөхгүй.

230 дугаар зүйл. Мөнгөн торгууль ба яллагдагчийн нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн эрхийг мөрдөх

1. Далайн орчныг бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтандаа байлгах үндэсний хууль, дүрэм болон олон улсын баримталдаг дүрэм, хэм хэмжээг зөрчин гадаадын харъяа тэнгисийн гадна гаргасан гадаадын хөлөг онгоцны зөрчлын хувьд мөнгөн торгууль ногдуулна.

2. Харъяа тэнгисийг санаатайгаар болон ноцтойгоор бохирдуулахаас бусад тохиолдолд далайн орчныг бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтандаа байлгах үнэдэсний хууль, дүрэм болон олон улсын дүрэм хэм хэмжээг зөрчих үед зөвхөн мөнгөн торгууль ногдуулна.

3. Торгууль ноогдуулж болох гадаадын хөлөг онгоцны зөрчлыг хянаж үзэхдээ яллагдагчийн нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн эрхийг дагаж мөрдөх.

231 дүгээр зүйл. Далбааны эзэн улс болон холбогдох бусад улсад мэдэгдэх

Улсууд 6 дугаар хэсгийн дагуу гадаадын хөлөг онгоцны хувьд авсан ямарваа нэгэн арга хэмжээнийхээ тухай далбааны эзэн улс буюу аливаа нэг холбогдох улсад мэдэгдэх бөгөөд энэ арга хэмжээний талаар албан ёсны мэдээллийг далбааны эзэн улсад өгнө. Гэхдээ харъяа тэнгист гарсан зөрчлийн хувьд эрэг бүхий улс нь дээрх үүргийг мөрдөн байцаалтын үед авдаг арга хэмжээний хувьд баримтална. Дээрх арга хэмжээний тухай дипломат төлөөлөгч буюу консулын албан тушаалтнууд хэрэв боломжтой бол далбааны эзэн улсын эрх бүхий байгууллагад нэн даруй мэдэгдэнэ.

232 дугаар зүйл. Хууль биелүүлэх арга хэмжээг авч байгаа улсуудын хариуцлага

Улсууд нь 6 дугаар хэсгийн дагуу арга хэмжээ авснаас, тэрхүү арга хэмжээ нь хууль бус буюу байгаа мэдээллийн дагуу зохих ёсны шаардлагаас хэтэрсэн арга хэмжээ авбал түүнээс үүдэн гарсан гарз хохирлын хариуцлага хүлээнэ. Улсууд дурьдсан гарз, хохирлын талаар өөрийн шүүхэд зарга мэдүүлэх бололцоо олгоно.

233 дугаар зүйл. Олон улсын хөлөг зорчиход ашигладаг хоолойнуудын талаарх баталгаа

Олон улсын хөлөг онгоц зорчиход ашигладаг хоолойн эрх зүйн дэглэмийг 5, 6, 7 дугаар хэсгийн аль ч заалт хөндөхгүй. Гэхдээ 10 дугаар хэсэгт дурьдсан хөлөг онгоцноос бусад гадаадын хөлөг онгоц нь хоолойн орчинд томоохон хохирол учруулсан буюу учруулж болох аюулд хүргэсэн зөрчил гаргасан болон уг хоолойтой хиллэсэн улсууд хууль дүрэм сахиулах зохих арга хэмжээ авах бөгөөд энэ хэсгийн заалтыг зохих өөрчлөлттэйгээр мөрдөнө.

8 ДУГААР ХЭСЭГ. МӨСӨӨР ХУЧИГДСАН РАЙОНУУД

234 дүгээр зүйл. Мөсөөр хучигдсан районууд

Эрэг бүхий улсууд эдийн засгийн онцгой бүс дэх хатуу ширүүн цаг ууртай, мөсөн бүрхүүл нь жилийн ихэнх хугацаанд хөлөг онгоцонд зорчиход аюул учруулж болох саадтай, далайн орчны бохирдол нь экологийн тэнцвэрт байдалд ихээхэн хохирол учруулах буюу түүнийг бүрмөсөн эвдэж болох, мөсөөр хучигдсан районуудын далайн орчинг хөлөг онгоцноос бохирдуулахыг урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтдаа байлгах талаар ялгадарлан гадуурхахгүй хууль дүрэм гаргаж, мөрдүүлэх эрхтэй.

9 ДҮГЭЭР ХЭСЭГ. ХАРИУЦЛАГА

235 дугаар зүйл. Хариуцлага

1. Улсууд нь далайн орчныг хамгаалж хадгалах талаар хүлээсэн олон улсын үүргийнхээ биелэлтийг хангана. Тэд олон улсын эрх зүйн дагуу хариуцлага хүлээнэ.

2. Улсууд өөрийн эрх зүйн мэдэлд захирагдах хувь хүн, хуулийн этгээдийн зүгээс гаргасан далайн орчны бохирдлын хохирлыг богино хугацаанд өөрийн эрх зүйн системийн дагуу зохих ёсоор нөхөж төлөх нөхцөл бололцоогоор хангана.

3. Далайн орчныг бохирдуулсан бүхий л хохирлыг богино хугацаанд түргэн, зохих ёсоор төлүүлэх зорилгоор улсууд хүчин төгөлдөр байгаа олон улсын эрх зүйг хэрэгжүүлэх, хохирлыг үнэлж нөхөн төлүүлэх, үүнтэй холбогдсон маргааныг зохицуулах үүрэг хариуцлагын талаарх олон улсын эрх зүйг цаашид хөгжүүлэх, түүнчлэн заавал даатгуулах, нөхөн төлөх фонд байгуулах зэрэг зохих ёсны нөхөн төлөх шалгуур, горим журам боловсруулахад хамтран ажиллана.

10 ДУГААР ХЭСЭГ. ДАРХАН ЭРХТ БАЙДАЛ
236 дугаар зүйл. Дархан эрхт байдал.

Далайн орчныг хамгаалах тухай энэхүү Конвенцийн заалтыг цэргийн ямар ч хөлөг онгоц, цэргийн зориулалттай туслах чанарын хөлөг онгоц, аливаа улсад харъяалагддаг буюу худалдааны бус, засгийн газрын албан ажлаар яваа бусад хөлөг онгоц, нисдэг аппаратын хувьд хэрэглэхгүй. Гэхдээ улс бүр өөрийн өмчийн буюу ашиглаж байгаа дээрх хөлөг онгоц, нисдэг аппаратын ашиглалтанд саад учруулахгүй байх зохих арга хэмжээ авах замаар тэдгээр хөлөг онгоц, нисдэг аппарат энэхүү Конвенцийн заалтад аль болохоор нийцүүлэн үйл ажиллагаагаа явуулах боломжоор хангана.

11 ДҮГЭЭР ХЭСЭГ. ДАЛАЙН ОРЧНЫГ ХАМГААЛЖ ХАДГАЛАХ ТУХАЙ
БУСАД КОНВЕНЦИОР ХҮЛЭЭСЭН ҮҮРЭГ

237 дугаар зүйл. Далайн орчныг хамгаалж хадгалах тухай бусад
Конвенциор хүлээсэн үүрэг

1. Энэхүү хэсгийн заалт нь улсуудаас далайн орчныг хамгаалж хадгалах тухай үүний өмнө байгуулсан буюу энэхүү Конвенцид дурьдсан ерөнхий зарчмуудыг хөгжүүлэх үндсэн дээр байгуулж болох тусгай Конвенц, хэлэлцээрийн дагуу улсуудын хүлээсэн тодорхой үүрэгт нөлөөлөхгүй.

2. Далайн орчныг хамгаалж хадгалах тухай тусгай Конвенцийн дагуу улсуудын хүлээсэн тодорхой үүргийг энэхүү Конвенцийн ерөнхий зарчим , зорилгод нийцүүлэн хэрэгжүүлнэ.

13 ДУГААР БҮЛЭГ. ДАЛАЙН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ СУДАЛГАА

237 дугаар зүйл. Далайд шинжилгээ судалгааны ажил явуулах эрх зүй

Энэхүү Конвенцид заасан бусад улсын эрх үүргийг хүндэтгэн бүх улс, олон улсын эрх бүхий байгууллага газар зүйн байрлалаас үл хамааран далайн шинжилгээ судалгааны ажил явуулах эрхтэй.

239 дүгээр зүйл. Далайн шинжилгээ судалгааны ажлыг дэмжин
сайшаах

Энэхүү Конвенцийн заалтын дагуу улсууд болон олон улсын эрх бүхий байгууллагууд далайд хийх шинжилгээ судалгааны ажилд тус дэмжлэг үзүүлнэ.

240 дүгээр зүйл. Далайд шинжилгээ судалгааны ажил явуулах ерөнхий
зарчмууд

Далайн шинжилгээ судалгааны ажилд дараах зарчмуудыг баримтална.

Үүнд:

a\ далайн шинжилгээ судалгаа зөвхөн энх тайвны зорилготой байна.

b\ далайн шинжилгээ судалгааг энэхүү Конвенцийн заалттай нийцсэн зохих судалгааны арга, хэрэгслийн тусламжаар хийнэ.

c\ далайн шинжилгээ судалгаа нь энэхүү Конвенцитай нийцүүлэн далайг ашиглах бусад төрлийн хууль ёсны ажилд саад болох ёсгүй бөгөөд түүнийг зохих ёсоор хүндэтгэж үзнэ.

d\ далайд шинжилгээ судалгаа явуулахдаа энэхүү Конвенцид заасан далайн орчныг хадгалан хамгаалах хийгээд үүнтэй холбогдон гарсан бусад журмыг баримтална.

241 дүгээр зүйл. Далайд явуулах шинжилгээ судалгааны ажлыг ямар нэг гомдлын шаардлагын эрх зүйн үндэс болгохгүй байх

Далайд явуулах шинжилгээ судалгааны ажил нь далайн аль ч хэсэг, түүний баялагтай холбоотой гомдлын шаардлага болох эрх зүйн үндэс болохгүй.

2 ДУГААР ХЭСЭГ. ОЛОН УЛСЫН ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА

242 дугаар зүйл. Олон улсын хамтын ажиллагаанд тус дөхөм үзүүлэх

1. Улсууд болон улсын эрх бүхий байгууллагууд харилцан бие биенийхээ бүрэн эрхт байдал, эрх хэмжээг хүндэтгэх зарчмын дагуу харилцан ашигтай байх үндсэн дээр энх тайвны зорилгоор хийгдэж буй олон улсын хамтын ажиллагаанд тус дөхөм үзүүлж байна.

2. Энэхүү Конвенцийн заалтуудаас үүдэн гарсан бусад улсын эрх үүргийг хөндөлгүйгээр аливаа улс, энэхүү бүлгийн заалтыг хэрэглэхдээ хүний эрүүл мэнд аюулгүй байдал хүрээлэн буй орчинд аюул учруулахаас урьдчилан сэргийлэх хяналт тавихад шаардлагатай мэдээлэл олж авахад нь боломжтой нөхцөл бололцоогоор улсыг хангаж байна.

243 дугаар зүйл. Таатай нөхцөл бүрдүүлэх

Улсууд болон олон улсын эрх бүхий байгууллагууд далайн орчинд болдог үзэгдлийн мөн чанар болон тэдгээрийн харилцан шүтэлцээг судлахдаа эрдэмтдийн хүчийг нэгтгэх, мөн далайн орчинд шинжилгээ судалгаа хийх таатай нөхцөлийг бүрдүүлэхдээ хоёр талын болон олон талын гэрээ хэлэлцээр байгуулах замаар хамтран ажиллана.

244 дүгээр зүйл. Мэдээлэл, мэдлэгийн хэвлэн нийтлэх, түгээн дэлгэрүүлэх

1. Улсууд болон олон улсын эрх бүхий байгууллагууд, энэхүү Конвенцийн заалтын дагуу мэдээллийг зохих шугамаар хэвлэн нийтлэх, түгээн дэлгэрүүлэх замаар далайн шинжилгээ судалгааны ажлын томоохон хөтөлбөр түүний зорилго, далайн шинжилгээ судалгааны ажлын үр дүнд гарсан шинжилгээний бүтээлийн тухай мэдээллийг олж авах боломжоор хангаж байна.

2. Энэ зорилгоор улсууд дангаараа буюу бусад улс, эсвэл олон улсын эрх бүхий байгууллагуудтай хамтран шинжилгээ судалгааны баримт, мэдээг тараах, далайн шинжилгээ судалгааны үр дүнд олдсон мэдлэгийг ялангуяа хөгжиж байгаа орнуудад дамжуулах, түүнчлэн тэднээс бие даан далайн шинжилгээ судалгааны

ажил явуулах, сургалтын зохих хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх, техникийн болон эрдэм шинжилгээний боловсон хүчин бэлтгэхэд нь тус дөхөм үзүүлж байна.

3 ДУГААР ХЭСЭГ. ДАЛАЙН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ АЖИЛ ЯВУУЛАХ БА ТҮҮНД ТУС ДӨХӨМ ҮЗҮҮЛЭХ

245 дугаар зүйл. Харьяа тэнгис эх далайн шинжилгээ судалгааны ажил

Эрэг бүхий улсууд төрийн бүрэн эрхээ эдлэхдээ харъяа тэнгисдээ далайн шинжилгээ судалгааны ажлыг зохицуулах, зөвшөөрөх, явуулах онцгой эрхтэй. Харьяа тэнгист явуулах далайн шинжилгээ судалгааны ажил нь зөвхөн тухайн эрэг бүхий улсын тодорхой зөвшөөрөл, тогтоосон нөхцлийн дагуу явагдана.

246 дугаар зүйл. Эдийн засгийн онцгой бүс ба эх газрын хормойд явуулах далайн шинжилгээ судалгааны ажил

1. Эрэг бүхий улсууд эрх хэмжээгээ эдлэхдээ өөрийн эдийн засгийн онцгой бүс, эх газрын хормойд, далайн шинжилгээ судалгааны ажлыг энэхүү Конвенцийн заалт ёсоор зохицуулах, зөвшөөрөх, явуулах эрхтэй.

2. Эдийн засгийн онцгой бүс эх газрын хормойд тухайн эрэг бүхий улсын зөвшөөрөлтэйгээр далайн шинжилгээ судалгааны ажлыг явуулна.

3. Эрэг бүхий улсууд, эдийн засгийнхаа онцгой бүс буюу эх газрынхаа хормойд нь явуулах гэж буй далайн шинжилгээ судалгааны ажил зөвхөн энх тайвны зорилгод буюу далайн орчны тухай эрдэм мэдлэгийг бүх хүн төрөлхтний тусын тулд дэлгэрүүлэх гэж байгаа ердийн нөхцөл энэхүү Конвенцын заалтын дагуу бусад улсууд ба олон улсын эрх бүхий байгууллагуудад уул ажлыг явуулж болох тухай зөвшөөрөл олгоно. Энэ зорилгоор эрэг бүхий улс, тийм зөвшөөрөл олгохдоо шалтгаангүйгээр саатуулах буюу татгалзах явдал гаргуулахгүй байх талаар дүрэм, тогтоож байна.

4. 3-т заасныг дагаж баримтлах зорилгоор, эрэг бүхий улс, шинжилгээ судалгаа явуулагч улс хоёрын хооронд дипломат харилцаа байхгүй ч гэсэн ердийн нөхцөл байдал байж болно.

5. Эрэг бүхий улсууд, бусад улс болон олон улсын эрх бүхий байгууллагуудад, өөрийнхөө эдийн засгийн онцгой бүс буюу эх газрын хормойд далайн шинжилгээ судалгааны ажил явуулахаар доорх тохиолдолд өөрийн үзэмжээр татгалзаж болно.

Үүнд:

a/ уул төсөл, байгалийн амьд болон амьгүй баялагийг эрэн хайх, ашиглахтай шууд холбоотой бол

b/ эх газрын хормойг өрөмдөх, тэсрэх хэрэгсэл ашиглах буюу далайн орчинд бодис хийх

c/ 60,80 дугаар зүйлд дурьдсан барилга байгууламж барих, хиймэл арал, тоног төхөөрөмж, байгууламж барьж ашиглах гэж байвал

d/ 248дугаар зүйлд заасны дагуу төслийн шинж чанар, зорилтын талаар буруу мэдээлэл агуулсан байвал, эсвэл шинжилгээ судалгаа явуулж буй улс, олон

улсын эрх бүхий байгууллага эрх бүхий уг улсын хувьд урьд өмнө нь гүйцэтгэсэн шинжилгээ судалгааны ажлаас үүссэн үүргээ биелүүлээгүй бол

6. Энэ бүлгийн заалтын дагуу эх газрын хормойд, харъяа тэнгисийн өргөнийг хэмжиж эхэлдэг шугамаас цааш далайн 200 милийн цаана оршдог районд, эсхүл далайн баялгийг ашиглаж, хайгуулын тодорхой ажил явуулж байгаа буюу цаашдаа тодорхой хугацааны дотор тийм ажил явагдаж болох район гэж эрэг бүхий улсууд аль ч үед албан ёсоор зарлаж болох далайн шинжилгээ судалгааны ажлын төслийг 5-ын заалтыг үл харгалзан, эрэг бүхий улсууд өөрсдийн үзэмжээр энэ 5-ын “а”-д заасны дагуу татгалзаж үл болно. Эрэг бүхий улсууд зориулалтын районууд, мөн тэнд оруулж болох өөрчлөлтийн талаар боломжтой мэдээлэл өгөх ёстой боловч тэнд хийгдэж буй ажлын талаар нарийвчилсан мэдээ өгөх албагүй.

7. 6-ын заалтууд нь 77 дугаар зүйлд дурдсан эрэг бүхий улсын эх газрын хормойг эзэмших эрхийг үл хөндөнө.

8. Энэхүү зүйлд дурдсан далайн шинжилгээ судалгааны үйл ажиллагаа нь эрэг бүхий улс энэхүү Конвенцид заасны дагуу бүрэн эрхт байдал, эрх хэмжээгээ эдлэхэд нь зүй бусаар саад болох ёсгүй.

247 дугаар зүйл. Олон улсын байгууллагын гишүүн буюу түүний удирдлагын дор явуулж буй далайн шинжилгээ судалгааны төслүүд

Олон улсын байгууллагын гишүүн буюу тийм байгууллагатай хоёр талын хэлэлцээртэй эрэг бүхий улсын эдийн засгийн онцгой бүс буюу эх газрын хормойд уул байгууллага шууд буюу түүний нэрийн дор далайн шинжилгээ судалгааны ажлын тодорхой төслийг уг эрэг бүхий улс дэмжсэн, эсвэл тэрхүү байгууллага төслийг хэрэгжүүлэх тухай шийдвэр гаргасан буюу түүнд оролцох хүсэлт тавьж уг байгууллагаас эрэг бүхий улсад төслийн талаар мэдэгдсэнээс хойш дөрвөн сарын дотор уг эрэг бүхий улс татгалзаж байгаагаа илэрхийлээгүй бол эрэг бүхий улс уг төслийг хэрэгжүүлэхийг зөвшөөрсөнд тооцно.

248 дугаар зүйл. Эрэг бүхий улсад мэдээлэл өгөх үүрэг

Эрэг бүхий улсын эдийн засгийн онцгой бүс буюу эх газрын хормойд далайн шинжилгээ судалгааны ажил явуулах гэж буй улсууд буюу олон улсын эрх бүхий байгууллагууд уул ажлаа явуулахаар төлөвлөж буй өдрөөс зургаан сараас доошгүй хугацааны дотор эрэг бүхий улсад доорх асуудлаар бүрэн мэдээлэл өгөх ёстой.

Үүнд :

a/ төслийн шинж чанар, зорилго

b/ судалгааны арга хэрэгсэл, хөлөг онгоцны нэр, хэмжээ, маяг, анги, шинжилгээний тоног төхөрөмжийн тодорхойлолт

c/ уул ажил явагдах газар зүйн район

d/ шинжилгээний хөлөг онгоцууд ирэх, бүрмөсөн буцах буюу байрлах, зарим үед тоног төхөрөмжийг татан буулгах талаар урьдчилан тогтоосон сар өдөр

e/ удирдлагын доор нь энэхүү төслийг хэрэгжүүлж буй албан газрын болон даргын нэр нь , уул төслийг хариуцагч этгээдийн нэр

f/ уул төсөлд эргийн улс оролцох буюу төлөөлөгчөө байлгах хэмжээ.

249 дүгээр зүйл. Тодорхой болтол баримтлах үүрэг

1. Улсууд, олон улсын эрх бүхий байгууллагууд эрэг бүхий улсын эдийн засгийн онцгой бүс буюу эх газрын хормойд далайн шинжилгээ судалгааны ажил явуулахдаа дараах нөхцөлийг баримтална. Үүнд:

a/ эрэг бүхий улс шинжилгээ судалгааны хөлөг онгоц буюу бусад төхөөрөмж дээрх судалгааны төсөлд оролцох буюу төлөөлөгчөө байлгахыг хүсвэл, мөн уг хүслийг нь хүлээн авах боломжтой бол урамшуулал өгөхгүй бөгөөд төслийг хэрэгжүүлэх зардалд эрэг бүхий улс ямар ч үүрэг хүлээхгүй

b/ хүсэлтийнх нь дагуу, боломжтой бол урьдчилсан илтгэлүүд эцсийн үр дүнд ба судалгааны ажил дууссаны дараах дүгнэлт зэргийг улсад өгч байна.

c/ эрэг бүхий улсад, хүсэлтийнх нь дагуу, шинжилгээ судалгааны үр дүнд гаргаж авсан бүх мэдээ сэлт, загварыг өгөх буюу шинжилгээ судалгааны ажилд хохирол учруулахгүйгээр түүнээс хуулбар хийх буюу загварыг хувааж авах үүрэг хүлээнэ.

d/ эрэг бүхий улсад хүсэлтийнх нь дагуу тийм мэдээ сэлт, загвар, шинжилгээ судалгааны үр дүнд үнэлсэн үнэлгээтэй буюу түүнийг үнэлэхэд тус болох мэдээллийг өгч туслах үүрэгтэй.

e/ энэ зүйлийн 2-т заасныг баримтлан шинжилгээ судалгааны үр дүнд аль болох богино хугацаанд нэг улсын буюу олон улсын шугамаар дамжуулан олон улсын хамтын нийгэмлэгийн хүртээл болгох арга хэмжээ авна.

f/ судалгааны хөтөлбөрт орсон аливаа үндсэн өөрчлөлтийн тухай эрэг бүхий улсад нэн даруй мэдээлж байна.

g/ өөрөөр тохиролцоогүй бол, шинжилгээ судалгаа дууссаны дараа ашигласан тоног төхөөрөмжөө зайлуулна.

2. Эрэг бүхий улс 246 дугаар зүйлийн 5-д заасны дагуу зөвшөөрөл олгох буюу татгалзах давуу эрхээ эдлэх зорилгоор гаргасан хууль дүрэм, далайн баялгийг хайх, ашиглахад шууд ач холбогдол бүхий төслийн дагуу явуулах судалгааны үр дүнд нийт хүн төрөлхтний хүртээл болгох зэрэг нөхцлийг хөндөхгүйгээр энэхүү зүйлийн заалтуудыг дагаж баримтална.

250 дугаар зүйл. Далайн шинжилгээ судалгааны төслийн талаарх мэдээлэл

Хэрэв өөрөөр тохироогүй бол далайн шинжилгээ судалгааны талаарх мэдээллийг зохих албан ёсны шугамаар дамжуулна.

251 дүгээр зүйл. Ерөнхий шалгуур, удирдах зарчмууд

Улсууд далайн шинжилгээ судалгааны ажлын шинж чанар, үр уршгийг тодорхойлоход нь туслах зорилгоор улсууд олон улсын эрх бүхий байгууллагуудаар дамжуулан ерөнхий шалгуур ба удирдах зарчмыг тогтооход тус дөхөм үзүүлэхийг эрмэлзэнэ.

252 дугаар зүйл. Олгогдсон гэж тооцогдох зөвшөөрөл

Улсууд болон олон улсын эрх бүхий байгууллагууд, 248 дугаар зүйлийн шаардлагын дагуу эрэг бүхий улсад мэдээлэл хүргэсний дараа, уг мэдээллийг

хүлээн авснаасаа хойш эрэг бүхий улс 4 сарын дотор дор дурдсаныг мэдэгдээгүй бол улсууд, олон улсын эрх бүхий байгууллагууд судалгааны төслөө хэрэгжүүлэх ажилд орж болно:

a/ эрэг бүхий улс 246 дугаар зүйлийн заалтын үндсэн дээр татгалзаж байгаа, эсхүл

b/ аль нэг улсаас буюу олон улсын эрх бүхий байгууллагаас авсан мэдээлэл, уг төслийн шинж чанар буюу зорилгын хувьд бодит баримт сэлтэд нийцэхгүй байвал, эсхүл

c/ 248,249 дүгээр зүйлд заагдсан нөхцөлд хамаарагдах нэмэгдэл мэдээлэл шаардаж байвал

d/ түрүүчийн судалгааны төслийн дагуу тухайн улсаас буюу байгууллагаас 249 дүгээр зүйлд заасан нөхцөлийн дагуу гүйцэтгэсэн үүргээс нь биелэгдээгүй үлдсэн зүйл байгаа бол.

253 дугаар зүйл. Далайн шинжилгээ судалгааны ажлыг түр буюу бүр мөсөн зогсоох

1. Эрэг бүхий улсууд, эдийн засгийн онцгой бүсдээ буюу эх газрын хормойдоо явагдаж буй далайн шинжилгээ судалгааны аливаа ажлыг дор дурдсан нөхцөл байдалд түр зогсоохыг шаардах эрхтэй. Үүнд:

a/ 248 дугаар зүйлийн дагуу гаргасан мэдээлэл, уг мэдээлэл дээр тулгуурлан эрэг бүхий улсаас олгосон зөвшөөрөлд явагдах гэж байгаа судалгааны ажил харшилж байвал.

b/ судалгааны төслийг хэрэгжүүлж буй улс буюу олон улсын эрх бүхий байгууллага далайн шинжилгээ судалгааны төсөлтэй холбогдуулж эрэг бүхий улсын эдлэх ёстой эрхийн тухай 249 дүгээр зүйлийн заалтыг биелүүлэхгүй байвал.

2. Далайн шинжилгээ судалгааны төсөл буюу үйл ажиллагаандаа томоохон өөрчлөлт оруулсанаар 248 дугаар зүйлийг зөрчихөд хүрвэл эрэг бүхий улсууд далайн шинжилгээ судалгааны тухайн ажлыг зогсоохыг шаардах эрхтэй.

3. Энэ зүйлийн “1”-д заасан байдлуудын аль нэгийг боломжтой хугацаанд засаагүй бол эрэг бүхий улс далайн шинжилгээ судалгааны ажлыг бүрмөсөн зогсоохыг шаардаж болно.

4. Эрэг бүхий улсаас далайн шинжилгээ судалгааны ажлыг түр буюу бүр мөсөн зогсоох тухай шийдвэрлэсэн мэдэгдэл авсныхаа дараа далайн шинжилгээ судалгааг эрхлэн явуулж байгаа улсууд олон улсын эрх бүхий байгууллагууд уг мэдэгдэлд дурдсан судалгааны ажлаа зогсооно.

5. Судалгаа явуулж буй улс, олон улсын эрх бүхий байгууллага 248, 249 дүгээр зүйлд заасан шаардлагыг хангасан нөхцөлд энэ зүйлийн “1”-ийг үндэслэсэн

түр зогсоох тухай гаргасан шийдвэрээ эрэг бүхий улс өөрчилж тэдэнд далайн шинжилгээ судалгааны ажлаа үргэлжлүүлэхийг зөвшөөрнө.

254 дүгээр зүйл. Далайд гарцгүй, хөрш зэргэлдээ болон газар зүйн хувьд тааламжгүй байршилтай улсуудын эрх

1. 246 дугаар зүйлийн 3-т дурдсан далайн шинжилгээ судалгааны ажлын төслийг хэрэгжүүлэх тухай эрэг бүхий улсад асуудал тавьсан улсууд, олон улсын эрх бүхий байгууллагууд санал болгосон энэ төслийнхөө талаар хөрш зэргэлдээ, далайд гарцгүй болон газар зүйн хувьд тааламжгүй байршилтай улсуудад мэдэгдээд, тэр тухайгаа эрэг бүхий улсад мөн мэдээлнэ.

2. Тухайн эрэг бүхий улс 246 дугаар зүйл болон энэхүү Конвенцийн бусад заалтын дагуу тэрхүү далайн шинжилгээ судалгааны төслийг хэрэгжүүлэх зөвшөөрөл олгосны дараа тийм төслийг хэрэгжүүлэх гэж байгаа улсууд болон олон улсын эрх бүхий байгууллагууд, хөрш зэргэлдээ, далайд гарцгүй болон газар зүйн хувьд тааламжгүй байршилтай улсуудад хүсэлтийнх нь дагуу зохистой үед 248 дугаар зүйлд буюу 249 дүгээр зүйлийн 1-ийн “f”-д дурдсан ёсоор зохих мэдээллийг өгч байна.

3. Уг төслийг хэрэгжүүлэх талаар тухайн эрэг бүхий улс ба нөгөө улс буюу зохих эрх бүхий олон улсын байгууллагын хооронд харилцан тохиролцсон нөхцөл, энэхүү Конвенцийн заалтын дагуу практик дээр биелэгдэх бололцоотой бөгөөд эрэг бүхий улс зөвшөөрвөл өөрийн мэргэжилтэн нарыг томилон ажиллуулах замаар санал болгож буй шинжилгээ судалгаа явуулах тухайн төсөлд оролцох боломжийг хөрш зэргэлдээ болон далайд гарцгүй, газар зүйн хувьд тааламжгүй байршилтай дээр дурьдсан улсуудад хүсэлтээр нь олгож байна.

4. 249 дүгээр зүйлийн 2-ын заалтыг баримталж буй нөхцөлд энэ зүйлийн “1”-д заасан ёсоор холбогдох улсууд ба олон улсын эрх бүхий байгууллага далайд гарцгүй, газар зүйн хувьд тааламжгүй байршилтай улсуудад хүсэлтийн нь дагуу 249 дүгээр зүйлийн 1-ийн “d”-д дурдсан мэдээллийг шилжүүлэн өгч, зохих тусламжийг үзүүлж байна.

255 дугаар зүйл. Далайн шинжилгээ судалгааны ажлыг хөнгөвчлөх ба судалгааны хөлөг онгоцуудад тусламж үзүүлэх арга хэмжээнүүд

Энэхүү Конвенцийн заалтын дагуу харъяа тэнгисийнхээ гадна явагдаж буй далайн шинжилгээ судалгааны ажилд тус дөхөм үзүүлэх, түүнийг хөнгөвчлөхийн тулд, энэ бүлгийн заалтуудыг даган мөрдөж байгаа далайн судалгааны хөлөг онгоцууд өөрсдийн хууль дүрмийн дагуу шаардлагатай үед тэдгээрийг өөрийн усан буудалд оруулахыг хөнгөвчлөх талаар улсууд зохистой дүрэм, журам тогтоохыг эрмэлзэнэ.

256 дугаар зүйл. Район дахь далайн шинжилгээ судалгааны ажил

Газар зүйн байрлалыг харгалзахгүйгээр бүх улс мөн түүнчлэх олон улсын эрх бүхий байгууллагууд XI хэсгийн заалтын дагуу Районд далайн шинжилгээ судалгааны ажил явуулах эрхтэй.

257 дугаар зүйл. Эдийн засгийн онцгой бүсийн чанад дахь усны гүнд далайн шинжилгээ судалгаа явуулах

Газар зүйн байрлалыг харгалзахгүйгээр бүх улс, мөн олон улсын эрх бүхий байгууллагууд энэхүү Конвенцийн заалтын дагуу эдийн засгийн онцгой бүсийн чанад дахь усны гүнд далайн шинжилгээ судалгааны ажил явуулах эрхтэй.

4 ДҮГЭЭР ХЭСЭГ. ДАЛАЙН ОРЧИНД БАЙРЛУУЛСАН ШИНЖИЛГЭЭ СУДАЛГААНЫ БАЙГУУЛАМЖ, ТОНОГ ТӨХӨӨРӨМЖ

258 дугаар зүйл. Байрлуулах ба ашиглах

Далайн орчны аль ч районд шинжилгээ судалгааны аливаа төрлийн тоног төхөөрөмжийг байрлуулж ашиглахдаа аль ч тийм районд далайн шинжилгээ судалгааны ажил явуулах талаар энэхүү Конвенцид заасантай адил нөхцөлийг баримтална.

259 дүгээр зүйл. Эрхийн статус

Энэхүү хэсэгт дурдаж буй тоног төхөөрөмж нь арлуудтай адил эрхийн статус байхгүй. Түүнд харъяа тэнгис гэж байхгүй бөгөөд түүний байрлал нь харъяа тэнгис, эдийн засгийн онцгой бүс, эх газрын хормойг зааглан тогтооход нөлөөлөхгүй.

260 дугаар зүйл. Аюулгүйн бүс

Энэхүү Конвенцийн зохих заалтын дагуу шинжилгээ судалгааны төхөөрөмжийг тойруулан өргөөшөө 500 метрээс илүүгүй аюулгүйн бүс бий болгож болно. Өөрсдийн хөлөг онгоцууд нь тэрхүү аюулгүйн бүсийг хүндэтгэж байхыг бүх улс хангах ёстой.

261 дүгээр зүйл. Усан замын харилцаанд саад учруулахгүй байх

Шинжилгээ судалгааны аливаа төрлийн тоног төхөөрөмжийн байрлал, ашиглалт нь уламжлал болон тогтсон олон улсын усан замын харилцаанд саад учруулах ёсгүй.

262 дугаар зүйл. Таних тэмдэг ба урьдчилан сэргийлэх хэрэгсэл

Энэ хэсэгт дурдсан тоног төхөөрөмжүүд нь харъяа улсын буюу олон улсын байгууллагынхаа таних тэмдэгтэй байна. Түүнчлэн олон улсын хэмжээнд тохиролцсон усан ба агаарын харилцааны аюулгүй байдлыг хангахад зориулсан,

олон улсын эрх бүхий байгууллагуудаас тогтоосон дүрэм, хэм хэмжээг харгалзаж үзсэн урьдчилан сэргийлэх дохиотой байна.

5 ДУГААР ХЭСЭГ. ХАРИУЦЛАГА

263 дугаар зүйл. Хариуцлага

1. Улсууд болон олон улсын эрх бүхий байгууллагууд өөрсдөө явуулж байгаа буюу өөрсдийн нь нэрийн өмнөөс хийгдэж буй далайн шинжилгээ судалгааны ажлын энэхүү Конвенцийн заалтын дагуу явуулах үүрэгтэй.

2. Бусад улсууд, тэдгээрийн иргэд, хуулийн этгээд эсвэл олон улсын эрх бүхий байгууллагаас явуулж байгаа далайн шинжилгээ судалгааны ажлын хувьд энэхүү Конвенцийн заалтыг зөрчсөн арга хэмжээ авсан бол хариуцлагыг тэрхүү арга хэмжээг авсан улсууд буюу олон улсын эрх бүхий байгууллагууд хүлээх бөгөөд тийм арга хэмжээнээс үүдэн гарсан хохирлыг мөн төлөх үүрэгтэй.

3. Өөрсдөө хийж буй буюу өөрсдийн нь нэрийн өмнөөс хийгдэж буй далайн шинжилгээ судалгааны ажлын явцад далайн орчныг бохирдуулнаас үүссэн хариуцлага, гарсан хохирлыг 235 дугаар зүйлийн дагуу тэдгээр улс, олон улсын эрх бүхий байгууллагууд хүлээнэ.

6 ДУГААР ХЭСЭГ. МАРГААНЫГ ЗОХИЦУУЛАХ БА ТҮР АРГА ХЭМЖЭЭ АВАХ

264 дүгээр зүйл. Маргааныг зохицуулах

Далайн шинжилгээ судалгааны ажилд хамааруулан энэхүү Конвенцийн заалтуудыг тайлбарлах буюу хэрэглэхэд гарах маргааныг 15 дугаар Бүлгийн 2, 3 дугаар хэсгийн заалтыг баримтлан зохицуулж байна.

265 дугаар зүйл. Түр арга хэмжээ

15 дугаар Бүлгийн 2,3 дугаар хэсгийн заалтын дагуу маргааныг зохицуулахаас өмнө далайн шинжилгээ судалгааны төслийг хэрэгжүүлэх зөвшөөрөлтэй улс буюу олон улсын эрх бүхий байгууллага тухайн эрэг бүхий улсын илэрхий зөвшөөрөлгүйгээр судалгааны ажлаа эхлэх буюу үргэлжлүүлж болохгүй.

14 ДҮГЭЭР БҮЛЭГ. ДАЛАЙН ТЕХНОЛОГИЙГ БОЛОВСРУУЛАХ БОЛОН ШИЛЖҮҮЛЭН ӨГӨХ

1 ДҮГЭЭР ХЭСЭГ. ЕРӨНХИИ ЗААЛТ

266 дугаар зүйл. Далайн технологийг боловсруулах, шилжүүлэн өгөхөд тус дөхөм үзүүлэх

1. Улс бүр өөр хоорондоо шууд буюу олон улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан боломжийнхоо хэрээр шударга үндэс болон зохистой нөхцөлөөр далайн тухай эрдэм мэдлэг, далайн технологийг боловсруулах болон шилжүүлэн өгөх талаар хамтран ажиллана.

2. Хөгжиж байгаа улсын нийгэм эдийн засгийн хөгжлийг хурдасгах, далайн баялгийг хайх, ашиглах, хадгалах, ашиглалтыг удирдах, далайн орчинг хадгалан хамгаалах, энэхүү Конвенцийн дагуу далайн шинжилгээ судалгаа, бусад үйл ажиллагаа явуулах тусламж хүсч болох улсууд тухайлбал хөгжиж байгаа улс, түүний дотор далайд гарцгүй эсвэл газар зүйн хувьд тааламжгүй байршилтай улсуудад, тэдний далайн шинжлэх ухаан техникийн боломж нөөцийг хөгжүүлэхэд улсууд туслалцаа үзүүлж байна.

3. Улс бүр сонирхогч бүх этгээдийн тусын тулд далайн технологийг шударга үндсэн дээр шилжүүлэн өгөхөд эдийн засаг болон эрх зүйн таатай нөхцөлийг бий болгоход тус дөхөм үзүүлэхийг эрмэлзэнэ.

267 дугаар зүйл. Хууль ёсны эрх ашгийг хамгаалах

Улс бүр 266 дугаар зүйлийн дагуу хамтын ажтллагаанд тус дөхөм үзүүлэхдээ далайн технологийг эзэмшигчид, тэдгээрийг нийлүүлэгчид, хүлээн авагчдын хууль ёсны бүх эрх ашиг болон үүргийг зохих ёсоор хүндэтгэж үзнэ.

268 дугаар зүйл. Үндсэн зорилго

Улс бүр өөр хоорондоо шууд эсвэл олон улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан дор дурдсан чиглэлээр тус дөхөм үзүүлнэ. Үүнд:

a/ далайн технологийн мэдээллийг олж авах, түүнийг үнэлэх болон түгээн дэлгэрүүлэх, бусад улсад тийм мэдээ сэлт, баримтыг олж авах боломж олгох

b/ далайн зохих технологи боловсруулах

c/ далайн технологийг шилжүүлэн өгөхийг хөнгөвчлөхийн тулд шаардагдах технологийн дотоод уялдаа холбоог хөгжүүлэх

d/ хөгжиж байгаа, ялангуяа тэдний дотор буурай хөгжилтэй улсын иргэдийг мэргэжилд сургах, тэдэнд боловсрол олгох замаар зохих мэргэжлийн хүмүүсийг бэлтгэх

e/ бүх шатны, ялангуяа салбар бүс, бүс нутгийн болон хоёр талын үндсэн дээр олон улсын хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх

269 дүгээр зүйл. Үндсэн зорилгодоо хүрэхийн тулд авах арга хэмжээ

263 дугаар зүйлд дурдсан зорилгод хүрэхийн тулд улс бүр өөр хоорондоо шууд, эсхүл олон улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан дараах арга хэмжээ авахыг эрмэлзэнэ. Үүнд:

a/ техникийн туслалцаа авах шаардлагатай энэ салбарт туслалцаа хүсэж байгаа улс гүрэн, ялангуяа далайд гарцгүй, газар зүйн хувьд тааламжгүй байршилтай, түүнчлэн далайн шинжлэх ухааны болон далайн баялгийг хайх, боловсруулах салбарт өөрийн технологийн чадвараар мөхөс, эсвэл ийм технологийг хөгжүүлэх боломжгүй хөгжиж буй бусад далайн технологийн бүхий л хэлбэрийн мэдлэгийг шилжүүлэн өгөхийн тулд техникийн хамтын ажиллагааны хөмөлбөрийг боловсруулж байх

b/ шударга, зохистой нөхцөлийн үндсэн дээр гэрээ, хэлэлцээр, гэрээ байгуулах болон тиймэрхүү тохиролцоонд хүрэхийн тулд таалдамжтай нөхцөл бий болгоход тус дөхөм үзүүлэх

c/ шинжлэх ухаан техникийн асуудал, ялангуяа далайн технологийн хувьд баримтлах бодлого, түүнийг шилжүүлэн өгөх аргын талаар бага хурал, семинар, симпозиум зохион явуулах

d/ эрдэмтэд, техникийн болон бусад эксперт мэргэжилтнүүдийг харилцан солилцоход тус дөхөм үзүүлэх

e/ төсөл хэрэгжүүлэх болон хамтын үйлдвэр байгуулах зэрэг хоёр болон олон талын хамтын ажиллагааны бусад төрлийг хөхүүлэн дэмжих

2 ДУГААР ХЭСЭГ. ОЛОН УЛСЫН ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА

270 дугаар зүйл. Олон улсын хамтын ажиллагааны хэлбэрүүд

Боломжтой бөгөөд зохистой үед далайн технологийг боловсруулах, шилжүүлэн өгөх зорилгоор олон улсын хамтын ажиллагааг дагаж мөрдөж байгаа хоёр талын, бүс нутгийн, эсвэл олон талын программын үндсэн дээр хөгжүүлэх, өргөтгөсөн болон шинэ хөтөлбөрийн үндсэн дээр далайн шинжилгээ судалгаа явуулах, далайн технологи, далайн судалгааны материалыг шилжүүлэн өгөх, их далайг эзэмших, ялангуяа шинээр байгуулсан салбарт олон улсын хамтын ажиллагаа, санхүүжилтэд тус дөхөм үзүүлнэ.

271 дүгээр зүйл. Удирдлага болгох зарчим, хэмжүүр болон хэм хэмжээ

Улсууд өөр хоорондоо шууд, эсхүл олон улсын эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан хоёр талын үндсэн дээр, эсвэл олон улсын байгууллага, бусад чуулга

уулзалтын хүрээнд хөгжиж байгаа улсуудын эрх ашиг болон хэрэгцээг онцлон үзэж, тэдэнд далайн технологийг шилжүүлэн өгөхөд чиглэсэн нийтээр хүлээн зөвшөөрч болохуйц зарчим, хэмжүүр болон хэм хэмжээг тогтооход тус дөхөм үзүүлнэ.

272 дугаар зүйл. Олон улсын хөтөлбөрүүдийг зохицуулах

Далайн технологийг шилжүүлэн өгөх салбарт олон улсын эрх бүхий байгууллага нь хөгжиж буй улс, тухайлбал далайд гарцгүй эсвэл газар зүйн хувьд тааламжгүй байршилтай улсын эрх ашиг, хэрэгцээг харгалзан үзэж, бүс нутгийн эсвэл дэлхий нийтийн аливаа хөтөлбөрүүдийг зохицуулж байхад улс бүр анхаарч байна.

274 дүгээр зүйл. Байгууллагын зорилго

Технологийг эзэмшигч, нийлүүлэгч, түүнийг хүлээн авагчийн хууль ёсны бүх эрх ашиг, үүргийг хүндэтгэн үзэх үндсэн дээр Байгууллага нь Район дахь үйл ажиллагааны хувьд дор дурдсаныг анхаарч үзнэ. Үүнд:

a/ газар зүйн шударга хуваарилалтын зарчмын үндсэн дээр эрэг бүхий улс, далайд гарцгүй болон газар зүйн хувьд тааламжгүй байршил зэргийг үл харгалзан хөгжиж буй улс тэдгээрийн иргэдийг захиргаа, эрдэм шинжилгээ, техникийн бүрэлдэхүүний гишүүнээр байгууллагын ажлыг гүйцэтгүүлэхээр сургалтанд хамруулах

b/ зохих тоног төхөөрөмж, машин, байгууламж, боловсруулалтын талаар гарсан баримт бичигтэй танилцах бололцоог бүх улс, ялангуяа хөгжиж байгаа, уг салбарт туслалцаа хүсч байгаа тийм хэрэгцээ бүхий улсуудад олгож байх

c/ далайн технологийн салбарт техникийн шаардлагатай туслалцаа шаардлагатай бөгөөд тийм хүсэлт тавьж болох улс, ялангуяа хөгжиж буй улсад уг салбарт техникийн туслалцаа үзүүлэх, тэдгээрийн иргэд “ноу хау” мэдлэг, туршлага эзэмших, мэргэжлийн хүмүүс бэлтгэхэд нь тус дөхөм үзүүлэх зохистой арга хэмжээг Байгууллага авч явах

d/ энэ салбарт техникийн туслалцаа авах шаардлагатай бөгөөд тийм хүсэлт тавьж болох улс, ялангуяа хөгжиж байгаа улсад энэхүү Конвенцид тусгасан санхүүжилтийн аль нэг механизмын тусламжтайгаар хэрэгцээт тоног төхөөрөмж, машин, техникийн бусад “ноу хау” эзэмшихэд нь тусламж үзүүлэх.

3 ДУГААР ХЭСЭГ. ҮНДЭСНИЙ БОЛОН БҮС НУТГИЙН ШИНЖЛЭХ УХААН -ТЕХНИКИЙН ТӨВҮҮД

275 дугаар зүйл. Үндэсний төвүүдийг байгуулах

1. Эрэг бүхий хөгжиж байгаа улсын далайн шинжилгээ судалгаа явуулах ажлыг хурдасгах, түүнийг бэхжүүлэх, түүнчлэн далайн баялгийг тэдний эрх ашгийн

үүднээс ашиглах, хадгалах үндэснийх нь боломжийг нь өргөтгөхийн тулд улс бүр шууд, эсвэл олон улсын эрх бүхий байгууллага буюу Байгууллагаар дамжуулан эрэг бүхий хөгжиж байгаа улсад үндэснийх нь шинжлэх ухаан-техникийн төв байгуулахад нь тус дөхөм үзүүлнэ.

2. Үндэсний мэргэжилтнээ бэлтгэх, орчин үеийн тоног төхөөрөмж олж авах, ажил мэдлэгийн дадлага, “ноу хау” олгох, техникийн мэргэжилтэн нарыг томилон ажиллуулах нөхцөлийг нь хангах зорилгоор улс бүр шууд, эсхүл олон улсын эрх бүхий байгууллага буюу Байгууллагаар дамжуулан үндэсний шинжлэх ухаан-техникийн төвүүд байгуулахад нь зохих дэмжлэг үзүүлж байна.

276 дугаар зүйл. Бүс нутгийн төвүүдийг байгуулах

1. Хөгжиж байгаа улсуудын далайн шинжилгээ судалгааны ажлыг урамшуулах, боловсронгуй болгох, далайн технологийг шилжүүлэн өгөх ажилд тус дөхөм болох зорилгоор улс бүр олон улсын эрх бүхий байгууллагууд, Байгууллага болон далайн үндэсний шинжлэх ухаан техникийн судалгааны албан байгууллагуудтай үйл ажиллагаагаа зохицуулахдаа, хөгжиж байгаа улсад бүс нутгийн, далайн шинжлэх ухаан - техникийн төвүүдийг байгуулахад тус дөхөм үзүүлнэ.

2. Бүс нутгийн бүх улс, бүс нутгийн төвүүдээс өөрийн зорилгоо үр бүтээлтэй биелүүлэхэд нь туслах зорилгоор тэдгээр төвтэй хамтран ажиллана.

277 дугаар зүйл. Бүс нутгийн төвүүдийн ажлын чиглэл

Бүс нутгийн төвүүд нь дараах чиглэлээр ажиллана. Үүнд:

a/ далайн шинжлэх ухаан, техникийн судалгааны бүх түвшинд төрөл бүрийн хэмжээ чиглэлээр, ялангуяа далайн биологи, далайн амьд баялгийг хадгалах, тэдгээрийн ашиглалтыг удирдах, далай судлал, ус зүй, инженерийн ажил, далайн ёроолын геологийн эрэл хайгуул, далайн ёроолын ашигт малтмалын ажил болон усыг цэвэршүүлэх талаар бүх шатны мэргэжилтэн бэлтгэх болон боловсрол олгох хөтөлбөр боловсруулах

b/ удирдлагын асуудлаар шинжилгээ судалгаа явуулах

c/ далайн орчныг хадгалж хамгаалах болон түүнийг бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, бохирдлыг багасгах, түүнийг хяналтандаа байлгах

d/ бүс нутгийн хэмжээнд бага хурал, семинар болон симпозиум зохион байгуулах

e/ далайн шинжлэх ухаан-техникийн мэдээ, баримт сэлтийг хүлээн авах ба тэдгээрийг боловсруулах

f/ далайн шинжлэх ухаан-техникийн судалгааны үр дүнг улсууд хялбар хүртээлтэй хэвлэлд нийтлэх замаар түргэн түгээн дэлгэрүүлэх

g/ далайн технологийг шилжүүлэн өгөх талаар үндэсний бодлогын тухай мэдээллийг түгээх болон ийм бодлогыг харьцуулсан системтэй судалгаа хийж байх

h/ технологийн борлуулалт, түүнчлэн гэрээ, патентын талаарх бусад гэрээ хэлэлцээрийн тухай мэдээг цуглуулах, тэдгээрийг системчлэх

i/ бүс нутгийн бусад улстай техникийн хамтын ажиллагаа явуулах.

4 ДҮГЭЭР ХЭСЭГ. ОЛОН УЛСЫН БАЙГУУЛЛАГУУД ӨӨР ХООРОНДОО ХАМТРАН АЖИЛЛАХ

278 дугаар зүйл. Олон улсын байгууллагууд өөр хоорондоо хамтран ажиллах

Энэхүү Бүлэг болон 13 дүгээр Бүлэгт дурдсан олон улсын эрх бүхий байгууллагууд нь үйл ажиллагаа, үүргээ энэхүү хэсгийн дагуу үр бүтээлтэй биелүүлэхийн тулд шууд, эсвэл өөр хоорондоо нягт хамтран ажиллах зохистой бүх арга хэмжээг авч байна.

15 ДУГААР БҮЛЭГ. МАРГААНЫГ ЗОХИЦУУЛАХ

1 ДҮГЭЭР ХЭСЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗААЛТ

279 дүгээр зүйл. Маргааныг эв зүйгээр зохицуулах үүрэг

Энэхүү Конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон оролцогч улсуудын хооронд гарсан аливаа маргааныг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Дүрмийн 2 дугаар зүйлийн 3-ын дагуу эв зүйгээр зохицуулах бөгөөд энэ зорилгоор мөн Дүрмийн 33 дугаар зүйлийн 1-д заасан маргааныг зохицуулах аргуудыг хэрэглэхийг эрмэлзэнэ.

280 дугаар зүйл. Маргаанд оролцогч талуудын сонгосон эв зүйгээр маргааныг зохицуулах

Энэхүү Конвенцийн заалтын заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарсан маргааныг өөрийн сонгосон ямарваа нэг эв зүйн аргаар зохицуулах тухай ямар ч үед хэлэлцэн тохирох оролцогч улсуудын эрхийг энэхүү Бүлгийн ямар ч заалт хөндөхгүй.

281 дүгээр зүйл. Маргаанд оролцогч талууд маргааныг зохицуулж чадаагүй үед баримтлах журам

1. Энэхүү Конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарсан маргаанд оролцож байгаа оролцогч улсууд уг маргааныг эв зүйгээр зохицуулах аргыг сонгож авах талаар тохирсон бол маргааныг энэ аргаар зохицуулж чадаагүй бөгөөд маргаанд оролцогч талууд маргааныг зохицуулах аливаа өөр журам хэрэгжүүлэхийг үгүйсгээгүй тохиолдолд энэхүү хэсэгт заасан журмыг хэрэглэнэ.

2. Хэрэв маргаанд оролцогч талууд хугацааны хязгаарыг хэлэлцэн тохирсон бол 1-ийн заалтыг зөвхөн тэр хугацаа дууссаны дараа хэрэглэнэ.

282 дугаар зүйл. Ерөнхий болон бүс нутгийн буюу хоёр талын Хэлэлцээрээр авсан үүрэг

Энэхүү Конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарсан маргаанд оролцож байгаа улсууд ерөнхий болон бүс нутгийн болон хоёр талын гэрээ хэлэлцээрээр буюу ямар нэг өөр хэлбэрээр хоорондоо тохиролцсон бол уг маргааныг түүнд оролцогч аль нэг талын хүсэлтээр заавал биелүүлэх шийдвэр гаргадаг журмын дагуу зохицуулуулахаар маргааныг шилжүүлэх бөгөөд энэ маргаанд оролцогч талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол тийм журмыг энэхүү Бүлэгт заасан журмын оронд хэрэглэнэ.

283 дугаар зүйл. Санал солилцох үүрэг

1. Энэхүү Конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон оролцогч улсуудын хооронд маргаан гарвал уг маргаанд оролцогч талууд түүнийг хэлэлцээний буюу эв зүйн аргаар зохицуулах талаар нэн даруй санал солилцоно.

2. Маргааныг зохицуулах журам нь асуудлыг зохицуулж чадалгүйгээр хүчингүй болсон буюу маргааныг зохицуулсан , тэрхүү зохицуулалтыг биелүүлэх арга замын талаар зөвлөлдөхийг нөхцөл байдал шаардвал маргаанд оролцогч талууд нэн даруй санал солилцоно.

284 дүгээр зүйл. Эвлэрүүлэх журам

1. Энэхүү Конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарсан маргаанд оролцож байгаа оролцогч улс “Ү” Хавсралтын нэгдүгээр хэсгийн заалт буюу эвлэрүүлэх өөр журмын дагуу маргааныг зохицуулах саналыг маргаанд оролцогч нөгөө тал буюу талуудад тавьж болно.

2. Маргаанд оролцогч талууд энэ саналыг хүлээн авч зохих эвлэрүүлэх журмын талаар тохирвол маргаанд оролцогч аль ч тал маргааныг энэ журмаар зохицуулахаар шилжүүлж болно.

3. Маргаанд оролцогч талууд энэ саналыг хүлээн авч зохих эвлэрүүлэх журмын талаар тохирч чадахгүй бол эвлэрүүлэх журмыг хэрэглэхгүй болсонд тооцно.

4. Маргааныг эвлэрүүлэх журмаар зохицуулах зохицуулахаар шилжүүлсэн үед маргаанд оролцогч талууд өөрөөр тохироогүй бол зөвхөн шинээр тохирсон эвлэрүүлэх журмын дагуу түрүүчийн журмыг хүчингүй болгож болно.

285 дугаар зүйл. 11 дүгээр Бүлгийн дагуу зохицуулахаар шилжүүлсэн маргааны хувьд энэхүү бүлгийг хэрэглэх

11 дүгээр Бүлгийн тавдугаар хэсгийн дагуу энэхүү Бүлэгт заасан журмаар зохицуулах ёстой аливаа маргааны хувьд энэхүү хэсгийг хэрэглэнэ. Маргаанд оролцогч тал нь оролцогч улсаас өөр бусад субъект байвал энэ хэсгийг зохих өөрчлөлттэй хэрэглэнэ.

**2 ДУГААР ХЭСЭГ. ЗААВАЛ БИЕЛҮҮЛЭХ ШИЙДВЭР БҮХИЙ
ЗААВАЛ БАРИМТЛАХ ЖУРАМ**

286 дугаар зүйл. Энэхүү хэсгээр тогтоосон журмыг баримтлах

3 дугаар хэсгийг мөрдөн энэхүү Конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарсан аливаа маргааныг 1 дүгээр хэсэгт заасан ёсоор зохицуулж үл чадвал, маргаанд оролцогч аль нэг талын шаардлагаар уг маргааныг энэхүү хэсэгт заасан эрх хэмжээ бүхий шүүх буюу арбитражид шилжүүлнэ.

287 дугаар зүйл. Журам сонгох

1. Энэхүү Конвенцид гарын үсэг зурах, түүнийг батлах, түүнд нэгдэн орохдоо эсвэл дараа нь ямар ч үед бүр бичгээр мэдэгдэх замаар энэхүү Конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарсан маргааныг зохицуулах зорилгоор доорх аргын аль нэгийг буюу хэд хэдийг сонгон авч болно. Үүнд:

a/ “YI” Хавсралтын дагуу байгуулагдсан далайн эрх үйн олон улсын шүүх

b/ олон улсын шүүх

c/ “YII” Хавсралтын дагуу байгуулагдсан арбитраж

d/ “YII” Хавсралтын дагуу байгуулагдсан бөгөөд түүнд заасан нэг буюу түүнээс дээш төрлийн маргааныг зохицуулахад зориулсан тусгай арбитраж

2. Энэхүү зүйлийн 1-д заасан ёсоор хийсэн мэдэгдэл нь Далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхим, далайн эрх зүйн олон улсын шүүхийн эрх хэмжээг 11 дүгээр Бүлгийн 5 дугаар хэсэгт заасан хэмжээ, хэлбэрээр хүлээн зөвшөөрөх оролцогч улсын үүргийг хөндөхгүй бөгөөд энэ үүрэг дээр дурдсан мэдэгдлийг мөн хөндөхгүй.

3. Хүчин төгөлдөр мэдэгдэлд хамаараагүй маргаанд оролцож байгаа оролцогч улс “ҮII” Хавсралтанд заасан арбитражийг зөвшөөрсөнд тооцогдоно.

4. Маргаанд оролцогч талууд маргааныг зохицуулах нэг адил горим журмыг хэрэглэхээр болж өөрөөр тохироогүй бол тэрхүү журмаар маргааныг зохицуулахаар шилжүүлнэ.

5. Маргаанд оролцогч талууд маргааныг зохицуулах адил журмыг хэрэглэхийг зөвшөөрөөгүй бөгөөд тохироогүй бол маргааныг “ҮII” Хавсралтад заасан арбитражид зохицуулахаар шилжүүлнэ.

6. Энэхүү зүйлийн 1-д заасан ёсоор хийсэн мэдэгдэл нь түүнийг хүчингүй болгох тухай сонордуулгыг Нэгтсэн Үндэсний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулахаар өгснөөс хойш гурван сарын турш хүчин төгөлдөр байна.

7. Шинэ мэдэгдэл, мэдээллийг хүчингүй болгох бусад хугацаа нь дууссаныг сонордуулах нь талууд өөрөөр тохироогүй бол энэхүү зүйлд заасан эрх бүхий шүүх буюу арбитражид шүүн хэлэлцэх гэж байгаа дуусаагүй хэргийг ямар нэг хэмжээгээр хөндөхгүй.

8. Энэхүү зүйлд дурдсан мэдэгдэл, сонордуулгыг НҮБ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулахаар өгөх бөгөөд хуулбарыг оролцогч улсуудад явуулна.

288 дугаар зүйл. Эрх мэдэл

1. 287 дугаар зүйлд заасан шүүх буюу арбитраж нь энэхүү Бүлгийн дагуу зохицуулахаар тэдэнд шилжүүлсэн, энэхүү Конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарсан маргааны хувьд эрх мэдэл эдэлнэ.

2. 287 дугаар зүйлд заасан шүүх буюу арбитраж нь тэдгээрээр зохицуулахаар хэлэлцээрийн дагуу шилжүүлсэн, энэхүү Конвенцийн зорилготой холбоотой олон улсын хэлэлцээрийг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарсан маргааны хувьд мөн эрх мэдэл эдэлнэ.

3. “ҮII” Хавсралтын дагуу байгуулагдсан далайн эрх зүйн олон улсын шүүхийн Далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхим болон 11 дүгээр бүлгийн тавдугаар хэсэгт дурдсан аль нэг өөр танхим буюу арбитраж нь дээрх хэсэг, хавсралтын дагуу тэдгээрт зохицуулахаар шилжүүлсэн ямар ч асуудлын хувьд эрх мэдэл эдэлнэ.

4. Шүүх буюу арбитраж эрх мэдэл эдлэх эсэх талаар санал зөрвөл уг асуудлыг тэрхүү шүүх буюу арбитраж шийдвэрлэнэ.

289 дүгээр зүйл. Шинжээчид

Шинжлэх ухааны буюу техникийн асуудлыг хөндсөн аливаа маргаанд энэхүү хэсэгт заасан эрх хэмжээгээ хэрэгжүүлж байгаа шүүх буюу арбитраж нь маргаанд оролцогч нэг талын хүсэлтээр буюу өөрийнхөө санаачилгаар, эсвэл уг маргаанд оролцогч талуудтай зөвлөлдсөний үндсэн дээр VIII Хавсралтын 2 дугаар зүйлийн дагуу шүүх буюу арбитражийн хуралд оролцуулахаар бэтгэсэн зохих нэрсийн жагсаалтаас хоёр буюу түүнээс дээш тооны шинжлэх ухааны техникийн шинжээчдийг сонгон авч болно. Гэхдээ шинжээчид нь таслах эрхгүй байна.

290 дүгээр зүйл. Түр зуурын арга хэмжээ

1. 11 дүгээр Бүлгийн 5 дугаар хэсэг буюу энэхүү Бүлгийн үндсэн дээр /*prime facie*/ эрх мэдэл эдлэх ёстой гэж үздэг шүүх буюу арбитражид маргааныг зохих ёсоор шилжүүлсэн үед, шүүх буюу арбитраж нь эцсийн шийдвэрээ гаргахын өмнө маргаанд оролцогч талуудын зохих эрхийг хангах буюу далайн орчинд ноцтой хохирол учруулахаас урьдчилан урьдчилан сэргийлэх үүднээс тухайн нөхцөл байдалд зохимжтой гэж үзэх түр зуурын арга хэмжээ авч болно.

2. Түр зуурын арга хэмжээ авахад хүргэсэн нөхцөлд байдал өөрчлөгдөх буюу байхгүй болмогц түр зуурын арга хэмжээг өөрчлөх буюу хүчингүй болгоно.

3. Энэхүү зүйлийн үндсэн дээр маргаанд оролцогч нэг талын хүсэлтээр болон маргаанд оролцогч талууд сонсох боломж олгосны дараа түр зуурын арга хэмжээ авах, өөрчлөх буюу хүчингүй болгож болно.

4. Шүүх буюу арбитраж нь энэхүү түр зуурын арга хэмжээг авсан, өөрчилсөн буюу хүчингүй болгосон тухайгаа маргаанд оролцогч талууд болон шаардлагатай гэж үзсэн оролцогч бусад улсад мэдэгдэнэ.

5. Энэхүү хэсгийн үндсэн дээр маргааныг зохицуулахаар шилжүүлэх арбитражийг байгуулахаас өмнө, маргаанд оролцогч талуудын түр зуурын арга хэмжээ авах тухай хүсэлт тавьсан өдрөөс хойш 2 долоо хоногийн дотор шүүх буюу арбитраж байгуулахаар тохирсон эсхүл ийм тохиролцоонд хүрч чадаагүй бол Далайн эрх зүйн олон улсын шүүх, эсхүл Далайн ёроолын талаарх маргааныг таслах танхим Район дахь үйл ажиллагааны хувьд байгуулагдах арбитраж нь эрх мэдэлтэй байхыг тухай нөхцөл байдал яаралтай шаардаж байна гэж үзвэл энэхүү зүйлийн дагуу түр зуурын арга хэмжээ авах, өөрчлөх буюу хүчингүй болгож болно. Маргааныг зохицуулахаар шилжүүлсэн арбитраж нь байгуулагдсаныхаа дараа энэхүү зүйлийн 1-4–т заасны дагуу ажиллаж түр зуурын хэмжээг өөрчлөх, хүчингүй болгох буюу баталж болно.

6. Маргаанд оролцогч талууд энэхүү зүйлийн үндсэн дээр авсан аливаа түр зуурын арга хэмжээг даруй биелүүлнэ.

291 дүгээр зүйл. Хэрэглэх боломж

1. Энэхүү бүлэгт заасан маргааныг зохицуулах журам оролцогч улсуудтай нээлттэй байна.

2. Маргааныг зохицуулах талаар энэхүү Бүлэгт заасан журам нь оролцогч улсуудаас өөр субъектуудын хувьд зөвхөн энэхүү Конвенцид зааснаар хэрэглэнэ.

292 дугаар зүйл. Хөлөг онгоц болон багийнханыг нэн даруй чөлөөлөх

1. Оролцогч улсын эрх бүхий байгууллага аливаа оролцогч өөр улсын далбаан дор зорчиж яваа хөлөг онгоцыг саатуулсан бөгөөд зохих барьцаа буюу санхүүгийн өөр баталгаа өгсний дараа хөлөг онгоцыг саатуулагч улс хөлөг онгоц буюу түүний багийнхныг даруй чөлөөлөх тухай энэхүү Конвенцийн заалтыг мөрдөхгүй байна гэсэн гомдол гарвал хөлөг онгоцыг чөлөөлөх асуудлыг маргаанд оролцогч талуудын хэлэлцэн тохирсны дагуу аль нэг шүүх буюу арбитражид шилжүүлж болно. Хэрэв хөлөг онгоцыг саатуулсан өдрөөс 10 хоногийн дотор хэлэлцэн тохирч чадаагүй бөгөөд маргаанд оролцогч талууд өөрөөр хэлэлцэн тохироогүй бол уг асуудлыг 287 дугаар зүйлийн дагуу хөлөг онгоцыг саатуулагч улс хүлээн зөвшөөрсөн шүүх буюу арбитраж эсхүл Далайн эрх зүйн олон улсын шүүхэд шилжүүлнэ.

2. Хөлөг онгоцыг чөлөөлөх тухай өргөдлийг зөвхөн дөлбааны эзэн улс буюу түүний өмнөөс гаргаж болно.

3. Шүүх буюу арбитраж нь хөлөг онгоцыг чөлөөлөх тухай өргөдлийг даруй хянаж үзэх бөгөөд уг хөлөг онгоц, түүнийг эзэмшигч буюу багийн хувьд аливаа хэргийг үндэсний байгууллага хянаж үзэхэд хохирол учруулахгүйгээр зөвхөн хөлөг онгоцыг чөлөөлөх тухай асуудлыг авч үзнэ. Хөлөг онгоцыг саатуулагч улсын эрх бүхий байгууллага нь хөлөг онгоц буюу түүний багийнханыг ямар ч үед чөлөөлөх эрхтэй.

4. Шүүх буюу арбитражийн тодорхойлсон барьцаа буюу санхүүгийн баталгааг авсны дараа хөлөг онгоцыг саатуулагч улсын эрх бүхий байгууллага нь хөлөг онгоц буюу түүний багийнханыг чөлөөлөх тухай шүүх буюу арбитражийн шийдвэрийг даруй биелүүлнэ.

293 дугаар зүйл. Хэрэглэх эрх

1. Энэхүү хэсэгт заасан эрх мэдэл эдэлж байгаа шүүх буюу арбитраж нь энэхүү Конвенц болон түүнтэй нийцэх олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээг хэрэглэнэ.

2. Хэрэв маргаанд оролцогч талууд зөвшөөрвөл энэхүү зүйлийн 1-ийн заалт нь шударга, шударга бусаар хэргийг шийдэх энэхүү хэсэгт заасан эрх мэдэл бүхий шүүх, арбитражийн эрхийг хязгаарлахгүй.

294 дүгээр зүйл. Урьдчилан шүүх ажиллагаа

1. 297 дугаар зүйлд дурдсан маргааны талаар өргөдөл хүлээн авсан 287 дугаар зүйлд заасан шүүх буюу арбитраж нь маргаанд оролцогч талуудын хүсэлтээр эсхүл өөрийн санаачилгаар тухайн шаардлага нь арбитражийн буюу шүүхийн журмыг буруугаар ашиглаж байгаа, эсхүл бүрэн бодитой /prima facie/ эсэхийг тодорхойлно. Хэрэв шүүх буюу арбитраж тийм шаардлагыг шүүх буюу арбитражийн журмыг буруугаар ашиглаж байна, эсхүл /prima facie/ бодитой биш гэж тодорхойлбол уг шүүх буюу арбитраж нь тухайн хэргийн талаар ямар нэг үйл ажиллагаа дахин явуулахгүй.

2. Өргөдлийг хүлээн аваад шүүх буюу арбитраж нь энэ тухайгаа маргаанд оролцогч нөгөө тал буюу талуудад мэдэгдэх бөгөөд тэд энэхүү зүйлийн 1-ийн дагуу хэрхэхээ тодорхойлон хугацааг зааж өгнө.

3. Маргаанд оролцогч талууд зохих шүүн таслах таслах ажиллагааны журмын дагуу урьдчилан татгалзах эрхийг энэхүү зүйлийн ямар ч заалт хөндөхгүй.

295 дугаар зүйл. Маргааныг зохицуулах орон нутгийн аргуудыг гүйцээх шаардлага

Энэхүү Конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэгжүүлэхтэй холбогдон оролцогч улсуудын хооронд гарсан маргааныг олон улсын эрх зүйн тухайн шаардлагын дагуу асуудлыг засч залруулах орон нутгийн аргуудыг гүйцээсний дараа энэхүү хэсэгт заасан журмаар зохицуулахаар шилжүүлнэ.

296 дугаар зүйл. Шийдвэрийн эцсийн болон заавал биелүүлэх шинж чанар

1. Энэхүү хэсэгт заасан эрх мэдэл бүхий шүүх буюу арбитражийн гаргасан шийдвэр нь эцсийн байх бөгөөд маргаанд оролцогч бүх тал биелүүлнэ.

2. Тийм шийдвэр нь зөвхөн тухайн маргаанд оролцогч талууд болон мөн зөвхөн энэ маргааны хувьд заавал биелэгдэх ёстой.

3 ДУГААР ХЭСЭГ, 2 ДУГААР ХЭСГИЙГ ХЭРЭГЛЭХИЙГ ХЯЗГААРЛАХ

297 дугаар зүйл. Хоёрдугаар хэсгийг хэрэглэхийг хязгаарлах

1. Энэхүү Конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарсан маргаанд эрэг бүхий улс энэхүү Конвенцид заасан бүрэн эрх буюу эрх хэмжээг эдлэхдээ хоёрдугаар хэсэгт заасан журмыг доорхи тохиолдолд баримтална.

а/ 58 дугаар зүйлд заасан далайд зорчих, нисч өнгөрөх буюу усан доогуур кабель утас болон дамжуулах хоолой тавих эрх чөлөө, олон улсын дүрэм, хэм хэмжээний дагуу далайг хууль ёсоор ашиглах талаар эрэг бүхий улс энэхүү Конвенцийг зөрчсөн гэх

b/ эдгээр эрх чөлөө далайн энэ төрлийн ашиглалтыг хэрэгжүүлэхдээ аливаа улс энэхүү Конвенц, түүний дагуу эрэг бүхий улсын гаргасан хууль, дүрэм, энэхүү Конвенц болон түүнтэй зөрчилдөөгүй олон улсын хуулийг зөрчсөн гэх

c/ эрэг бүхий улс нь энэхүү Конвенциар буюу түүний дагуу олон улсын эрх бүхий байгууллага, эсвэл дипломат бага хурлаас байгуулсан далайн орчныг хамгаалж, хадгалах талаар эрэг бүхий улс нь баримталдаг олон улсын тусгай дүрэм, хэм хэмжээг зөрчсөн гэх

2. a/ далайн шинжилгээ судалгааны тухай энэхүү Конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарсан маргааныг 2 дугаар хэсгийн дагуу зохицуулна. Тэгэхдээ эрэг бүхий улс нь дор дурдсанаас үүсэх аливаа маргааныг энэ хэсгийн дагуу зохицуулахаар шилжүүлэх албагүй. Үүнд:

I. Эрэг бүхий улс нь 253 дугаар зүйлийн дагуу ямарваа нэг эрхээ буюу онцгой эрхээ эдлэх,

II. Эрэг бүхий улс нь 253 дугаар зүйлийн дагуу шинжилгээний ажлыг түр буюу бүр мөсөн зогсоох тухай шийдвэр гаргах.

b/ шинжилгээний тодорхой ажлын талаар эрэг бүхий улс энэхүү Конвенцийн дагуу 246, 253 дугаар зүйлд заасан эрхээ хэрэгжүүлэхгүй байна гэж шинжилгээ явуулж байгаа улс үзсэнээс гарсан маргааныг түүнд оролцогч аль нэг талын хүсэлтээр Ү Хавсралтын хоёрдугаар хэсгийн дагуу эвлэрүүлэх журмаар шийдвэрлүүлэхээр өгнө. Тэгэхдээ эвлэрүүлэх комисс 246 дугаар зүйлийн 6-д зааснаар тодорхой районыг ашиглахаар зарлах эрэг бүхий улсын онцгой эрх, энэхүү зүйлийн 5-ын дагуу зөвшөөрөл өгөхөөс татгалзах түүний онцгой эрхийг үгүйсгэж эргэлзэх ёсгүй.

3. a/ загас агнуурын талаарх энэхүү Конвенцийн заалтыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдсон маргааныг 2 дугаар хэсгийн дагуу зохицуулна. Гэхдээ эрэг бүхий улс нь эдийн засгийн онцгой бүс дахь амьд баялгийн хувьд эдлэх бүрэн эрх, эсхүл түүнийг хэрэгжүүлэх, баривал зохих загасны хэмжээ, загас агнуурын боломж, бусад улсад үлдээх хэсэг, амьд баялгийг хадгалах, түүний ашиглалтыг эрхлэх талаарх хууль дүрэмдээ зохих журам болон нөхцөлийг тогтооход хамаарах онцгой эрхээ эдлэхтэй холбоотой аливаа маргааныг дээрх журмаар зохицуулахаар шилжүүлэхийг зөвшөөрөх албагүй.

b/ энэхүү Бүлгийн 1 дүгээр хэсгийн дагуу маргааныг зохицуулж эс чадвал, маргаанд оролцогч аль нэг талын шаардлагаар Ү Хавсралтын 2 дугаар хэсгийн дагуу эвлэрүүлэх журмаар маргааныг дараах нөхцөлд зохицуулахаар шилжүүлнэ. Үүнд:

I. Эрэг бүхий улс нь зохих арга хэмжээ авах замаар эдийн засгийнхаа онцгой бүсийн амьд баялгийг ноцтой аюулд учруулахгүй байх, түүнийг хадгалах, амьд баялгийн ашиглалтыг эрхлэх үүргээ илт биелүүлээгүй.

II. Эрэг бүхий улс нь амьд баялгийг барихыг зөвшөөрөх хэмжээ, бололцоог тодорхойлж өгөхийг хүссэн загас барих сонирхолтой нөгөө улсын хүсэлтийг үгүйсгэн дураараа татгалзах

III. Эрэг бүхий улс нь байгаа хэмээн зарласан үлдэгдэл баялгаа бүхэлд нь буюу түүний хэсгийг энэхүү конвенцийн дагуу 62, 69, 70, дугаар зүйлийн үндсэн дээр тогтоосон нөхцөл байдлын дагуу барихыг аль ч улсад зөвшөөрөхгүй дур мэдэн татгалзах

c/ аль ч тохиолдолд эвлэрүүлэх комисс нь эрэг бүхий улсын өөрөө сонгож авах эрхийг өөрийнхөөр солихгүй

d/ эвлэрүүлэх комисс илтгэлийг олон улсын холбогдох байгууллагад явуулах

e/ оролцогч улсууд 69, 70 дугаар зүйлийн дагуу хэлэлцээр байгуулах, хэлэлцээ явуулахдаа өөрөөр тохироогүй бол тийм хэлэлцээрийг тайлбарлах буюу хэрэглэх талаар санал зэрэх боломжийг аль болохоор багасгах, санал зэрэх үед хэрхэх талаар авах арга хэмжээний тухай зүйлийг уг хэлэлцээрт тусгасан байвал зохино.

298 дугаар зүйл. 2 дугаар хэсгийн заалтыг хэрэглэхтэй хамаарах заавал бус тусгай нөхцөл

1. Энэхүү Конвенцид гарын үсэг зурах, батлах буюу түүнд нэгдэн орохдоо, эсвэл дараа нь ямар ч үед аль ч улс нэгдүгээр хэсгээс үүдэн гарах үүргээ зөрчилгүйгээр хоёрдугаар хэсэгт заасан шүүн таслах ажиллагааны аль нэгийг буюу заримыг дор дурдсан нэг буюу хэд хэдэн төрлийн маргааны хувьд хэрэглэхгүй тухайгаа бичгээр илэрхийлж болно. Үүнд:

a/ I. Далайн хил хязгаарыг зааглахтай холбоо бүхий 15, 74, 83 дугаар зүйлийг хэрэглэх эсвэл түүхийн гэж нэрлэгдэх буюу хууль зүйн үндэстэй булангуудад хамаарагдах асуудлыг тайлбарлах буюу хэрэглэхтэй холбогдон гарах маргаан, уг маргаан энэхүү Конвенц хүчин төгөлдөр болсноос хойш гарсан бол энэ тухай өргөдөл гаргасан улс, оролцогч улсууд зохистой хугацаанд хэлэлцэн тохирч чадаагүй бол аль нэг улсынх нь хүсэлтээр маргааныг Ү Хавсралтын хоёрдугаар хэсэгт заасны дагуу эвлэрүүлэх журамд шилжүүлэхээр тохиролцоно. Үүнд арлын болон эх газрын нутаг дэвсгэрийн эрх, бүрэн эрхтэй холбогдсон шийдвэрлэгдээгүй аливаа асуудлыг нэг зэрэг авч хэлэлцэх маргаан орохгүй.

II. Эвлэрүүлэх комиссоос юуг үндэслэж гарсан шалтгаанаа дурдсан илтгэлээ оруулсны дараа талууд уг илтгэлийн үндсэн дээр хэлэлцээр байгуулахаар хэлэлцээ явуулна, уг хэлэлцээ нь тохиролцоонд хүргэж чадахгүй бол талууд харилцан тохирох замаар, тэд өөрөөр тохиролцоогүй бол, 2 дугаар хэсэгт заасан аль нэг шүүн таслах ажиллагаанд асуудлаа оруулна.

III. Маргаанд оролцогч талуудын тохиролцооны үр дүнд далайн хил хязгаарыг эцэслэн зохицуулсан аливаа маргаан, эсвэл эдгээр оролцогч талын хувьд заавал мөрдөх хоёр буюу олон талын хэлэлцээрийн дагуу зохицуулах аливаа маргаан энэхүү зүйлийн “а”-д хамаарахгүй.

b/ дайны үйл ажиллагаа, тухайлбал худалдааны бус улсын албаны хөлөг онгоц, нисдэг аппараттай холбогдсон маргаан, түүнчлэн бүрэн эрх буюу 297 дугаар зүйлийн 2,3-ын үндсэн дээр шүүх буюу арбитражийн эрх хэмжээнээс хасагдсан бүрэн эрх, эрх хэмжээний хэрэгжилтийг хангахтай холбоотой маргаан

c/ НҮБ-ын Дүрмээр хүлээсэн үүргээ НҮБ-ын Аюулгүйн зөвлөл хэрэгжүүлэхэд хамаарах, Аюулгүйн зөвлөл хэлэлцэх хэргийн төлөвлөгөөнөөсөө хасаагүй буюу энэхүү Конвенцид заасан аргаар зохицуулахыг маргаанд оролцогч талууд уриалаагүй маргаан

2. Энэхүү зүйлийн 1-ийн үндсэн дээр мэдэгдэл хийсэн оролцогч улс ямар ч үед мэдэгдлээ буцааж авах буюу ийм өргөдлийн үндсэн дээр хасагдсан маргааныг энэхүү Конвенцид заасан аль нэг шүүн таслах ажиллагаанд шилжүүлэхийг зөвшөөрч болно.

3. Энэхүү зүйлийн 1-ийн үндсэн дээр мэдэгдэл хийсэн оролцогч улс энэхүү Конвенцид заасан аль нэг шүүн таслах ажиллагаанд тусгай төрлийн маргааны хүрээнд багтаж байгаа аль ч маргааныг нөгөө улсын эсрэг түүний зөвшөөрөлгүйгээр шилжүүлэх эрхгүй.

4. Хэрэв оролцогч улсуудын аль нэг нь энэхүү зүйлийн 1-ийн “а”-гийн үндсэн дээр мэдэгдэл хийсэн бол нөгөө оролцогч улс тусгай төрлийн маргааныг тийм мэдэгдэлд тодорхойлсон шүүн таслах ажиллагаанд шилжүүлж болно.

5. Хэрэв маргаанд оролцогч талууд өөрөөр хэлэлцэн тохироогүй бол шинээр хийсэн мэдэгдэл эсвэл түүнээс татгалзах нь энэхүү зүйлийн дагуу шүүх буюу арбитражид хянан хэлэлцэж байгаа дуусаагүй хэргийг аль нэг хэлбэрээр хөндөхгүй.

6. Мэдэгдэл, энэ зүйлийн дагуу түүнээс татгалзах тухай сонордуулгыг энэхүү зүйлийн үндсэн дээр Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулахаар өгнө. Тэрээр тэдгээрийн хуулбарыг оролцогч улсуудад явуулна.

299 дугаар зүйл. Маргаанд оролцогч талууд шүүн таслах ажиллагааны талаар хэлэлцэн тохирох эрх

1. 297 дугаар зүйлийн дагуу тусгайлан үзэх болсон буюу 298 дугаар зүйлийн дагуу хийсэн мэдэгдлээр 2 дугаар хэсэгт заасны дагуу маргааныг зохицуулах шүүн таслах ажиллагаанд хамаарахгүй маргааныг оролцогч талуудын тохирсон шүүн таслах ажиллагаанд шилжүүлж болно.

2. Маргааныг өөр ямар нэг шүүн таслах ажиллагаагаар буюу нөхөрсөгөөр зохицуулахаар маргаанд оролцогч талуудын хэлэлцэн тохирох эрхийг энэхүү хэсгийн аль ч заалт хөндөхгүй.

16 ДУГААР БҮЛЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗААЛТ

300 дугаар зүйл. Шударга биелүүлэх эрхийг буруугаар ашиглах

Энэхүү Конвенцид оролцогч улсууд түүний дагуу хүлээсэн үүргээ шударгаар биелүүлэх, энэхүү Конвенциор хүлээн зөвшөөрсөн эрх, эрх мэдэл, эрх чөлөөг буруугаар ашиглахгүй байх үүрэгтэй.

301 дүгээр зүйл. Далайг энх тайвны зорилгод ашиглах

Бүх оролцогч улс нь энэхүү Конвенцийн дагуу эрхээ хэрэгжүүлж, үүргээ биелүүлэхдээ аливаа улсын нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдал, улс төрийн тусгаар тогтнолын эсрэг буюу Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Дүрэмд тусгагдсан олон улсын эрх зүйн зарчмуудад үл нийцэх бусад хэлбэрээр хүчээр түрүү барих буюу хүч хэрэглэхээс татгалзана.

302 дугаар зүйл. Мэдээллийг түгээх

Энэхүү Конвенцид заасан маргааныг шүүн таслах ажиллагаагаар зохицуулах аливаа оролцогч улсын эрхийг хөндөхгүйгээр, энэхүү Конвенцийн аль ч заалт нь мэдээллийн агуулга, оролцогч улсын аюулгүй байдлын онцгой эрх ашигт харшилсан тохиолдолд Конвенцийн зохих заалтуудын дагуу өөрийн хүлээсэн үүргээ биелүүлэх зорилгоор мэдээлэл хийхийг энэ оролцогч улсаас шаардахгүй.

303 дугаар зүйл. Далайгаас олсон археологийн болон түүхийн үүсэлтэй объектууд

1. Далайгаас олсон археологийн болон түүхийн шинж чанартай объектуудыг улсууд хамгаалах болон энэ зорилгоор хамтран ажиллах үүрэгтэй.

2. Тийм объектыг худалдаалах явдалтай тэмцэх зорилгоор 33 дугаар зүйлийг баримтлан эдгээр объектыг энэ зүйлд заасан районы далайн ёроолоос эрэг бүхий улсын зөвшөөрөлгүйгээр гаргаж авах нь дээрх зүйлд заасан эрэг бүхий улсын хууль журмыг нутаг дэвсгэрт нь буюу харъяа тэнгист нь зөрчихөд хүргэнэ гэж эрэг бүхий улс үзэж болно.

3. Хам шинжийг нь тодорхойлж болох эзэмшигчдийн эрх, эд хөрөнгө аврах тухай хууль буюу далайн хэргийн шүүхийн эрхийн бусад хэм хэмжээ буюу соёлын солилцоонд хамаатай хууль дүрэм ба практикийг энэхүү зүйлийн аль ч заалт хөндөхгүй.

4.Энэхүү зүйл, археологийн болон түүхийн шинж чанартай объектуудыг хамгаалах тухай олон улсын бусад хэлэлцээр болон олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээнд хор хохирол учруулахгүй.

304 дүгээр зүйл. Хохирол учруулсны хариуцлага

Хохирол учруулсны хариуцлагын талаарх энэхүү Конвенцийн заалтууд олон улсын эрх зүйн хариуцлагын талаар мөрдөж байгаа дүрмийг хэрэглэх, бусад дүрмийг тогтоон хөгжүүлэхэд саад болохгүй.

17 ДУГААР БҮЛЭГ. ТӨГСГӨЛИЙН ЗААЛТ

305 дугаар бүлэг. Гарын үсэг зурах

1. Энэхүү Конвенц нь:

a/ бүх улс

b/ НҮБ-ын Намибийн Зөвлөлийг төлөөлсөн Намиби,

c/ НҮБ-ын хяналтын дор, НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 1514 /ХҮИ/ тоот тогтоолын дагуу хянан баталсан өөртөө засан тогтнох актын ёсоор ийм статус олж авсан бөгөөд энэхүү Конвенциор зохицуулагдаж байгаа асуудлуудыг шийдэх эрх хэмжээ, түүний дотор эдгээр асуудлаар гэрээ хэлэлцээр байгуулах эрх хэмжээ бүхий өөртөө засан тохиносон бүх хавсрага улс

d/ бусад улсад нэгдэх тухай зохих баримт бичгийн үндсэн дээр, энэхүү Конвенциор зохицуулагдаж байгаа асуудлуудыг шийдэх, түүний дотор эдгээр асуудлаар гэрээ хэлэлцээр байгуулах эрх мэдэл бүхий өөртөө засан тохиносон бүх хавсрага улс

e/ НҮБ-аас хүлээн зөвшөөрсөн боловч НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 1514 /ХҮИ/ тоот тогтоолын дагуу бүрэн тусгаар тогтнолоо хараахан олоогүй бөгөөд энэхүү Конвенциор зохицуулагдаж байгаа асуудлуудыг шийдэх эрх хэмжээ, түүний дотор эдгээр асуудлаар гэрээ хэлэлцээр байгуулах эрх бүхий дотооддоо бүрэн засан тохиносон бүх нутаг дэвсгэр

f/ IX Хавсралтад заасан олон улсын байгууллагууд тус тус гарын үсэг зурахад нээлттэй байна.

2. Энэхүү Конвенц нь 1984 оны 12 дугаар сарын 09 хүртэл Ямайкийн Гадаад явдлын яаманд, 1983 оны 7 дугаар сарын 01-нээс 1984 оны 12 дугаар сарын 09 хүртэл НҮБ-ын Нью-Йорк дахь төв байранд гарын үсэг зурахад нээлттэй байх болно.

306 дугаар зүйл. Соёрхон батлах, албан ёсоор батлах

Улсууд болон 305 дугаар зүйлийн 1-ийн “b, c, d, e”-д заасан эрх зүйн бусад субъект энэхүү Конвенцийг соёрхон батлах бөгөөд мөн зүйлийн 1-ийн “f”-д заасан эрх зүйн субъектүүд түүнийг IX Хавсралтын дагуу албан ёсоор батална. Батламж жуух бичиг, албан ёсоор баталсан баримт бичгийн НҮБ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулахаар өгнө.

307 дугаар зүйл. Нэгдэн орох

Энэхүү Конвенц нь 305 дугаар зүйлд заасан улс болон эрх зүйн бусад субъект түүнд нэгдэж ороход нээлттэй байна. 305 дугаар зүйлийн 1-ийн “f”-д заасан эрх зүйн субъектүүд түүнд IX Хавсралтын дагуу нэгдэн орно. Нэгдэн орох баримт бичгүүдийг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулахаар өгнө.

308 дугаар зүйл. Хүчин төгөлдөр болох

1. Энэхүү Конвенц нь 60 дахь батламж жуух бичиг буюу нэгдэн орох тухай баримт бичгийг хадгалуулахаар өгсөн өдрөөс хойш 12 сарын дараа хүчин төгөлдөр болно.

2. 60 дахь батламж жуух бичиг буюу нэгдэн орох тухай баримт бичгийг хадгалуулснаас хойш энэхүү Конвенцийн соёрхон баталсан буюу түүнд нэгдэн орсон улсын хувьд Конвенц нь батламж жуух бичгээ буюу нэгдэн орох тухай баримт бичгээ хадгалуулснаас хойш 30 хоногийн дараа 1-ийн заалт биелсний үндсэн дээр хүчин төгөлдөр болно.

3. Энэхүү Конвенц хүчин төгөлдөр болсон өдөр Байгууллагын Ассамблей хуралдаж Байгууллагын Зөвлөлийг сонгоно. Энэхүү зүйлийн заалт хатуу баримтлагдахгүй бол 161 дүгээр зүйлийн зорилгод нийцэх журмаар анхны Зөвлөлийг байгуулна.

4. Бэлтгэл комиссын боловсруулсан дүрэм журам, горимийг 11 дүгээр хэсгийн дагуу Байгууллага албан ёсоор батлах хүртэл түр зуур мөрдөнө.

5. Урьдчилсан хөрөнгө оруулалтын талаар далайн эрх зүйн тухай Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын III бага хурлын 11 тогтоол болон бэлтгэл комиссоос энэ тогтоолыг биелүүлэх талаар гаргасан шийдвэрийн дагуу Байгууллага, түүний газрууд үйл ажиллагаагаа явуулна.

309 дүгээр зүйл. Тайлбар хийх, заалт хасах

Энэхүү Конвенцийн бусад зүйлийн дагуу илт зөвшөөрснөөс бусад тохиолдолд энэхүү Конвенцид ямар ч тайлбар хийх, түүнээс ямар ч заалтыг хасч болохгүй.

310 дугаар зүйл. Тунхаглал, мэдэгдэл хийх

Үндэсний хууль дүрмийг энэхүү Конвенцийн заалтын дагуу болгох зорилгоор энэхүү Конвенцид гарын үсэг зурах, соёрхон батлах, нэгдэн орохдоо оролцогч улсаас ямар ч томъёоллоор, ямар ч нэрээр тунхаглал буюу мэдэгдэл хийхэд 309 дүгээр зүйл саад болохгүй. Тэгэхдээ ийм тунхаглал, мэдэгдэл нь тухайн оролцогч улсын хувьд энэхүү Конвенцийн ямар нэгэн зүйлийг хасах буюу түүний заалтуудын хуулийн хүчинтэй байхыг өөрчлөхгүй.

311 дүгээр зүйл. Олон улсын бусад конвенц, хэлэлцээрт холбогдох нь

1. Энэхүү Конвенц нь оролцогч улсуудын хоорондын харилцаанд Далайн эрх зүйн тухай 1958 оны 4 дүгээр сарын 29-ний Женевийн Конвенциудаас давуу хүчинтэй байна.

2. Энэхүү Конвенц нь түүнтэй үл харшлах бусад гэрээ хэлэлцээрээр оролцогч улсуудын хүлээсэн бөгөөд бусад оролцогч улсуудаас эрхээ хэрэгжүүлэх буюу энэхүү Конвенциор хүлээсэн үүргээ биелүүлэхийг хөндөхгүй, эрх үүргийг өөрчлөхгүй.

3. Энэхүү Конвенцид оролцогч хоёр буюу хэд хэдэн улс түүний заалтыг өөрчилсөн буюу хүчингүй болгосон гэрээ хэлэлцээр багуулж болох бөгөөд тэдгээр нь зөвхөн тэдгээр улсын харилцаанд хамаарна. Тэгэхдээ ийм гэрээ хэлэлцээр нь энэхүү Конвенцийн агуулга, зорилгыг үр нөлөөтэйгээр хэрэгжүүлэхэд харшилсан байж болохгүй. Түүнчлэн тийм гэрээ хэлэлцээр нь энэхүү конвенцид тусгагдсан үндсэн зарчмуудыг хэрэглэхэд саад учруулсан байж болохгүй бөгөөд тэдгээрийн заалт нь бусад оролцогч улсаас эрхээ хэрэгжүүлэх, энэхүү Конвенциор хүлээсэн үүргээ биелүүлэхийг хөндөхгүй.

4. Энэхүү зүйлийн 3-т заасан аливаа гэрээ хэлэлцээр байгуулахаар завдаж байгаа оролцогч улсууд нь тийм гэрээ хэлэлцээр байгуулах болон тийм гэрээ хэлэлцээрээр Конвенцид ямар өөрчлөлт оруулах тухайгаа энэхүү Конвенцийг хадгалагчаар дамжуулан бусад оролцогч улсуудад мэдэгдэнэ.

5. Энэхүү Конвенцийн бусад зүйлийн дагуу илт зөвшөөрсөн буюу зөвшөөрч болох олон улсын хэлэлцээрийг энэхүү зүйл хөндөхгүй.

6. Энэхүү Конвенцид оролцогч улсууд 136 дугаар зүйлд заасан хүн төрөлхтөний нийтийн өвийн үндсэн зарчмын талаар аливаа нэмэлт өөрчлөлт оруулахгүй байхаар хэлэлцэн тохирч байна. Эдгээр улс нь дээр дурдсан заалтыг хохироон ямар нэг хэлэлцээрт оролцохгүй.

312 дугаар зүйл. Нэмэлт өөрчлөлт

1. Энэхүү Конвенц хүчин төгөлдөр болсноос хойш 10 жилийн дараа оролцогч улс Район дахь үйл ажиллагаатай холбогдсон нэмэлт өөрчлөлтөөс бусад тодорхой нэмэлт өөрчлөлтийг НҮБ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад бичгээр мэдэгдэх журмаар энэхүү Конвенцид оруулж болох бөгөөд тийм нэмэлт өөрчлөлтийг хэлэлцэх болон хурал хуралдуулах тухай хүсэлт тавьж болно. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга энэ мэдэгдлийг оролцогч бүх улсад явуулна. Нэмэлт өөрчлөлт оруулах мэдэгдэл өгснөөс хойш 12 сарын дотор оролцогч улсуудын хагасаас доошгүй нь энэ хүсэлтэд нааштай хариу өгвөл Ерөнхий нарийн бичгийн дарга бага хурлыг хуралдуулна.

2. Нэмэлт өөрчлөлт оруулах асуудал хэлэлцэх бага хурал дээр гаргах шийдвэр, журам нь бага хурал өөрөөр шийдээгүй бол далайн эрх зүйн НҮБ-ын III бага хурал дээр хэрэглэсэн журамтай адил байна. Энэ бага хурал нь аливаа нэмэлт өөрчлөлтийн асуудлаар нийтийн тохиролцоонд хүрэхийн тулд бүх чармайлтаа тавих бөгөөд ийнхүү нийтийн тохиролцоонд хүрэх чармайлтаа шавхтал санал хураалт явуулахгүй.

313 дугаар зүйл. Хялбарчилсан журмаар Конвенцид нэмэлт өөрчлөлт оруулах тухай

1. Аль ч оролцогч улс Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргын нэр дээр бичгээр мэдэгдэх замаар Район дахь үйл ажиллагаатай холбогдсон нэмэлт өөрчлөлтөөс бусад нэмэлт өөрчлөлтийг бага хурал хуралдуулахгүйгээр хялбарчилсан журмаар энэхүү Конвенцид оруулах тухай санал тавьж болно. Мэдэгдлийг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга оролцогч бүх улсад илгээж байна.

2. Мэдэгдлийг тарааснаас хойш арван хоёр сарын хугацаанд аливаа оролцогч улс шинээр дэвшүүлсэн нэмэлт өөрчлөлт буюу тэдгээрийг хялбарчилсан журмаар батлах тухай саналын эсрэг байвал уг нэмэлт өөрчлөлтийг хэрэгсэхгүй болсонд тооцно. Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга энэ тухай оролцогч бүх улсад нэн даруй мэдэгдэнэ.

3. Мэдэгдлийг тарааснаас хойш 12 сарын хугацаанд аливаа оролцогч улс шинээр дэвшүүлсэн нэмэлт өөрчлөлт буюу тэдгээрийг хялбарчилсан журмаар батлах саналыг эсэргүүцээгүй бол нэмэлт өөрчлөлтийг баталсанд тооцно. Санал болгосон өөрчлөлт батлагдсан тухай Ерөнхий нарийн бичгийн дарга оролцогч бүх улсад мэдэгдэнэ.

314 дүгээр зүйл. Зөвхөн Район дахь үйл ажиллагаатай холбогдсон Конвенцийн заалтуудад нэмэлт өөрчлөлт оруулах нь

1. Оролцогч аливаа улс зөвхөн Район дахь үйл ажиллагаатай холбогдсон энэхүү Конвенцийн заалтууд, YI Хавсралтын 4 дүгээр хэсэгт нэмэлт өөрчлөлт

оруулах тухай саналаа Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад бичгээр илгээж байна. Энэ тухай Ерөнхий нарийн бичгийн дарга оролцогч бүх улсад мэдэгдэж байна. Ингэж дэвшүүлсэн нэмэлт өөрчлөлт нь Зөвлөлөөр батлагдсаны дараа Ассамблейгаар батлагдах ёстой.

Оролцогч улсуудын төлөөлөгчид нь ингэж дэвшүүлсэн нэмэлт өөрчлөлтийг авч хэлэлцэн батлах бүрэн эрхийг эдэлнэ. Уг дэвшүүлсэн нэмэлт өөрчлөлт нь Зөвлөл болон Ассамблейгаар батлагдсаны дараа хүчин төгөлдөр болно.

2. Энэ зүйлийн 1-д заасны дагуу дэвшүүлсэн аливаа нэмэлт өөрчлөлтийг батлахын өмнө, 155 дугаар зүйлд заасан бага хурал хүртэл уг нэмэлт өөрчлөлт нь Районы баялгийг хайх болон ашиглах системд хохирол учруулахгүй байх явдлыг Зөвлөл, Ассамблей хариуцна.

315 дугаар зүйл. Нэмэлт өөрчлөлт гарын үсэг зурах, тэдгээрийг батлах, уг нэмэлт өөрчлөлтөд нэгдэж орох, тэдгээр нэмэлт өөрчлөлтийн эх хувиуд адил хүчинтэй байх

1. Хэрэв нэмэлт өөрчлөлтөд өөрөөр заагаагүй бол, энэхүү Конвенцийн дагуу баталсан нэмэлт өөрчлөлтүүд нь Конвенцид оролцогч улсууд гарын үсэг зурахад баталсан өдрөөс хойш 12 сарын хугацаанд Нью-Йорк дахь НҮБ-ын Төв байранд нээлттэй байна.

2. Энэхүү Конвенцийн бүх нэмэлт өөрчлөлтөд 306, 307, 320 дугаар зүйлийн заалтууд хамаарна.

316 дугаар зүйл. Нэмэлт өөрчлөлт хүчин төгөлдөр болох

1. Конвенцийн энэхүү зүйлийн 5-д зааснаас бусад нэмэлт өөрчлөлт нь баталсан буюу нэгдэн орсон оролцогч улсуудын хувьд оролцогч бүх улсын гуравны хоёр буюу 60 оролцогч улс, эсвэл энэ хоёр нөхцөлийн дагуу аль илүү тооны батламж жуух бичиг буюу нэгдэн орсон баримт бичгийг хадгалуулахаар өгсөн өдрөөс хойш 30 хоногийн дараа хүчин төгөлдөр болно.

2. Аль нэг нэмэлт өөрчлөлтийг хүчин төгөлдөр болгоход энэ зүйлд зааснаас илүү тооны батламж жуух бичиг буюу нэгдэн орсон баримт бичиг шаардагдаж болно.

3. Энэ зүйлийн 1-д заасан нэмэлт өөрчлөлт нь шаардагдах тооны батламж жуух бичиг буюу нэгдэн орсон тухай баримт бичгийг хадгалуулахаар өгсөний дараа уг улс батламж жуух бичгээ буюу нэгдэн орсон тухай баримт бичгээ хадгалуулахаар өгсөн өдрөөс хойш 30 хоногийн дараа түүнийг баталсан буюу нэгдэн орсон оролцогч тухайн улсын хувьд хүчин төгөлдөр болно.

4. Энэ зүйлийн 1-д заасны дагуу нэмэлт өөрчлөлт хүчин төгөлдөр болсноос хойш энэхүү Конвенцид оролцогч болсон аливаа улс өөр санаа зорилго илэрхийлээгүй бол, түүнийг :

a/ энэхүү Конвенц болон түүний нэмэлт өөрчлөлтүүдэд оролцогч улс

b/ эдгээр нэмэлт өөрчлөлтийг биелүүлэх үүрэг аваагүй аливаа улсын хувьд энэхүү нэмэлт өөрчлөлт оруулаагүй Конвенцид оролцогч улс гэж тус тус үзнэ.

5. Оролцогч бүх улсын хувьд Район дахь үйл ажиллагаатай холбогдсон аливаа нэмэлт өөрчлөлт, YI Хавсралтад оруулсан нэмэлт өөрчлөлт нь 155 дугаар зүйлийн 4-т зааснаас бусад тохиолдолд оролцогч бүх улсын дөрөвний гурав нь батламж жуух бичгээ буюу нэгдэн орсон тухай баримт бичгээ хадгалуулахаар өгсөн өдрөөс хойш нэг жилийн дараа хүчин төгөлдөр болно.

6. Энэ зүйлийн 5-д заасны дагуу нэмэлт өөрчлөлт хүчин төгөлдөр болсны дараа энэхүү Конвенцид оролцогч болсон аливаа улсыг энэхүү Конвенц болон түүнд орсон зохих холбогдох нэмэлт өөрчлөлтөд оролцогч улс гэж тооцно.

317 дугаар зүйл. Цуцлах

1. Энэхүү Конвенцид оролцогч аливаа улс уг Конвенцийг цуцлахаа Нэгдсэн Үндэсний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад бичгээр мэдэгдэж, цуцлах шалтгаанаа заана. Цуцлах шалтгаанаа заагаагүй явдал цуцлалтын хуулийн хүчинтэй байхыг хөндөхгүй. Хэрэв цуцлах тухай мэдэгдэлд өөр хугацаа заагаагүй бол уг мэдэгдлийг хүлээж авсан өдрөөс хойш нэг жилийн дараа уг цуцлалт хүчин төгөлдөр болно.

2. Энэхүү Конвенцид оролцогч аливаа улс түүнийг цуцалснаараа уг Конвенцид оролцож байх үедээ хүлээсэн санхүүгийн болон гэрээ хэлэлцээрээр хүлээсэн үүргүүдээс чөлөөлөгдөхгүй.

Цуцлахынхаа өмнө уг Конвенцийг биелүүлж байх явцад цуцалсан улсын хувьд үүсч гарсан аливаа эрх, үүрэг, хуулийн харьцааны асуудлыг ийнхүү цуцалсан явдал хөндөхгүй.

3. Энэхүү Конвенцид заасан боловч тэр заалтаас үүсээгүй, олон улсын эрх зүйн дагуу оролцогч аливаа улсаас хүлээсэн үүргээ биелүүлэх үүргийг ийнхүү цуцалсан явдал аль нэг хэлбэрээр хөндөхгүй.

318 дугаар зүйл. Хавсралтын статус

Өөрөөр илэрхий заагаагүй байвал энд буй Хавсралтууд нь энэхүү Конвенцийн салшгүй хэсэг болох бөгөөд энэхүү Конвенц, эсвэл түүний аливаа нэг бүлгийг иш татах нь энэхүү Конвенцийн хавсралтуудыг иш татсантай адил болно.

319 дүгээр зүйл. Хадгалагч

1. Энэхүү Конвенц, түүнд оруулсан нэмэлт өөрчлөлтийн эх бичвэрийг хадгалагч нь НҮБ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга байна.

2. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга нь эх бичвэр хадгалагчийн үүргээс гадна дор дурдсаныг гүйцэтгэж байна. Үүнд:

a/ энэхүү Конвенцийн хувьд гарсан нийтлэг шинжтэй асуудлын талаар оролцогч бүх улс, Байгууллага болон олон улсын эрх бүхий байгууллагуудад илтгэн мэдээлж байна.

b/ энэхүү Конвенц, түүнд оруулсан нэмэлт өөрчлөлтүүдийн батламж жуух бичиг болон нэгдэж орсон тухай баримт бичиг, мөн энэхүү Конвенцийг цуцалсан тухай байгууллагад мэдээлж байна.

c/ 311 дүгээр зүйлийн 4-ийн дагуу байгуулсан гэрээ хэлэлцээрийн талаар оролцогч улсуудад мэдээлж байна.

d/ энэхүү конвенцийн дагуу орсон нэмэлт өөрчлөлтийг батлуулах буюу түүнд нэгдэн оруулах зорилгоор уг нэмэлт өөрчлөлтүүдийг оролцогч улсуудад тарааж байна.

e/ шаардлагатай гэж үзвэл, оролцогч улсуудын хурал зөвлөлгөөнийг энэхүү конвенцийн дагуу зарлан хийлгэж байна.

3.a/ ерөнхий нарийн бичгийн дарга нь 156 дугаар зүйлд заасан ажиллагчдад дор дурдсаныг илгээж байна. Үүнд:

I. энэ зүйлийн “2-a”/ -д дурдсан илтгэлүүд.

II. 2-ын “b”, “c”, “d”-д дурдсан илтгэлүүд

III. Тэдгээрийн тухай мэдээлэхэд зориулан 2-ын “d”-д дурдсан нэмэлт өөрчлөлтүүдийн эх бичвэрүүд

b/ Ерөнхий нарийн бичгийн дарга нь эдгээр ажиглагчдыг 2-ын “c”-д дурдсан оролцогч улсуудын хурал зөвлөлгөөнд ажиллагчаар оролцохыг урьж байвал зохино.

320 дугаар зүйл. Эх бичвэрүүд адил хүчинтэй байх

Энэхүү Конвенцийн англи, араб, испани, орос, франц, хятад хэлээр үйлдсэн эх бичвэрүүд нь адил хүчинтэй байх бөгөөд тэдгээрийг Нэгдсэн Үндэсний Байгууллагын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулна.

Зохих ёсоор олгосон бүрэн эрх бүхий төлөөлөгчид дээр дурдсаныг нотолж, энэхүү Конвенцид гарыг үсэг зурав.

Монтего-Бей хотноо 1982 оны 12 дугаар сарын 10-ны өдөр үйлдэв.

ХАВСРАЛТ 1 АЛСАД НҮҮДЭЛЛЭДЭГ ТӨРӨЛ

1. Урт сэрвээт жад загас	1. <i>Thunnus alalunga</i>
2. Хар жад загас	2. <i>Thunnus thynnus</i>
3. Бөлтгөр жад загас	3. <i>Thunnus obesus</i>
4. Толбот жад загас	4. <i>Katsuwonus pelamis</i>
5. Шар сэрвээт жад загас	5. <i>Thunnus albacares</i>
6. Хар сэрвээт загас	6. <i>Thunnus atlanticus</i>
7. Жижиг жад загас	7. <i>Euthynnusaletteratus</i> ; <i>Euthynnus affinis</i>
8. Өмнөдийн ерийн жад загас	8. <i>Thunnus maccoyii</i>
9. Макрелийн жад загас	9. <i>Auxis thazard</i> ; <i>auxis rochei</i>
10. Далайн зоодой	10. <i>Bramidae</i>
11. Марлин	11. <i>Tetrapturus angustirostris</i> ; <i>Tetrapturus belone</i> ; <i>Tetrapturus pfluegeri</i> ; <i>Tetrapturus albidus</i> ; <i>Tetrapturus audax</i> ; <i>Tetrapturus georgei</i> ; <i>Makaira mazara</i> ; <i>Makaira indica</i> ; <i>Makaira nigricans</i> .
12. Дорнодын далбаат загас	12. <i>Istiophorus platypterus</i> ; <i>istiophorus albicans</i>
13. Илдэт загас	13. <i>Xiphias gladius</i>
14. Ураацай цурхай	4. <i>Scomberesox saurus</i> ; <i>cololabis saira</i> ; <i>cololabis adocetus</i> ; <i>scomberesox saurus scombroides</i> .
15. Корфей загас	15. <i>Coryphaena hippurus</i> ; <i>coryphaena eguiselis</i>
16. Далайн аварга загас	16. <i>Hexanchus greseus</i> ; <i>cetorhinus maximus</i> ; <i>alopiidae</i> -н бүл; <i>rhincodon</i> <i>typus</i> ; <i>Carcharhinidae</i> -н бүл; <i>Sphyrnidae</i> –н бүл; <i>Isurid-y</i> бүл;
17. Халимын төрөл /халим ба далайн хав/	17. <i>Physeteridae</i> -н бүл; <i>Balacuopteridae</i> -н бүл; <i>Eschrichtiidae</i> -н бүл; <i>Monodontidae</i> -н бүл; <i>Ziphiidae</i> -н бүл ; <i>Delphinidae</i> -и бүл;

ХАВСРАЛТ 2

ЭХ ГАЗРЫН ХОРМОЙН ХИЛИЙГ ТОГТООХ

КОМИСС

1 дугаар зүйл

76 дугаар зүйлийн дагуу далайн 200 милиэс цааших эх газрын хормойн хилийг тогтоох комиссыг дараах зүйлүүдийг үндэслэн байгуулна.

2 дугаар зүйл

1. Комисс нь энэхүү Конвенцид оролцогч улсуудаас сонгогдсон геологи, геофизик, гидрографын салбараар мэргэшсэн 21 газар зүйн бүсийг тэгш төлөөлсөн гишүүдээс бүрдэх бөгөөд тэд асуудалд хувь хүний байр суурьнаас хандаж ажиллана.

2. Анхны сонгуулийг аль болох богино хугацаанд гэхдээ энэхүү Конвенц хүчин төгөлдөр болсноос хойш 18 сарын дотор багтаан явуулна. Сонгууль болохоос 3 сарын өмнө НҮБ-ын ерөнхий нарийн бичгийн дарга зохих бүсчилсэн зөвлөлгөөн хийсний дараа оролцогч улсуудад хандаж өөрсдийн нэр дэвшигчдийг 3 сарын дотор дэвшүүлэх хүсэлт тавина. Ерөнхий нарийн бичгийн дарга энэхүү нэр дэвшигчдийг цагаан толгойн дарааллаар бүртгэж, оролцогч улсуудад танилцуулна.

3. Ерөнхий нарийн бичгийн даргын зарлан хуралдуулсан оролцогч улсуудын хуралдаанаар комиссийн гишүүдийг сонгох бөгөөд НҮБ-ын төв байранд сонгуулийг явуулна. Оролцогч улсуудын гуравны хоёр нь оролцсон тохиолдолд хуралдааныг хүчинтэй гэж үзэх бөгөөд сонгуульд оролцсон, санал өгсөн оролцогч улсуудын төлөөлөгчдийн гуравны хоёроос доошгүй санал авсан нэр дэвшигчийг комиссын гишүүнээр сонгогдсонд тооцно. Газар зүйн бүс тутмаас гурваас доошгүй гишүүн сонгогдоно.

4. Комиссын гишүүд таван жилийн хугацаатайгаар сонгогдох бөгөөд дахин сонгогдох эрхтэй.

5. Комиссын гишүүнд нэр дэвшүүлсэн оролцогч улс бүр өөрийн гишүүний комиссын үүргийг гүйцэтгэх хугацаанд гарах зардлыг хариуцана. Энэ хавсралтын гуравдугаар зүйлийн 1-ийн /b/ заалт дах зөвлөлгөө өгөхтэй уялдан гарах зардлыг эрэг бүхий холбогдох улс хариуцана. Комиссын нарийн бичгийн дарга нарын газрыг НҮБ-ын ерөнхий нарийн бичгийн дарга бүрдүүлнэ.

3 дугаар зүйл

1. Комиссын үүрэг :

а/ эх газрын хормойн цаад хязгаар нь далайн 200 милиэс хальсан Районуудын талаар далайн эрэг бүхий улсуудаас гаргасан мэдээлэл болон бусад материалыг хянан үзэж, 76 дугаар зүйл болон 1980 оны 8 дугаар сарын 29-ний өдөр Далайн эрх зүйн тухай НҮБ-ын III Бага хурлаас баталсан харилцан ойлгох мэдэгдлийн дагуу зөвлөмж боловсруулах.

б/ эрэг бүхий сонирхогч улс нь “а”-д заасан мэдээ материалыг бэлтгэх үедээ хүсэлт тавибал шинжлэх ухаан, техникийн зөвлөлгөө өгөх.

2. Комисс нь өөрт шаардлагатай, ашигтай гэж үзвэл ЮНЕСКО-гийн Далайн судлалын засгийн газар хоорондын Комисс, Олон улсын гидрографын Байгууллага болон олон улсын бусад эрх бүхий байгуулалгатай Комиссын үүргийг гүйцэтгэхэд шаардлагатай шинжлэх ухаан, техникийн мэдээлэл харилцан солилцох зэргээр хамтран ажиллаж болно.

4 дүгээр зүйл

76 дугаар зүйлийн дагуу эрэг бүхий улс өөрийн эх газрын хормойн цаад хязгаарыг далайн 200 милиэс цааш тогтоохыг хүсвэл аль болох богино хугацааны дотор гэхдээ энэхүү Конвенц тухайн улсын хувьд хүчин төгөлдөр болсноос хойш 10 жилийн дотор уг хязгаарын тухай тодорхой танилцуулга, шинжлэх ухаан техникийн нэмэлт мэдээ баримтын хамт Комисст гаргаж өгнө. Мөн эрэг бүхий улс шинжлэх ухаан-техникийн зөвлөлгөө өгсөн Комиссын аливаа гишүүний нэрийг өгнө.

5 дугаар зүйл

Хэрэв өөрөөр шийдвэрлээгүй бол Комисс нь эрэг бүхий аливаа улсын тавьсан хүсэлтийн тодорхой элементүүдийг харгалзан тооцоолж 7 гишүүний бүрэлдэхүүнтэй салбар комисс байгуулах замаар өөрийн үйл ажиллагааг явуулна. Эрэг бүхий тухайн улсын иргэн Комиссын гишүүн бол, эсхүл хил хязгаарыг тогтооход нь эрэг бүхий тухайн улсад шинжлэх ухаан, техникийн зөвлөлгөө өгсөн Комиссын аль ч гишүүн салбар комиссын гишүүн байж болохгүй бөгөөд харин тухайн Комиссын гишүүнийхээ хувьд хүсэлт тавьсан уг эрэг бүхий улсын хэргийг авч хэлэлцэх хуралдаанд оролцох эрхтэй. Хүсэлт тавьсан эрэг бүхий тухайн улс өөрийн төлөөлөгчдийн хүсэлтийг авч хэлэлцэх үйл ажиллагаанд оролцуулж болно. Гэхдээ тухайн төлөөлөгч санал хураалтад оролцох эрхгүй.

6 дугаар зүйл

1. Салбар комисс нь өөрийн зөвлөмжийг Комисст танилцуулна.
2. Комисс салбар комиссын зөвлөмжийг хүрэлцэн ирсэн, санал өгсөн Комиссын гишүүдийн гуравны хоёроос доошгүй гишүүдийн саналаар батална.
3. Комисс зөвлөмжөө хүсэлт гаргасан эрэг бүхий тухайн улс болон НҮБ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад бичгээр танилцуулна.

7 дугаар зүйл

Эрэг бүхий улс нь 76 дугаар зүйлийн 8 дахь хэсгийн заалт болон өөрийн улсын холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу эх газрын хормойн хилийн цаад хязгаарыг тогтооно.

8 дугаар зүйл

Комиссын зөвлөмжийг зөвшөөрөхгүй бол тодорхой хугацааны дотор эрэг бүхий тухайн улс өөрийн хүсэлтийг хянан үзэж Комисст хүсэлт дахин тавина.

9 дүгээр зүйл

Комиссын аливаа үйл ажиллагаа нь хөрш зэргэлдээ улсын усан хил, бие биеийн харалдаа эсрэг байрладаг улсуудын усан хилийг хөндөхгүй.

ХАВСРАЛТ 3

ЭРЭЛ ХАЙГУУЛ, ОЛБОРЛОЛТ БОЛОН АШИГЛАЛТЫН ҮНДСЭН НӨХЦЛҮҮД

1 дүгээр зүйл. Ашигт малтмал эзэмших эрх

Энэхүү Конвенцийн дагуу ашигт малтмалыг илрүүлсний дараа түүнийг эзэмших эрх эдлэнэ.

2 дугаар зүйл. Эрэл хайгуул

1. а/ Байгууллага нь Районд эрэл хайгуул хийхийг хөхүүлэн дэмжинэ.

б/ тухайн эрэл хайгуул явуулагч нь энэхүү Конвенц болон 143, 144 дүгээр зүйлд заасны дагуу сургалтын хөтөлбөрийн талаар хамтран ажиллах, далайн орчныг хамгаалахтай холбогдсон Байгууллагын дүрэм, журам бусад горимыг дагаж мөрдөх талаар Байгууллагад бичгээр мэдэгдэн үүрэг авсны дараагаар эрэл хайгуулийг эхлэнэ. Мөн Байгууллагаас дээрх заалтын биелэлтэд хяналт тавих эрхийг хүлээн зөвшөөрөх ёстой. Тухайн эрэл хайгуул явуулагч эрэл хайгуул хийх Район буюу Районуудын барагцаалсан талбайн талаар Байгууллагад мэдэгдэж байна.

с/ нэг буюу түүнээс дээш Районуудад нэг буюу түүнээс дээш эрэл хайгуул явуулагчид нэгэн зэрэг ажиллаж болно.

2. Эрэл хайгуул хийх нь нөөц баялгийн талаар эрэл хайгуул явуулагчид ямар нэг тодорхой эрх олгохгүй. Гэхдээ эрэл хайгуул явуулагч нь ашигт малтмалын тодорхой хэмжээний дээжийг шинжилгээнд зориулан авч болно.

3 дугаар зүйл. Олборлолт болон ашиглалт

1. Үйлдвэр, оролцогч улс болон 153 дугаар зүйлийн 2-ын “b” –д заасан бусад этгээд тухайн Районд үйл ажиллагаа явуулах ажлын төлөвлөгөө гаргаж батлуулахаар Байгууллагад өгнө.

2. Зөвхөн Үйлдвэр Районы аль ч хэсэгт үйл ажиллагаа явуулах захиалга өгч болох бөгөөд бусад этгээд нөөц Районуудад үйл ажиллагаа явуулах захиалга өгөхдөө энэ Хавсралтын 9 дүгээр зүйлд заасан нэмэлт шаардлагуудыг хангасан байна.

3. Олборлолт, ашиглалтын 153 дугаар зүйлийн 3 дугаар заалтын дагуу зөвхөн ажлын төлөвлөгөөнд заасан энэхүү Конвенцийн дагуу Байгууллагаас баталсан тэр Районуудад Байгууллагын хэм хэмжээ, дүрэм, журмын дагуу явуулна.

4. Батлагдсан ажлын төлөвлөгөө бүр нь :

а/ энэхүү Конвенц болон Байгууллагын дүрэм, журам, горимтой нийцсэн байх.

б/ 153 дугаар зүйлийн 4 дэх заалтын дагуу Байгууллагаас Район дахь үйл ажиллагаанд тавих хяналтын нөхцлийг хангасан байх.

с/ Байгууллагын дүрэм, журам, горимын дагуу үйлдвэрлэгчид ажлын төлөвлөгөөнд нь заасан Районд олборлолт хийх, ашиглах онцгой эрх олгоно. Хэрэв захиалагч нь ажлын төлөвлөгөөг зөвхөн олборлолт, эсхүл ашиглалтын зөвхөн нэг үе шатанд гүйцэтгэхээр батлуулсан бол дээрх онцгой эрхийг зөвхөн тухайн нэг үе шатанд нь олгоно.

5. Үйлдвэрээс боловсруулсан ажлын төлөвлөгөөнөөс бусад бүхий л батлагдсан ажлын төлөвлөгөө нь Байгууллага болон захиалагч, захиалагчдын хооронд байгуулсан гэрээ хэлбэртэй байна.

4 дүгээр зүйл. Захиалагчдад тавих шаардлага

1. Хэрэв захиалагч нь ямар нэг улсын иргэн байх тэдэнд 153 дугаар зүйлийн 2-ын “b” заалтын дагуу хяналт тавих батлан даалт гаргасан бөгөөд Байгууллагын дүрэм, журам, горимд тодорхойлсон мэргэжлийн стандартыг хангасан дэг журмыг сахиж чадаж байвал тэднийг захиалагчид гэж үзнэ. Энэ заалт Үйлдвэрт хамаарахгүй.

2. 6 дугаар хэсэгт зааснаас бусад нөхцөлд мэргэжлийн ийм стандарт нь захиалагчийн санхүү, техникийн чадавхи мөн Байгууллагатай урьд нь байгуулж байсан гэрээний өөрийн гүйцэтгэлд хамруулан үзнэ.

3. Захиалагч бүр өөрийн оролцогч улсаар батлан даалт гаргуулах бөгөөд хэрэв захиалагч нь нэгээс дээш улсын иргэн бол, эсхүл хэд хэдэн улсуудын хамтын компани эсхүл консорциумтай хамтран ажилладаг бол тэдгээрт оролцогч бүх улсууд захиалагчийг батлан даана. Хэрэв захиалагч нь өөр нэг оролцогч улс, эсхүл түүний иргэний үр нөлөөтэй хяналтад байдаг бол оролцогч хоёр улс уг захиалагчийг батлан даана. Батлан даалтын шаардлагын хэмжүүр, журмыг Байгууллагын дүрэм, журам, горимд заасан байна.

4. 139 дүгээр зүйлийн дагуу батлан дааж буй улс буюу улсууд нь өөрийн хууль тогтоомжийн хүрээнд өөрийн батлан даалт гаргаж буй гэрээлэгчийн нэрийн

өмнөөс гэрээний нөхцөл болон энэхүү Конвенцид заасан үүргийн дагуу раойнд үйл ажиллагаагаа гүйцэтгэх хариуцлага хүлээнэ. Мөн тухайн оролцогч улс өөрийн хуульд хамаарах хүмүүсийг хамгаалах зорилгоор хуулийнхаа хүрээнд гаргасан хууль тогтоомжийг гэрээлэгч зөрчсөн бол хариуцлага хүлээхгүй.

5. Захиалагч болж буй оролцогч улсуудын мэргэжлийн түвшинг тодорхойлохдоо ямар улс болох шинж чанарыг нь харгалзан үзнэ.

6. Захиалагч бүр мэргэжлийн стандартын дараах үүргийг хүлээнэ:

a/ 11 дүгээр хэсэгт зааснаас үүдэн гарсан үүрэг, Байгууллагын дүрэм, журам, горим, Байгууллагын салбар газруудын шийдвэр, Байгууллагатай байгуулсан гэрээний нөхцөлийг биелүүлэх, тэдгээрийг заавал биелүүлэх талаарх нөхцөлийг зөвшөөрөх

b/ энэхүү Конвенцийн дагуу Байгууллагаас район дахь үйл ажиллагаанд явуулах хяналтыг хүлээн зөвшөөрөх

c/ Байгууллагад гэрээний дагуу өөрийн үүргээ үнэнч шударгаар биелүүлэх талаар бичгээр батлан даалт гаргаж өгөх

d/ энэ Хавсралтын 5 дугаар зүйлийн дагуу технологи шилжүүлэх заалтыг дагаж мөрдөх.

5 дугаар зүйл. Технологи шилжүүлэх

1. Захиалагч бүр ажлын төлөвлөгөөг Байгууллагад танилцуулахдаа Районд явуулах үйл ажиллагаандаа ашиглах тоног төхөөрөмжийн ерөнхий шинж чанар, аргын талаарх тайлбар мөн энэ үйл ажиллагаанд ашиглагдах зарим өөрт байхгүй технологийн талаар дэлгэрэнгүй мэдээлэл гаргаж уг технологийг хаанаас олж авч болох талаар мэдэгдэнэ.

2. Гүйцэтгэгч нь 1 дэх заалтыг биелүүлэхдээ өөрийн технологид хийсэн гол шинэчлэлт эсхүл өөрчлөлтийн талаар тухай бүрт нь Байгууллагад тодорхой мэдээлж байна.

3. Гэрээлэгч нь Районд явуулах ажил гүйцэтгэгч гэрээнд дараах үүргийг тусгасан байна:

a/ гэрээлэгч нь Байгууллага хүссэн тохиолдолд худалдааны шударга, бодит нөхцлөөр Районд гэрээний дагуу үйл ажиллагаа явуулахдаа ашиглаж буй технологийг Үйлдвэрт шилжүүлж өгөх бөгөөд гэрээлэгчийн ийнхүү шилжүүлэх нь хууль ёсны үүрэг болно. Үүнийг лиценз эсхүл Үйлдвэртэй тохиролцсон бусад зохих гэрээ хэлэлцээрийн дагуу хэрэгжүүлэх бөгөөд түүнийг гэрээнд нэмэлт болгон хавсаргана. Үйлдвэр нь чөлөөт зах зээлээс худалдааны шударга, бодит, нөхцөлөөр шаардлагад нийцсэн тийм технологийг олж авах боломжгүй гэж үзсэн тохиолдолд энэ арга хэмжээг авна

b/ гэрээлэгчид олгосонтой адил худалдааны шударга, бодит нөхцөлөөр чөлөөт зах зээлд байнга байдаггүй, мөн дээрх “a” заалтад хамаарахгүй технологийн хувьд Район дахь үйл ажиллагаанд ашиглагдаж буй технологийг, Байгууллага хүсвэл лиценз болон бусад зохих гэрээ хэлэлцээрийн дагуу үйлдвэрт шилжүүлэн өгнө гэсэн баталгааг ямар ч технологи эзэмшигчээс бичгээр авах. Хэрэв тийм баталгаа хүлээн аваагүй бол гэрээлэгч нь Район дахь үйл ажиллагаандаа тухайн технологийг ашиглаж болохгүй

c/ Үйлдвэрийн хүсэлт мөн энэ нь гэрээлэгчид ихээхэн хэмжээний зардал гархааргүй бол гэрээний үүргийн хүрээнд технологи эзэмшигчээс тухайн технологийг Үйлдвэрт шилжүүлэх эрхийг гэрээлэгч олж авч болох бөгөөд эсрэг тохиолдолд гэрээлэгч чөлөөт зах зээлд байнга байдаггүй уг технологийг шилжүүлэх хууль ёсны эрхгүй. Хэрэв гэрээлэгч болон технологи эзэмшигчийн хооронд ямар нэг хамтын ажиллагааны тохиролцоотой бол зохих журмын дагуу дээрх эрхийг олж авсан эсэхийг тогтооход тэд хэр ойр дотно харилцаатай, хяналт, нөлөө нь ямар байдгийг харгалзан үзнэ. Хэрэв гэрээлэгч нь технологи эзэмшигчийг үр нөлөөтэй хяналтынхаа дор байлгадаг атлаа тухайн хууль ёсны эрхийг олж авч чадаагүй бол үүнийг дараа дараагийн ажил гүйцэтгэх захийлга, гэрээлэгчийн мэргэшлийн түвшинг авч үзэх, батлахдаа харгалзан үзэх болно

d/ хэрэв Үйлдвэр тухайн технологи эзэмшигчтэй шууд хэлэлцээ хийхээр шийдвэрлэвэл Үйлдвэрт түүний хүсэлтээр “b” заалтад хамааралтай ямар ч технологийг худалдааны шударга, бодит нөхцөлөөр, лиценз болон бусад зохих гэрээ хэлэлцээрээр олж авахад дэмжлэг үзүүлнэ

e/ энэ Хавсралтын 9 дүгээр зүйлийн дагуу гэрээ байгуулахаар захиалга өгсөн хөгжиж буй улсууд эсхүл хөгжиж буй бүлэг улсын ашиг сонирхолын тусын тулд “a” , “b” , “c,” “d” заалтын дагуу нэгэн адил арга хэмжээ авах. Гэхдээ ийм арга хэмжээг энэ Хавсралтын 8 дугаар зүйлийн дагуу нөөцөлсөн, гэрээлэгчийн санал болгосон районы зөвхөн нэг хэсэгт ашиглалт явуулахаар хязгаарлах, хөгжиж буй бүлэг улсын гэрээний дагуу явуулах үйл ажиллагаанд гуравдагч улсад эсхүл гуравдагч улсын иргэнд технологи дамжуулах асуудлыг хамааруулахгүй байх ёстой. Энэ заалтад тусгасан үүрэг нь зөвхөн Үйлдвэр технологи авах хүсэлт тавиагүй эсхүл тухайн гэрээлэгчээс Үйлдвэрт технологи шилжүүлсэн тийм аливаа гэрээлэгчийн хувьд хамаарна

4. 3-т заасан болон мөн гэрээний бусад заалттай холбогдсон маргааныг 11 дүгээр бүлэг дэх заавал биелүүлэх журмын дагуу шийдвэрлэх бөгөөд дээрх үүргийг биелүүлээгүй тохиолдолд энэ Хавсралтын 18 дугаар зүйлд заасны дагуу гэрээг цуцлах буюу түүний үйлчилгээг нь түр зогсоох, эсхүл мөнгөн торгууль ногдуулах шийдвэр гаргана. Гэрээлэгчийн санал нь худалдааны шударга, бодит нөхцөлд тохирч буй эсэх талаарх маргааныг аль ч тал ЮНИСТРАЛ-ын Арбитражын дүрмийн дагуу худалдааны арбитрын шүүх эсхүл Байгууллагын дүрэм, журам, горимд заасан арбитрын бусад шүүхэд шилжүүлэн шийдвэрлэж болно. Хэрэв гэрээлэгчийн тавьсан санал худалдааны шударга, бодит нөхцөлд тохироогүй байна гэсэн дүгнэлт гарвал гэрээлэгч уг саналаа 45 хоногийн дотор

хянан үзэж, хянасан саналаа энэ Хавсралтын 18 дугаар зүйлийн дагуу Байгууллага ямар нэг арга хэмжээ авахаас өмнө дахин тавина.

5. Хэрэв үйлдвэр худалдааны шударга, бодит нөхцөлөөр өөртөө шаардлагатай технологийг олж авч чадаагүйгээс тухайн цаг хугацаандаа Районоос ашигт малтмал олборлон, ашиглаж эхлээгүй бол Зөвлөл эсхүл Ассамблей нь Районд үйл ажиллагаа явуулж буй оролцогч улсууд мөн Районд үйл ажиллагаа явуулж буй этгээдийг батлан дааж буй улсууд эсхүл тухайн технологийг олж чадах бусад оролцогч улсын хурлыг зарлан хуралдуулж болно. Тэд өөр хоорондоо зөвлөлдөж технологийг Үйлдвэрт худалдааны шударга, бодит нөхцөлөөр олж өгөх арга хэмжээ авна. Оролцогч ийм улс бүр өөрийн хууль тогтоомжийн хүрээнд дээрх зорилтыг биелүүлэх бүхий л шаардлагатай арга хэмжээ авна.

6. Хэрэв Үйлдвэртэй хамтарсан үйлдвэр байгуулсан бол хамтарсан үйлдвэрийн тухай гэрээний нөхцлийн дагуу технологи шилжүүлнэ.

7. 3 дахь заалтад заасан үүргийг Районд үйл ажиллагаа явуулах гэрээ бүрт тусгаж, Үйлдвэр үр ашигтай үйлдвэрлэл явуулж эхэлсэнээс хойш 10 жилийн хугацаанд биелүүлэх бөгөөд мөн хугацаанд түүнийг иш татаж болно.

8. Энэ зүйлийн зорилгод “технологи” гэдэг нь тусгай тоног төхөөрөмж, техникийн “ноу-хау” мөн түүнчлэх лавлах материал, зураг, ашиглалтын заавар, сургалт, зайлшгүй шаардлагатай системийг угсрах, арчлан хамгаалах, ажиллуулах талаар олгосон онцгой бус эрхийг тус тус хэлнэ.

6 дугаар зүйл. Ажлын төлөвлөгөөг батлах

1. Энэхүү Конвенцийг хүчин төгөлдөр болсоноос хойш 6 сарын дараа мөн дараагийн 4 сар тутам Байгууллага санал болгож буй ажлын төлөвлөгөөг авч хэлэлцэнэ.

2. Гэрээний хэлбэртэй боловсруулсан ажлын төлөвлөгөөг батлах захиалгыг авч хэлэлцэхдээ Байгууллага юуны өмнө дараах зүйлсийг магадлан тогтоосон байна.

а/ захиалагч нь энэ Хавсралтын 4 дүгээр зүйл дэх журмыг мөрдлөг болгосон эсэх, дээрх зүйлийн дагуу шаардлагатай үүрэг авч, баталгааг Байгууллагын өмнө гаргасан эсэх, хэрэв уг журмыг мөрдлөг болгоогүй, эсхүл ямар нэг үүрэг авч, баталгаа гаргаагүй бол дутагдлыг залруулах зорилгоор 45 хоногийн хугацааг Байгууллага тухайн захиалагчид олгоно.

б/ энэ Хавсралтын 4 дүгээр зүйлийн шаардлагууд хангаж буй эсэх

3. Санал болгож буй ажлын төлөвлөгөөг хүлээн авсан дарааллын дагуу авч хэлэлцэнэ. Санал болгож буй ажлын төлөвлөгөө боловсруулахад энэхүү Конвенцийн холбогдох заалт, Байгууллагын дүрэм, журам, горим мөн үйл

ажиллагааны дутагдалд санхүүгийн нөхцөл, технологи шилжүүлэх үүрэг зэргийг удирдлага болгоно. Хэрэв санал болгож буй ажлын төлөвлөгөө нь дээрх шаардлагуудыг хангасан тохиолдолд Байгууллага өөрийн дүрэм, журам хэм хэмжээнд заасан хэлбэр, ялгаварлахгүй байх шаардлагад тохирч байна гэж үзвэл төлөвлөгөөг батлана. Харин дараах нөхцөлд төлөвлөгөөг батлахгүй. Үүнд:

а/ уг санал болгож буй ажлын төлөвлөгөөнд тусгагдсан Район эсхүл түүний нэг хэсэг нь батлагдсан ажлын төлөвлөгөөнд тусгагдсан, эсхүл үүний өмнөх ажлын төлөвлөгөөнд тусгагдсан атлаа Байгууллага энэ талаар эцсийн шийдвэр гаргаж амжаагүй бол

б/ 162 дугаар зүйлийн 2-ын “х” заалтын дагуу Байгууллага санал болгож буй ажлыг төлөвлөгөөнд тусгагдсан Район эсхүл түүний нэг хэсгийг батлахаас татгалзсан бол

с/ дараах тохиолдолд санал болгож буй ажлын төлөвлөгөөг оролцогч аль нэг улс санал болгох эсхүл дэмжиж байвал:

I. ажлын төлөвлөгөөнд нөөцийн бус Районд холимог металл олборлох, ашиглах талаар тусгагдсан талбай болон ажлын төлөвлөгөө байгуулах захиалгад тусгасан нийт талбайн хэмжээ нь санал болгож буй ажлын төлөвлөгөөнд тусгагдсан Район эсхүл түүний аль нэг хэсэг төв нь болсон 4000 000 кв км талбайгаас хэмжээгээрээ 30% давсан бол

II. ажлын төлөвлөгөөнд нөөцийн бус Районд холимог металл олборлох, ашиглах талаар тусгагдсан талбай нь нийтдээ 162 дугаар зүйлийн 2-ын “х” –д заасны дагуу нөөцний бус эсхүл ашиглах эрх олгогдоогүй далайн ёроолын нийт талбайн 2%-тай дүйж байвал

4. Хоршсон аж ахуй нэгж эсхүл концерноос дэвшүүлж буй ажлын төлөвлөгөөг 3-ын “с” заалтын стандартыг мөрдлөг болгохын үүднээс энэ хавсралтын 4 дүгээр зүйлийн 3 дахь заалтад заасны дагуу батлан даалт гаргаж буй оролцогч улсуудыг оролцуулж авч хэлэлцэнэ. Байгууллага 3-ын “с” заалтад ажлын төлөвлөгөөг нь батлан даалт гаргаж буй оролцогч улс эсхүл аль нэг этгээд Район дахь үйл ажиллагаандаа ямар нэг давуу эрх эдлэхгүй, бусад оролцогч улсын Район дахь үйл ажиллагаанд саад учруулахгүй гэж үзсэний үндсэн дээр батлана.

5. 151 дүгээр зүйлийн 3 дахь заалтад тодорхойлсон завсрын хугацаа дууссаны дараа 3-ын “а” заалтыг хөндөхгүйгээр Байгууллага тухайн Районд захиалга өгч буй захиалагчдын хэний нь ажлын төлөвлөгөөг сонгон авч, батлах нөхцөлийг тогтоох үүднээс энэхүү Конвенцид заасан бусад шалгуур, журмыг үндэслэн өөрийн дүрэм, журам, хэм хэмжээг тодорхойлж болно. Энэ шалгуур, журам нь ажлын төлөвлөгөөг шударга, үл ялгаварлах зарчмын үндсэн дээр батлахад дөхөм болох ёстой.

7 дугаар зүйл. Үйлдвэрлэлийн зөвшөөрөл олгох захиалагчийг сонгох

1. Энэхүү Конвенц хүчин төгөлдөр болсноос хойш 6 сарын дараа мөн үүний дараа 4 сар тутам Байгууллага урьд нь ирүүлсэн үйлдвэрлэлийн зөвшөөрөл хүссэн захиалгыг авч хэлэлцэнэ. Байгууллага ийм захиалгыг батлахдаа захиалагчид үйлдвэрлэлийн тогтоосон хязгаарыг хэтрүүлэхгүй, мөн 151 дүгээр зүйлд заасанчлан байгууллага өөрийн байгуулсан эсхүл нэгдэн орсон түүхий эдийн талаарх гэрээ хэлэлцээрээр үүргээ зорчихгүй гэж үзсэн үндсэн дээр зөвшөөрөл өгч болно.

2. 151 дүгээр зүйлийн 2-7 дахь заалтад заасан үйлдвэрлэлийн тогтоосон хязгаар мөн 151 дүгээр зүйлийн 1 дэх заалтад заасанчлан Байгууллага өөрийн байгуулсан, эсхүл нэгдэн орсон түүхий эдийн талаарх гэрээ хэлэлцээрээр хүлээсэн үүргээ харгалзан захиалагчийн дунд үйлдвэрлэлийн зөвшөөрөл олгох сонголт явуулах бөгөөд сонголтыг Байгууллага өөрийн дүрэм, журам, горимын дагуу шударга, үл ялгаварлах зарчмын үндсэн дээр явуулна.

3. Дээрх 2 дахь заалтыг мөрдөхдөө Байгууллага дараах захиалагчдын хувьд илүү ач холбогдол өгнө:

a/ санхүүгийн чадавхи болон техникийн мэргэшлийн түвшинг харгалзан ажил гүйцэтгэх найдвартай баталгаа гарган өгсөн байдал мөн өмнөх батлагдсан ажлын өмнөх төлөвлөгөөг нь сайн гүйцэтгэсэн бол

b/ үр ашигтай үйлдвэрлэл эхлэх хугацааг харгалзах, мөн Байгууллагад хязгаарын ашиг олох төлөвийг харгалзана

c/ ямар хэмжээний хөрөнгө оруулалт хийгээд байгаа болон эрэл хайгуул, олборлолтын ажилд хэр зэрэг хүч чармайлт тавьж байгаа

4. Аль нэг хугацаанд сонгогдож чадаагүй захиалагч нь үйлдвэрлэлийн зөвшөөрөл авах хүртлээ дараа дараагийн шатны сонголтод давуу эрх эдэлнэ

5. Сонголтыг оролцогч улсуудын нийгэм эдийн засгийн систем, газар зүйн байршлыг харгалзахгүйгээр аль нэг улс, системийг үл ялгаварлан тэднээс Район дахь үйл ажиллагаанд оролцох бололцоог өргөжүүлэх замаар хийх болоод аливаа монополь эрхийг эдлүүлэхгүй байна.

6. Хэрэв нөөцөлсөн Районы захиалга нөөцлөөгүй Районыхоос бага бол нөөцөлсөн Районы үйлдвэрлэлийн зөвшөөрлийг түлхүү олгоно.

7. Энэ зүйлд заасан шийдвэрийн тодорхой үе шатны хугацаа дуусах бүрт аль болох түргэн гаргаж байна.

8 дугаар зүйл. Районыг нөөцлөх

Үйлдвэрээс бусад хуулийн этгээдээс Районыг нөөцлөхөөр ирүүлж буй захиалгын талбайн хэмжээ олборлолтын хоёр үйл ажиллагаа явуулахад ашигтай байхуйц, харьцангуй том талбайг эзлэх бөгөөд гэхдээ заавал үргэлжилсэн талбай байх шаардлагагүй. Захиалагч Районы үр ашгийг харгалзан хоёр тэнцүү хэсэгт хуваан координатыг зааж, уг хоёр хэсгийн талаарх бүхий л мэдээллийг гаргаж өгнө. Энэ Хавсралтын 17 дугаар зүйлийн дагуу Байгууллага эрх хэмжээг хөндөхгүйгээр, газрын зураг үйлдэх, дээж авах металлын агууллагыг тодорхойлох зэргээр мэдээ баримтыг бүрдүүлнэ. Дээрх мэдээ, баримтыг авснаас хойш 45 хоногийн дотор Байгууллага Үйлдвэрээр эсхүл бусад хөгжиж буй улстай хамтрах замаар өөрийн үйл ажиллагаа явуулах талбайгаа нөөцлөх эсэх тухай шийдвэр гаргана. Хэрэв Байгууллага бие даасан эксперт томилон энэ зүйлийн шаардлагын дагуу бүхий л мэдээ, баримтыг Байгууллагад өгсөн эсэхийг тодорхойлох хэрэгцээ гарвал энэ хугацааг дахин 45 хоногоор сунгана. Нөөцийн бус Районд үйл ажиллагаа явуулах ажлын төлөвлөгөө батлагдаж, гэрээнд гарын үсэг зурснаар тухайн Район нь нөөцлөгдсөн Районд тооцогдоно.

9 дүгээр зүйл. Нөөцлөгдсөн Район дахь үйл ажиллагаа

1. Үйлдвэр нь нөөцлөгдсөн Район бүрт үйл ажиллагаа явуулах эсэхээ өөрөө шийдвэрлэх бололцоотой байна. Хэрэв Байгууллага 4 дэх заалтад заасны дагуу Үйлдвэр тодорхой цаг хугацаанд шийдвэрээ гаргах талаар мэдэгдэл аваагүй бол энэ шийдвэрийг хэдийд ч гаргаж болно. Үйлдвэр сонирхогч улс, хуулийн этгээдтэй хамтарсан үйлдвэр байгуулах замаар тийм Раойнд үйл ажиллагаагаа явуулах шийдвэр гаргаж болно.

2.4 дүгээр хавсралтын 12 дугаар зүйлд зааснаар Үйлдвэр нь үйл ажиллагааныхаа зөвхөн нэг хэсгийн гүйцэтгэх гэрээ байгуулж болно. Үйлдвэр нь 153 дугаар зүйлийн 2-ын "b"-д зааснаар районд үйл ажиллагаа явуулах эрх бүхий ямарч хуулийн этгээдтэй хамтарсан үйлдвэр байгуулж үйл ажиллагаагаа явуулж болно. Ийм хамтарсан үйлдвэр байгуулах асуудлыг авч үзэхдээ Үйлдвэр нь хөгжиж буй оролцогч улсууд, тэдний иргэдийг аль болох үр ашигтай оролцуулах боломжоор хангана.

3. Ийм гэрээ болон хамтарсан үйлдвэрийн хувьд Байгууллага өөрийн дүрэм, журам, горимдоо эд материалын хариуцлага хүлээлгэх болон шүүн засах нөхцлийг тусгаж болно.

4. Хөгжиж буй оролцогч улс түүний батлан даагч аливаа хувь хүн хуулийн этгээд, үр нөлөөтэй хяналтад буй, эсхүл хөгжиж буй захиалагч улс эсхүл дээр дурдсан этгээд хэсэг бүлгээрээ хамтран энэ Хавсралтын 6 дугаар зүйлд заасан нөөцлөгдсөн Раойнд үйл ажиллагаа явуулах хүсэлтээ илэрхийлэх ажлын төлөвлөгөөгөө Байгууллагад танилцуулж болно. Хэрэв 1-д заасны дагуу дээрх Районд Үйлдвэр үйл ажиллагаагаа явуулахгүй тохиолдолд уг хүсэлтийг авч хэлэлцэнэ.

10 дугаар зүйл. Захилагчийн давуу эрх

Энэ Хавсралтын 3 дугаар зүйлийн 4 -ийн “с”-д зааснаар эрэл хайгуул хийх батлагдсан ажлын төлөвлөгөө бүхий гүйцэтгэгч захиалагчдын дотроос тухайн Район түүний баялгийг олборлох захиалагчдаас давуу эрх эдлэнэ. Хэрэв уг гүйцэтгэгч үйлдвэрлэлээ хангалтгүй явуулж байна гэж үзвэл уг давуу эрхийг эдлэх эрхгүй болно.

11 дүгээр зүйл. Хамтарсан арга хэмжээ

1. Үйлдвэрээр дамжуулан Байгууллага болон гэрээлэгч хамтарсан үйлдвэр байгуулах, бүтээгдэхүүн хуваах, хамтарсан үйлдвэрийн бусад хэлбэрээр хамтран ажиллах, Байгууллагатай байгуулсан гэрээг цуцлах, үйлчлэлийг нь түр зогсоох, хянан үзэх зэрэг хамтарсан арга хэмжээний талаар гэрээнд тусгаж болно.

2. Энэ Хавсралтын 13 дугаар зүйлд зааснаар Үйлдвэртэй хамтран ажиллаж буй гэрээлэгч нь санхүүгийн хөнгөлөлт эдэлж болно.

3. Үйлдвэртэй хамтарсан үйлдвэрийн хэлбэрээр хамтран ажиллаж буй түншүүд нь энэ Хавсралтын 13 дугаар зүйлийн дагуу хураамж төлөх үүрэгтэй бөгөөд төлбөрийн хэмжээ нь тухайн хамтарсан үйлдвэрт оруулсан өөрийн хөрөнгө оруулалтын хувьтай дүйхээс гадна, санхүүгийн хөнгөлөлтийг харгалзан үзнэ.

12 дугаар зүйл. Үйлдвэрийн ажиллагаа

1. 153 дугаар зүйлийн 2-ын “а”-д заасны дагуу Үйлдвэрээс Районд явуулж буй үйл ажиллагааг 11 дүгээр Бүлэг, Байгууллагын дүрэм, журам, горим болон түүнээс гаргасан зохих шийдвэрүүдийн дагуу зохицуулна.

2. Үйлдвэрийн боловсруулсан ажлын төлөвлөгөөнд түүний техник, санхүүгийн боломжийг нотолсон үндэслэлүүдийг хавсаргана.

13 дугаар зүйл. Гэрээний санхүүгийн нөхцөл

1. 153 дугаар зүйлийн 2-ын “b”-д дурдсан Байгууллага болон холбогдох хуулийн эдгээдийн хоорондын гэрээний санхүүгийн нөхцөл, холбоотой дүрэм, журам, горимыг тогтоох, мөн 11 дүгээр Бүлэг, Байгууллагын дүрэм, журам, горимын дагуу санхүүгийн нөхцлийн талаар хэлэлцээ хийхдээ Байгууллага дараах зорилтыг удирдлага болгоно.

a/ үйлдвэрлэлийн орлогоос Байгууллага аль болох өндөр ашиг олгох.

b/ Раойнд эрэл хайгуул, олборлолт хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх технологийг нэвтрүүлэх.

c/ гэрээлэгчдэд санхүүгийн адил нөхцөл олгох, санхүүгийн харьцангуй тэнцвэртэй үүрэг хүлээлгэх

d/ үл ялгаварлах зарчмын үндсэн дээр гэрээлэгчдэд адил жишгийн хөнгөлөлт үзүүлж, тэднээс Үйлдвэр, хөгжиж буй улсууд, тэдний иргэдтэй хамтран ажиллах, гэрээлэгчээс технологи шилжүүлэх, Байгууллага болон хөгжиж буй улсын мэргэжилтэн нарыг бэлтгэхэд тус дөхөм үзүүлэх.

е/ далайн ёроолын баялгийг олборлоход Үйлдвэрийг идэвхтэйгээр оролцуулах, энэ талаар 153 дугаар зүйлийн “b”-д заасан хуулийн этгээдүүдтэй өргөнөөр хатмран ажиллуулах.

f/ хамтарсан үйлдвэрийн тухай энэ Хавсралтын 11 дүгээр зүйлийн нөхцөл мөн Хавсралтын 19 дүгээр зүйлд дурдсан гэрээний нөхцлийн дагуу эсхүл 14 дэх заалтын дагуу гэрээлэгчдэд үзүүлж буй санхүүгийн хөнгөлөлт нь гэрээлэгчдээс татаас төлөхөд хүргэхгүй байх, тэдний өрсөлдөх чадварыг зохиомлоор өсгөн хуурай газар ажиллагсдын хувьд дарамт болгох ёсгүй.

2. Эрэл хайгуул, олборлолт явуулах гэрээний хэлбэр бүхий ажлын төлөвлөгөөг авч хэлэлцэхтэй холбогдсон захиргааны зардлыг нөхөхийн тулд захиалагч бүрт 500 000 ам.долларын хураамж ногдуулна.Хураамжийн энэ хэмжээг Зөвлөл захиргааны зардалтай уялдуулан үе үе хянан тогтоож байна. Хэрэв Байгууллагад төлсөн хураамжийн дүн хэмжээ нь захиргааны бодит зардлаас давж байвал Байгууллага зөрүүг нь захиалагчид буцаан олгоно.

3. Гэрээлэгч гэрээ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн жилд нэг сая ам.долларын хураамж төлнө. Хэрэв 151 дүгээр зүйлийн дагуу үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрөл олгоогүйгээс болж үр ашигтай үйлдвэрлэл тогтоосон хугацаандаа эхэлж чадаагүй бол хойшлогдсон хугацааны хураамжийг хасч тооцно. Үр ашигтай үйлдвэрлэл эхэлсэн өдрөөс хойш гэрээлэгч нь үйлдвэрлэлийн болон жилийн хураамжийн аль илүүг нь эхлэн төлнө.

4. Үр ашигтай үйлдвэрлэл эхэлсэн өдрөөс хойш нэг жилийн хугацаанд 3-т заасны дагуу Гэрээлэгч нь Байгууллагад төлөх төлбөрөө ямар хэлбэрээр хийхээ дараах замаар сонгон авч болно.

a/ зөвхөн үйлдвэрлэлийн хураамжийн төлбөр, эсхүл

b/ үйлдвэрлэлийн хураамж болон цэвэр ашгийн хувийг хамтад нь төлөх

5. a/ Хэрэв гэрээлэгч нь Байгууллагад зөвхөн үйлдвэрлэлийн хураамж төлөхөөр шийдвэрлэвэл гэрээнд заасан раойноос олборлосон холимог металлын нэгдлээс гарган авсан бэлэн металлын зах зээлийн үнийн тодорхой хувийг тооцон дараах хэмжээгээр тогтооно.

I. 1-10 жилд үр ашигтай үйлдвэрлэлд 5 %

II. 11 дэх жилээс эхлэн үр ашигтай үйлдвэрлэл зогсох хүртэл 12%

b. Дээр дурдсан зах зээлийн үнэ нь гэрээнд заасан Районоос олборлосон холимог металлын нэгдлээс гарган авсан бэлэн металлын 7, 8 дахь заалтад тодорхойлсон санхүүгийн жилийн металлын ханшны дундаж үнэ болно.

6. Хэрэв гэрээлэгч нь үйлдвэрлэлийн хураамж болон цэвэр ашгийн хувийг хамтад нь төлөх бол төлбөрийг дараах байдлаар тогтооно:

а/ гэрээнд заасан Районд олборлосон холимог металлын нэгдлээс гарган авсан бэлэн металлын зах зээлийн үнийн “b”-д тодорхойлсон хувь хэмжээгээр үйлдвэрлэлийн хураамжийг тонтооно. Энэ хувь нь дараах хэмжээгээр тогтоогдоно:

I. үр ашигтай үйлдвэрлэлийн эхний үе шатанд 2%

II. үр ашигтай үйлдвэрлэлийн 2 дахь үе шатанд 4%

“b”-д тодорхойлсон үр ашигтай үйлдвэрлэлийн 2 дахь үе шатанд “m”-д заасан аливаа санхүүгийн жилд хөрөнгө оруулалтаас олсон орлого нь үйлдвэрлэлийн хураамжийг 4% -аар төлсний дүнд 15% -аас доогуур болж байвал тухайн санхүүгийн жилийн үйлдвэрлэлийн хураамжийг 4%-аар бус 2%-аар авна.

б/ дээр дурдсан зах зээлийн үнэ нь гэрээний дагуу заасан районоос олборлосон холимог металлын нэгдлээс гарган авсан бэлэн металлын 7, 8 дахь заалтад тодорхойлсон санхүүгийн жилийн металлын ханшны дундаж үнэ болно.

с/ I) Байгууллагад орох цэвэр ашгийн хувийг гэрээнд заасан районы баялгаас олсон гэрээлэгчийн цэвэр ашгийн хэсгээс авах бөгөөд хойшид “олборлолтын цэвэр ашиг” хэмээн нэрлэнэ.

II) Байгууллагад орох олборлолтын цэвэр ашигт ногдох хувийг дараах өсөн нэмэгдэх хувиар тогтооно.

Олборлолтын цэвэр ашгийн хэсэг	Байгууллагын хувь	
	Үр ашигтай үйлдвэрлэлийн эхний үе шат	Үр ашигтай үйлдвэрлэлийн 2 дахь үе шат
Хөрөнгө оруулалтаас орох орлого нь		
0-с дээш гэхдээ 100-с доош бол	35%	40%
Хөрөнгө оруулалтаас орох орлого нь		
10 буюу түүнээс дээш, гэхдээ 20-с доош бол	42,5%	50%
Хөрөнгө оруулалтаас орох орлого нь		
20 % буюу түүнээс дээш бол	50%	70%

д/ I) “a”, “с”-д дурдсан үр ашигтай үйлдвэрлэлийн эхний үе шат нь тухайн үр ашигтай аж үйлдвэрлэлийн санхүүгийн жилээс эхэлж мөн тэр жилдээ дуусах бөгөөд энэ үе шатанд гэрээлэгчийн зарцуулсан зардал, нөхөн төлөгдөөгүй хэсгийн хүүг тэрээр бэлэн мөнгөөр нөхөн авсан байна. Эхний санхүүгийн жилд

олборлолтод зарцуулсан зардал, нөхөн төлөгдөөгүй зардал нь тухайн жилийн нийт зардалтай дүйж байх ба мөнгөн ашиг бага байна. Дараагийн санхүүгийн жил бүр нөхөн төлөгдөөгүй зардал нь өмнөх жилийн нөхөн төлөгдөөгүй зардалтай тэнцүү байхаас гадна түүн дээр жилийн 10%-ийн хүүг, тухайн санхүүгийн жилийн олборлолтод зарцуулсан зардал тус тус нэмэгдэх бөгөөд гэрээлэгч уг санхүүгийн жилд мөнгөн ашиг олгохгүй. Нөхөн төлөгдөх зардал нь анх удаа тэгтэй тэнцсэн тэр санхүүгийн жилд гэрээлэгчийн олборлолтод зарцуулсан зардал нөхөн төлөгдөөгүй зардлын хүү бүрэн нөхөн төлөгдсөн болохоос гадна тухайн санхүүгийн жилд гэрээлэгч ашигтай ажилласан байх болно. Аль ч санхүүгийн жилд гэрээлэгчийн ашиг нь мөнгөн хэлбэрээр түүний бүхий л орлогоос ашиглалтын зардал болон “с”-д заасны дагуу Байгууллагад төлөх төлбөрийг хассантай тэнцүү байна.

ll) үр ашигтай үйлдвэрлэлийн 2 дахь үе шат нь үр ашигтай үйлдвэрлэл явуулах 1 дэх үе шат дууссанаар эхэлж гэрээт хугацаа дуустал үргэлжилнэ.

е/ “олборлолтын цэвэр ашиг” гэж уул уурхайн салбар дахь зардлыг гэрээлэгчээс олборлолтод зарцуулсан бусад бүхийл зардалд харьцуулсан харьцааг гэрээлэгчийн цэвэр орлогод үржүүлж гарах дүнг хэлнэ. Хэрэв гэрээлэгч нь холимог металлын нэгдлийг боловсруулах, тээвэрлэх болон кобальт, зэс, никель зэрэг гол гурван бэлэн металлын бүтээгдэхүүн гаргаж байвал гэрээлэгчийн нийт ашиг нь цэвэр орлогын 25%-аас доошгүй байна. “n”-д заасныг баримтлан гэрээлэгч нь холимог металлын нэгдлийг боловсруулах, тээвэрлэх мөн кобальт, зэс, марганц, никель зэрэг гол 4 бэлэн металлын бүтээгдэхүүн гаргах гэх мэт бусад бүхий л тохиолдолд Байгууллага өөрийн дүрэм, журам, горимын хүрээнд дээр дурдсан гурван бэлэн металлын 25%-ийн доод хэмжээг тогтоосон жишгийн дагуу зохих доод хэмжээг тогтоож болно.

f/ “гэрээлэгчийн цэвэр ашиг” гэдэг нь гэрээлэгчийн нийт орлогоос түүний ашиглалтын зардал болон “j”-д заасны дагуу нөхөн төлбөрийг төлсний дараа үлдсэн ашгийг хэлнэ.

g/ l) гэрээлэгч нь холимог металлын нэгдлийг боловсруулах, тээвэрлэх ажил эрхэлж байвал мөн бэлэн металлын үйлдвэрлэл эрхэлж байвал “гэрээлэгчийн цэвэр орлого” гэдэг нь бэлэн металлын борлуулалтаас орсон орлого болон Байгууллагын санхүүгийн дүрэм, журам, горимын дагуу гэрээт үйл ажиллагааны үндсэн дээр олсон бүхий л мөнгөн орлогыг хэлнэ.

ll) “j”-ын 1 ба “n” 3-т дурдсанаас бусад бүхий л тохиолдолд “гэрээлэгчийн нийт ашиг” гэдэг нь гэрээнд заасан Райноос олборлосон холимог металлын нэгдлээс гарган авч буй хагас боловсруулсан бэлэн холимог металлын борлуулалтаас олсон нийт орлого болон Байгууллагын санхүүгийн дүрэм, журам, горимын дагуу гэрээт үйл ажиллагааны үндсэн дээр олсон бүхий л мөнгөн орлогыг хэлнэ.

h/ “гэрээлэгчийн олборлолтын зардал” гэдэг нь:

I) нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн тооцооны зарчмын дагуу үр ашигтай үйлдвэрлэл эхлэхээс өмнө гэрээнд заасан бусад районд олборлолт явуулахтай шууд холбогдсон зардал, “н”-д зааснаас бусад бүхий л тохиолдолд гэрээгээр гүйцэтгэх ажиллагаатай холбогдсон зардал тухайлбал машин, тоног төхөөрөмж, усан онгоц, боловсруулах үйлдвэр, баталгаажуулалт, барилга, газар, замд зарцуулсан болон гэрээнд заасан Район дахь эрэл хайгуул, шинжилгээ, боловсруулалт хийх хүү шаардагдах түрээсийн хөлс, лиценз авах, хураамж төлөхөд зарцуулсан зардал

II) үр ашигтай үйлдвэрлэл эхэлсэнээс хойшхи ажлын төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах 1-д дурдсантай адил зардлыг тус тус хэлэх бөгөөд үүнд ашиглалтад зарцуулах зардал хамаарахгүй

i/ эд хөрөнгийг борлуулсанаас олсон орлого болон гэрээний үйл ажиллагаа явуулахад дахин шаардагдахгүй ба дахин борлогдоогүй хөрөнгийн болон зах зээлийн үнэ тухайн санхүүгийн жилд зарцуулсан олборлолтын зардлаас тус тус хасагдана. Тийм хасагдах зардлын хэмжээ нь гэрээлэгчийн олборлолтын зардлаас давж байвал илүү гарсан зөрүүг гэрээлэгчийн нийт орлого дээр нэмж тооцно.

j/ “н” 1 ба “н” 5-д заасан, мөн үр ашигтай үйлдвэрлэл эхлэхээс өмнө олборлолтод зарцуулсан зардлыг үр ашигтай үйлдвэрлэл эхэлсэн өдрөөс эхлэн арав хувааж жил бүр нөхөн төлнө. “н” 2 болон “н” 4-т заасан олборлолтын зардлыг үр ашигтай үйлдвэрлэл эхэлснээс хойш зарцуулсан байвал гэрээний хугацаа дуусах хүртэл бүрэн нөхөн төлөхөөр бодож арав буюу түүнээс багаар хувааж жил болгон нөхөн төлнө.

k/ “гэрээлэгчийн ашиглалтын зардал” гэдэг нь гэрээнд заасан Район дахь үйлдвэрлэлийн хүчин чадлыг ашиглах явцад үр ашигтай үйлдвэрлэл эхэлснээс хойш үйлдвэрлэлд зарцуулсан бүх зардал мөн нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн тооцооны зарчмын үндсэн дээр гэрээг хийсэн үйл ажиллагаа явуулсантай холбогдох зардлууд үүний дотор жилийн татвар эсхүл үйлдвэрлэлийн хураамжийн аль илүүг нь ажлын хөлс төлсөн зардал, хуримтлал, албан хаагчдын тэтгэмж, олборлолттой холбогдсон материал, үйлчилгээ, тээвэр, дахин боловсруулалттай холбогдсон зардал, хүүгийн төлбөр, нийтийн үйлчилгээ, далайн орчны хамгаалалт, гэрээгээр хийх ажилтай зайлшгүй холбогдсон захиргааны болон нэмэгдэл зардал болон дор дурдсан өмнө нь эсхүл хойно гарсан бусад бүхий л ашиглалтын алдагдал зэргийг хэлнэ. Ашиглалтын алдагдлыг сүүлчийн хоёр жилээр тооцон өмнөх жилүүдийн тооцоонд оруулж болох бөгөөд гэрээний хугацаа дуусах сүүлчийн хоёр жилээс бусад жилд 2 жил дараалуулан урагшлуулан тооцож болно.

l/ хэрэв гэрээлэгч нь холимог металлын нэгдлийг тээвэрлэх, ашиглах, мөн бэлэн болон хагас боловсруулсан металлын үйлдвэрлэл эрхэлж буй бол “уул уурхайн салбарын зардал” гэдэг нь нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн тооцооны зарчмууд, Байгууллагагын санхүүгийн дүрэм, журам, горимын дагуу гэрээнд заасан Районы баялгийг олборлохтой шууд хамаатай гэрээлэгчийн зарцуулсан зардлын хувийг хэлэх бөгөөд үүнд захиалгын хураамж, жилийн татвар, шаардлагатай бол гэрээнд заасан район дахь эрэл хайгуулын зардал, мөн шинжлэн судлагаа, олборлолтын зардлын хувь тус тус багтана.

м/ “санхүүгийн жил бүрийн хөрөнгө оруулалтаас орох орлого” гэдэг нь тухайн жилийн ашиглалтын цэвэр орлого болон уул уурхайн салбарт зарцуулсан зардал хоёрын зөрүүгээс үлдсэн орлогыг хэлнэ. Энэ орлогыг тооцохдоо уул уурхайн салбарт зориулан шинэ тоног төхөөрөмж худалдан авах, хуучин төхөөрөмжийг сольсон бол хуучин тоног төхөөрөмжийн анхны өртгийг хасаад үлдсэн зардлыг багтаан бодно.

п/ гэрээлэгч нь зөвхөн борлуулалт хийдэг бол:

I. “ашиглалтын цэвэр орлого” гэдэг нь гэрээлэгчийн нийт орлогыг хэлнэ.

II. “гэрээлэгчийн цэвэр орлого” гэсэн томъёолол нь “f” заалтад тодорхойлсонтой нийцэх ёстой.

III. “гэрээлэгчийн нийт орлого” гэдэг нь холимог металлын нэгдлийн борлуулалтаас олсон орлого, мөн Байгууллага санхүүгийн дүрэм, журам, горим болон гэрээг үйл ажиллагааны дүнд олсон бусад аливаа мөнгөн орлогыг тус тус хэлнэ.

IV. “гэрээлэгчийн олборлолтын зардал” гэдэг нь “h” 1-д зааснаар үр ашигтай үйлдвэрлэлээс өмнө зарцуулсан бүх зардал нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн тооцооны зарчмын үндсэн дээр гэрээнд заасан район дахь баялгийг ашиглахтай шууд холбоотой бүх зардал, “h” 2-т зааснаар үр ашигтай үйлдвэрлэл эхэлснээс хойш зарцуулсан бүх зардлыг тус тус хэлнэ.

V. “гэрээлэгчийн ашиглалтын зардал” гэдэг нь нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн тооцооны зарчмын дагуу, гэрээнд заасан районы баялгийг ашиглахтай шууд холбогдсон “k” заалтад заасан гэрээлэгчийн ашиглалтын зардлыг хэлнэ.

VI. санхүүгийн жилийн “хөрөнгө оруулалтаас олсон орлого” гэдэг нь тухайн жилийн цэвэр орлого болон гэрээлэгчийн олборлолтын зардал хоёрын зөрүүгээс үлдсэн орлогыг хэлнэ. Энэ орлогыг тооцохдоо олборлолтын шинэ тоног төхөөрөмж худалдан авах, хуучин төхөөрөмжийг сольсон бол хуучин тоног төхөөрөмжийн анхны өртгийг хасаад үлдсэн зардлыг багтаан бодно.

о/ гэрээлэгч энэ заалтын h, k, l, n-д заасны дагуу төлөх хүүг өр, үндсэн хөрөнгө, хүүгийн хувийг харьцуулах зэргээр тооцооны практикт мөрддөг үндэслэлийг харгалзан энэ Хавсралтын 4 дүгээр зүйлийн 1 дэх заалтын дагуу Байгууллагаас тогтоосон тэр хэмжээгээр бодож төлбөр хийнэ.

р/ энэ заалтад заасан зардалд гэрээлэгчээс улсуудад төлдөг корпорацийн орлогын татвар болон бусад адил төстэй хураамжид төлсөн зардлыг оруулж тооцоогүй болно.

7. а/ 5, 6 дугаар заалтад дурдсан “бэлэн металл” гэдэг нь олон улсын тогтсон зах зээл дээр борлуулагдаж буй хамгийн энгийн хэлбэрээр байгаа металлуудыг хэлнэ. Байгууллага өөрийн санхүүгийн дүрэм, журам, горимдоо олон улсын тогтсон зах зээл гэж ямар зах зээлийг хэлэх талаар зааж өгсөн байна. Ийм зах

зээл дээр борлуулдаггүй металлуудын хувьд “бэлэн металл” гэдэг нь аль нэг зах зээл дээр борлуулж буй хамгийн энгийн хэлбэрээр байгаа металлыг хэлнэ.

б/ 5-ын “b” ба 6-ын “b”-д дурдсан гэрээний дагуу Байгууллага Районоос олборлосон холимог металлын нэгдлээс гарган авах бэлэн металлын тоо хэмжээг ямар нэг аргаар тогтоож чадахгүй бол, тухайн металлын тоо хэмжээг нэгдэл дэх металлын агуулгаар нь Байгууллагын дүрэм журам, горим мөн нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн тооцооны зарчмын дагуу тодорхойлно.

8. Хэрэв олон улсын тогтсон зах зээл дээр боловсруулсан бэлэн металл, холимог металлын нэгдэл, нэгдлээс гарган авсан хагас боловсруулсан металлын үнэ ердийн зах зээлийн үнэтэй ойролцоо байвал дундаж үнийг нь баримтална. Бусад аль ч тохиолдолд Байгууллага гэрээлэгчтэй зөвлөлдсөний үндсэн дээр дээрх бүтээгдэхүүний бодит үнийг 9 дүгээр зүйлийн дагуу тогтооно.

9. а/ энэ зүйлд заасан бүхий л орлого, зарлага, үнийн тодорхойлолт, үнэлгээг чөлөөт зах зээл дээр ажиллах эсхүл худалдааны энгийн үйл ажиллагаа явуулсны үр дүнд хийгдэх юм. Хэрэв дээрх бүх тооцоо хийгдээгүй бол Байгууллага гэрээлэгчтэй зөвлөлдсөний дараагаар чөлөөт зах зээл, эсхүл худалдааны аливаа бусад үйл ажиллагаа, эсхүл өөр зах зээл дэх үйл ажиллагааг харгалзан тооцоог гаргана.

б/ энэ 9 дүгээр зүйлд заасан заалтуудыг дагаж мөрдөх, хэрэгжүүлэхдээ Байгууллага нь үндэстэн дамжсан корпорацийн асуудал эрхэлсэн НҮБ-ын Комисс, хөгжиж буй болон хөгжингүй орнууд, олон улсын байгууллагатай татварын асуудлаар гэрээ хэлэлцээр байгуулах асуудал эрхэлсэн экспертийн группээс батлан гаргасан дүрэм зарчмуудыг удирлага болгоно. Мөн Байгууллага өөрийн дүрэм, журам, горимд тооцоо хийх журам, горим болон хяналт шалгалт хийлгэх үүднээс гэрээлэгчдээс хөндлөнгийн санхүүгийн байцаагч зөв болгон авах арга замын талаар тодорхой тусгаж өгнө.

10. Энэхүү зүйлийг дагаж мөрдөх шаардлагын үүднээс Гэрээлэгч Байгууллагын санхүүгийн дүрэм, журам, горимын дагуу санхүүгийн шаардагдах бүхий л баримтыг байцаагчид гаргаж өгөх ёстой.

11. Энэ зүйлд заасан бүхий л орлого, зарлага, зардал, үнийн тодорхойлолт, үнэлгээ зэргийг бүх нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн тооцооны зарчим, мөн Байгууллагын санхүүгийн дүрэм, журам, горимын дагуу тогтооно.

12. 5, 6 дахь заалтад заасны дагуу Байгууллагад төлөх төлбөрийг чөлөөтэй хөрвөх валютаар, эсхүл зах зээл дээр олдоцтой, чөлөөтэй хэрэглэгдэж буй валютаар, эсхүл гэрээлэгчийн хүсэлтээр тухайн зах зээлийн үнээр бодож бэлэн металлээр төлнө. Зах зээлийн үнийг 5-ын “b”-д зааснаар тодорхойлно. Чөлөөтэй хэрэглэгдэж буй эсхүл зах зээл дээр олдоцтой валют гэдгийг олон улсын валютын гүйлгээнд зонхилох валютыг харгалзан Байгууллагын дүрэм, журам, горимын дагуу тогтооно.

13. Байгууллагын өмнө хүлээсэн гэрээлэгчийн санхүүгийн үүрэг, энэ зүйлд заасан түүний бусад зарлага, зардал, орлого хураамж зэрэг нь жил жилийн дүнгээр олсон орлого, гаргасан зардал, төлсөн хураамжтай нь дүйж байх ёстой.

14. 1 дэх заалтыг хэрэгжүүлэх үүднээс Байгууллага нь эдийн засгийн төлөвлөлтийн комисс болон Хууль, техникийн комиссын аливаа зөвлөмжийг үндэслэн гэрээлэгчид нэг адил үл ялгаварлах үндсэн дээр хөнгөлөлт үзүүлж байхтай холбогдсон дүрэм, журам, горимыг гаргаж байна.

15. Гэрээний санхүүгийн нөхцөлийг тайлбарлах, хэрэглэхтэй холбогдон Байгууллага гэрээлэгчийн хооронд маргаан гараад аль ч тал нь маргааныг шийдвэрлүүлэхээр худалдааны арбитрын шүүхэд хандаж болно. Шүүхийн шийдвэрийг талууд заавал биелүүлэх үүрэгтэй. Гэхдээ хоёр тал маргааныг 188 дугаар зүйлийн 2-ын дагуу өөр арга замаар зохицуулах талаар хоорондоо тохиролцож болно.

14 дүгээр зүйл. Мэдээ баримт шилжүүлэх

1. Гүйцэтгэгч өөрийн дүрэм, журам, ажлын төлөвлөгөөний болзол нөхцлийн дагуу Байгууллагаас тогтоосон хугацаанд Байгууллага болон түүний салбар байгууллагуудад мэдээ баримтыг өгнө. Энэ мэдээ баримт нь байгууллагуудаас ажлын төлөвлөгөөнд тусгасан районд өөрийн бүрэн эрх, үүргээ үр ашигтай хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай болно.

2. Ажлын төлөвлөгөөнд заасан районы тухай мэдээ баримт нь өмчийн чанартай гэж үзэхүйц бол зөвхөн энэ зүйлд заасан зорилгоор ашиглана. Тоног төхөөрөмжийн дизайнаас бусад Байгууллага өөрийн дүрэм, журам, горимыг боловсруулахад зайлшгүй шаардлагатай далайн орчныг хамгаалах, аюулгүйн байдал зэрэгт хамаарах мэдээ баримтыг өмчийн чанартай гэж үзэхгүй.

3. Эрэл хайгуул явуулахад, захиалагчид гэрээлэгчдээс гэрээ байгуулахаар Байгууллагад өгсөн өмчийн чанартай мэдээ баримтыг Байгууллага Үйлдвэрт мэдээлэхгүй. Харин нөөцлөгдсөн Районтой холбогдсон мэдээ баримтын талаар Үйлдвэрт мэдэгдэнэ. Үйлдвэр ийнхүү олж авсан мэдээ баримтыг Байгууллага эсхүл Байгууллагын хүрээнээс гадна хэнд ч мэдээлэх ёсгүй.

15 дугаар зүйл. Ажилтан бэлтгэх хөтөлбөр

Гэрээлэгч нь Байгууллагын болон хөгжиж буй улсуудын мэргэжилтэн нарыг бэлтгэх хөтөлбөр боловсруулж, мэргэжилтэнг 144 дүгээр зүйлийн 2 дугаар заалтын дагуу Районы бүхий л үйл ажиллагаанд татан оролцуулна.

16 дугаар зүйл. Эрэл хайгуул, олборлолтын онцгой эрх

Байгууллага нь ажил гүйцэтгэгчдэд 11 дүгээр Хэсэг, өөрийн дүрэм, журам, горимын дагуу ажлын төлөвлөгөөнд заасан Районы тодорхой нэр төрлийн баялгийг эрж хайх ашиглах онцгой эрхийг олгох бөгөөд гүйцэтгэгчийн ажилд саад тотгор болохоор бол өөр аль ч этгээдээс тухайн Районы өөр нэр төрлийн баялгийг

ашиглаж болохгүй. Ажил гүйцэтгэгч нь 153 дугаар зүйлийн 6 дахь заалтын дагуу гэрээ эзэмших баталгаатай эрх эдлэнэ.

17 дугаар зүйл. Байгууллагын дүрэм, журам, горим

1. Байгууллага 160 дугаар зүйлийн 2-ын “f”-ын 2 ба 162 дугаар зүйлийн 2-ын “o”-ын 2-ын дагуу 11 дүгээр Хэсэгт заасан үүрэг мөн дараах асуудлуудыг хариуцан гүйцэтгэхэд шаардлагатай дүрэм, журам, горимыг боловсруулж тэдгээрийг мөрдөнө.

a/ Раоин дахь эрэл хайгуул, олборлолтын ажлын тухай захиргааны журам

b/ үйл ажиллагаа:

I/ Районы талбайн хэмжээ

II/ үйл ажиллагааны үргэлжлэх хугацаа

III/ ажлын гүйцэтгэлд тавих шаардлага болон энэ Хавсралтын 4 дүгээр зүйлийн 6-ын “с”-ын дагуу гаргах батлан даалт

IV/ баялагийн нэр төрөл

V/ Районоос татгалзах

VI/ ажлын явцын тухай тайлан нэгтгэл

VII/ мэдээ баримт шилжүүлэх

VIII/ үйл ажиллагааны хяналт, биелэлт

IX/ бусад үйл ажиллагааны улмаас далайн орчинд хохирол учруулахаас сэргийлэх

X/ гэрээлэгчийн эрх, үүргийг шилжүүлэх

XI/ 144 дүгээр зүйлийн дагуу хөгжиж буй улсуудад технологи шилжүүлэх, үйл ажиллагаанд тэднийг өргөн оролцуулах

XII/ ашигт малтмалыг олборлох стандарт, аргачлал болон техникийн аюулгүйн байдлыг хаггах, далайн орчин болон нөөц баялагийг хамгаалах аргачлал, стандарт

XIII/ үр ашигтай үйлдвэрлэлийг тодорхойлох

XIV/ захиалагчийн мэргэжлийн стандарт

c/ санхүүгийн асуудлууд

I/ зардлыг тооцох нэгдсэн ялгаварлалгүй дүрэм, нягтлан бодох тооллогын дүрэм, байцаагч сонгон авах арга

II/ үйл ажиллагаанаас олсон ашгийг хувиарлах.

III/ энэ хавсралтын 13 дугаар зүйлд заасан хөнгөлөлт

b/ 151 дүгээр зүйлийн 10 дах заалт, 164 дүгээр зүйлийн 2-ын “d” заалтын дагуу гарсан шийдвэрүүдийг хэрэгжүүлэх.

2. Дараах асуудлаарх дүрэм, журам, горимд дор дурдсан бодит шалгуурдуурыг тусгасан байх.

a/ Районы хэмжээ

Байгууллага эрэл хайгуул явуулах районы хэмжээг эрчимтэй эрэл хайгуул явуулах үүднээс олборлолт хийх Районы хэмжээнээс дээд тал нь хоёр дахин их байхаар тогтоож болно. Районы хэмжээг тодорхойлохдоо нөөцөлсөн Районы тухай энэ хавсралтын 8 дугаар зүйл дэх шаардлагыг хангаж, Районы физик үзүүлэлтүүдийн дагуу далайн ёроолоос ашигт малтмал олборлох технологийг харгалзан үзнэ. Районы хэмжээ нь ажлын зорилгод шаардагдах хэмжээнээс илүү эсхүл бага байж болохгүй.

b/ үйл ажиллагааны үргэлжлэх хугацаа:

I. Эрэл хайгуулийг ямар нэг цаг хугацааны хязгаарлалтгүйгээр явуулна.

II. Тодорхой нэг Районыг нягт нямбай судлан Районд олборлолт хийх тоног төхөөрөмжийг сонгох, бэлтгэл хангах, олборлолт, боловсруулалтын системийг туршин үзэх зорилгоор бага болон дунд оврын төхөөрөмж суурилуулан ажиллуулах зэрэгт хангалттай хэмжээний хугацаа өгөх ёстой.

III. Боловсруулалтын хугацааг хүдрийн нөөц, олборлох болон боловсруулах тоног төхөөрөмжийн ашиглалтын хугацаа, арилжааны өрсөлдөх чадвар зэрэг олборлолтын төслийн эдийн засгийн тооцоог харгалзан тогтооно. Боловсруулалтын хугацааг Районы ашигт малтмалыг үр ашигтай олборлох боломжийг харгалзан аль болох урт байлгах, мөн тухайн хугацаанд үр ашигтай үйлдвэрлэл явуулах бэлтгэлийг хангах үүднээс олборлолт, ашиглалтын систем бий болгоход хангалттай урт хугацаа байхаар тогтоох шаардлагатай. Гэхдээ тухайн ажлын төлөвлөгөөний хугацааг Байгууллага өөрийн дүрэм, журам, горимын дагуу дахин сунгах асуудлыг авч үзэхдээ ажлын төлөвлөгөөний нөхцөл болзлыг үе үе өөрчлөх боломж олгохоор бодолцож, боловсруулалтын нийт хугацааг аль болох богино байхаар тогтооно.

c/ ажил гүйцэтгэхэд тавих шаардлага :

Байгууллага нь эрэл хайгуулын үе шатанд гүйцэтгэгчээс ажлын төлөвлөгөөнд нь заасан районы хэмжээнд тохирсон зардлыг тооцоотой зарцуулах, Байгууллагаас тогтоосон хугацаанд Районд үр ашигтай үйлдвэрлэл эхлүүлэх үүднээс үнэнчээр ажиллахыг шаардаж болно. Шаардагдах зардлын хэмжээг тооцохдоо гүйцэтгэгч тухайн үед түгээмэл ашиглагдаж буй технологиос хямд үнэтэй технологи хэрэглэж байвал үүнийг харгалзан гүйцэтгэгчийн урмыг хугалахгүй байх хэмжээнд тогтооно.

Эрэл хайгуулын үе шат дуусч, боловсруулалтын үе шат эхлэнгүүт Байгууллага үр ашигтай үйлдвэрлэл явуулж эхлэхэд шаардагдах хангалттай хугацааг тогтооно. Энэ хугацааг тодорхойлохдоо Байгууллага эрэл хайгуулын үе шат дуусч боловсруулалтын үе шат эхлэхээс нааш олборлолтын томоохон байгууламжийг барьж амжихгүй гэдгийг анхаарах ёстой. Иймд эрэл хайгуулын үе шат дууссаны дараагаар Районд үр ашигтай үйлдвэрлэл эхлүүлэх томоохон байгууламжийг барихад шаардлагатай цаг хугацааг оруулан тооцох ёстой гэдгийг анхаарч байгууламжийг барьж байгуулах хуваарьт өөрчлөлт гарч болохыг харгалзах ёстой. Хэрэв үр ашигтай үйлдвэрлэл нэгэнт эхэлсэн бол Байгууллага зохих нөхцөл, хүчин зүйлийг тооцон гүйцэтгэгч ажлын төлөвлөгөөний бүхий л хугацаанд үр ашигтай үйлдвэрлэлийг жигд явуулахыг шаардаж болно.

d/ нөөц баялагийн нэр төрөл :

Ажлын төлөвлөгөө батлагдсан тохиолдолд нөөц баялагийн нэр төрлийг тогтоохдоо Байгууллага дараах зүйлд онцгой анхаарал тавина:

I/ зарим баялгийг боловсруулахад адил төстэй арга хэрэглэж болох эсэх

II/ нэг районд олон нэр төрлийн баялгийг боловсруулж буй гүйцэтгэгч нарын ажилд саад тотгор болохгүйгээр зарим баялгийг нэг зэрэг боловсруулж болох эсэх

Энэ заалт нь нэг захиалагчийн нэг районд, нэгээс дээш нэр төрлийн баялгийг боловсруулах ажлын төлөвлөгөөг Байгууллагаас батлахад саад болохгүй.

c/ Районоос татгалзах:

Ажил гүйцэтгэгч нь ажлын төлөвлөгөөнд заасан районоос эсхүл хэсгээс ямар ч үед татгалзах эрхтэй. Үүний төлөө ямар нэг ял шийтгэл хүлээхгүй.

f/ далайн орчныг хамгаалах :

Район дахь үйл ажиллагаанаас шууд хамааралтайгаар эсвэл хөлөг онгоцон дээр тухайн хэсэгт олборлосон ашигт малтмалыг боловсруулах явцад хортойгоор гарах үр дагавраас далайн орчныг үр дүнтэйгээр сэргийлэн хамгаалах зорилгоор

g/ үр ашигтай үйлдвэрлэл:

Хэрэв гүйцэтгэгч мэдээлэл, судалгаа цуглуулах, эсхүл тоног төхөөрөмжийг турших бус харин үлэмж хэмжээний үйлдвэрлэл явуулахыг гол зорилтоо болгон олборлолтын тасралтгүй үйл ажиллагааны үр дүнд тухайн зорилтод хүрэлцэхүйц хэмжээний түүхий эд олборлон гаргаж байвал үр ашигтай үйлдвэрлэл эхэлсэн гэж үзнэ.

18 дугаар зүйл. Шийтгэл

1. Гэрээлэгчийн гэрээгээр ногдуулсан эрхийг зөвхөн дараах тохиолдолд цуцлах, эсхүл үйлчлэлийг түр зогсооно:

а/ Байгууллагын анхааруулгыг үл тоомсорлон гэрээлэгч гэрээний үндсэн нөхцөл, 11 дүгээр Хэсэг, Байгууллагын дүрэм, журам, горимыг ноцтойгоор, удаа дараалан, санаатай зөрчих, эсхүл

б/ хэрэв гэрээлэгч нь маргаан таслах эрх бүхий байгууллагаас түүнд хамааралтай гаргасан эцсийн заавал биелүүлэх шийдвэрийг биелүүлээгүй бол.

2.1-ийн “а”-д зааснаас бусад бүхий л тохиолдолд эсхүл 1-ийн “а”-д зааснаар гэрээг цуцлах, үйлчлэлийг түр зогсоохын оронд Байгууллага гэрээлэгчийн гаргасан зөрчлийн хэмжээнд тохирсон мөнгөн торгууль гэрээлэгчид ногдуулж болно.

3. 162 дугаар зүйлийн 2-ын “w”-д заасан онцгой үүрэг ногдуулахаас бусад бүх тохиолдолд гэрээлэгчид 11 дүгээр хэсгийн 5 дугаар бүлгийн дагуу хуулийн бүх хамгаалалт хэрэглэх бодитой боломж өгөөгүй бол Байгууллага түүний гэрээг цуцлах, үйлчлэлийг нь түр зогсоох эсхүл түүнд мөнгөн торгууль ногдуулах арга хэмжээ авах ёсгүй.

19 дүгээр зүйл. Гэрээг дахин хянах

1. Аль нэг тал нь тухайн гэрээг шударга бус, биелэгдэх боломжгүй эсхүл түүнд заасан болон 11 дүгээр хэсэгт дурдсан зорилтыг биелүүлэх боломжгүй гэж үзвэл талууд гэрээнд зохих нэмэлт өөрчлөлт хийх талаар хэлэлцээ хийнэ.

2. 153 дугаар зүйлийн 3 дах заалтын дагуу байгуулсан бүх гэрээг зөвхөн талууд зөвшөөрсний үндсэн дээр дахин хянаж үзнэ.

20 дугаар зүйл. Эрх, үүрэг шилжүүлэх.

Гэрээгээр хүлээсэн эрх, үүргийг зөвхөн Байгууллагын зөвшөөрөл, түүний дүрэм, журам, горимын дагуу шилжүүлнэ. Хэрэв тухайн эрх, үүргийг шилжүүлэн авагч нь бүх талаараа шаардлага хангасан захиалагч бөгөөд шилжүүлэн өгөгчийн бүхий л үүргийг хүлээн авсан бол мөн ийнхүү шилжүүлэх нь шилжүүлэн авагчийн ажлын төлөвлөгөөг энэ Хавсралтын 6 дугаар зүйлийн 3-ын “с” заалтын дагуу батлахыг хориглоход хүргэхгүй бол Байгууллага үндэслэлгүйгээр тухайн шилжүүлэх зөвшөөрөл өгөхөөс татгалзах ёсгүй.

21 дүгээр зүйл. Хууль хэрэглэх

1. Гэрээг хэрэгжүүлэхдээ гэрээнд заасан нөхцөл Байгууллагын дүрэм, журам, горим, 11 дүгээр Хэсэг болон энэхүү Конвенцид харшлахгүй бол олон улсын эрх зүйн бусад хэмжээг удирдлага болгоно.

2. Энэхүү Конвенцийн дагуу Байгууллага болон гэрээлэгчийн эрх, үүрэгтэй холбогдуулан гаргасан аль нэг шүүх эсхүл арбитрын шүүхийн эцсийн шийдвэрийг нь оролцогч улс тус бүрийн нутаг дэвсгэрт заавал биелүүлэх ёстой.

3. Аль ч оролцогч улс 11 дүгээр хэсгийн заалтад харшилсан нөхцөлийг гэрээлэгчид тулгаж болохгүй. Гэхдээ оролцогч улс өөрийн батлан даалт гаргасан гэрээлэгч, эсхүл тухайн оролцогч улсын далбаа мандуулсан хөлөг онгоцны хувьд мөрдүүлж буй байгаль орчныг хамгаалахтай холбогдсон хууль болон бусад хууль

тогтоомж нь энэ Хавсралтын 17 дугаар зүйлийн 2-ын “f” заалтын дагуу баталсан Байгууллагын дүрэм, журам, горимд зааснаас илүү хатуу нөхцөлтэй байвал тэдгээрийг 11 дүгээр хэсгийн заалтад харшилсан гэж үзэхгүй.

22 дугаар зүйл. Хариуцлага

Байгууллагын хүлээх хариуцлагыг зохих ёсоор тооцон гэрээлэгч өөрийн буруу үйл ажиллагааны улмаас үүдсэн аливаа хохирлын төлөө хариуцлага хүлээнэ. Үүний нэгэн адил гэрээлэгчийн хүлээх хариуцлагыг зохих ёсоор тооцон Байгууллага өөрийн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх үедээ гаргасан алдаа, мөн 168 дугаар зүйлийн 2 дах заалтыг хэрэгжүүлээгүйгээс үүдэн гарсан хохирлын төлөв хариуцлага хүлээнэ. Аль ч тохиолдолд нөхөн төлбөрийн хэмжээг учруулсан хохирлын хэмжээнд нийцүүлэн тогтооно.

ХАВСРАЛТ 4. ҮЙЛДВЭРИЙН ДҮРЭМ

1 дүгээр зүйл. Зорилго

1. Үйлдвэр нь 153 дугаар зүйлийн 2-ын “а” заалтын дагуу раойнд үйл ажиллагаа явуулах, мөн Районоос олборлосон ашигт малтмалыг тээвэрлэх, боловсруулах, борлуулах эрх бүхий Байгууллагын нэгэн нэгж мөн.

2. Үйлдвэр нь өөрийн зорилго, үүргээ биелүүлэхдээ энэхүү Конвенц болон Байгууллагын дүрэм, журам, горимыг удирдлага болгоно.

3. 1 дэх заалтын дагуу Үйлдвэр Районы нөөц баялгийг боловсруулахдаа энэхүү Конвенцийг мөрдөн, худалдааны үндсэн зарчмуудын үндсэн дээр үйл ажиллагаагаа явуулна.

2 дугаар зүйл. Байгууллагатай харилцах

1. 170 дугаар зүйлийн дагуу Үйлдвэр нь Ассамблейн ерөнхий бодлого, зөвлөлийн зааврын дагуу ажиллана.

2. Байгууллага нь өөрийн үйл ажиллагааг 1 дүгээр заалтын дагуу бие даан гүйцэтгэх эрхтэй байна.

3. Энэхүү Конвенцийн аль ч заалтаар Байгууллага болон Үйлдвэрт тус тусынхаа чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулахад нь харилцан хариуцлага хүлээх үүрэг ногдуулаагүй.

3 дугаар зүйл. Хариуцлагын хязгаар

Энэ Хавсралтын 11 дүгээр зүйлийн 3 дугаар заалтыг хөндөхгүйгээр Байгууллагын нэг ч гишүүн Үйлдвэрийн үйл ажиллагаа, үүргийн төлөө зөвхөн Байгууллагын гишүүн гэдгээр хариуцлага хүлээхгүй.

4 дүгээр зүйл. Бүтэц

Үйлдвэр нь Удирдах газар, Ерөнхий захирал болон үүргээ гүйцэтгэхэд шаардлагатай тооны ажилтантай байна.

5 дугаар зүйл. Удирдах газар

1. 160 дугаар зүйлийн 2-ын “с” заалтын дагуу Удирдах газар нь Ассамблейгаас сонгосон 15 гишүүнээс бүрдэнэ. Удирдах газрын гишүүдийг сонгохдоо газар зүйн тэгш төлөөллийг харгалзах зарчмыг баримтална. Үйлдвэрийн цаашдын амжилт, тогтвортой ажиллах нөхцөлийг хангах үүднээс Удирдах газрын гишүүдэд нэр дэвшүүлэхдээ тухайн хүний мэдлэг чадвар уг салбараар мэргэжсэн эсэхийг харгалзан үзнэ.

2. Удирдах газрын гишүүдийг дахин сонгогдох эрхтэйгээр 4 жилийн хугацаатай сонгох бөгөөд ээлжлэн солигдох зарчмыг баримтлана.

3. Удирдах газрын гишүүд нь орны хүмүүсийг сонготол албан үүргээ гүйцэтгэнэ. Хэрэв Удирдах газрын гишүүний албан тушаалын орон тоо гарвал 160 дугаар зүйлийн 2-ын “с” заалтын дагуу Ассамблей үлдсэн хугацаанд нь хүн нөхөн сонгоно.

4. Удирдах газрын гишүүд зөвхөн хувь хүнийхээ хувьд албан үүргээ гүйцэтгэнэ. Удирдах газрын гишүүд нь албан үүргээ гүйцэтгэх үедээ ямар нэг Засгийн газар, бусад эх сурвалжаас заавар даалгавар авах ёсгүй. Гишүүд нь албан үүргээ гүйцэтгэх үедээ Удирдах газрын гишүүний бие даасан байдлыг хүндэтгэн үзэж, тэдэнд ямар нэг нөлөө шахалт үзүүлэх гэсэн бүхий л оролдлогоос зайлсхийнэ.

5. Удирдах газрын гишүүд Үйлдвэрийн хөрөнгөөс цалинжина. Цалингийн хэмжээг Зөвлөлийн зөвлөмжөөр Ассамблей тогтооно.

6. Удирдах газар нь Үйлдвэрийн төв байранд үйл ажиллагаагаа явуулж, Үйлдвэрийн үйл ажиллагааны шаардлагын дагуу хуралдаанаа хийж байна.

7. Удирдах газрын гишүүдийн гуравны хоёр нь оролцсон бол хуралдааныг хүчинтэйд тооцно.

8. Удирдах газрын гишүүн бүр нэг саналтай байна. Удирдах газрын авч хэлэлцэж буй асуудлаарх бүхий л шийдвэрийг гишүүдийн олонхийн саналаар гаргана. Ямар нэг асуудал аль нэг гишүүний сонирхлыг хөндөж байвал, тухайн гишүүн уг асуудлаар санал хураахад оролцох ёсгүй.

9. Байгууллагын аливаа гишүүн Удирдах газрын үйл ажиллагааны тухай болон өөрийн сонирхлыг хөндөж буй мэдээллийг тус газраас хүсч болно. Удирдах газар ийм мэдээллийг олж өгөх талаар чармайлт тавина.

6 дугаар зүйл. Удирдах газрын бүрэн эрх, үүрэг

Удирдах газар нь Үйлдвэрийн үйл ажиллагааг удирдана. Энэхүү Конвенцийн заалтыг биелүүлж, үйлдвэрийн зорилгыг хэрэгжүүлэх зорилгоор дараах эрх эдлэнэ. Үүнд:

а/ өөрийн гишүүдийн дотроос Даргыг сонгох

b/ өөрийн дүрэм, журмыг гаргах

c/ 152 дугаар зүйлийн 3, 162 дугаар зүйлийн 2-ын “j”-д заасны дагуу албан ёсны ажлын төлөвлөгөө гаргаж, Зөвлөлд бичгээр танилцуулах

d/ 170 дугаар зүйлд заасан үйл ажиллагааг гүйцэтгэх ажлын төлөвлөгөө, хөтөлбөр боловсруулх

e/ 151 дүгээр зүйлийн 2.7 дах заалтуудын дагуу үйлдвэрлэл явуулах зөвшөөрөл хүссэн өргөдлийг гарган Зөвлөлд танилцуулах.

f/ 3 дугаар Хавсралтын 5 дугаар зүйлийн 3-ын “a”, “c”-д заасны дагуу хэлэлцээр хийх эрх олгох, технологи худалдан авах тухай хэлэлцээний үр дүнг сайшаах

g/ 3 дугаар Хавсралтын 9, 11 дүгээр зүйлийн дагуу хамтарсан үйлдвэр байгуулах болон хамтарсан бусад арга хэмжээнд оролцох тухай хэлэлцээ хийх эрх олгох, хамтарсан арга хэмжээний нөхцөл болзлыг тогтоох хэлэлцээний үр дүнг сайшаах

h/ энэ Хавсралтын 10 дугаар зүйл болон 160 дугаар зүйлийн 2-ын “f”-д заасныдагуу Үйлдвэрийн ашгийн ямар хувь хэмжээг өөрийн нөөцөд үлдээх эсэх талаар Ассамблейд зөвлөмж оруулах.

i/ үйлдвэрийн жил тутмын төсвийг батлах

j/ энэ Хавсралтын 12 дугаар зүйлийн 3-ын дагуу эд бараа худалдан авах болон үйлчилгээ хөлслөх зөвшөөрөл олгох

k/ энэ Хавсралтын 9 дүгээр зүйлийн дагуу Зөвлөлд жилийн тайлан илтгэл гаргаж өгөх.

l/ Үйлдвэрийн зохион байгуулалт, удирдах арга, ажилтан авах, халах тухай дүрмийн төсөл боловсруулж, Ассамблейгаар батлуулахаар Зөвлөлд оруулах, тийм дүрмийг хэрэгжүүлэх журам гаргах.

m/ энэ Хавсралтын 11 дүгээр зүйлийн 2-т тодорхойлсончлон хөрөнгө мөнгө зээлдэн авах, энэ талаар баталгаа гаргаж өгөх.

n/ энэ Хавсралтын 13 дугаар зүйлийн дагуу шүүн таслах ажиллагаанд оролцох, гэрээ хэлэлцээр байгуулах болон шаардлагатай бусад арга хэмжээ авах.

o/ Зөвлөлийн шийдвэрээр Ерөнхий захирлын болон хороодын эрх хэмжээг эдэлж, хэрэгжүүлэх.

7 дугаар зүйл. Үйлдвэрийн Ерөнхий захирал, ажилтан нар

1. Ассамблей нь Зөвлөлийн зөвлөмж, Удирдах газрын танилцуулснаар Удирдах газрын гишүүн бус хүнийг үйлдвэрийн Ерөнхий захирлаар сонгоно. Ерөнхий захирал уг албан тушаалд тодорхой бус хугацаагаар гэхдээ 5-аас илүүгүй жилээр сонгогдох бөгөөд улиран сонгогдож болно.

2. Ерөнхий захирал нь Үйлдвэрийн хууль ёсны төлөөлөгч, гүйцэтгэгч тэргүүн байх бөгөөд Удирдах газрын өмнө Үйлдвэрийн үйл ажиллагааны талаар хариуцлага хүлээнэ. Энэ Хавсралтын 6 дугаар зүйлийн 1-д дүрэм, журам, горимын дагуу Үйлдвэрийн зохион байгуулалт, удирдах арга, ажилтан авах, халах асуудлыг хариуцна. Ерөнхий захирал, Үйлдвэртэй холбогдсон асуудал хэлэлцэж буй бол Удирдах газар, Ассамблей, Зөвлөлийн хуралдаанд оролцож болох бөгөөд харин санал хураалтад оролцохгүй.

3. Ажилтан сонгон авч ажиллуулах, ажлын нөхцөлийг тодорхойлохдоо юуны өмнө ажлын өндөр чадавхитай, техникийн зохих мэдлэгтэй хүнийг авахад анхаарна. Мөн газар зүйн тэгш төлөөллийг анхаарч ажилтан сонгож авна.

4. Ерөнхий захирал болон ажилтан нар нь өөрийн албан үүргээ гүйцэтгэх үедээ Үйлдвэрээс гадуур аливаа Засгийн газар, бусад эх сурвалжаас ямар нэг заавар даалгавар авах ёсгүй. Тэд олон улсын албан хаагч, зөвхөн Үйлдвэрийн өмнө хариуцлага хүлээх учир нөлөөнд автах аливаа үйлдлээс сэрэмжилнэ. Оролцогч улс бүр Ерөнхий захирал болон ажилтан нарын олон улсын чанартай үүрэг гүйцэтгэж байгааг нь хүндэтгэн, тэдэнд нөлөө, шахалт үзүүлэхгүй байх үүрэг хүлээнэ.

5. 168 дугаар зүйлийн 2-т заасан хариуцлага Үйлдвэрийн албан хаагчдад мөн хамаарна.

8 дугаар зүйл. Байрлах газар

Үйлдвэр нь Байгууллагын байрлаж буй газарт төв контортой байна. Үйлдвэр нь бусад контор, байгууламжийг аливаа оролцогч улсын нутаг дэвсгэрт тухайн улсын зөвшөөрөлтэйгээр байгуулж болно.

9 дүгээр зүйл. Илтгэл, санхүүгийн тайлан

1. Үйлдвэр нь санхүүгийн жил дууссанаас хойш гурван сарын дотор багтаан санхүү тооцоо, байцаагчаар хянуулсан жилийн тайлангаа Зөвлөлд танилцуулахаас гадна тодорхой хугацааны дараа өөрийн санхүүгийн байдлын тухай товч илтгэл, мөн үйл ажиллагаатай холбогдсон зарлага, орлогын тайланг гаргаж Зөвлөлд өгнө.

2. Үйлдвэр нь жилийн илтгэл болон шаардлагатай гэж үзсэн бусад илтгэлийг нийтэлнэ.

3. Энэ зүйлд заасан бүх илтгэл, санхүүгийн тайланг Байгууллагын гишүүдэд тараана.

10 дугаар зүйл. Цэвэр ашгийг хувиарлах

1. 3 дахь заалтыг биелүүлэх үүднээс Үйлдвэр нь 3 дугаар Хавсралтын 13 дугаар зүйлд заасан төлбөр буюу эсхүл түүнтэй тэнцэх хураамжийг Байгууллагад төлнө.

2. Удирдах газрын зөвлөмжөөр Ассамблей Үйлдвэрийн цэвэр ашгийн хэдий хэсгийг түүний нөөц болгон үлдээхийг тогтооно. Үлдсэн хэсгийг Байгууллагад шилжүүлнэ.

3. Үйлдвэр нь өөрөө өөрийгөө тэтгэх хүчин чадалтай болтол үр ашигтай үйлдвэрлэл эхэлснээс хойш 10 жилийн хугацаанд буюу олборлолтын эхний үе шатанд Ассамблей Үйлдвэрийг 1 дэх заалтад заасан төлбөрөөс чөлөөлж, бүх цэвэр ашгийг нь түүний нөөц болгон үлдээнэ.

11 дүгээр зүйл. Санхүү

1. Үйлдвэрийн фонд нь дараах зүйлээс бүрдэнэ:

a/ 173 дугаар зүйлийн 2 дахь заалтын “b”-д заасан Байгууллагаас авсан мөнгө

b/ үйлдвэрийн үйл ажиллагааг санхүүжүүлэх, зорилгоор оролцогч улсуудаас өгсөн сайн дурын хандив

c/ 2 ба 3 дугаар заалтын дагуу Үйлдвэрийн зээлдсэн сөнгө

d/ өөрийн үйл ажиллагаанаас олсон орлого

e/ үйлдвэр үйл ажиллагаагаа аль болох түргэн эхлүүлж, үүргээ биелүүлэхэд зориулсан бусад фонд

2. a/ үйлдвэр нь мөнгө хөрөнгө зээлдэх эрхтэй бөгөөд шаардлагатай гэж үзсэн баталгаа гаргуулах эрхтэй. Өөрийн облигацийг санхүүгийн зах зээлд нээлттэй борлуулах эсхүл ямар нэг оролцогч улсын валютаар борлуулахдаа тухайн улсын зөвшөөрлийг авах ёстой. Зээлэх мөнгөний нийт хэмжээг Удирдах газрын зөвлөмжөөр Зөвлөл тогтооно.

b/ оролцогч улсууд нь хөрөнгийн зах зээл болон олон улсын санхүүгийн байгууллагуудад хандан гаргасан үйлдвэрийн зээл авах захиалгыг дэмжихэд чиглэсэн бүхий л бололцоотой арга хэмжээг авна.

3. a/ олборлолтын эхний үе шатанд зарцуулсан захиргааны зардлыг нөхөхийн тулд Үйлдвэр нь нэг хэсэг газар эрэл хайгуул хийх, боловсруулах, тэр хэсгээс олборлосон ашигт малтмал мөн никель, зэс, кобальт, марганц зэргийг тээвэрлэх, боловсруулах, борлуулахад зориулсан зохих фондтой байна. Дээрх фондын хэмжээ түүнийг хянан үзэхэд хүргэсэн хүчин зүйл, шалгуурыг Бэлтгэл Комиссоос боловсруулах Байгууллагын дүрэм, журам, горимын төсөлд тусгаж өгнө.

b/ Оролцогч бүх улс “a”-д заасан мөнгөний хагастай тэнцэх мөнгийг НҮБ-ын байнгын төсөвт татвар төлдөг хувь хэмжээ болон НҮБ-ын гишүүн бус улсуудын хувьд тогтоосон засварласан хувь хэмжээний дагуу удаан хугацааны хүүгүй зээл авах замаар тус тус Үйлдвэрт төлнө. Оролцогч бүх улс Үйлдвэрт төлөх өр болох мөнгөний үлдсэн тал хэсгийг мөн дээрх хувь хэмжээний дагуу нөхөн төлөх баталгаа гаргана.

c/ хэрэв оролцогч улсуудаас “a” заалтын дагуу Үйлдвэрт төлсөн татвар нь фондын хэмжээнд хүрэхгүй бол Ассамблей анхны чуулганаараа дутагдаж буй мөнгөний асуудлыг авч хэлэлцэн, нийтийн тохиролцоогоор шийдвэрлэнэ. Ингэхдээ “a” ба “b” заалтын дагуу оролцогч улсуудын хүлээсэн үүрэг, Бэлтгэл Комиссын аливаа зөвлөмжийг харгалзан үзнэ.

d/ I) оролцогч улс бүр энэхүү Конвенц хүчин төгөлдөр болсноос хойш 60 хоногийн дотор эсхүл батламж жуух бичиг, нэгдэн орсон тухай баримт бичгээ хадгалуулахаар Үйлдвэрт өгснөөс хойш 30 хоногийн дотор “b”-д заасны дагуу тухайн оролцогч улсын авсан хүүгүй зээлийн хэмжээтэй тэнцэх хүүгүй, буцалтгүй векселийг Үйлдвэрт өгнө.

II) Удирдах газар нь энэхүү Конвенц хүчин төгөлдөр болсноос хойш аль болох богино хугацаанд, цаашдаа жил тутам эсхүл тодорхой тогтоосон хугацаа бүрт Үйлдвэрийн захиргааны болон 170 дугаар зүйл ба энэ Хавсралтын 12 дугаар зүйлийн дагуу үйлдвэрийн явуулсан үйл ажиллагааны зардлыг нөхөхөд шаардагдах мөнгөний хэмжээ болон санхүүжүүлэх хугацааг заасан төлөвлөгөө гаргана.

III) Үйлдвэр нь Байгууллагаар дамжуулан дээрх зардлыг нөхөх зорилгоор оролцогч улс тус бүрт “b”-д заасны дагуу ямар хувь хэмжээний татвар ногдох талаар мэдэгдэнэ. Үйлдвэр нь хүүгүй зээлийн тухай нөхцөлд тусгагдсан зардлыг нөхөхөд шаардагдах векселийн үнэлгээтэй тэнцэх бэлэн мөнгийг шилжүүлнэ.

IV) оролцогч улсууд мэдэгдэл авмагцаа “b”-д заасны дагуу Үйлдвэрт өөрийн төлөх ёстой татварыг бэлэн байлгана.

e/ I) Үйлдвэр хүсвэл оролцогч улс “b”-д заалтад дурдсан хувь хэмжээний дагуу төлөх татвараа өр болгох баталгаа гарган өгч болно.

II) оролцогч улс өрийн баталгаа гаргахын оронд түүнтэй тэнцэх хэмжээний сайн дурын хандивыг Үйлдвэрт оруулж болох бөгөөд ингээгүй тохиолдолд тухайн улс баталгаа заавал гаргах ёстой байна.

f) хүүтэй зээлийн төлбөрийг хүүгүй зээлийн төлбөрөөс урьдаж хийх шаардлагатай. Хүүгүй зээлийн төлбөрийг Зөвлөлийн зөвлөмж, Удирдах газрын саналыг үндэслэн Ассамблейгаас тогтоосон хуваарийн дагуу гүйцэтгэнэ. Удирдах газар энэ үүргийг биелүүлэхдээ Байгууллагын дүрэм, журам, горимыг удирдлага болгон Үйлдвэрт үр ашигтай ажиллах боломж олгох, Үйлдвэрийн санхүүгийн бие даасан байдлыг хангахад анхаарна.

g/ үйлдвэрийн санхүүд оруулах хандивыг чөлөөт валют эсхүл олон улсын санхүүгийн гол зах зээл дээр олдоцтой байгаа, өргөн хэрэглэж буй валютаар хийнэ. Тийм валютыг олон улсын валютын арилжааны практикыг үндэслэн Байгууллагын дүрэм, журам, горимын дагуу тодорхойлно. 2 дахь заалтаас бусад тохиолдолд Үйлдвэрээс төсөвт мөнгөө эзэмших, хэрэглэх, солилцоо хийхэд аль нэг оролцогч улс хязгаараллт тавих ёсгүй.

h/ "өрийн баталгаа" гэдэг нь Үйлдвэр санхүүгийн талаар авсан үүргийнхээ дагуу өрөө төлөх боломжгүй болсон тухай зээлдүүлэгч нар оролцогч улсуудад мэдэгдсэний дараа үйлдвэрийн тавьсан өрийг Үйлдвэрээс тогтоосон хувь хэмжээний дагуу заавал төлөх тухай үйлдвэрт мөнгө зээлдүүлэгч нарт оролцогч тухайн улсаас гаргасан амлалтыг хэлнэ. Төлбөр хийх журам нь Байгууллагын дүрэм, журам, горимд нийцэж байх ёстой.

4. Үйлдвэрийн фонд, хөрөнгө, зардлын тооцоог Байгууллагынхаас тусад нь байлгана. Үйлдвэр Байгууллагын нэрийн өмнөөс эсхүл Байгууллага Үйлдвэрийн нэрийн өмнөөс гаргасан захиргааны зардал, барилга байгууламж, ашигласны болон үйлчилгээний төлбөр, ажилчдын цалин хөлсний талаар өөр хоорондоо тохиролцож болно.

5. Зөвлөлөөс томилогдсон бие даасан байцаагч нь Үйлдвэрийн архив, нягтлан бодох бүртгэл тооцоо, түүнчлэн санхүүгийн жилийн тайланг жил бүр хянан шалгаж байна.

12 дугаар зүйл. Үйл ажиллагаа

1. Үйлдвэр нь 170 дугаар зүйлийн дагуу хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааныхаа төслийг Зөвлөлд санал болгоно. Ийм төсөлд 153 дугаар зүйлийн 3 дахь заалтын дагуу Районд явуулах үйл ажиллагааны албан ёсны бичгээр үйлдсэн ажлын төлөвлөгөөг Зөвлөлөөр батлуулах, хууль зүй, техникийн комиссоос дүгнэлт гаргуулахад шаардагдаж болох бусад мэдээ, баримтыг тусгасан байна.

2. Үйлдвэр Зөвлөлөөр батлуулсны дараа уг төслийг албан ёсоор бичгээр үйлдсэн ажлын төлөвлөгөөний дагуу хэрэгжүүлнэ.

3. а/ үйлдвэр өөрийн үйл ажиллагааг явуулахад шаардлагатай бараа, үйлчилгээ хэрэглэж болно. Энэ үүднээс тендер зарлах замаар чанартай, хямд үнэлгээтэй бараа богино хугацаанд авах тухай гэрээ байгуулж болно.

б/ дээрх шаардлагыг хангасан нэгээс дээш этгээд тендерт шалгарвал, гэрээг дараахийг үндэслэн байгуулна :

I) Улс төр болон үйл ажиллагааг үр бүтээлтэй, идэвхтэй явуулахтай хамт нэг холбоогүй өөр үндэслэлээр ялгаварлахгүй байх, эсхүл

II) Хөгжиж буй орнууд үүний дотор далайд гарцгүй болон газар зүйн хувьд тааламжгүй байрлалтай улсуудад үйлдвэрлэсэн бараа, үйлчилгээ авахад түлхүү анхаарах тухай Зөвлөлөөс гаргасан чиглэлийг баримтлах.

с/ үйлдвэрийн эрх ашигтай нийцэж буй тохиолдолд тендер зарлах шаардлагыг мөрдөхгүй байх онцгой нөхцөл байдлыг тодорхойлсон горимыг Удирдах газраас батлан гаргаж болно.

4. Үйлдвэр нь өөрийн олборлосон бүхий л ашигт малтмал, боловсруулсан бүтээгдэхүүнийг захиран зарцуулах эрхтэй байна.

5. Үйлдвэр нь өөрийн бүтээгдэхүүнийг ялгаварлахгүй байх зарчмын үндсэн дээр борлуулах бөгөөд ингэхдээ худалдааны бус хөнгөлөлт үзүүлэх ёсгүй.

6. Энэхүү Конвенцийн бусад заалтаар Үйлдвэрт олгосон нийтлэг болон тусгай бүрэн эрхийг хөндөхгүйгээр Үйлдвэр нь өөрийн үйл ажиллагаанд шаардлагатай бүрэн эрхийг хэрэгжүүлж болно.

7. Үйлдвэр нь аль нэг оролцогч улсын улс төрийн хэрэгт хөндлөнгөөс оролцохгүй бөгөөд тухайн оролцогч улсаас гаргасан улс төрийн шинж чанартай шийдвэр нь Үйлдвэрээс шийдвэр гаргахад нөлөө үзүүлэхгүй. Өөрийн шийдвэрийг гаргахдаа Үйлдвэр энэ Хавсралтын 1 дүгээр зүйлд заасан зорилгыг хэрэгжүүлэх үүднээс зөвхөн худалдаа арилжааны хүчин зүйлийг харгалзана.

13 дугаар зүйл. Эрхийн статус, дархан эрх, ямба

1. Үйлдвэр нь оролцогч улсуудын нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулахын тулд энэ зүйлд заасны дагуу эрхийн статус дархан эрх, ямба эдэлнэ. Энэ заалтыг биелүүлэхдээ Үйлдвэр болон оролцогч улс шаардлагатай гэж үзвэл тусгай хэлэлцээр байгуулж болно.

2. Үйлдвэр нь өөрийн үйл ажиллагааг явуулах, зорилгоо биелүүлэхэд шаардлагатай гэж үзсэн дараах эрхийг эдэлнэ. Үүнд:

a/ гэрээ байгуулах, хамтын тохиролцоонд хүрсний дагуу бусад улс, олон улсын байгууллагатай хэлэлцээр байгуулах.

b/ хөдлөх ба үл хөдлөх хөрөнгө эзэмших, түрээслүүлэх, захиран зарцуулах

c/ шүүн таслах ажиллагаанд нэг тал болон оролцох.

3. a/ Үйлдвэр оролцогч аль нэг улсын нутаг дэвсгэрт дараах үйл ажиллагаа явуулсан бол тухайн улсын эрх бүхий шүүхийн байгууллага түүнд аливаа асуудал тавьж болно.

Үүнд:

I) албан контор, байгууламжтай бол

II) үйлчилгээ авах болон үйл ажиллагаа явуулах үүднээс төлөөлөгчөө томилон ажиллуулж буй бол

III) бараа, үйлчилгээ авах талаар гэрээ байгуулсан бол

iv) үнэт цаас гаргасан бол, эсхүл

v) худалдааны аливаа үйл ажиллагаанд оролцож буй бол.

b/ ойлдвэрийн эсрэг шүүхийн эцсийн шийдвэр гараагүй бол түүний өмч хөрөнгө хаана ч байсан, хэн ч эзэмшиж байсан тэдгээр нь хураан авах, битүүмжлэх зэрэг бусад үйлдлээс халдашгүй дархан байна.

4. а/ Үйлдвэрийн өмч хөрөнгө хаана ч байсан, хэн ч эзэмшиж байсан тэдгээрийг хуулийн болон гүйцэтгэх байгууллагын шийдвэрээр улсын болгох, хураан авах буюу албадан хураахгүй

б/ Үйлдвэрийн өмч хөрөнгө хаана ч байсан, хэн ч эзэмшиж байсан аливаа хэлбэрээр ялгаварлах, хязгаарлалт тогтоох, журамлах, хяналт, хориг тавих ёсгүй.

с/ ойлдвэр болон түүний ажилтан нар аливаа улс, эсхүл нутаг дэвсгэрт худалдааны болон бусад үйл ажиллагаа явуулж байхдаа тэдгээрийн хууль тогтоомжийг хүндэтгэн сахина.

д/ оролцогч улс бүр өөрийн нутаг дэвсгэрт худалдааны үйл ажиллагаа явуулж буй этгээдэд олгодог бүх дархан эрх, ямбыг Үйлдвэрт мөн олгох ёстой. Үйлдвэрт олгож буй дээрх эрх, дархан эрх, ямба тухайн улсын нутаг дэвсгэрт худалдааны үйл ажиллагаа явуулдаг бусад этгээдэд олгосноос дутуугүй таатай байна. Хэрэв оролцогч тухайн улс хөгжиж буй улс эсхүл худалдааны бусад нэгжид ямар нэг тусгай дархан эрх, ямба олгосон бол Үйлдвэр мөн уг дархан эрх, ямбыг эдэлнэ.

е/ оролцогч улс Үйлдвэрт ямар нэг давуу эрх, ямба олгож болно. Гэхдээ ийм давуу эрх, дархан эрх, ямбыг худалдааны үйл ажиллагаа явуулж буй бусад этгээдэд заавал олгох албагүй.

5. Үйлдвэр өөрийн ямар контор, байгууламжийг шууд буюу шууд бус татвараас чөлөөлүүлэх талаар суугаа тухайн улстай хэлэлцэн тохирно.

6. Оролцогч улс тус бүр өөрийн улсын хууль тогтоомжийн хүрээнд энэ Хавсралтад заасан заалтуудыг хэрэгжүүлэх талаар тодорхой арга хэмжээ авах бөгөөд энэ тухайгаа Үйлдвэрт мэдэгдэж байна.

7. Үйлдвэр энэ зүйлийн дагуу, эсхүл 1 дэх заалтын дагуу байгуулсан тусгай хэлэлцээрээр олгогдсон аливаа дархан эрх, ямбаас өөрийн хүссэн хэмжээгээр татгалзаж болно.

ХАВСРАЛТ 5. ЭВЛЭРҮҮЛЭХ ЖУРАМ

Бүлэг 1. 1 дүгээр бүлгийн 15 дахь хэсгийн дагуу эвлэрүүлэх журам

1 дүгээр зүйл. Хэрэг мэдүүлэх

284 дүгээр зүйлийн дагуу маргаанд оролцогч талууд маргааныг энэ Хавсралтад заасан эвлэрүүлэх журмаар зохицуулахаар тохиролцвол аль нэг тал нь маргаанд оролцогч нөгөө тал эсхүл талуудад бичгээр мэдэгдэх замаар маргааныг шилжүүлж болно.

2 дугаар зүйл. Эвлэрүүлэгчдийн нэрсийн жагсаалт

НҮБ-ын Ерөнхий Нарийн бичгийн дарга эвлэрүүлэгчдийн нэрсийн жагсаалтыг гаргаж хөтлөнө. Оролцогч улс бүр хамгийн нэр хүндтэй, үнэнч, шударга, эрх мэдэл бүхий 4 эвлэрүүлэгчийг томилох эрхтэй. Нэрсийн жагсаалтыг ийнхүү томилогдсон хүмүүсээс бүрдүүлнэ. Хэрэв ямар нэг үед аль нэг оролцогч улсын томилсон

эвлэрүүлэгчдийн тоо дөрвөөс доош бол тухайн улс тоог гүйцээн нэмэлт томилолт хийх эрхтэй. Томилсон тухайн улс нэрийг нь эргүүлэн татаж аваагүй бол эвлэрүүлэгчийн нэр нэрсийн жагсаалтад хэвээр байна. Эвлэрүүлэгч өөрийн томилогдсон эвлэрүүлэх комисст тухайн хэргийг шийдвэрлэж дуустал нь ажиллана.

3 дугаар зүйл. Эвлэрүүлэх комиссыг байгуулах

Хэрэв талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол эвлэрүүлэх комиссыг дараах журмаар байгуулна:

a/ "г" заалтын дагуу эвлэрүүлэх комисс нь таван гишүүнээс бүрдэнэ.

b/ эвлэрүүлэх журмын дагуу маргааныг шийдвэрлүүлэх хүсэлт гаргасан тал энэ хавсралтын 2 дугаар зүйлд заасан нэрсийн жагсаалтад орсон 2 эвлэрүүлэгчийг сонгох ба талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол тэдгээрийн нэг нь тухайн улсын иргэн байж болно. Энэ Хавсралтын 1-д заасны дагуу энэ томилолтын талаар нөгөө талд мэдэгдэнэ.

c/ маргаанд оролцогч нөгөө тал нь энэ Хавсралтын 1 дүгээр зүйлд дурдсан мэдэгдэл авснаас хойш 21 хоногийн дотор "b" заалтын дагуу дээрхийн нэгэн адилаар 2 эвлэрүүлэгчийг мөн томилно. Тогтоосон хугацаанд томилолт хийгээгүй бол эвлэрлийн журмын дагуу маргааныг шийдвэрлүүлэх хүсэлт тавьсан тал томилох хугацаа дууссанаас хойш нэг долоо хоногийн дотор нөгөө талд бичгээр мэдэгдэн хэргийг хэрэгсэхгүй болгох эсхүл НҮБ-ын Ерөнхий Нарийн бичгийн даргад хандаж "e" заалтын дагуу зохих томилолтыг хийж өгөхийг хүсч болно.

d/ тийнхүү дөрвөн эвлэрүүлэгч томилогдсоны дараа 30 хоногийн дотор тэнд энэ Хавсралтын 2 дугаар зүйлд дурдсан нэрсийн жагсаалтаас 5 дахь эвлэрүүлэгчийг томилох бөгөөд тэрээр комиссын дарга нь байна. Тогтоосон хугацаанд энэ томилолтыг хийгээгүй бол уг хугацаа дууссанаас хойш долоо хоногийн дотор аль ч тал НҮБ-ын Ерөнхий Нарийн бичгийн даргад хандаж "e" заалтын дагуу зохих томилолтыг хийж өгөхийг хүсч болно.

e/ НҮБ-ын Ерөнхий Нарийн бичгийн дарга "c", "d"-д заасан хүсэлтийг авснаас хойш 30 хоногийн дотор маргаанд оролцогч талуудтай зөвшилцсөний үндсэн дээр энэ Хавсралтын 2 дугаар зүйлд заасан нэрсийн жагсаалтаас зохих томилолтууд хийнэ.

f/ сул орон тоог дээрх журмын дагуу нөхөн бүрдүүлнэ.

g/ хоёр буюу түүнээс дээш талууд хэлцэл байгуулж нийтлэг сонирхолтой болохоо тодорхойлсны үндсэн дээр хоёр эвлэрүүлэгчийг хамтад нь томилж болно.

Хэрэв хоёр буюу түүнээс дээш талууд өөр өөр сонирхолтой эсхүл нийтлэг сонирхолтой болох талаар тохиролцож чадаагүй бол эвлэрүүлэгчийг тус тусдаа томилно.

h/ өөр өөр сонирхолтой, эсхүл нийтлэг сонирхолтой болох талаар тохиролцож чадаагүй хоёр, эсхүл хоёроос дээш талууд маргаанд оролцож буй бол талууд "a", "e" заалтыг аль болох баримтална.

4 дүгээр зүйл. Журам

Талууд өөрөөр тогтоогүй бол эвлэрүүлэх комисс үйл ажиллагаанхаа дэгийг өөрөө тогтооно. Маргаанд оролцогч талуудын зөвшөөрснөөр Комисс аль ч оролцогч улсад бичгээр буюу амаар өөрсдийн саналаа өгөхийг хүсч болно. Комисс горим, журмын асуудлаарх болон илтгэл, зөвлөмжийн талаарх шийдвэрээ олонхийн саналаар гаргана.

5 дугаар зүйл. Эвийн аргаар зохицуулах

Комисс маргааныг эвийн аргаар зохицуулах бүхий л арга зам эрэлхийлэхэд талуудын анхаарлыг хандуулна.

6 дугаар зүйл. Комиссын үүрэг

Комисс нь талуудын саналыг сонсон тэдний эсэргүүцлийг авч үзэх бөгөөд маргааныг эвийн аргаар зохицуулах үүднээс талуудад санал тавьж болно.

7 дугаар зүйл. Илтгэл

1. Комисс байгуулагдсанаасаа хойш 12 сарын дотор илтгэл тавина. Илтгэлд байгуулсан бүх хэлэлцээр, хэрэв хэлэлцээр байгаагүй бол Комисс бүх асуудлаар гаргасан асуудлаар дүгнэлт, баримт нотолгоо, мөн маргааныг эвийн аргаар зохицуулахад тус дөхөм болно гэж үзсэн Комисс бусад зөвлөмжийн талаар тусгана. Илтгэлийг НҮБ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн даргад хадгалуулахаар өгөх бөгөөд тэрээр илтгэлийг маргаанд оролцогч талуудад илтгэнэ.

2. Комиссын илтгэл гаргасан дүгнэлт зөвлөмжийг талууд заавал биелүүлэх албагүй.

8 дугаар зүйл. Маргааныг шийдвэрлэж дуусах

Хэрэв маргааныг зохицуулсан бол, эсхүл талууд илтгэлд дурдсан дүгнэлтийг хүлээн авсан, эсхүл нэг тал нь хүлээн зөвшөөрөөгүй байгаа тухайгаа НҮБ-ын Ерөнхий Нарийн бичгийн даргад бичгээр мэдэгдсэн эсхүл талуудад илтгэлийг илгээснээс хойш 3 сарын хугацаа өнөрсөн бол маргааныг эвийн аргаар шийдвэрлэж дууссанд тооцно.

9 дүгээр зүйл. Шан, харамж, зардал

Комиссын шан, харамж, зардлыг маргаанд оролцож буй талууд гаргана.

10 дугаар зүйл. Журмыг өөрчлөх талуудын эрх

Энэ Хавсралтын аль ч заалтыг зөвхөн маргаанд оролцож буй талууд уг асуудлаар хэлэлцэн тохиролцсоны үндсэн дээр өөрчилж болно.

БҮЛЭГ 2. 15 ДУГААР ХЭСГИЙН 3 ДУГААР БҮЛГИЙН ДАГУУ МАРГААНЫГ ЗААВАЛ ЭВЛЭРҮҮЛЭХ ЖУРМААР ЗОХИЦУУЛАХ

11 дүгээр зүйл. Хэрэг мэдүүлэх

1. 15 дугаар хэсгийн 3 дугаар бүлгийн дагуу маргаанд оролцогч аль ч тал энэ Хавсралтад заасны дагуу маргааныг эвлэрүүлэх журмаар шийдвэрлүүлэхээр зохицуулалтад шилжүүлж болох бөгөөд энэ тухай маргаанд оролцогч нөгөө тал, эсхүл талуудад бичгээр мэдэгдэнэ.

2. 1-д заасан мэдэгдэл авсан маргаанд оролцогч тал маргааныг эвлэрлийн журмаар зохицуулах саналыг заавал хүлээн зөвшөөрөх ёстой.

12 дугаар зүйл. Эвлэрүүлэх журмаар маргааныг зохицуулах саналд хариу өгөхгүй байх, эсхүл түүнээс татгалзах

Маргаанд оролцогч тал, эсхүл талууд эвлэрүүлэх журмаар маргааныг зохицуулах саналд хариу өгөхгүй байх, эсхүл татгалзах нь хэрэг мэдүүлэхэд саад болохгүй.

13 дугаар зүйл. Эрх мэдэл

Энэ Хавсралтын дагуу үйл ажиллагаагаа явуулж буй эвлэрлийн комиссын эрх мэдлийн талаар санал зөхвөл асуудлыг Комисс өөрөө шийднэ.

14 дүгээр зүйл. 1 дүгээр бүлгийг хэрэгжүүлэх

Энэ бүлгийг харгалзан үзэж 1 дүгээр бүлгийн 2-10 дугаар зүйлийг хэрэглэнэ.

ХАВСРАЛТ 6. ДАЛАЙН ЭРХ ЗҮЙН АСУУДЛААРХ ОЛОН УЛСЫН ШҮҮХИЙН ДҮРЭМ

1 дүгээр зүйл. Нийтлэг заалт

1. Далайн эрхийн олон улсын шүүх нь энэхүү Конвенц болон энэ Дүрмийн заалтын дагуу байгуулагдаж, үйл ажиллагаагаа явуулна.

2. Шүүхийн төв нь ХБНГУ-ын Гамбург хотноо байрлана.

3. Хэрэв шаардлагатай бол Шүүх өөр газар хуралдаж, үүргээ гүйцэтгэж болно.

4. Шүүхэд хандсан маргааныг 11 болон 15 дугаар Хэсгийн дагуу зохицуулна.

БҮЛЭГ 1. Шүүхийн зохион байгуулалт

2 дугаар зүйл. Бүрэлдэхүүн

1. Далайн эрх зүйн салбарт өндөр нэр хүндтэй, үнэнч, шударга, дадлага, туршлага бүхий хүмүүсээс сонгогдсон бие даасан 21 гишүүнээс шүүхийн коллегийг бүрдүүлнэ.

2. Шүүхийн бүрэлдэхүүн нь дэлхийн гол гол хуулийн системийг хамарсан байх бөгөөд, газар зүйн тэгш төлөөлөлтэй байна.

3 дугаар зүйл. Гишүүн элсүүлэх

1. Шүүхийн бүрэлдэхүүнд нэг улсын хоёр иргэн байж үл болно. Шүүхийн гишүүн гэсэн утгаар нь авч үзвэл хэн ч гэсэн олон улсын албан хаагч байх боловч тухайн гишүүний иргэний болон улс төрийн эрхээ байнга эдэлдэг тэр л улсад харъяалалтай гэж үзнэ.

2. Шүүхийн бүрэлдэхүүнд НҮБ*-ын Ерөнхий Ассамблейгаас тогтоосон газар зүйн бүлэг тус бүрээс гурваас доошгүй гишүүн байна.

4 дүгээр зүйл. Нэр дэвшүүлэх, сонгууль

1. Оролцогч улс бүр энэ Хавсралтаын 2 дугаар зүйлд заасан шалгуурыг хангасан 2-оос дээшгүй хүний нэр дэвшүүлнэ. Шүүхийн гишүүдийг ийнхүү нэр дэвшигчдийн нэрсийн жагсаалтаас сонгоно.

2. Сонгууль болох өдрөөс наад зах нь гурван сарын өмнө НҮБ-ын Ерөнхий Нарийн бичгийн дарга, анхны сонгуулийн хувьд, эсхүл Шүүхийн Нарийн бичгийн дарга, дараа дараагийн сонгуулийн хувьд, хоёр сарын дотор Шүүхийн гишүүнд өөрсдийн төлөөлөгчдийн нэр дэвшүүлэхийг хүсч оролцогч улсуудад урилга тус тус илгээнэ. Ийнхүү нэр дэвшигчдийн нэрсийг цагаан толгойн дэс дарааллаар жагсаан бүртгэж дэвшүүлсэн улсуудыг нь заан, уг жагсаалтыг сонгууль бүрийн өмнөх сүүлчийн сарын 7 –ны дотор оролцогч улсуудад илгээнэ.

3. Энэхүү Конвенц нь хүчин төгөлдөр болсноос хойш 6 сарын дотор анхны сонгуулийг явуулна.

4. Шүүхийн гишүүдийг нууц санал хураалтаар сонгоно. Анхны сонгуулийг НҮБ-ын Ерөнхий Нарийн бичгийн даргын зарлан хуралдуулсан оролцогч улсуудын хуралдааны үеэр, дараа дараагийн сонгуулийг оролцогч улсуудтай тохиролцсон горим журмын дагуу явуулна. Оролцогч улсуудын гуравны хоёр нь оролцсон тохиолдолд хурлыг хүчин төгөлдөр гэж үзнэ. Санал хураалтад оролцсон болон байлцсан улсуудын гуравны хоёроос доошгүй бөгөөд оролцогч улсуудын олонхи нь оролцсон бол олонхийн саналыг авсан тэр нэр дэвшигчийг Шүүхийн гишүүн гэж тооцно.

5 дугаар зүйл. Бүрэн эрхийн хугацаа

1. Шүүхийн гишүүд нь 9 жилийн хугацаатай сонгогдох бөгөөд эхний бүрэлдэхүүний долоон гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа гурван жилийн дараа, мөн өөр долоон гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа зургаан жилийн дараа тус тус дуусах бол дахин сонгогдож болно.

2. НҮБ-ын Ерөнхий Нарийн бичгийн дарга анхны сонгууль болсноос хойш нэн даруй Шүүхийн гишүүдийн хэн нь дээр заасан анхны хугацаанд 3 жил эсхүл 6 жилээр сонгогдохыг шоо хаяж шийдвэрлэнэ.

3. Шүүхийн гишүүд нь орлох гишүүн сонгогдтол албан үүргээ гүйцэтгэнэ. Өөрчлөгдсөний дараа ч өөрслөгдөхөөс өмнө эхэлсэн шүүн таслах ажиллагааг дуусгавар болгож болно.

4. Шүүхийн гишүүн огцрох тохиолдолд огцрох тухай өргөдлийг Шүүхийн даргад гаргана. Ийм өргөдлийг хүлээн авмагц тухайн орон тоог суларсан гэж үзнэ.

6 дугаар зүйл. Сул орон тоо

1. Дор дурдсан горимыг баримтлан, анхны сонгууль явуулах журмын нэгэн адилаар сул орон тоог нөхнө. Орон тоо суларснаас хойш 1 сарын хугацаанд шүүхийн Нарийн бичгийн дарга энэ Хавсралтын 4 дүгээр зүйлд заасны дагуу урилга тараана. Шүүхийн дарга нь оролцогч улсуудтай зөвлөлдсөний үндсэн дээр сонгууль явуулах өдрийг тогтооно.

2. Бүрэн эрхийн хугацаа нь дуусаагүй гишүүний оронд сонгогдож буй Шүүхийн гишүүн нь урьдах гишүүний бүрэн эрхийн хугацаа дуусах үлдсэн хугацаанд алба хашина.

7 дугаар зүйл. Хавсран гүйцэтгэж болохгүй үйл ажиллагаа

1. Шүүхийн ямар ч гишүүн нь далай, далайн ёроолын баялгийг эрэн хайх, боловсруулах үйл ажиллагаа явуулж буй эсхүл далай, далайн ёроолоос үр ашигтай үйлдвэрлэл хийж буй аливаа үйлдвэрийн ажиллагаанд улс төр болон засаг захиргааны шинжтэй үүрэг гүйцэтгэх, идэвхтэйгээр оролцох, эсхүл эд материалын сонирхолтой байж болохгүй.

2. Шүүхийн ямар ч гишүүн нь аливаа хэрэгт төлөөлөгч, итгэмжлэгч, өмгөөлөгчийн үүрэгтэйгээр оролцож болохгүй.

3. Үүнтэй холбогдсон эргэлзээ бүхийн асуудлыг Шүүхийн байлцсан гишүүдийн олонхийн саналаар шийдвэрлэнэ.

8 дугаар зүйл. Шүүхийн гишүүдээс тодорхой аль нэг хэрэгт оролцох нөхцөл

1. Шүүхийн ямар ч гишүүн урьд нь аль нэг хэрэгтэй, маргаанд оролцогч аль нэг талын төлөөлөгч, итгэмжлэгч, өмгөөлөгчийн үүрэг гүйцэтгэж байсан бол эсхүл уг хэрэгт үндэсний болон олон улсын шүүхийн гишүүний болон өөр ямар нэг үүрэгтэй оролцож байсан бол тийм хэргийг шүүн шийдвэрлэхэд оролцож болохгүй.

2. Хэрэв шүүхийн гишүүн нь ямар нэг онцгой учир шалтгаанаар тухайн хэргийг шийдвэрлэхэд оролцох боломжгүй гэж үзвэл энэ тухайгаа Шүүхийн даргад мэдэгдэнэ.

3. Хэрэв Шүүхийн дарга нь аль нэг гишүүнийг ямар нэг онцгой учир шалтгаанаар тодорхой нэг хэргийг шүүн шийдвэрлэхэд оролцуулах боломжгүй гэж үзвэл тухайн гишүүнд энэ тухайгаа мэдэгдэнэ.

4. Үүнтэй холбогдсон эргэлзээ бүхий асуудлыг Шүүхийн байлцсан гишүүдийн олонхийн саналаар шийдвэрлэнэ.

9 дүгээр зүйл. Шүүхийн гишүүн шаардлага хангахгүй байх тохиолдол

Шүүхийн аль нэг гишүүний бусад гишүүд нь шаардлага хангахгүй байна хэмээн санал нэгтэй үзвэл Шүүхийн дарга тухайн гишүүний орон тоо суларсныг зарлана.

10 дугаар зүйл. Дархан эрх, ямба

Шүүхийн гишүүд нь үүргээ гүйцэтгэж байхдаа дипломат дархан эрх, ямба эдлэнэ.

11 дүгээр зүйл. Шүүхийн гишүүдийн тангараг

Шүүхийн гишүүн бүр тухайн албан тушаалд орхоосоо өмнө нээлттэй хуралдаан дээр албан үүргээ үнэнч, шударга биелүүлэх тухай тангараг өргөнө.

12 дугаар зүйл. Шүүхийн дарга, орлогч дарга, нарийн бичгийн дарга

1. Шүүх дарга, орлогч даргыг гурван жилийн хугацаатайгаар сонгох бөгөөд тэд дахин сонгогдож болно.

2. Шүүх нарийн бичгийн даргыг томилох бөгөөд мөн шаардлагатай гэж үзсэн бусад албан тушаалтныг томилох арга хэмжээ авна.

3. Шүүхийн дарга, нарийн бичгийн дарга нь Шүүхийн төв байранд байрлана.

13 дугаар зүйл. Хуралдаан хүчинтэй байх

1. Шүүхийн бүх гишүүд хуралдаанд оролцох учиртай, гэхдээ шүүхийн 11 гишүүн хуралдаанд оролцсон бол хуралдааныг хүчин төгөлдөр гэж үзнэ.

2. Энэ хавсралтын 17 дугаар зүйлд заасан нөхцөлийн дагуу Шүүх энэ Хавсралтын 14, 15 дугаар зүйлд заасан танхимуудын үйл ажиллагааг үр бүтээлтэй явуулахад анхаарч, тодорхой нэг хэргийг авч хэлэлцэхэд Шүүхийн ямар гишүүдийг байлцуулах шаардлагатайг тодорхойлно.

3. Энэ Хавсралтын 14 дүгээр зүйлийг хэрэглэхгүй тохиолдолд эсхүл хүсэлт гаргасан талууд энэ Хавсралтын 15 дугаар зүйлийн дагуу ажиллаж буй бол Шүүх өөрт ирүүлсэн бүх маргаан, өргөдлийг авч хэлэлцэх ёстой.

14 дүгээр зүйл. Далайн ёроолын асуудлаарх маргааныг шийдвэрлэх танхим

Энэ Хавсралтын 4 дүгээр бүлгийн дагуу Далайн ёроолын асуудлаарх маргааныг шийдвэрлэх танхим байгуулагдана. Энэ танхим нь 11 дүгээр хэсгийн 5 дугаар бүлэгт заасан бүрэн эрх эдэлж, үүрэг хүлээнэ.

15 дугаар зүйл.Тусгай танхим

1. Шүүх нь онцлог төрлийн маргааныг шийдвэрлүүлэхэд шаардлагатай гэж үзвэл 3 болон түүнээс дээш гишүүдийн бүрэлдэхүүнтэй танхимуудыг байгуулж болно.

2. Хэрэв талууд хүсвэл Шүүх зөвхөн тодорхой нэг маргаантай асуудлыг шийдвэрлүүлэхээр танхимыг байгуулна. Энэ танхимын бүрэлдэхүүнийг талуудын зөвшөөрсний дагуу Шүүх тодорхойлно.

3. Маргааны шийдвэрлэлтийг түргэтгэх таван сонгогдсон гишүүний бүрэлдэхүүнтэй танхимыг жил бүр байгуулж болно. Уг танхим нь маргааныг хялбарчилсан журмаар авч хэлэлцэн шийдвэрлэнэ. Аль нэг гишүүн нь маргаан шийдвэрлэх хуралдаанд оролцож чадахгүй тохиолдолд түүний оронд хоёр орлогч гишүүнийг сонгоно.

4. Хэрэв талууд хүсвэл энэхүү зүйлд заасан танхимууд маргааныг авч хэлэлцэн шийдвэрлэнэ.

5. Энэхүү зүйлд болон энэ Хавсралтын 14 дүгээр зүйлд зааснаар аль нэг танхимын гаргасан шийдвэрийг Шүүхийн гаргасан шийдвэртэй адилтган үзнэ.

16 дугаар зүйл.Шүүхийн дотоод журам

Шүүх өөрийн үүргийг биелүүлэх дэгийг тодорхойлсон дотоод журмыг гаргана. Мөн түүнчлэн маргааныг авч хэлэлцэх горимыг тогтооно.

17 дугаар зүйл. Гишүүдийн иргэний харьяалал

1. Шүүхийн гишүүд нь маргаанд оролцож буй талуудын иргэн байсан ч тэд Шүүхийн гишүүнийхээ хувьд шүүн таслах ажиллагаанд оролцох эрхтэй.

2. Хэрэв аливаа маргааныг авч үзэж буй Шүүхийн бүрэлдэхүүнд маргаанд оролцогч аль нэг талын иргэн байвал маргаанд оролцож буй нөгөө тал нь шүүхийн гишүүнээр хэн нэг хүнийг сонгон оролцуулж болно.

3. Хэрэв аль нэг маргааныг авч үзэж буй Шүүхийн бүрэлдэхүүнд маргаанд оролцож буй аль ч талын иргэн байхгүй бол тал тус бүр Шүүхийн гишүүнээр хэн нэг хүнийг тус тус сонгон оролцуулж болно.

4. Уг зүйл нь энэ Хавсралтын 14, 15 зүйлд дурдсан танхимд хамаарна. Шүүхийн дарга талуудтай зөвшилцөж, танхимыг бүрдүүлж буй шүүхийн тодорхой тооны гишүүдэд хандаж маргаанд оролцогч талуудаас сонгогдсон шүүхийн гишүүнд байраа тавьж өгөхийг хүсч болох бөгөөд энэ нь амжилтгүй болбол талуудаас зориуд сонгосон шүүхийн гишүүдэд хүсэлтээ дахин тавина.

5. Хэрэв хэд хэдэн талууд нийтлэг нэг сонирхолтой байвал тэднийг дээрх заалт дахь зорилгын үүднээс нэг тал хэмээн үзнэ. Энэ талаар гарсан эргэлзээтэй асуудлыг Шүүх шийдвэрлэнэ.

6. 2, 3, 4 дэх заалтын дагуу сонгогдсон гишүүд энэ Хавсралтын 2, 8, 11 дүгээр зүйлд заасан шаардлагыг хангасан байна. Тэд шийдвэр гаргахад Шүүхийн бусад гишүүний нэгэн адил эрхтэй байна.

18 дугаар зүйл. Шүүхийн гишүүдийн мөнгөн урамшил

1. Шүүхийн гишүүд нь жилд ногдох цалин болон өдөр тутмын үүргээ биелүүлсний төлөө тусгай нэмэгдэл авна. Гэхдээ шүүхийн аль ч гишүүний тусгай нэмэгдлийн нийт дүн нь жилийн цалингийн дүнгээс илүүгүй байна.

2. Шүүхийн дарга нь жилийн тусгай нэмэгдэл авна.

3. Шүүхийн орлогч дарга нь Даргын үүргийг орлон гүйцэтгэсний төлөө өдөр тутам тусгай нэмэгдэл авна.

4. Шүүхийн сонгогдсон гишүүн бус харин энэ Хавсралтын 17 дугаар зүйлийн дагуу сонгогдсон гишүүд нь албан үүргээ гүйцэтгэсэн өдөр тутмын мөнгөн урамшил авна.

5. Шүүхийн ажлын ачааллыг харгалзан оролцогч улсуудын хуралдаанаар энэхүү цалин, тусгай нэмэгдэл, урамшлийн хэмжээг үе үе өөрчлөн тогтоож байна. Гэхдээ нийт хэмжээг алба хашиж буй үед нь бууруулж болохгүй.

6. Нарийн бичгийн даргын цалингийн хэмжээг Шүүхийн саналаар оролцогч улсуудын хуралдаанаар тогтооно.

7. Оролцогч улсуудын хуралдаанаас тогтоосон журамд Шүүхийн гишүүд, нарийн бичгийн дарга нарыг тэтгэвэрт гарахад олгох тэтгэврийн хэмжээ болон тэдэнд замын зардлын нөхвөрийг олгох нөхцлийг заасан байна.

8. Цалин, тусгай нэмэгдэл, урамшилд ямар нэг татвар ногдуулахгүй.

19 дүгээр зүйл. Трибуналийн зардал

1. Оролцогч улсууд болон Байгууллага нь оролцогч улсуудын хуралдаанаар тодорхойлсон нөхцөл, журмын дагуу Шүүхийн зардлыг хариуцна.

2. Шүүхээр хэлэлцүүлэхээр шилжүүлсэн маргаанд холбогдох нэг этгээд нь оролцогч улс бус эсхүл Байгууллага байвал Шүүх тухайн талаас гарах зардлын хэмжээг тодорхойлно.

2 ДУГААР БҮЛЭГ. ЭРХ МЭДЭЛ

20 дугаар зүйл. Шүүх нээлттэй байх

1. Шүүх нь оролцогч улсуудад нээлттэй байна.

2. Шүүх оролцогч улс бус боловч 11 дүгээр хэсэгт дурдсан аливаа хэрэгт холбогдох субъект эсхүл аливаа хэрэгт холбогдох улсууд нь зөвшөөрсөн бөгөөд шүүхийн эрх хэмжээний дагуу бусад гэрээ хэлэлцээрт заасанчлан шүүхэд хэргээ хэлэлцүүлэхээр хүсэлт гаргасан субъектуудын хувьд нээлттэй байна.

21 дүгээр зүйл. Эрх

Энэхүү Конвенцийн дагуу Шүүхээр хэлэлцүүлэхээр ирүүлсэн бүх маргаан, өргөдөл, мөн түүнчлэн шүүхийн эрх мэдэлд хамаарах бусад гэрээ хэлэлцээрийн дагуу шүүхээр хэлэлцүүлэхээр ирүүлсэн бүх маргаан, өргөдлийг Шүүх авч хэлэлцэх эрхтэй.

22 дугаар зүйл. Бусад гэрээ хэлэлцээрийн дагуу оруулж буй маргааныг шилжүүлэх

Энэхүү Конвенцид хамаарах асуудлаар гэрээ хэлэлцээр байгуулсан бол тэдгээр оролцогч улсуудын зөвшөөрснөөр тухайн гэрээ хэлэлцээрийг тайлбарлах, хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон аливаа маргааныг Шүүхээр хэлэлцүүлэхээр шилжүүлж болно.

23 дугаар зүйл. Хэрэглэх хууль

Шүүх бүхий л маргаан өргөдлийг 293 дугаар зүйлийн дагуу авч хэлэлцэнэ.

3 ДУГААР БҮЛЭГ. ХЭРГИЙГ АВЧ ХЭЛЭЛЦЭХ

24 дүгээр зүйл. Хэрэг үүсгэх

1. Нөхцөл байдлаас шалтгаалан нарийн бичгийн даргатай тусгай тохиролцоо байгуулах, эсвэл түүний нэр дээр өргөдөл гаргах замаар хэргийг шүүхэд шилжүүлнэ. Аль аль тохиолдолд маргааны утга ямар тал оролцож буйг мэдэгдэх ёстой.

2. Нарийн бичгийн дарга дээр дурдсан тухай тусгай тохиролцоо, эсвэл өргөдлийн талаар сонирхогч бүх талд нэн даруй мэдэгдэнэ.

3. Нарийн бичгийн дарга энэ талаар оролцогч бүх улсад мөн мэдэгдэнэ.

25 дугаар зүйл. Урьдчилсан арга хэмжээ

1. Шүүх болон далайн ёроолын асуудлаарх маргааныг эрхэлсэн танхим 290 дүгээр зүйлийн дагуу урьдчилсан арга хэмжээ авах эрхтэй байна.

2. Хэрэв Шүүх хуралдаагүй эсхүл хуралдаан явуулах гишүүдийг тоо цөөн байвал Танхим энэ Хавсралтын 15 дугаар зүйлийн 3 дугаар заалтын дагуу хялбарчилсан журмаар хэргийг авч хэлэлцэн урьдчилсан арга хэмжээ авна. Энэ Хавсралтын 15 дугаар зүйлийн 4 дүгээр заалтыг хөндөхгүйгээр дээрх арга хэмжээг маргаанд оролцогч аль ч талын хүсэлтээр авч болно. Шүүх урьдчилсан энэ арга хэмжээг дахин хянан өөрчилж болно.

26 дугаар зүйл. Хэргийг авч үзэх

1. Хэргийг авч хэлэлцэх хуралдааныг даргын удирдлага дор явуулах бөгөөд тэрээр уг үүргийг гүйцэтгэх боломжгүй бол түүний орлогч, хэрэв орлогч дарга уг үүргийг гүйцэтгэх боломжгүй бол шүүгчдийн хамгийн ахмад нь хуралдааныг даргална.

2. Шүүх өөрөөр шийдвэрлээгүй, эсхүл талууд өөр шаардлага тавиагүй бол хэргийг авч хэлэлцэх хуралдааныг нээлттэй явуулна.

27 дугаар зүйл. Хэргийг хөтлөн явуулах журам

Шүүх хэргийг авч хэлэлцэх хуралдааныг ямар хэлбэрээр явуулах, талууд ямар хугацаанд өөрсдийн байр сууриа илэрхийлэх зэрэг хэргийг хөтлөн явуулах журмыг тодорхойлж бүхий л нотолгоо баримт олж авах арга хэмжээ авна.

28 дугаар зүйл. Хэрэг хэлэлцэхэд хүрэлцэн ирэхгүй байх

Хэрэв нэг тал нь хэргийг хэлэлцэх Шүүхийн хуралдаанд хүрэлцэн ирэхгүй байх, эсхүл өөрийн байр сууриа хамгаалахгүй бол нөгөө тал нь шүүх хурлыг үргэлжлүүлэн явуулж, шийдвэрээ гаргахыг Шүүхээс хүсэж болно. Талууд хүрэлцэн ирэхгүй байх, эсхүл өөрсдийн байр сууриа хамгаалахгүй байх нь Шүүх хурал явуулахад саад болохгүй. Шийдвэрээ гаргахаас өмнө баримт нотолгооны талаас нь ч, хууль эрхийн талаас нь ч авч үзсэн, тухайн маргааныг авч хэлэлцэн, шийдвэр гаргах бүрэн эрхтэй болохоо Шүүх нотолсон байна.

29 дүгээр зүйл. Олонхийн саналаар шийдвэр гаргах

1. Бүх асуудлыг Шүүхийн гишүүдийн олонхын саналаар шийдвэрлэнэ.
2. Хэрэв санал хоёр тэнцүү хэсэгт хуваагдвал Дарга, эсхүл түүнийг орлож буй гишүүний санал шийдвэрлэгч санал болно.

30 дугаар зүйл. Шийдвэр

1. Шийдвэрт шийдвэр гаргахдаа харгалзан үзсэн үндэслэлийг тусгасан байна.
2. Шийдвэрт шийдвэр гаргахад байлцсан гишүүдийн овог нэрийг заасан байна.
3. Шийдвэр бүхэлдээ, эсхүл түүний зарим хэсгийн талаар гишүүд нэгдмэл саналд хүрч чадаагүй байна гэж үзвэл аль ч гишүүн өөрийн саналыг илэрхийлэх эрхтэй.
4. Шийдвэрт Дарга, Нарийн бичгийн дарга нар гарын үсэг зурна. Шийдвэрийг маргаанд оролцогч талуудад зүй ёсоор мэдэгдсэний дараа шийдвэрийн талаар нээлттэй хуралдаан дээр зарлан мэдээлнэ.

31 дүгээр зүйл. Хэргийг авч хэлэлцэхэд оролцох хүсэлт гаргах

1. Ямар нэг хэргийг авч хэлэлцээд гаргах шийдвэр нь аль нэг оролцогч улсын хууль эрхийн сонирхлыг хөндөж болзошгүй гэж үзвэл тухайн улс нь хэргийг авч хэлэлцэхэд оролцох хүсэлтээ Шүүхэд гаргаж болно.
2. Ийм хүсэлтийг хэрхэх тухай шийдвэрийг Шүүх гаргана.
3. Хэрэв тухайн хүсэлтийг хүлээн авсан бол маргааны талаарх Шүүхийн аливаа шийдвэрийг хэргийг хэлэлцэхэд оролцох хүсэлт гаргасан тухайн оролцогч улс заавал дагаж мөрдөнө.

32 дугаар зүйл. Конвенцийн тайлбарлах, хэрэглэхтэй холбогдсон хэргийг хэлэлцэх хуралдаанд оролцох эрх

1. Энэхүү Конвенцийн тайлбарлах, хэрэглэхтэй холбогдон гарсан аливаа маргааны талаар Нарийн бичгийн дарга оролцогч улсуудад нэн даруй мэдэгдэх үүрэгтэй.
2. Энэ Хавсралтын 21, 22 дугаар зүйлийн дагуу олон улсын гэрээ хэлэлцээрийг тайлбарлах, хэрэглэхтэй холбогдсон маргаан гарвал Нарийн бичгийн дарга энэ талаар гэрээ хэлэлцээрт оролцогч улсуудад мэдэгдэнэ.
3. 1, 2-т заасан тал тус бүр хэргийг хэлэлцэхэд оролцох эрхтэй бөгөөд ийм эрхээ хэрэгжүүлж буй тухайн тал Шүүхийн шийдвэрт тусгагдсан үүргийг заавал биелүүлэх ёстой.

33 дугаар зүйл. Шийдвэр эцсийн байх болон түүнийг заавал биелүүлэх

1. Шүүхийн шийдвэр нь эцсийн байх бөгөөд маргаанд оролцогч түүнийг заавал биелүүлэх үүрэгтэй.

2. Шийдвэрийг тухайн маргаанд оролцогч зөвхөн тэр талууд заавал биелүүлэх үүрэгтэй.

3. Шийдвэрийн утга, хамрах хүрээний талаар маргаан гарвал аль нэг талын хүсэлтээр Шүүх тайлбар өгнө.

34 дүгээр зүйл. Зардал

Шүүх өөрөөр шийдвэрлээгүй бол тал тус бүр өөр өөрийн ногдох зардлыг хариуцна.

4 ДҮГЭЭР БҮЛЭГ. ДАЛАЙН ЁРООЛЫН АСУУДЛААРХ МАРГААНЫГ ЗОХИЦУУЛАХ ТАНХИМ

35 дугаар зүйл. Бүрэлдэхүүн

1. Энэ Хавсралтын 14 дүгээр зүйлд заасан Далайн ёроолын асуудлаарх маргааныг зохицуулах танхим нь Шүүхийн гишүүдийн олонхийн саналаар тэдний дундаас сонгогдсон 11 гишүүдээс бүрдэнэ.

2. Танхимын гишүүдийг сонгохдоо дэлхийн хууль зүйн гол гол систем болон газар зүйн тэгш төлөөллийг харгалзана. Байгууллагын Ассамблей ийм төлөөллийг бүрдүүлэх талаар ерөнхий зөвлөмж гаргаж болно.

3. Танхимын гишүүд нь 3 жилийн хугацаагаар сонгогдох бөгөөд улиран сонгогдож болно.

4. Танхим нь Даргыг өөрийн гишүүдийн дундаас танхимаас тодорхойлсон хугацаагаар сонгоно.

5. Гишүүдийн 3 жилийн хугацаа дуусах үед ямар нэгэн хэрэг шийдвэрлэгдээгүй үлдвэл тухайн хэргийг танхим анхны бүрэлдэхүүнээр шийдвэрлэж дуусгана.

6. Танхимд сул орон тоо гарвал Шүүх өөрийн гишүүдийн дундаас хэн нэгийг нь өмнөх гишүүний үлдсэн хугацаанд ажиллуулахаар сонгоно.

7. Шүүхээс сонгосон 7 гишүүн хүрэлцэн ирсэн тохиолдолд танхимын хурлыг хүчинтэйд тооцно.

36 дугаар зүйл. Тусгай танхимууд

1. Далайн ёроолын асуудлаарх маргааныг зохицуулах Танхим нь 188 дугаар зүйлийн 1-ийн "b"-д заасны дагуу ямар нэг тодорхой хэргийг авч хэлэлцэх тусгай танхимыг өөрийн гишүүдийн дундаас сонгосон 3 гишүүний бүрэлдэхүүнтэйгээр байгуулна. Тусгай танхимын бүрэлдэхүүнийг далайн ёроолын асуудлаарх маргааныг зохицуулах танхим талуудын зөвшөөрснөөр тогтооно.

2. Хэрэв талууд тусгай танхимын бүрэлдэхүүнийг хүлээн зөвшөөрөхгүй бол тал тус бүр нэг нэг гишүүнийг томилох ба гурав дахь гишүүнийг хоорондоо зөвшилцөн томилно. Хэрэв талууд зөвшилд хүрэхгүй байх, эсхүл аль нэг тал нь гишүүнээ томилохгүй бол далайн ёроолын асуудлаарх маргааныг зохицуулах танхимын Дарга талуудтай зөвлөлдсөний үндсэн дээр хийгдээгүй томилолтуудыг өөрийн гишүүдийн дундаас нэн даруй хийнэ.

3. Тусгай танхимын гишүүд нь маргаанд оролцогч аль нэг талын албанд ажилладаг, эсхүл аль нэг талын иргэн байж болохгүй.

37 дугаар зүйл. Нээлттэй байх

Танхим нь оролцогч улсууд, Байгууллага болон 11 Хэсгийн 5 дугаар бүлэгт заасан бусад субъектын хувьд нээлттэй байна.

38 дугаар зүйл.Хууль хэрэглэх

293 дугаар зүйлд зааснаас гадна Танхим дараах дүрэм журмыг дагаж мөрдөнө.

Үүнд:

а/ энэхүү Конвенцийн дагуу батлан гаргасан Байгууллагын дүрэм, журам, горим

б/ Районд үйл ажиллагаа явуулах тухай гэрээний нөхцөл ийм гэрээтэй холбогдуулан гаргасан шийдвэр

39 дүгээр зүйл.Танхимын шийдвэрийн биелэлтийг хангах

Танхимын шийдвэрийг оролцогч улсууд нутаг дэвсгэртээ өөрийн улсын шүүхийн дээд байгууллагын шийдвэр, захирамжтай адилтган үзэж, дагаж биелүүлнэ.

40 дүгээр зүйл.Энэ Хавсралтын бусад бүлгийн заалтыг хэрэглэх

1. Энэ бүлгийн заалттай зөрчилдөхгүй бол уг Хавсралтын бусад бүлгийн заалтыг танхимын хувьд хэрэглэж болно.

2. Танхим зөвлөмж гаргахтай холбогдсон өөрийн үүргээ гүйцэтгэхдээ Шүүхээр хэргийг авч хэлэлцэхэд хамаарах энэхүү Хавсралтын шаардлагатай гэж үзсэн заалтуудыг удирдлага болгоно.

5 ДУГААР БҮЛЭГ. НЭМЭЛТ ӨӨРЧЛӨЛТ

41 дүгээр зүйл. Нэмэлт өөрчлөлт

1. Энэ Хавсралтын 4 дүгээр бүлгээс бусад бүлэгт зөвхөн 313 дугаар зүйлийн дагуу эсхүл энэхүү Конвенцийн дагуу зарлан хуралдуулсан бага хурлын үеэр нийтийн тохиролцоогоор тохиролцсон үед л нэмэлт өөрчлөлт оруулж болно.

2. 4 дүгээр бүлэгт оруулах нэмэлт өөрчлөлтийг зөвхөн 314 дүгээр зүйлийн дагуу хийнэ.

3. Шүүх 1, 2 дахь заалтын дагуу оролцогч улсуудад бичгээр мэдэгдэх замаар шаардлагатай гэж үзсэн нэмэлт өөрчлөлтийг Дүрэмдээ оруулах санал тавьж болно.

ХАВСРАЛТ 7. АРБИТРЫН ШҮҮХ

1 дүгээр зүйл. Хэрэг мэдүүлэх

Маргаанд оролцогч аль нэг тал 15 дугаар Хэсгийн заалтыг дагаж мөрдөхийн сацуу маргаанд оролцогч нөгөө тал, эсхүл талуудад бичгээр мэдэгдэх замаар маргааныг энэ Хавсралтад заасан арбитрын шүүхээр хэлэлцүүлэхээр шижлүүлж болно. Мэдэгдэлд гомдлын талаар болон гомдол гаргах болсон үндэслэлээ заасан байна.

2 дугаар зүйл. Арбитрын шүүгчдийн нэрсийн жагсаалт

1. НҮБ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга арбитрын шүүгчдийн нэрсийн жагсаалтыг гаргаж хөтлөнө. Оролцогч улс бүр далайн асуудлаар туршлага эзэмшсэн нэр хүндтэй, үнэнч шударга дөрвөн шүүгчийг томилох эрхтэй. Ийнхүү томилогдсон хүмүүсийг нэрсийн жагсаалтад оруулна.

2. Аль нэг оролцогч улс дөрөв хүрэхгүй тооны шүүгчийг томилсон бол тухайн улс шаардлагатай тооны нэмэлт томилолтыг хийх эрхтэй.

3. Нэрсийн жагсаалтад байгаа аль нэг шүүгчийн нэрийг тухайн томилсон улс нь эргүүлэн аваагүй бол шүүгчийн нэр нь нэрсийн жагсаалтад хэвээр үлдэх бөгөөд гишүүнээр нь сонгогдсон арбитрын аливаа шүүхэд хэргийг хэлэлцэж дуустал нь ажиллана.

3 дугаар зүйл. Арбитрын шүүхийг үүсгэн байгуулах

Энэ Хавсралтын дагуу хэргийг авч хэлэлцэх зорилгоор хэрэв талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол арбитрын шүүхийг дараах журмаар байгуулна:

а/ "j" заалтын дагуу шүүх нь таван гишүүнээс бүрдэнэ

б/ хэрэг мэдүүлсэн тал энэ хавсралтын 2 дугаар зүйлд заасан нэрсийн жагсаалтаас нэг шүүгчийг томилох бөгөөд тэрээр тухайн талын иргэн байж болно. Энэ Хавсралтын 1 -д заасны дагуу ийнхүү томилсон тухайгаа мэдэгдэлд тусгана.

с/ маргаанд оролцогч нөгөө тал нь энэ Хавсралтын 1 дүгээр зүйлд дурдсанаар мэдэгдлийг хүлээн авснаас хойш 30 хоногийн дотор нэг шүүгчийг томилох бөгөөд тэрээр тухайн талын иргэн байж болно. Заасан хугацаанд

томилолт хийгдээгүй бол хэрэг мэдүүлсэн тал томилох хугацаа дууссанаас хойш хоёр долоо хоногийн дотор “е” заалтын дагуу томилолт хийлгэх хүсэлт тавьж болно.

d/ үлдсэн гурван гишүүнийг талууд тохиролцон томилно. Хэрэв талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол нэрсийн жагсаалтаас дээрх гишүүдийг томилох бөгөөд тэд гуравдагч улсын иргэд байна. Талууд энэ гурван гишүүний дундаас аль нэгийг нь шүүхийн даргаар томилно. Энэ Хавсралтын 1 дүгээр зүйлд дурдсан мэдэгдлийг хүлээн авсанаас 60 хоногийн отор харилцан тохиролцож нэг эсхүл түүнээс дээш гишүүнийг эсхүл Даргыг томилж чадахгүй бол “е” заалтын дагуу томилолт хийлгэх хүсэлт аль нэг тал тавьж болно. Энэ хүсэлтийг дээр заасан 60 хоногийн хугацаа дууссанаас хойш 2 долоо хоногийн дотор тавина.

e/ хэрэв талууд “с”, “d” заалтуудын дагуух томилолтыг талуудын сонгосон ямар нэг хувь хүн эсхүл гуравдагч улсаар хийлгэхээр тохиролцоогүй бол тухайн томилолтыг Далайн эрх зүйн олон улсын Шүүхийн дарга хийнэ. Хэрэв Шүүхийн дарга энэ заалтын дагуу томилолт хийх боломжгүй, эсхүл маргаанд оролцогч аль нэг талын иргэн бол Далайн эрх зүйн олон улсын Шүүхийн удаах албан тушаалын гишүүн бөгөөд маргаанд оролцогч талын иргэн бус хүн тухайн томилолтыг хийнэ. Энэ заалтад дурдсан томилолтыг энэ Хавсралтын 2 дугаар зүйлд заасан нэрсийн жагсаалтаас, талуудтай зөвшилцсөний үндсэн дээр хүсэлт хүлээн авснаас хойш 30 хоногийн дотор хийнэ. Ийнхүү томилогдсон гишүүд нь өөр өөр улсын иргэн байх бөгөөд маргаанд оролцогч талуудын аль нэгний албан үүргийг гүйцэтгэх ёсгүй. Тэд маргаанд оролцогч талуудын иргэн бус байхаас гадна тэдний нутаг дэвсгэрт байнга оршин суухгүй.

f/ сул орон тоог анх хүн томилох журмын дагуу нөхнө

g/ сонирхрол нийцэж буй талууд харилцан тохирч хамтран нэг шүүгчийг томилж болно. Хэрэв хэд хэдэн тал өөр өөр сонирхолтой, эсхүл адил сонирхолтой байх талаар зөвшилцөлд хүрч чадахгүй бол тал тус бүр нэг, нэг шүүгчийг томилно. Тал тус бүрийн томилсон шүүгчдийн тоо нь талууд хамтран томилсон шүүгчдийн тооноос нэгээр доогуур байх ёстой.

h/ хоёроос олон тал маргаанд оролцож буй бол тэд “a”-“f”-д заасан заалтыг аль болох бүрэн хэмжээгээр дагаж мөрдөнө.

4 дүгээр зүйл. Арбитрын шүүхийн үүрэг

Энэ Хавсралтын 3 дугаар зүйлийг үндэслэн байгуулагдсан Арбитрын шүүх нь энэ Хавсралт болон энэхүү Конвенцийн заалтын дагуу үүргээ гүйцэтгэнэ.

5 дугаар зүйл. Журам

Хэрэв талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол Арбитрын Шүүх үйл ажиллагааныхаа горимыг өөрөө тогтооно. Гэхдээ аливаа хэргийг хэлэлцүүлэх, нотолгоо баримт гаргах боломжийг талуудад уг горимоор олгосон байна.

6 дугаар зүйл. Маргаанд оролцогч талуудын үүрэг

Маргаанд оролцогч талууд нь арбитрын шүүхийн үйл ажиллагааг өөрийн хууль тогтоомжийн боломжтой бүхий л арга хэлбэрээр дэмжинэ. Тухайлбал:

а/ хэрэгт холбогдох бүх баримт болон мэдээллийг арбитрын шүүхэд өгөх

б/ шаардлагатай тохиолдолд гэрч, эксперт дуудах, тэдний мэдүүлгийг авах болон хэрэгт хамаатай газарт очих зэрэг бололцоогоор хангах.

7 дугаар зүйл. Зардал

Хэргийн ямар нэг онцгой байдалтай холбогдуулан Арбитрын шүүх өөр шийдвэр гаргаагүй бол арбитрын шүүхийн зардал, гишүүдэд өгөх цалин хөлсийг маргаанд оролцогч талууд хариуцна.

8 дугаар зүйл. Шийдвэрийг олонхийн саналаар гаргах нөхцөл

Арбитрын шүүх шийдвэрээ гишүүдийн олонхийн саналаар гаргана. Гишүүдийн тэн хагасаас цөөнх нь санал хураалтад оролцохгүй байх, эсхүл түдгэлзэх нь арбитрын шүүхийн шийдвэр гаргахад саад болохгүй. Санал адил тэнцүү хуваагдах тохиолдолд Даргын санал шийдвэрлэх үүрэгтэй байна.

9 дүгээр зүйл. Хүрэлцэн ирэхгүй байх

Хэрэв маргаанд оролцогч аль нэг тал нь арбитрын шүүхийн ажиллагаанд хүрэлцэн ирээгүй байх, эсхүл байр сууриа хамгаалахгүй бол нөгөө тал нь шүүхийн ажиллагааг үргэлжлүүлэн явуулж шийдвэр гаргахыг шүүхээс хүсч болно. Талууд шүүхийн ажиллагаанд хүрэлцэн ирэхгүй байх, байр сууриа хамгаалахгүй байх нь шүүх хурал явуулахад саад болохгүй. Шийдвэрээ гаргахаас өмнө баримт нотолгооны талаас нь ч, хууль эрхийн талаас нь ч авч үзсэн, тухайн маргааныг авч хэлэлцэн, шийдвэр гаргах бүрэн эрхтэй болохоо Шүүх нотолсон байна.

10 дугаар зүйл. Шийдвэр

Арбитрын Шүүхийн шийдвэр нь зөвхөн маргалдаж буй сэдвээр хязгаарлагдах бөгөөд түүнд тухайн шийдвэр гаргасан үндэслэл, оролцсон гишүүдийн овог нэр, он, сар, өдрийг зааж өгнө. Арбитрын шүүхийн аль ч гишүүн тухайн шийдвэрт өөрийн онцлог гэж үзсэн саналыг хавсаргаж болно.

11 дүгээр зүйл. Эцсийн шийдвэр

Шийдвэрийн талаар гомдол мэдүүлэх журмын талаар талууд урьдчилан тохиролцоогүй бол шийдвэр нь эцсийн байх бөгөөд давж заалдах ёсгүй. Маргаанд оролцогч талууд шийдвэрийг биелүүлэх үүрэгтэй.

12 дугаар зүйл. Шийдвэрийг тайлбарлах, хэрэгжүүлэх

1. Шийдвэрийг тайлбарлах, эсхүл хэрэгжүүлэх арга замын талаар маргаанд оролцогч талуудын хооронд гарч болох аливаа санал зөрүүтэй асуудлыг шийдвэрлүүлэхээр аль нэг талын хүсэлтээр тухайн шийдвэр гаргасан тэр шүүхэд

шилжүүлж болно. Шүүхийн гишүүдийн орон тоо суларвал, түүнийг шүүхийн гишүүнээр анх хүн томилох журмын дагуу нөхөн томилно.

2. Маргаанд оролцогч талууд тохиролцвол аливаа ийм санал зөрүү асуудлыг шийдвэрлүүлэхээр 287 дугаар зүйлийн дагуу өөр шүүхэд шилжүүлж болно.

13 дугаар зүйл. Оролцогч улс бүр субъектын хувьд заалтыг хэрэглэх

Энэ хавсралтын заалтуудыг оролцогч улс бус субъектууд оролцсон аливаа маргааны хувьд нэг адил хэрэглэнэ.

ХАВСРАЛТ 8. АРБИТРЫН ТУСГАЙ ШҮҮХ

1 дүгээр зүйл. Хэрэг мэдүүлэх

15 дугаар хэсгийн заалтыг хэрэгжүүлэхдээ маргаанд оролцогч аль ч тал 1. Загас агнуур, 2. Далайн орчныг хамгаалах. 3. Далайд шинжилгээ судалааны ажил явуулах, 4. Далайн тээвэр хийх, түүнчлэн хөлөг онгоц, живсэн хөлөг онгоцны улмаас далайг бохирдохоос сэргийлэхтэй холбогдол бүхий энэхүү Конвенцийн заалтыг тайлбарлах, хэрэгжүүлэхтэй уялдан гарсан маргааныг шийдвэрлүүлэхээр энэ Хавсралтад заасан арбитрын тусгай шүүхэд шилжүүлж болно. Гэхдээ нөгөө талдаа урьдчилан бичгээр мэдэгдэх ёстой. Мэдэгдэлд гомдлын талаар болон гомдол гаргах шалтгааны талаар дурдана.

2 дугаар зүйл. Экспертүүдийн нэрсийн жагсаалт

Дараах асуудал бүрт нэрсийн жагсаалт гарган хөтлөнө:

1. Загас агнуур, 2. Далайн орчныг хамгаалах, 3. Далайд шинжилгээ судалгааны ажил явуулах, 4. Далайн тээвэр хийх түүнчлэн хөлөг онгоц, живсэн хөлөг онгоцны улмаас далай бохирдох зэрэг болно.

1. Загас агнуурын асуудлын хувьд – НҮБ-ын Хүнс, хөдөө аж ахуйн Байгууллага, Далай орчныг хамгаалах асуудлын хувьд – НҮБ-ын хүрээлэн буй орчны Хөтөлбөр, далайн шинжилгээ судалгааны ажил явуулах асуудлын хувьд – Далай судлалаын Засгийн газар хоорондын Комисс, Далайн тээвэр хийх, хөлөг онгоц, живсэн хөлөг онгоцны улмаас далайн орчин бохирдох асуудлын хувьд – олон улсын далайн байгууллага эсхүл дээрх байгууллага, хөтөлбөр, комиссын салбар байгууллагууд экспертүүдийн нэрсийн жагсаалтыг тус тус гаргана.

2. Оролцогч улс бүр асуудал тус бүрийн хувьд тухайн салбарын хууль зүй, шинжлэх ухаан, техникийн талын өндөр мэдлэг, нэр хүндтэй, үнэнч, шударга 2 эксперт томилох эрхтэй. Ийнхүү томилогдсон хүмүүсийн нэрсийн жагсаалтад оруулна.

3. Оролцогч аль нэг улсын томилсон нэрсийн жагсаалтад оруулсан экспертийн тоо хоёроос цөөн байвал тухайн улс шаардлагатай тооны экспертийг нөхөн томилох эрх эдэлнэ.

4. Нэрсийн жагсаалтад байгаа аль нэг шүүгчийн нэрийг тухайн томилсон улс нь эргүүлэн аваагүй бол шүүгчийн нэр нь нэрсийн жагсаалтад хэвээр үлдэх бөгөөд гишүүнээр нь сонгогдсон арбитрын аливаа тусгай шүүхэд хэргийг хэлэлцэж дуустал нь ажиллана.

3 дугаар зүйл. Арбитрын тусгай шүүх үүсгэн байгуулах

Энэ Хавсралтын дагуу хэргийг авч хэлэлцэх зорилгоор хэрэв талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол арбитрын тусгай шүүхийг дараах журмаар байгуулна:

a/ “j” заалтын дагуу тусгай шүүх нь таван гишүүнээс бүрдэнэ.

b/ хэрэг мэдүүлсэн тал энэ Хавсралтын 2 дугаар зүйлд заасан нэрсийн жагсаалтаас хоёр шүүгчийг томилох бөгөөд нэг нь тухайн талын иргэн байж болно. Энэ Хавсралтын 1-д заасны дагуу ийнхүү томилсон тухайгаа мэдэгдэлд тусгана.

c/ маргаанд оролцогч нөгөө тал нь энэ Хавсралтын 1 дүгээр зүйлд дурдсанаар мэдэгдлийг хүлээн авснаас хойш 30 хоногийн дотор хоёр шүүгчийг томилох бөгөөд нэг нь тухайн талын иргэн байж болно. Заасан хугацаанд томилолт хийгдээгүй бол хэрэг мэдүүлсэн тал томилох хугацаа дууссанаас хойш хоёр долоо хоногийн дотор “e” заалтын дагуу томилолт хийлгэх хүсэлт тавьж болно.

d/ арбитрын тусгай шүүхийн Даргыг талууд тохиролцон томилно. Хэрэв талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол нэрсийн жагсаалтаас Даргыг томилох бөгөөд тэрээр гуравдагч улсын иргэн байна. Энэ Хавсралтын 1 дүгээр зүйлд дурдсан мэдэгдлийг хүлээн авсанаас 30 хоногийн дотор өөр хоорондоо тохиролцон Даргыг томилж чадахгүй бол “e” заалтын дагуу томилолт хийлгэх хүсэлт аль нэг тал тавьж болно. Энэ хүсэлтийг дээр заасан 30 хоногийн хугацаа дууссанаас хойш 2 долоо хоногийн дотор тавина.

e/ хэрэв талууд “c”, “d” заалтуудын дагуу томилолтыг талуудын сонгосон ямар нэг хувь хүн эсхүл гуравдагч улсаар хийлгэхээр тохиролцоогүй бол тухайн томилолтыг НҮБ-ын Ерөнхий нарийн бичгийн дарга хийнэ. Энэ заалтад дурдсан томилолтыг энэ Хавсралтын 2 дугаар зүйлд заасан нэрсийн жагсаалтаас, талуудтай болон зохих олон улсын байгууллагатай зөвшилцсөний үндсэн дээр хийнэ. Ийнхүү томилогдсон гишүүд нь өөр өөр улсын иргэн байх бөгөөд маргаанд оролцогч талуудын аль нэгний албан үүргийг гүйцэтгэх ёсгүй. Тэд маргаанд оролцогч талуудын иргэн бус байхаас гадна тэдний нутаг дэвсгэрт байнга оршин суухгүй.

f/ сул орон тоог анх хүн томилох журмын дагуу нөхнө

g/ сонирхол нийцэж буй талууд харилцан тохирч хамтран хоёр шүүгчийг томилж болно. Хэрэв хэд хэдэн тал өөр өөрийн сонирхолтой эсхүл адил сонирхолтой байх талаар зөвшилцөлд хүрч чадахгүй бол тал тус бүр нэг нэг шүүгчийг томилно.

h/ хоёроос олон тал маргаанд оролцож буй бол тэд “a” – “f”-д заасан заалтыг аль болох бүрэн хэмжээгээр дагаж мөрдөнө.

4 дүгээр зүйл. Нийтлэг заалт

7 дугаар Хавсралтын 4 - 13 дугаар зүйлүүдийг энэ Хавсралтын дагуу арбитрын тусгай шүүхийн хувьд нэгэн адил хэрэглэнэ.

5 дугаар зүйл. Баримт бүрдүүлэх

1. Маргаанд оролцогч аль ч тал 1. Загас агнуур, 2. Далайн орчныг хамгаалах, 3. Далайд шинжилгээ судалгааны ажил явуулах. 4. Далайн тээвэр хийх, түүнчлэн хөлөг онгоц, живсэн хөлөг онгоцны улмаас далайг бохирдуулахаас сэргийлэхтэй холбогдол бүхий энэхүү Конвенцийн заалтыг тайлбарлах, хэрэгжүүлэхтэй уялдан гарсан маргааныг шийдвэрлүүлэхээр энэ Хавсралтын 3 дугаар зүйлийн дагуу маргаанд оролцогч талууд байгуулагдсан арбитрын тусгай шүүхээс маргаан үүссэн шалтгаан, мөрдөн байцаалт явуулахыг хүсч болно.

2. Хэрэв талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол арбитрын тусгай шүүхийн тогтоосон баримт нотолгоог 1 дэх заалтын дагуу талууд зөвшөөрсөн гэж үзнэ.

3. Маргаанд оролцогч талуудын хүсэлтээр арбитрын тусгай шүүх зөвлөмж гаргаж болно. Үүнийг тухайн талууд заавал биелүүлэх албагүй ч энэ нь үүссэн маргааныг авч хэлэлцэх үндэс болох юм.

4. Хэрэв талууд өөрөөр тогтоогүй бол 2 дахь заалтыг биелүүлэхийн хамт арбитрын тусгай шүүх энэ Хавсралтын заалтын хүрээнд ажиллана.

ХАВСРАЛТ 9. ОЛОН УЛСЫН БАЙГУУЛЛАГЫН ОРОЛЦОО

1 дүгээр зүйл. "Олон улсын байгууллага" гэдэг нэр томъёог хэрэглэх

305 дугаар зүйл. Энэ Хавсралтын зорилгод “олон улсын байгууллага” гэдэг нь улс гүрнүүдээс байгуулсан засгийн агазр хоорондын байгууллагыг хэлнэ. Гэхдээ олон улсын байгууллагын гишүүн улс нь энэхүү Конвенциор зохицуулагдах асуудлууд түүнчлэн ийм асуудлаар гэрээ хэлэлцээр байгуулах бүрэн эрхтэй байна.

2 дугаар зүйл. Гарын үсэг зурах

Хэрэв Олон улсын байгууллагын олонхи гишүүн уг Конвенцид гарын үсэг зурсан бол тус Байгууллага мөн энэ Конвенцид гарын үсэг зурж болно. Гарын үсэг зурахдаа тухайн Олон улсын байгууллага энэхүү Конвенцид гарын үсэг зурсан гишүүн улсуудаас энэ Конвенциор зохицуулагдах асуудлын талаар ямар бүрэн эрх

эдлэх эрх олгосон, энэ эрхийн хамрах хүрээний талаар тодорхой дурдсан мэдэгдэл хийнэ.

3. дугаар зүйл. Батлах, нэгдэн орох

1. Гишүүн улсуудын олонхи нь энэхүү Конвенцийг соёрхон баталсан Батламж жуух бичиг болон түүнд нэгдэн орох тухай баримт бичгээ хадгалуулахаар өгсөн бол Олон улсын байгууллага мөн албан ёсоор баталсан, нэгдэн орсон тухай баримт бичгээ хадгалуулахаар өгч болно.

2. Энэ Байгууллагын хадгалуулахаар өгсөн баримт бичиг нь уг Хавсралтын 4, 5 дугаар зүйлд заасан үүрэг, мэдэгдлийг агуулсан байна.

4 дүгээр зүйл. Оролцох нөхцөл, эрх, үүрэг

1. Олон улсын байгууллагаас албан ёсоор баталсан, эсхүл нэгдэн орох тухай хадгалуулахаар өгсөн баримт бичигт энэ Конвенцид оролцогч бөгөөд өөрийн гишүүн улсуудаас олгосон бүрэн эрх үүргийн талаар тусгасан байна.

2. Олон улсын байгууллага нь энэ Хавсралтын 5 дугаар зүйлд заасан мэдэгдэл, захидал, мэдээлэлд дурдсан өөрийн бүрэн эрхийн хэмжээний хүрээнд энэхүү Конвенцид оролцогч болно.

3. Олон улсын байгууллага энэхүү Конвенцид оролцогч улсуудын хүлээсэн эрх, үүргийг өөрийн гишүүн улсуудын олгосон бүрэн эрхийн хүрээнд гүйцэтгэж биелүүлэх ёстой. Олон улсын туахйн байгууллагын гишүүн улсууд нь уг байгууллагад олгосон бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэхгүй.

4. Олон улсын байгууллагын ийнхүү Конвенцид оролцогч болох нь энэхүү Конвенцид оролцогч бөгөөд өөрийн гишүүн улсуудын төлөөлөл болон шийдвэр гаргахад нөлөөлөхгүй болно.

5. Олон улсын байгууллагын Конвенцид оролцогч болох нь энэхүү Конвенциор олгож буй эрхийг оролцогч бус, гэхдээ өөрийн гишүүн улсуудын хувьд олгохгүй.

6. Энэхүү Конвенцийн дагуу олон улсын байгууллагын хүлээсэн үүрэг нь тухайн байгууллагыг үүсгэн байгуулсан хэлэлцээр, эсхүл бусад ямар нэг эрх зүйн актаар түүний хүлээсэн үүрэгтэй зөрчилдвөл энэхүү Конвенцийн дагуу хүлээсэн үүргийг давуутайд үзнэ.

5 дугаар зүйл. Мэдэгдэл, захидал, мэдээлэл

1. Олон улсын байгууллагын Конвенцийг албан ёсны баталсан эсхүл түүнд нэгдэн орсон тухай баримт бичигт энэхүү Конвенцид оролцогч бөгөөд тухайн байгууллагын гишүүн улсуудаас энэхүү Конвенциор зохицуулагдах асуулуудын талаар ямар бүрэн эрх эдлэх эрх олгосон талаар тодорхой дурдсан мэдэгдэл хийнэ.

2. Олон улсын байгууллагын гишүүн улс энэхүү Конвенцийг соёрхон батлах, эсхүл түүнд нэгдэн орох тухай баримт бичгээ хадгалуулахаар өгөхдөө энэхүү Конвенциор зохицуулагдах асуудлуудын талаар тухайн байгууллагад ямар бүрэн эрх олгосон талаар тодорхой дурдсан мэдэгдэл хийнэ.

3. Энэхүү Конвенцид оролцогч бөгөөд олон улсын байгууллагын гишүүн улсууд уг Конвенциор зохицуулагдах бүхий л асуудлын хувьд бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх эрхтэй. Харин тэд энэхүү зүйлийн дагуу олон улсын байгууллагад бүрэн эрх олгохдоо тодорхой асуудлын талаар мэдэгдэл хийгээгүй, захидал, мэдээлэл өгөөгүй байх учиртай.

4. Олон улсын байгууллага түүний гишүүд энэхүү Конвенцид оролцогч бол 1 ба 2-т заасан мэдэгдэлд дурдсаны дагуу өөр хоорондын бүрэн эрхийн ялгаа, шинээр оруулсан өөрчлөлтийн талаар энэхүү Конвенцийг хадгалагчид нэн даруй мэдэгдэж байна.

5. Оролцогч аль ч улс энэ Конвенцид оролцогч Олон улсын байгууллага болон түүний гишүүдээс тодорхой ямар нэг асуудлаар хэн нь Ямар бүрэн эрх эдэлдэг тухай мэдээлэл өгөхийг хүсч болно. Олон улсын байгууллага болон түүний гишүүн улсууд ийм хүсэлтийн хариуг даруй өгөх ёстой. Олон улсын байгууллага болон түүний гишүүн улсууд ийм мэдээллийг мөн өөрсдийн санаачилгаар өгч болно.

6. Энэ зүйлд заасан мэдэгдэл, захидал, мэдээлэлд олгогдсон бүрэн эрх, түүний хамрах хүрээг тодорхой заасан байна.

6 дугаар зүйл. Хариуцлага

1. Энэ Хавсралтын 5 дугаар зүйлийн дагуу бүрэн эрх эдлэх оролцогч нар энэхүү Конвенцийн дагуу хүлээсэн үүргээ биелүүлэхгүй бол, эсхүл Конвенцийг аливаа өөр хэлбэрээр зөрчвөл хариуцлага хүлээнэ.

2. Оролцогч аль ч улс нь энэхүү Конвенцид оролцогч олон улсын байгууллага болон түүний гишүүн улсуудаас тодорхой ямар нэг асуудлаар хэн нь ямар хариуцлага хүлээх тухай мэдээлэл өгөхийг хүсч болно. Олон улсын байгууллага болон түүний гишүүн улсууд нь ийм хүсэлтийн хариуг өгөх ёстой. Хүсэлтийн хариуг саатуулсан, эсхүл зөрчилтэй мэдээлэл өгсөн бол хамтын хариуцлага хүлээнэ.

7 дугаар зүйл.Маргааныг зохицуулах

1. Албан ёсоор баталсан, нэгдэн орсон тухай баримт бичгээ хадгалуулахаар өгөх үедээ, эсхүл дараа нь Олон улсын байгууллага 287 дугаар зүйлийн 1 -ийн “а”, “с” ба “d” заалтын дагуу энэхүү Конвенцийг тайлбарлах, хэрэглэхтэй холбогдон гарч болох маргааныг зохицуулах нэг буюу хэд хэдэн арга хэлбэрийг бичгээр мэдэгдэх замаар сонгон авч болно.

2. 15 дугаар Хэсгийн заалтыг энэхүү Конвенцид оролцогчид түүний дотор олон улсын байгууллага нэг буюу түүнээс дээш тооны гишүүн оролцсон аливаа маргааны хувьд нэгэн адил хэрэглэнэ.

3. Олон улсын байгууллага болон түүний нэг буюу түүнээс дээш тооны гишүүн улсууд, эсхүл адил сонирхолтой улсууд маргаанд нэг тал болон орж байгаа бол олон улсын байгууллага тухайн гишүүн улсуудын маргаан шийдвэрлэх журмыг баримтлах бөгөөд хэрэв гишүүн улсууд нь 287 дугаар зүйлийн дагуу зөвхөн Олон улсын Шүүхийг сонгон авсан бол тухайн олон улсын байгууллага, гишүүн улсууд, хэрэв талууд өөрөөр тохиролцоогүй бол 7 дугаар Хавсралтын дагуу арбитрын шүүхийг сонгосон гэж үзнэ.

8 дугаар зүйл. 17 дугаар хэсгийг хэрэглэх

Доорхоос бусад тохиолдолд 17 дугаар Хэсгийг зохих өөрчлөлтэйгээр Олон улсын байгууллагын хувьд нэгэн адил хэрэглэнэ.

а/ 308 дугаар зүйлийн 1 дэх заалтыг хэрэглэхдээ Олон улсын байгууллагын албан ёсоор баталсан, эсхүл нэгдэн орсон тухай баримт бичгийг харгалзахгүй.

б/ I) олон улсын байгууллага нь нэмэлт өөрчлөлт оруулахтай холбогдсон бүхий л асуудалд энэ Хавсралтын 5 дугаар зүйлийн дагуу эдлэх бүрэн эрхийн нэгэн адил эрхтэйгээр 312 – 315 дугаар зүйлийг хэрэглэнэ.

II) энэ Конвенцийн 5 дугаар зүйлийн дагуу бүхий л асуудлаар Олон улсын байгууллагын эдлэх бүрэн эрх, нэмэлт өөрчлөлтийг зөвшөөрсөн тухай олон улсын байгууллагын албан ёсоор баталсан буюу нэгдэн орсон баримт бичгийг 316 дугаар зүйлийн 1, 2, 3 дахь заалтын зорилгод энэ Конвенцид оролцогч улс бөгөөд тухайн байгууллагын гишүүн улс тус бүрийн батламж жуух бичиг, эсхүл нэгдэн орсон баримт бичиг хэмээн адилтган үзнэ.

III/ олон улсын байгууллагын албан ёсоор баталсан эсхүл нэгдэн орсон баримт бичгийг бусад нэмэлт өөрчлөлттэй холбогдсон 316 дугаар зүйлийн 1,2 дахь заалтыг хэрэглэх үед харгалзаж үзэхгүй

с/ I/ хэрэв гишүүн аль нэг улс нь энэ Конвенцид оролцогч улс бөгөөд тухайн байгууллага энэ Хавсралтын 1 дүгээр зүйлд заасан шаардлагыг хангаж байна гэж үзвэл Олон улсын байгууллага энэхүү Конвенцийг 317 дугаар зүйлийн дагуу цуцлахгүй байж болно

II/ гишүүн бүх улс энэ Конвенцид оролцогч улс бус болсон, эсхүл тухайн байгууллага энэ Хавсралтын 1 дүгээр зүйлд заасан шаардлагыг цаашид хангаж чадахгүй гэж үзвэл Олон улсын байгууллага энэхүү Конвенцийг цуцалж болно. Ийм цуцлалтыг нэн даруй хүчин төгөлдөр болсонд тооцно.